

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

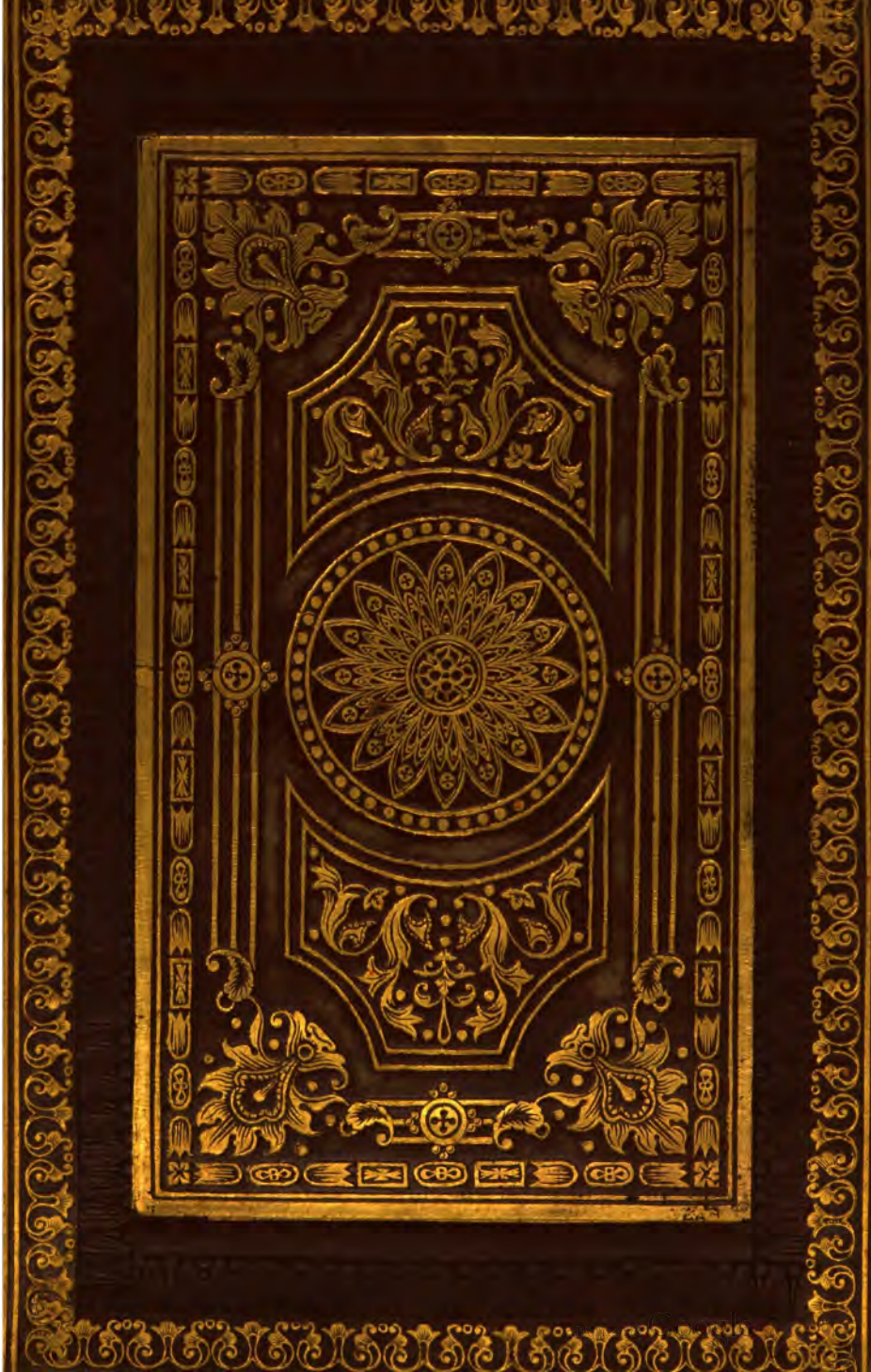
Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

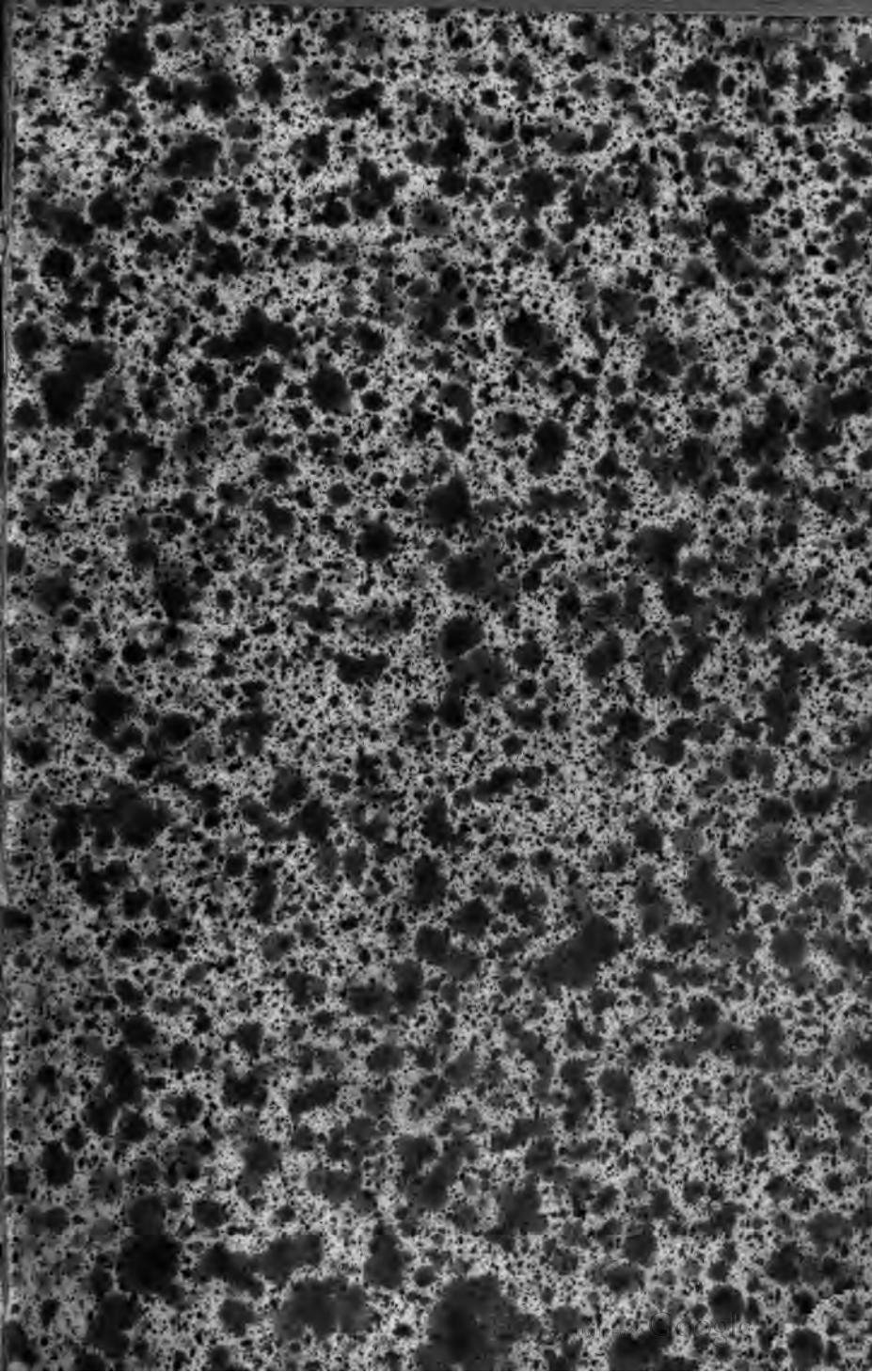
- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

not in the British Museum. *

Bibliotheca Britannicae accepit opusculum

ex dono Edward S. Dodgson, A. M.

quinto die mensis Septembris

A. D. 1914.

108 e. 73^a

not in the 27
Bibliotheca
ex dono Librari
quinto die m
A.D. 1914.

APPARATUS BIBLICUS

VEU OPUS EA CONTINENS QUAE AD SACRORUM BIBLIORUM
RECTAM INTELLIGENTIAM DUCUNT

auctore

JOSEPHO GANONICO

PRESBYTERO NEAPOLITANO

IN ALMUM REGALE THEOLOGORUM COLLEGIUM REGIAE
UNIVERSITATIS COOPTATO ATQUE IN ARCHIEPISCOPALI
NEAPOLITANO GYMNASIO SACRAE SCRIPTURAE PROFESSORE.

TOMUS PRIMUS

NEAPOLI

EX TYPOGRAPHEIO RANUCCIANO

MDCCCXLVIII.

APPARATUS BIBLICUS

SEU OPUS EA CONTINENS QUAE AD SACRORUM BIBLIORUM
RECTAM INTELLIGENTIAM DUCUNT

auctore

JOSEPHO CANONICO

PRESBYTERO NEAPOLITANO

IN ALMUM REGALE THEOLOGORUM COLLEGIUM REGIAE
UNIVERSITATIS COOPTATO ATQUE IN ARCHIEPISCOPALI
NEAPOLITANO GYMNASIO SACRAE SCRIPTURAE PROFESSORE.

TOMUS PRIMUS

NEAPOLI

EX TYPOGRAPHEIO RANUCCIANO

MDCCCXLVIII.

ILLUSTRISSIMO AC REVERENDISSIMO DOMINO

RAPHAELI CARBONELLIO

EX BARONIBUS LETINI

METROPOLITANAE ECCLESIAE NEAPOLITANAE CANONICO

PRINCIPIBUS REGIS A SACRIS CONFESSIONIBUS

eorumque in praeceptionibus christianis institutori

consilii generalis hospitiorum praesidi

et sodalitati a S. MARIA IN COELI VERTICE CONSIDENTE NUNCUPATI

CURATORI

VIRO INTEGERRIMO NEC MINUS PIETATE

QUAM DOCTRINA PRAESTANTISSIMO

JOSEPH CANONICO.

D. D. D.

DIU multumque cogitanti mihi, vir clarissime, cui hunc meum Apparatum Biblicum inscriberem, cum prodire nollet in publicum sine patrocinio, non occurrit, cui magis vellem, cui magis deberem, quam Tibi. Vellem, nam Sacras litteras castissimas mentis delicias quam maxime amare Te scio, earumque cultores. Deberem autem, imprimis quod Opus hoc in Scholae usum conscripsi, quam in Archiepiscopali Lyceo abhinc annos undecim Philippus Cardinalis Iudice Caracciolo Neapolitano-

rum Antistes tuo consilio et opera, cum ea tempestate Cleri a secretis esses, constituit, mihique linguae graecae, et hebraicae in eodem Lyceo moderatori provinciam demandavit instituendi Cleri alumnos illis, quae ad rectam Sacrae Scripturae intelligentiam necessaria reputantur. Tum quia cum eximia benevolentia tua sit, et insignis humanitas, qua semper me es complexus; hunc ingenii mei partum dicare Tibi necesse erat, tanquam perenne grati animi, et meae erga Te observan-

tiae monumentum. Quare non miraberis, vel etiam graviter, molesteque feres, quod laborem hunc meum qualemcumque cum tui Nominis inscriptione divulgare voluerim; sed potius si quid id est, aequi bonique consules, et non tam munusculum istud levidense, quam animum meum gratum, Tibique devotissimum spectabis. Ita enim Opus hoc sereno vultu suscipiens tutaberis, et fiet, ut si non suo, saltem tuae auctoritatis fulcro stare queat, et gratiam aliquam candidae posteritatis demereri.

Vale Vir amplissime. Deum rogo , ut Te ingenii laude , doctrinae copia , singulari virtutum splendore spectatissimum Ecclesiae et patriae bono diutissime servet incolumem.

Datum Neapoli XII. Kalendas Octobres MDCCCXLVIII.

ANTELOQUIUM

Neminem latet inter divinarum Scripturarum aliarumque artium studia hoc (ut cetera taceam) cum primis interesse , quod haec ad aliud sint dirigenda , nempe ad divina eloquia rite percipienda , sed contra sacras litteras caeterorum studiorum finem esse , in quo conquiescimus , nec alio dirigi posse quam ad vitae beatitatem. Itaque Sanctissimi Ecclesiae Patres cum in linguis , cum in dicendi copia , cum in philosophicis caeterisque externis facultatibus adipiscendis diu , multumque se subigerent , nec alio spectabant , quam ut sicut olim Aegyptiorum spoliis Israelitae , sic ipsi tanto penu suffarinati , ut loquitur Cyprianus , Tabernaculum Dei exornarent , atque ut comparatiores ad sacratissima haec studia accederent , atque ut in castis hisce animorum deliciis consenescerent. Quid enim praeclarius excogitari potest , quam in terris existentem per epistolam Omnipotentis Dei ad creaturam suam (hoc enim nomine Gregorius lib. 4.º epistola 39. Scripturas appellat) cum Deo miscere commercia , nec hominum nugis animum intendere , sed Veritatem ipsam loquentem audire ?

Cuivis autem ad hanc divinatorum librorum lectionem accedenti res Iudaeorum perspectae esse debent , quippe Scriptores sacri cum ad Hebraeos scriberent , eorum ritus , ac consuetudines tantummodo memorarunt , sed explicare neglexerunt , namque ab omnibus quam maxime noscebantur. Tum huiusmodi librorum numerum , linguam qua fuerunt exarati , auctores , argumentum , au-

cloritatē , versiones , varios sensus , et regulas ad rectam ipsorum interpretationem ducentes , callere debet. Quoniam vero divinorum librorum lectio illud habet incommodi , quod multas exhibeat quaestiones , nemini ut fas sit eos sine interpretatione addiscere , hinc iure harum quaestionum enodationis notitia necessaria quoque reputatur.

Quocirca factum est , ut cum typis tradere constituerim , quae ad rectam Sacrae Scripturae intelligentiam sunt cognoscenda , tripartita mihi haec tractatio sese obtulerit , scilicet , ut primum illud esset , quod mores et consuetudines Hebraeorum continet , alterum quod divinos spectat libros , ac modum eos exponendi , postremo tertium quod praecipuas complectitur quaestiones in Sacris litteris occurrentes.

PARS I.

DE HEBRAEORUM MORIBUS

CAPUT I.

Qui alicuius populi mores describere aggreditur, eiusdem originem praeponere debet, siquidem socordiam redolet scriptoris maximam omittere gentis incunabula, cuius ritus, leges, instituta, moresque omnes diligentissime exponit. Quod cum ita sit, me operæ pretium facturum esse duco, si antequam Hebræorum mores, quantum in me erit, explanare satagam, aliqua de eorum origine delibavero.

§. UNICUS.

De Hebraeorum origine.

Non est dubium, quin Hebræi a Sem primogenito Noe ortum duxerint. Et sane Hebræi Sem habuerunt uti stipitem communem eorum genealogiæ. Itaque a Sem originem accepisse dicendum est. Hoc assertum demonstratur hac Hebræorum genealogia, quam nobis Moyses Genesis cap. II. et Lucas Evangelii cap. 3. exhibet. Sem genuit Arphaxad, Arphaxad Sale, Sale Heber, Heber Phaleg, Phaleg

Ragau, Ragau Sarug, Sarug Nachor, Nachor Thare, Thare Abraham, Abraham genuit ex Agar Ismaelem, et ex Sara Isaac, et ex Cethura quam duxit uxorem post obitum Saræ, alios filios, qui Gen: cap. XXV. leguntur, Isaac Esau et Jacob, Jacob duodecim filios, nempe Ruben, Simeonem, Levi, Iuda, Issachar, Zabulon, Dan, Nephtali, Gad, Aser, Ioseph, Benjamin. Atqui hi duodecim Jacobi filii fuerunt patres hebræi populi, cui Deus credidit eloquia sua, et Salvatorem promisit. Ergo si filii Jacob patres Hebræorum agnoverunt Sem tamquam eorum communem stipitem, liquet Hebræos ipsum Sem habuisse ut primum in genealogiæ serie, a quo originem duxerunt.

ANIMADVERSIO.

Hebræorum origo, quæ a Sem velut eorum communi stipite desumitur, tribus viris definitur, nempe Abraham, Isaac, Jacob, namque ii tantum, qui ab Abrahamo per Issachum, Jacobumque descenderunt, Hebræi dicebantur, sed contra qui ad Abrahamum per Ismahelem, aut Cethuræ filios non per Issachum, rursus, qui ad Abrahamum et Issachum genus referebant, at non per Jacobum, Hebræi non vocabantur, sed illi Ismahelitæ, isti ab altero Esau nomine Edomæi sunt nuncupati. Hinc quoties Hebræi Deum suum compellabant, Deum Abraham, Deum Isaac et Deum Jacob sedula inculcatione appellabant.

CAPUT II.

DE NOMINIBUS QUIBUS FUERUNT DONATI ABRAHÆ POSTERI.

Abrahæ posteri dicti sunt Hebræi, Israelitæ, Judæi, hinc pauca de his nominibus dicere non abs re erit.

§. I.

De Hebræorum nomine.

Unde Hebræorum nominis etymon sit arcessendum, et antiqua quæstio est, et non indigna cui parumper immoremur. Sane scriptores multi putarunt ab Heber Semi propote, Arphaxadi nepote, filio Sale factum esse nomen patronymicum עברי (hibri) Abrahamidis Heberi posteris attributum: et hæc fuit sententia, quæ arrisit Josepho antiquit. lib. I. cap. VII. S. Augustino (lib. 16 de Civit Dei cap. 3.º) Eucherio (lib. II. in Genes. cap. VII.) aliisque tum ex Rabbinis, ac recentioribus interpretibus non paucis. Sed alii scriptores contra haud spernendi, quos inter numerantur Julius Africanus, Eusebius in Chronico, Theodoretus, Capnio, Munsterus, Brugensis, Scaliger, Grotius, Vossius, Augustinus Calmet, et eruditissimus quisque, sunt opinati cum Abrahamum (qui princeps omnium Genes. 14. v. 13. ea appellatione donatur) tum Abrahamidas a transitu Euphratis Hebræos fuisse appellatos. Enimvero Abraham, ut legitur Gen. cap. XII, divinis visis admonitus, ex Assyria trajecto Euphrate (qui accolis עֲרַם נָהָר per excellentiam נָהָר *nahar* i. e. fluvius vocabatur) in Chanaanitidem cum tota familia concessit. Atqui ex hoc fluvii trajectu Chananaei nomen Hebræorum imposuerunt Abrahæ, eiusque familæ, vox enim עברי a præpositione עבר trans derivatur, ac transitorem significat. Hæc sententia, quæ ponit nomen Hebræorum esse gentile eius nationis, quæ trajecto Euphrate in Chanaanitide sedes fixit, probabilior alia videtur. Si enim Hebræi nomen esset patronymicum, Abraham hoc nomen habuisset, antequam in Chanaanitidem venisset, quod falsum est, quippe hebræus fuit vocatus post suum in Chanaan adventum. Tum si patronymicum esset Hebræi nomen, cur quæso, Abraham ab Heber (a quo sexta generatione a-

berat) diceretur Hebræus , potius quam aut a Thare parente Thareides , aut a Semo stirpis origine Semida ? Quid in Hebero singulare fuit , quamobrem seri nepotes ab eo nomen sibi adsciscerent ? Aut si quid in Hebero singulare fuit, quid impedimento erat, quin qui proxime Heberum contigerunt, ab eo Hebræi dicerentur ? Cur id patronymicum diutissime inusitatum , in Abrahamo primum prodiit ? Demum septuaginta aperte ostenderunt hoc nomen non esse patronymicum cum Hebræi nomen Genes cap. 14 ver: 15. *קאֶרֶן* transiorem verterint. Vides igitur quam in priori sententia omnia sint non cohærentia , et quam in posteriori sententia eorum qui Hebræi nomen esse gentile contendunt , omnia belle procedant.

§. II.

De Israelitarum nomine

Hebræi Israelitarum nomen sunt mutuati ex Jacobo patre, qui velut Gen. cap. 32 ver. 28 Israel fuit dictus ab Angelo , quo cum fortiter luctatus est , eique prævaluit.

ANIMADVERSIO

Nonnulli putarunt nomen Israel esse compositum ex *ישׂא* isc vir, et *רׂאָה* raa videre, et *אֱל* el Deus, ac proinde significare , virum videntem Deum. Alii contra sunt opinati consistare ex *שׂרָה* sciara dominari, et *אֱל* el Deus , ideoque superantem Deum , vel principem cum Deo denotare. Hæc altera sententia probabilior censetur utpote ex Angeli verbis firmata , qui dixit (Gen. cap. 22 v. 28) « nequam Jacob appellabitur nomen tuum , sed Israel , quoniam si contra Deum fortis fuisti , quanto magis contra homines prævalebis » quorum verborum hic sensus esse videtur « non vocabitur nomen tuum supplantator , non enim me supplantatione vicisti , sed Dei princeps , quod

aperto et æquo Marte mecum egisti qui sum Dei minister. Si autem mecum qui Angelus Dei sum pugnare potuisti, quanto magis cum hominibus, hoc est cum Esau quem formidare non debes » Unde colligitur Angelum ostendere voluisse Israelis nomine, quod Jacobo imposuerat, virum superantem Deum idest Angelum Dei vices gerentem.

§. III.

De Judæorum nomine.

Judæorum nomen Israelitæ habuerunt post eorum reditum e captivitate Babylonis Palaestinam, namque tunc temporis ad Tribus Judæ cum Tribu Benjamin coniunctæ insignia confugerunt, quæ pro suis legibus vivebat, nec ipsi deerant præsides, et magistratus, et ceterarum tribuum erat florentissima, ac ab ea nomen Judæorum per derivationem assumpserunt.

CAPUT III.

DE ISRAELIS REIPUBLICÆ CIVIBUS.

Israelis Respublica ex Hebræis, et proselytis constabat; hinc primum de Hebræis, et postea de proselytis disseram.

§. I.

De Hebræis.

Hebræi dicebantur illi, qui vel utroque parente hebræo nati erant, vel alterutro parente hebræo, idest vel patre hebræo, et matre gentili, vel matre hebræa, et patre gentili. Si ex utroque parente hebræo orti erant, vocabantur Hebræi ex Hebræis, ideoque Paulus in ep. ad Phi-

lip. cap. 3. v. 5 de se loquens ait « circumcisis octavo die , ex genere Israel , de tribu Benjamin , Hebræus ex Hebræis. » si autem ex alterutro parente Hebræo , appellabantur Hebræi. Jam vero cum Hebræi partim in Palæstina degerent , et hebræo textu in Synagogis uterentur , partim extra Palæstinam variis in locis , maxime in Aegypto et Græcia , LXX. interpretum versionem in sacris adhiberent , quamobrem illi Hebræi , hi Hellenistæ fuerunt dicti.

§. II.

De Proselytis

Proselytus græca vox est , derivat enim a præterito medio Προσῆλυσθαι verbi Προσέρχομαι accedo ; hinc advenam significat , nempe gentilem qui-relictis paganæ Religionis superstitionibus ad Religionem Judaicam se conferebat , eamque amplectebatur.

Duæ fuerunt Proselytorum species , quarum altera dicebatur Proselytorum iustitiæ , altera Proselytorum portæ. Proselyti iustitiæ ab hebraeis dicti גֵּרִי צֶדֶק gere tzedeq erant qui non honoris , vel alicuius dignitatis ademptione illecti , sed tantum Dei amore ad Religionem Judaicam migrabant , et suscepta circumcissione se totam Moysis legem servare velle promittebant. Horum mentio fit Levitici cap. 17. v. 12 , num. cap. IX v. 14 et in omnibus iis Scripturæ locis , in quibus peregrini , et Israelitæ communibus ex æquo legibus obstringuntur , namque peregrinorum nomine veniunt Proselyti iustitiæ , qui legem Judaicam æque ac Hebræi nati servare tenebantur. Triplici autem ritu recipiebantur Proselyti iustitiæ in numerum Judæorum , nempe circumcissione , baptismo , et sacrificio. Enimvero circumcidendi erant , quoniam circumcisio signum erat proprium Hebræorum , et qui hoc signo notati erant , totius Mosaicæ legis debitores fiebant ex Apo-

stolo ad Galatas v. 3. « Testificor autem rursus omni homini circumcidenti se, quoniam debitor est universæ legis faciendæ. » Quamobrem Proselyti iustitiæ, qui in Hebræorum Rempublicam cooptabantur, et universam Moysis legem observare debebant, iure meritoque optimo circumcidebantur. Post sanatum circumcisionis vulnus erant abluendi immersione in aquam totius corporis collum tenus coram tribus testibus Synedrii assessoribus, qui monebant ipsos de præceptorum levium, et gravium legis observatione, et ab eisdem inter lavandum sponsionem accipiebant se Deum veneraturos, eiusque præceptis esse futuros obedientes. Demum sacrificium offerebant, quod consistebat in holocausto iumenti, vel duorum turturum, vel duorum pullorum columbæ.

ANIMADVERSIO.

1. Ad proselytarum iustitiæ initiationem Baptismus et sacrificium sufficiebant, cum in illis circumcisio locum non haberet.

2. Proselyti, ac proselytæ iustitiæ in census Juda'ci populi referebantur, et sic pari iure cum Judæis natis erant, et honores, connubia, et cetera gentis privilegia consequabantur.

Proselyti portæ ab Hebræis, nuncupati גֵּרֵי עֵר ge-re scaar, erant qui ab ethnicis superstitionibus recedebant, et Judæorum Deum profitebantur, qui tamen se subderent circumcisioni, et universæ Mosaicæ legi. Horum meminit Moyses, cum ait Deut cap. 14. v. 21. « Peregrino qui intra portas tuas est, da ut comedat » Istiusmodi proselyti tenebantur lege sabbati, ut legitur Exodi cap. XX. v. 10, et septem Noachidarum præceptis, quorum sex fuisse a Deo tradita Adæ, et septimum Noacho putarunt Judæorum doctores. Haec præcepta fuerunt sequentia: 1, ut sibi caverent ab idololatria gentilium, et ab eius cultu ab-

stinerent , 2. ut Dei nomen non blasphemarent : 3. ut homicidia non facerent : 4. ut fornicationes non committerent : 5. ut rapinas non exercerent : 6. ut iudiciis parerent : 7. ut animalium vivorum membra non comederent.

ANIMADVERSIO.

Præclarissimus Lamy aberravit , cum lib. 1.º sui apparatus biblici cap. 1. ait proselytos portæ illos fuisse « qui intra portas Judæorum commorabantur , sed non amplectebantur omnes leges eorum » namque proselyti portæ non ab incolatu , quem habebant apud Judæos , fuerunt dicti , sed hoc nomine fuerunt donati , ut a proselytis iustitiæ distinguerentur. Et sane Naaman Syrus , qui ut 2. Reg. cap. V. v. 17 legitur , eiurata idololatria , verum unius Dei Israelis cultum in se suscepit , ex sententia Rabinorum proselytus perhibetur portæ , licet inter Judæos non habitaverit.

CAPUT IV.

DE HEBRAEORUM NATORUM DIVISIONE.

Hebræi nati in Tribus fuerunt divisi. Hinc exponendum nunc est , quid Tribus nomen significaverit , et quot fuerint Tribus.

§. UNICUS.

De Tribus nominis significatione , ac Tribuum numero.

Tribus nihil aliud erat , quam multorum ab uno stipite descendentium generatio , in qua erant multæ familiæ in domos varias distributæ. Quod ut intelligatur , heic unum afferre exemplum satis erit. Zabulon Jacobi filius tres habuit filios , velut legitur Genes. cap. 46 v. 14 , nempe Sared , Elon , Jahelel. Ex Sared ortum duxerunt Sareditæ , ex Elon E-

lonitæ, ex Jafelel Jafelelitæ. Atqui tres istæ familiæ Sareditarum, Elonitarum, Jafelelitarum, quæ in varias domos dispescebantur, et ab uno communi stipite idest a Zabulon originem trahebant, tribum constituebant a Zabulon nuncupatam. Hinc quæque tribus suas familias, et familiæ suas domos complectebantur.

Singulis porro familiis erat caput Patriarcha dictum, scilicet generis auctor, *πατριαι* enim idem erant ac *γῆν* familiae, proindeque *Πατριάρχαι* dicebantur familiarum capita Unaquæque familia autem a suo capite nomen accipiebat Unde familia Sareditarum a Sared suo capite nomen per derivationem habuit.

Israelitæ in duodecim Tribus erant divisi pro numero filiorum Jacob, quorum unusquisque suæ Tribui nomen dabat. Quocirca fuit Tribus Ruben sic dicta a Ruben ipsius principe. Heic autem est animadvertendum Tribus tredecim fuisse, quoniam Tribus Joseph fuit in duas tribus distributa, cum Jacob adoptavit Manassem, et Ephraim filios Joseph, voluitque, ut duas sortes reciperent, et duas Tribus appellarent, quemadmodum habes Genes, 48 » Duo, inquit, filii tui (idest Manasses, et Ephraim et qui nati sunt tibi in terra Aegypti, antequam huc venirem ad te, sicut Ruben et Simeon reputabuntur mihi (idest, duas partes hæreditatis recipient, sicut quilibet alii duo filii mei) Reliquos autem, quos genueris post eos, tui erunt, et nomine fratrum suorum vocabuntur in possessionibus suis » divisa ergo Tribu Joseph tredecim Tribus effectæ sunt. Licet autem tredecim fuerint Tribus, tamen Sacræ litteræ numquam tredecim Tribus, sed duodecim tantum appellant, cuius rei ea est ratio, quia cum agitur de possessionibus, tunc Tribus Levi non computatur, sed Tribus Joseph dividitur in duas, quoniam Levitis, ut legitur Numer. c. 18 et Deuteronom. 18, præcepit Dominus, ne acciperent hæreditatem inter Hebræos in terra eorum, quia ipse nimirum erat sors, et hæreditas eorum.

Quamobrem Tribus Levi nullam habuit partem in divisione Terræ Chanaan facta a Josue inter Tribus duodecim Israel. Cum vero agitur de re spirituali, tunc computatur quidem Tribus Levitica, sed Manasses et Ephraim non pro duabus Tribubus numerantur, sed numeratur tantum Tribus Joseph pro una, ut patet in benedictione et maledictione in confirmationem legis, quæ ponuntur Deuter. c. 27. ubi sex Tribus sedebant ad maledicendum transgressoribus legis in monte Hebal, et sex aliæ ad benedicendum observatoribus in monte Garizim, et Tribus Levi est ibi una de benedicientibus.

CAPUT V.

DE SECTIS INTER HEBRÆOS EXORTIS.

Quamdiu Prophetæ in Israele obtinuerunt, in varias sententias abire, cum de Religione ageretur, nemo unquam cogitavit, tantorum enim virorum auctoritas populos veluti sub iisdem signis continebat omnes. At vero Prophetarum successione deficiente, apud Judæos videre contigit, quod antehac numquam, sectas scilicet distrahentes homines in partes circa Religionis dogmata. Huiusmodi sectæ fuerunt sectæ Sadducæorum, Pharisæorum, Essænorum, Gaulonitarum, Herodianorum, Hemerobaptistarum, de quibus nunc sigillatim loquemur.

2. I.

De secta Sadducæorum

Sadducæorum secta omnium antiquissima censetur, nam inter Hebræos pullulavit anno mundi 3460, ante Christum natum 300 circiter annis. Huius sectæ auctor fuit Sadochus Antigoni Sochæi discipulus. Enimvero Antigonus

Sothæus , qui in schola Hierosolymitana erat primus Theologiae professor , hanc suis discipulis sententiam inculcavit , nempe ne sitis tamquam servi mercenarii , qui serviunt magistro ea conditione , ut recipiant mercedem , sed estote tamquam servi ingenui , qui serviunt magistro non ea conditione , ut recipiant mercedem , sitque timor Dei super vos. Hoc dictum Sadochus , qui inter Antigoni discipulos connumerabatur , male interpretatus ait , si ergo est vera Antigoni doctrina , sequitur hominem nullam præmii æterni spem habere posse , adeoque alteram vitam non admittendam esse , ac mortuorum resurrectionem. Permultos habuit hæc Sadochi assertio satellites , qui ab eius auctore nomen Sadducæorum sunt mutuati. Potissimi Sadducæorum errores fuerunt sequentes. 1. sacrorum librorum numerum truncarunt , solosque Moysis quinque admiserunt , ceteris vel historicis , vel propheticis , et Hagiographis omnibus reiectis. 2. Maiorum traditiones negarunt , neque fidem habuerunt , nisi ei quod in lege scriptum erat. 3. Nullum post hanc vitam bonis operibus præmium , nullum malis supplicium crediderunt. 4. Nullam agnoverunt corporum resurrectionem. 5. Animas hominum cum eorum corporibus interire , ac in nihilum evanescere putarunt. 6. Angelos inficias iverunt. Verum ut mihi videtur , non negarunt Angelorum existentiam , sed potius eos non esse spiritus dixerunt. Et sane Sadducæi Pentateuchum admiserunt. Atqui in Pentateucho passim fit Angelorum mentio. Ergo si Pentateuchum admiserunt , est dicendum Angelorum existentiam non fuisse inficiatos. At enim Lucas , velut legitur Act: Ap. cap. 23 v. 8 , inquit » Sadducæi enim dicunt , non esse resurrectionem , neque angelum neque spiritum. Ergo si Sadducæi sunt opinati Angelos non esse , patet negasse Angelorum existentiam. Hæc autem difficultas nullo negotio tollitur , nam vel ex his Lucæ verbis colligitur Sadducæos Angelorum existentiam admisisse. Porro Lucas post præfata verba subdit » Pha-

rissæi autem utraque confitentur « Itaque si ait utraque confitentur , ostendit Sadducæos duo inficiatos esse ; quæ Pharissæi sunt confessi. Atqui si Sadducæi negassent mortuorum resurrectionem , Angelorum , et spirituum existentiam , non dixisset Lucas , Pharissæi utraque confitentur , sed potius hæc tria confitentur. Ergo si dicit » utraque confitentur , lu-
cet Sadducæos non tria , sed duo inficias ivisse , nempe resurrectionem mortuorum , et Angelos , qui sunt substantiæ spirituales. Nec hilum iuvat asserere Lucam dicere , neque Angelum , neque spiritum , proindeque , si particulam neque ante spiritum ponit , significare præter Angelorum existentiam Sadducæos negasse existentiam spirituum , nam Lucas hoc in loco illa ulitur sermonis figura a sacris scriptoribus usitata , quæ a græcis dicitur *εν δια δυοιν* scilicet unum per duo , et habetur cum in re exprimenda duo adhibentur verba pro uno ; hinc Lucas ut exprimeret neque Angelum spiritum , dixit neque Angelum , neque spiritum. 7. Sustulerunt penitus Dei providentiam , neque illa quæ hominibus eveniunt , ei accepta deberi , sed omnia nostro arbitrio subiici blaterarunt , adeo ut tum bonorum sibi ipsis auctores sint , tum mala sibimetipsis per stultitiam arcessant.

§. II.

De Pharissæorum secta.

Pharissæorum nomen quod a נִפְרָשׁ nifrasc dividi , Niphal verbi hebræi פָּרַשׁ parasc etymologiam ducit , homines denotat , qui sua ipsorum arrogata iustitia tumentes se a ceterorum hominum consuetudine seiungebant , quos prophanos , ac scelestos putabant. Hæc Pharissæorum secta ex Josephi Flavii sententia lib. 13 cap. 2. ortum habuisse videtur ante Christi Domini nativitatem annis plusquam 150, quibus Ionathas Judæ Machabæi fortissimi frater fortissimus rerum apud Judæos politus est , et huiusmodi doc-

trinas fuit professa. 1. Fato omnia fieri in rerum natura dixerunt, sed ita ut hominum liberum arbitrium non tollerent. 2. Persuasum habuerunt Animam immortalitate donari, Angelos existere. 3. Genus quoddam metempsychosis non animarum quarumlibet e vulgo, sed probarum tantummodo, quæ in bonorum corpora subibant, admiserunt: malorum vero Animas asseruerunt statim aeterno puniri supplicio. 4. Duplicem distinxerunt legem, idest scriptam, quæ a Deo fuit Moysi data tabulis insculpta, et oralem, quæ ab ipso Deo nonnisi ore fuit tradita Moysi, et postea a Moyse Josue, a Josue Senioribus, a Senioribus Prophetis, a Prophetis viris magnæ sinagogæ, et ab his posteris, fideli semper ex patribus in filios traditione. 5. Ea tantum crimina crediderunt, quæ in actum externum prodibant.

Pharisæi, qui secundum Patrum traditiones vivebant, cibum communibus seu illotis manibus numquam capiebant, ut colligitur ex verbis quæ leguntur Matth. 15. v. 2. Tum inter edendum etiam sese sæpius lavabant, ut patet ex illis in nuptiali Canæ Calileæ convivio positis hydriis Joann. 2, idque ibi factum dicitur secundum purificationem Judæorum. Quum vero a foro veniebant, toto corpore in aquam sese immersabant, ut maculas abstergerent, quibus forte inquinati fuerant alicuius contactu « a foro, sic ait S. Marcus c. 7 v. 4, nisi baptizentur, non comedunt. Insuper ne tangi quidem se a peccatoribus volebant; hinc Phariseus, ut legitur Lucæ cap. 7. v. 39, videns Mariam Magdalenam capillis capitis tergentem pedes Domini, eosque osculantem, intra se dicebat » Hic si esset Propheta, sciret utique quæ et qualis est mulier, quæ tangit eum, quia peccatrix est. » Dilatabant etiam phylacteria sua, et magnificabant fimbrias, ut legitur Matt. cap. 23 v. 5. Quod ut intelligatur, explicandum est, quid sibi velint phylacteria, et fimbriæ. Phylacteriorum vox quæ a verbo græco φυλασσω custodio etymon sumit, quædam lora facta ex corio nigro

significat quatuor habentia cellulas , quibus includebantur quatuor scripturæ textus. Primus erat « sanctifica mihi omne primogenitum adaperiens vulvam ec. Exod. 13 a versu 7. usque ad II. Alter ibidem » cumque introduxerit te ec. a vers. 7 ad 17. Tertius « audi Israel. Dominus Deus Israel , dominus unus est , Deut. 6. Quartus. » Si ergo obedieritis mandatis meis ec. Deut. II. a vers. 12 usque ad 19. Isthæc lora phylacteria fuerunt dicta , quod Dei eiusque legis et mandatorum memoriam custodirent , essentque perpetua velut recordatio , ne quid peccatimitteretur. Iam vero singuli Hebræi duo gerebant phylacteria , unum fronte erat ligatum , quod ad aures usque perveniebat , et alterum lævo brachio. Hæc autem consuetudo fuit inducta ex falsa interpretatione verborum quæ Exodi cap. 13 reperiuntur » Et ligabis ea quasi signum in manu tua , eruntque quasi monumentum ante oculos tuos « nam Hebræi , ad litteram accipientes ista verba , quæ nihil aliud significabant , quam oportebat , ut semper Dei legem ob oculos haberent , custodirentque , legis præcepta manu et fronte gestabant. Fimbriæ erant vittæ hyacinthinæ ex multis filiis contextæ , quæ pallii Hebræorum oris adhærebant. Atqui Pharisei , qui se cæterorum religiosissimos ostendebant , ut ab aliis Hebræis distinguerentur , eiusmodi phylacteria , præter modum lata , et fimbrias maiores gesserunt , idque denotant verba , dilatabant phylacteria sua , et magnificabant fimbrias.

Ad hæc ieiunabant duobus in hebdomade qualibet diebus , quos S. Epiphanius hæres. XVI. exponit fuisse feriam secundam et quintam ; ideoque iactabundus ille Phariseus Lucæ cap. 18 ait se ieiunare bis in sabbato , i. e. bis in hebdomade.

Pharisei dividebantur in Caraitas , Rabbinistas , et Cabbalistas. Caraitæ ita dicti a קרא qara legit , erant Pharisei , qui soli Scripturarum litteræ adhærebant. Rabbinistæ sic vocati a רב rab magister , erant Pharisei qui veterum

Rabbinorum, scilicet Judæorum in Legis et traditionis scientia versatorum, doctrinæ velut per manus traditæ studebant. Denique Cabbalistæ Pharisei dicebantur, qui Cabbalæ erant asseclæ. Cabbalæ vox a verbo hebræo Pihel קבל qibel recepit descendens ab auditu receptionem notat, et traditionem designat rerum, quas quis alteri ore sive voce communicat. Heic autem alio sensu vox Cabbalæ accipitur, nempe pro cognitione sensus mystici S. Scripturæ habita ex varia compositione, divisione, et transpositione vocum, quæ sunt in sacris litteris; sic. e. g. ex voce berescit; quæ est prima vox textus hebræi Genesis, litterarum transpositione duas voces effinxerunt, Abe tisri, i. e. prima dies Tisri; unde intulerunt, Mundi creati exordium componendum esse cum prima die huius mensis, ferme nostro septembri congruentis.

§. III.

De Essaenorum secta.

Essænorum nominis etymologia a Syriaca voce אסא asā sanavit, curavit, probabilius derivat, nam Essaeni ex Epiphanii, Philonis, et Eusebii sententia erant qui omne studium collocabant in veterum scriptis pervolutandis, ex quibus ea maxime deligebant, quæ corpus, et animam curabant. Hinc medici fuerunt nuncupati, quoniam morbis animæ, et corporis remedia afferebant. Implicata, ac prorsus incognita est Essænorum origo, quam nonnulli ad Rechabitas referunt, sed false, quippe et in urbibus moratos illos constat, ædesque possedissee, quæ sane omnia, ut mox ostendemus, a Rechabitarum moribus erant aliena; alii contra ad Assidæos referunt, quorum mentio fit in quarto Machabæorum libro cap. VI, atque iam inde ab Hircani summi sacerdotis ætate floruisse perhibentur. Ut ut sit de Essæniorum sectæ ortu, saltem viginis videtur

adhuc temporibus Christi et postea, Philo enim, et Josephus huius sectæ tamquam tum adhuc florentis meminerunt. Essæni societatis inter se leges inviolatas servantes bona in communi possederunt, et olei ac unguentorum usum ignorantes ingenuam quamdam austeritatem toto corporis habitu præsetulerunt. Datam fidem sancte servarunt, ac fide apud ipsos sacramenti vim habente abstinuerunt ab iuramento velut a periurio. Hominum frugis specimen exhibuerunt, voluptates et matrimonium respuentes. Deo sacrificia cruenta non obtulerunt, puri, sanctique animi sacrificio contenti. Ante ortum solis nihil profani sunt loquuti, nulla utentes voce nisi fundendis precibus, ritu a patribus per manus tradito, quas preces ad Solem direxerunt, ut citius oriretur. Sabbati apud illos ea fuit Religio, ut neque ignem excitare, quidquam parare et utensilia domus vel parum amovere fas esse duxerint. Frigidam aquam bibentes sibi a vino temperarunt. Aegrotantium maxima illis fuit cura, quibus quid minimum deesse non patiebantur. Deum res omnes moderari agnoverunt, nihilque absque illius nutu, et decreto, quod fatum vocabant, fieri unquam contenderunt. Animarum immortalitatem crediderunt, sed eas e summo aere in corpora, insita quadam a natura sympathia tractas descendere, corporis vero vinculis solutas, pristinas statim sedes, veluti e captivitate redeunt, repetere sunt opinati. Post Deum et Moysem seniores coluerunt, non loquentes coram eis nisi prius venia obtenta. Demum, ne diutius Essænorum moribus proferendis distinear, qui legi possunt apud Josephum lib. 2. c. 12 de bello Judaico, aliud addam, scilicet Essænos vitam in agris egisse, verebantur enim ne commercio ceterorum hominum coinquinarentur. De Essænis in Evangelistarum codice nihil reperitur, neque illis Christum unquam prædicasse proditum est.

§. IV.

De Gaulonitarum secta.

Gaulonitæ a Juda nomen acceperunt, quî Gaulonita fuit appellatus, namque ex urbe Gaulon erat. Enimvero Quirino Judææ descriptionem aggresso Judas Gaulonites una cum Sadocho ex Pharisæorum secta impavide restitit, et ad defectionem indigenas excitans dictitabat, censum Judææ incolis capitatim iniunctum nihil aliud esse, quam manifestam Judæorum servitutem, quæ illos dedecebat, utpote liberos, et soli Deo supremo Domino mancipatos. Permultos sibi hæc doctrina comparavit sectatores, qui a deo libertatis amore flagrabant, ut quælibet supplicia ferre mallent, quam censum solvere, et Cæsarem pro Domino habere, aut pro eius salute preces fundere. Hi sectatores Gaulonitæ fuerunt dicti.

ANIMADVERSIO.

Gaulonitæ fuerunt etiam nuncupati Galilæi a Juda eorum auctore qui habitatione, aut conversatione, ut ait Cellarius Geogr. Antiq. lib. 5. cap. 15., Galilæus erat, necnon ex multorum scriptorum sententia zelotæ, quoniam zelo contra Romanos exarserunt, eorumque amoliri iugum, et vitam tueri libertatem fuerunt conati. Gaulonitarum secta ortum habuisse censetur anno Christi XII.

§. V.

De Herodianorum secta.

Herodianis unus ex tribus Herodibus, quos memorat historia sacra, nomen præbuit, sed quinam fuerit, prorsus ignoratur. Plerique asserunt fuisse Herodem magnum

*

patria Ascalonitam , filium Antipatri , alii Herodem Antipam Ascalonitæ filium , qui Herodiam rapuit , eaque de causa Joannem decollavit Baptistam , demum alii Herodem Agrippam Herodis Magni ex Aristobulò filio nepotem , qui Jacobum interemit , et Petrum carcere clausit. Verum probabilior videtur eorum sententia , qui sunt opinati ab Herode Magno Herodianorum nomen derivasse. Et sane dogmata quæ Herodianis tribuuntur , ad hæc duo rediguntur capita , nempe Romanorum imperio , utpote iusto , et legitimo , Judæos submitti oportere ; deinde eosdem tuta conscientia , prout eorum temporum ratio ferebat , mores plurimos Paganorum , quamvis superstitiosos , et impios adoptare posse. Atqui hæc duo dogmata Herodes Magnus , teste Josepho Antiqu : l. 15. c. 12 insinuavit. Ergo verosimile est Herodianos ab Herode Magno hæc dogmata accepisse , adeoque ab eo , cuius a partibus steterunt , Herodianorum nomen mutuasse. Sed ut ut res habeat , dubitari non potest , quin doctrinas sparserint virulentas , cum Jesus , ut Marci cap. 8. v. 15 , cavendum edixerit non minus ab eorum fermento , quam a Phariseorum , et Sadducæorum.

§. VI.

De sceta Hemerobaptistarum.

Hemerobaptista græcum nomen est , quod ex *ἡμερα* dies , et *Βαπτίζω* ablui conflat ; hinc hominem significat , qui quotidie abluitur. Ex hac vocis etymologia colligitur Hemerobaptistas homines fuisse , qui singulis anni diebus sese in aqua abluebant. Id autem in more habebant , nam ut ait Epiphanius lib. 4. adversus Hæres. Hæres. 17 putabant vivere aliter hominem non posse , quam ut se quotidie aquis elueret , atque ab omni crimine purgaret.

CAPUT VI.

DE PERSONIS SCHISMATICIS IN HEBRAEORUM REPUBLICA EXTANTIBUS.

Praeter sectas iam expositas nonnulli fuerunt inter Hebræos schismatici homines, qui ad Samaritanos, et Judaeos Alexandrinos redigebantur; hinc pauca de his subnectere pretium operæ esse duco.

§. I.

De Samaritanis.

Rex Assyriæ Salmanasar, ut legitur libro 4.º Regum cap. 17, Osee invadens Regnum, exercitum ad Samariæ obsidionem admovit, qua post triennium capta, Israelitas, quos reperit, ultra Euphratem asportavit, posuitque in Hala, et Habor iuxta fluvium Chobar, in civitatibus Medorum. Tum ne Samariæ urbes incolis destituerentur, eas variis gentibus colendas dedit, e Babylone, Cuta, Avah, Emath, et Sepharvaim collectis. Huiusmodi gentes a Samaria, quam inhabitarunt, Samaritanorum nomen habuerunt. Quamobrem Samaritani mixtio fuerunt plurium gentium, quæ ad frequentandas Samariæ civitates aliunde venere.

Hæ gentes idolorum regionis suæ superstitionem cum veri Dei cultu coniunxerunt, et ab Judaeorum communionem divulsæ in Hierosolymitanum Templum scilicet in eum locum, in quo uno Deus coli volebat, se conferre noluerunt, sed potius in Templum quod in monte Garizim sibi construxerant, ut Deum adorarent, ibique sacrificia offerrent. Tum sacros libros, excepto Pentateu-

cho, reiecerunt. Personarum Trinitatem in divinis repudi-
diarunt, necnon Spiritum Sanctum, resurrectionem mor-
tuum, et Angelorum existentiam negarunt, Quocirca
cum in Religionis negotio Samaritani a Judæis fuerint
divisi adeoque schismatici, Judæi merito nullum commer-
cium cum Samaritanis habuerunt, nec versabantur cum
illis, ne contaminarentur. Et magis oderant eos, quod
cum Judæi non essent, veram se religionem Judaeorum
colere contendebant. Contra Samaritani Judaeos non mi-
nus aversabantur, ut aliquando renuerint Christum acci-
pere, quod Hierosolymam petere videbatur, quia facies
eius, ut legitur Lucæ cap. 9 v. 53, erat euntis in Je-
rusalem.

§. II.

De Judæis Alexandrinis.

In schismaticorum censum a Judæis Palæstinis fuerunt
etiam relati Judæi Alexandrini, quoniam cum in Lege
cautum esset ne extra locum a Deo electum, Hierosoly-
mam scilicet, sacrificia sibi offerrentur, illi contra legis
præceptum agentes Templum, quod Onias in Aegypto ere-
xerat ad formam quidem Hierosolymitani, amplitudine ta-
men, et magnificentia inferius, frequentarunt, ibique sa-
era fecerunt, ac Deum coluerunt.

CAPUT VII.

DE HEBRAEORUM DOCTORIBUS.

Inter Hebræos conspicui fuerunt quidam doctores nun-
cupati, qui in Rabbinos, et Scribas discescebantur; ita-
que parumper de his disseremus.

§. I.

De Rabbiniis.

Rabbinorum nomen fuit inter Hebræos inductum Christi aetate. Enimvero ante captivitatem Babylonicam solummodo agnoscebantur nomina Regis, Sacerdotis, Judicis Scribæ, Prophetæ, Videntis, Patris; tum post captivitatem ac reditum e Babylone, quin et post excessum Prophetarum, licet nomen sapientum fuerit auditum, quo erant donati doctores qui post prophetas rerum potiti sunt in scholis, tamen nullus eorum ante Hillelem qui Christi nativitatis tempus vel attigit, vel paucis annis morte sua antevertit, Rabban, Rabbi, Rabbini nomen habuit. Circa Christi tempora vero Judæorum doctores sibi nomen Rabban, Rabbi, Rabbinorum arrogarunt, quod a רב rab etymon ducit, et magistrum significat. Quare patet Rabbinos fuisse magistros varia et multiplici-rerum scientia instructos, qui alios docebant. Rabbinorum nomine ii tantum insigniebantur, quos Synedrium, de quo mox loquemur, dignos iudicabat, et per manus impositionem in doctorum numerum adsciscebant. Cuivis Rabbino discipuli erant תלמידים talmidim dicti, qui ad magistrorum pedes humi sedebant; ideoque Paulus in Actis Apostolorum c.22 v. 3 secus pedes Gamaliel sui præceptoris studuisse perhibetur.

Rabbini sedebant in cathedris elatis, et distinctis, et hæ erant primi consessus, quos Pharisei, et scribæ ut Matth. cap. 23 v. 6 legitur, amabant. Ipsorum autem erat de Religionis negotiis, et de rebus quoque civilibus iudicium ferre, in Synagoga conciones habere, publicas preces edere, et ibidem legem interpretari.

Nomen Rabbi Judæi aliquando divini verbi præconibus tribuerunt ut Christo, hinc Maria Magdalena (Joh. XX. v. 16) Syriace Christum, qui iam resurrexerat, salutavit Rabboni, quod ipse Johannes explicans ait, ὁ λεγεται διδασκαλος, quod dicitur magister.

§. II.

De Scribis.

Scribarum nomine, qui hebraice appellabantur סופרים sopherim (narratores.) et graece γραμματεῖς (litterati) heic non intelligimus ludimoderatores, qui pueros prima literarum elementa docebant, neque privatorum contractuum, et instrumentorum scriptores, neque Scribarum magistros, ac principes, qui a Rege in Rebus civibus secundas tenebant, custodes sigilli, vel annuli, quo Regis literæ obsignari consueverant, neque demum eos qui Scribarum magistris erant a secretis, et praecepta ac iudicia regia consignabant, et secretiora quævis custodiebant; sed contra intelligimus eos, qui sacra volumina exscribebant, ne ulla ex apographis menda sacro originali Textui irreperet, ac easdem sacras litteras populo exponerent, et dubia quæ in Mose occurrere videbantur, solvebant. Quod ad huiusmodi Scribarum ortum attinet, verosimilius est eorum sententia, qui Scribarum originem ad tempora Esdræ retulerunt. Esdra enim, qui ex Babylone rediens Hierosolymam summam operam cum viris aliis præclarissimis magnæ Synagogæ posuit in libris sacris describendis, ac adornandis, ספר מדר, sefer mair scriba velox in lege Mosis Esdr. 7 v. 6 fuit appellatus, et deinceps omnes illi qui eius vestigiis hac in parte sequentibus seculis institerunt, etiam vocati fuerunt Scribæ.

Ergo si ante Esdræ aetatem in Sacris litteris nulla סופרים soferim scribarum occurrit mentio, et Esdra fuit primus, qui hoc nomen ספר sefer scribæ habuit, ab ipso Scribarum origo petenda videtur.

His scribis, ut ex dictis colligitur, isthaec munera fuerunt demandata, nempe 1.º ut Legem scriberent: 2.º ut eam populo legerent: 3.º ut eandem interpretarentur, ac explicarent.

ANIMADVERSIO.

Quaestio est maxima inter interpretes Sacrae Scripturae, num scribæ iidem fuerint cum legis doctoribus, an ab iisdem diversi? Nonnulli asserunt eosdem fuisse, nam qui apud Marcum cap. 12 v. 28 dicitur unus de scribis, apud Matthaeum cap. 22 v. 35 appellatur unus ex eis legis doctor. Ergo si ille qui Christum rogavit, quod est mandatum magnum in lege, vocatur ab uno Evangelista scriba, et ab alio legis doctor, lucet Scribas eosdem fuisse cum legis doctoribus. Sed alii contra opinantur Scribas fuisse distinctos a legis doctoribus, quam sententiam pro viribus tuetur Frid: Spanhemius part. II. dub. Evangel. 38 n. 10, qui hoc discrimen ponit inter Scribas, et legis doctores, scilicet legis doctores fuisse illos, qui tantum quaestionibus practicis tangentibus conscientiam et mores vivendi erant dediti, et Scribas fuisse homines qui contemplationi legis et quaestionibus theoreticis potissimum vacabant. Verum eorum opinio, qui Scribas cum legis doctores eosdem fuisse affirmant, mihi magis arridet utpote consentanea Evangelistarum sermoni, qui eundem hominem vocarunt Scribam legisque doctorem.

CAPUT VIII.

DE PEREGRINIS IN HEBRAEORUM REPUBLICA COMMORANTIBUS.

Personarum Reipublicæ Judaicæ censui adhuc exposito finem imponimus tractatione de Peregrinis, qui licet sacris, et Religioni Judæorum non fuerint adscripti, tamen cum auctoritate in Hebræorum Republica versabantur. Hi Peregrini fuerunt Præsides, Quæstores, Publicani, de quibus nunc breviter loquemur.

§. I.

De Præsidibus.

Pulso ex Iudaea Archelao, præfecti ab Imperatore Cæsare fuerunt missi, qui Judæae in Provinciam Romanam redactæ gubernacula invaserunt. Eiusmodi præfecti in novo Testamento *ὑψηλούς* Præsides appellati, Præsidibus Syriæ erant subiecti, eorumque munus erat, ut in Judaea publicos redditus colligerent et erogarent, prout res requirebant, aut mandabat Imperator, ut ius dicerent, et vitæ potestatem haberent, ac necis. Horum Præsidum quintus fuit Pontius Pilatus: primus enim Coponius, secundus Marcus Ambivius, tertius Annius Rufus, quartus Valerius Gratus, cui successit Pontius Pilatus, qui ad flagellationem Jesum damnavit, ac in Ipsum mortis sententiam pronuntiavit, ut legitur Joh. 19 v. 16.

ANIMADVERSIO.

Judæae Præsides fuerunt etiam dicti Provinciæ, vel fisci procuratores quippe qui Judæae in formam Provinciæ redactæ curam gerebant, nec non Fisci reddituum.

§. II.

De Quæstoribus.

Præter Præsides in Hebræorum Republica fuerunt Quæstores, qui rei totius frumentariæ administrationem in Judæa habebant, prædamque ab hostibus captam vendebant, et sub hastam subiiciebant, tum vectigalibus præerant, ut a Publicanis ex re frumentaria, portoriis, aliisque exigèrent vectigalia, Romamque in ærarium referrent, ac tabulas publicas conficiebant.

§. III.

De Publicanis.

Ut Judæa in Provinciam Romanam fuit redacta, adeoque vectigalibus pressa, habuit vectigalium exactores Publicanos nuncupatos, quia publico fruebantur, ut ait Ulpianus l. 4. ff. de publican » Publicani sunt qui publico fruuntur, nam inde nomen habent, sive fisco vectigal pendant, vel tributum consequantur, et omnes, qui quid a fisco conducunt, recte appellantur Publicani » Dispesciebantur Publicani in superiores, ac inferiores. Superiores erant illi, qui quæstus sui causa conducebant vectigalia, certa se obligantes pecunia, quam quæstoribus solvebant. Istiusmodi Publicani clara fuerunt existimatione, quoniam viri præclarissimi vectigalia conducebant. Et sane Tullius de his loquens Orat. pro Plancio ait « Flos equitum Romanorum, ornamentum civitatis, firmamentum reipublicæ, Publicanorum ordine continetur: et lib. 13 ad famil. epist. 65 eos appellat » viros amplissimos, equitesque splendidissimos. » Publicani inferiores contra erant qui vectigalia a transeuntibus exigebant, et ad ripas fluminum, in pontibus, ad portas op-

pidorum , et viarum transgressus consistebant. Hi Judæis adeo fuerunt inuisi , ut familiariter iisdem uti , vel una cum illis cibum capere probro habuerint , namque scelestissimos , ac impios homines esse putarunt , unde Publicani , et peccatores Matth. IX. v. 10. Luc. XV v. 1. iuncti inveniuntur. Tanti odii causa referenda videtur 1.º ad ipsorum iniustitiam qua exigebant , præterquamquod impositum erat. 2.º ad rebelliones quas excitare consueverant. 3.º ad onus vectigalium Judæis ab Romanis impositum , quod ab ipsis exigebant , Judæi enim decimas tantum suis Sacerdotibus pendere quotannis soliti indigne ferebant Romanis , et gentilibus se tributarios factos.

Publicani inferiores in suas societates fuerunt distributi , quibus magistri praeerant principes Publicanorum dicti ; quo sensu Lucæ cap. 19 v. 2 Zachæus hoc nomine donatur.

CAPUT IX.

DE VARIA HEBRAEORUM REGIMINIS FORMA.

Quinque sunt distinguendæ aetates ut diversa Regiminis forma , quæ apud Hebræos fuit , cognoscatur. 1. ab Adamo ad Moysen : 2. a Moyse ad Josue : 3. ab Othoniele ad Samuelem : 4. a Saule ad Sedeciam : 5. a captivitate Babylonica ad Titum Vespasianum. Et sane 1. ætate Regiminis forma fuit Patriarchalis : 2. et 3. ætate fuit Theocratica-Aristocratica : 4. ætate fuit Monarchica : 5. ætate fuit potestatis variæ , quippe Regiminis Hebræorum clavum nonnunquam Duces habuerunt , et tum Regiminis forma fuit Aristocratica , aliquando vero Reges , et tum fuit Monarchica. Hoc assertum , ne temerarium alicui videatur , sequentibus in paragraphis ostendemus.

§. I.

*Prima aetate Regiminis forma fuit Patriarchalis
apud Hebræos.*

Nullum regimen apud Hebræos fuit ante Moysem, nisi illud Patrum singularum familiarum. Porro patresfamilias Sacerdotum et Regum officio in suis ædibus fungebantur. Nam rem sacram obibant in propriis familiis; quod ex sacris litteris colligitur, quippe Noe Genes. cap. 8. v. 20, Abrahami Genes. cap. 15 v. 9, et Jobi cap. 1. v. 5. memorantur sacrificia Deo oblata. Tum rem civilem exercebant, quoniam in herciscunda familia pro arbitrio suo hæredes dicebant, hinc Abraham, velut Genes. cap. 25 v. 5 et 6 legitur, dedit cuncta, quæ possederat Isaac, filiis autem concubinarum largitus est munera: ad hæc benedicebant, vel maledicebant suis, sicut patet exemplis Isaaci Genes. 27 et Jacobi Genes. 48 qui filiis benedixerunt, necnon Noe Genes. 9 v. 25, qui Chanaan filio suo maledixit: potestatem quoque in tota familia obtinebant, nam pro tribunali sedebant, ius dicebant, inter domesticos, in reos animadvertebant, et ne multa, Patresfamilias ad incolumitatem familiæ curabant, et agebant omnia, quæ principes pro Reipublicæ salute suscipiunt.

ANIMADVERSIO.

Cum Paterfamilias e vita decederet, eius primogenitus principatum familiæ adipiscebatur, adeoque rem sacram, et civilem in propria familia obibat.

§. II.

*Altera et tertia aetate in Hebræorum republica regiminis
forma fuit Theocratica-Aristocratica.*

Ut Moyses a Deo fuit constitutus Hebræorum dux, Regimen Patriarchale desiit, namque Moyses plenum in He-

bræos ius obtinuit , eorumque Rempublicam rexit. Non est autem putandum Moysem Regem fuisse , siquidem Regis est , leges condere , præmiisque ac pœnis eas sancire , necnon tributa subditis imponere , iisque nomine suo imperare , quæ nequaquam fecit Moyses , ipse enim fuit tantum Dei administer et executor , qui erat supremus Rex , adeoque nihil propria auctoritate definiebat , agebat , pronuntiabat , sed ab ore Dei pendebat , omnesque leges , pœnas , ritus actiones hauriebat , et executioni mandabat. Id muneris Moyses solus exercuit , donec Jethrone auctore , ut legitur Exod. 18 v. 25 , ministros quibus onere aliquo levaretur , elegit. Et sane huiusmodi ministri Moysem invarunt in forensibus negotiis , iudicabant enim causas faciliores , sed non graviores , de quibus ipse Moyses cognoscebat. Tum Moyses Israelitarum nunquam quiescentium querelarum pertæsus , ut legitur Num 11 v. 16 , a Deo postulavit , ut alios adiutores ipse sibi sufficeret. Roganti Deus acquievit , datis illi septuaginta viris , eodem , quo Moyses ipse afflatus erat , spiritu repletis , qui Moysi opem in spiritualibus tulerunt , quin læderent Summi Pontificis , Sacerdotum ac Levitarum iura , qui sacris operam dabant. Quamobrem luculentissime patet Regiminis formam sub Moyse fuisse Theocraticam-Aristocraticam , nam Deus erat Hebræorum Rex , adeoque ex Dei solum nutu ac ore pendebat populus , Moyses vero erat os Dei ad populum ; ad hæc optimates erant , qui Moysi opem præstabant in administratione rerum civilium , et sacrarum.

Hæc regiminis forma sub Josue , qui fuit alter Hebræorum dux a Moysis morte , permansit , ac etiam sub Iudicibus , qui post Josue Rempublicam Israelitarum gubernarunt. Enimvero Iudices , qui erant extraordinarii vindices , et velut Hebræorum dictatores , gentem oppressam divino instinctu , ac robore e potestate hostium liberantes , in Dei solum vicem præsidebant , ipsius nomine tam-

quam supremi Regis , et auctoritate rerum potiti , divinisque ipsi legibus , et imperio adstricti. Insuper illis principatum administrantibus et iidem optimates extabant , qui fuerunt sub Moyse ac Josue , adiutores se præbentes in Hebræorum regimine. Hinc merito asseritur Ducum , et Judicum tempore , quod complectitur alteram ac tertiam aetatem , Regiminis formam fuisse Theocraticam - Aristocraticam.

§. III.

Quarta aetate Regiminis forma apud Hebræos fuit Monarchica.

Judicibus , qui populum hebræum 299 annis gubernarunt , Reges successerunt. Nam Seniores populi Israelitici , ut legitur 1. Reg. cap. 8. , ægre ferentes Joel et Abiam filios Samuelis , qui a paternis vestigiis adeo aberrarunt , ut muneribus acceptis , avaritia ministerium suum corrumpere , Samuelem rogarunt , ut Regem pro omnium more sibi constitueret , qui cum Deum consuluerit , ad quem unum hæc iniuria spectabat , ab ipso responsum accepit : Audi vocem populi in omnibus , quæ loquuntur tibi ; non enim te abiecerunt , sed me ut regnum super eos. Quamobrem Samuel Regem Israelitis dedit , qui fuit Saul. Tunc Regiminis forma Monarchica evasit , quippe summa rerum penes voluntatem unius hominis extitit. Reges annis circiter quingentis et viginti Judæis iura dixerunt. Non est igitur dubitandum , quin quarta ætate , quæ tempus complectitur a Saul ad Sedeciam , Regiminis forma fuerit Monarchica.

§. IV.

Quinta aetate apud Hebræos varia fuit Regiminis forma.

Hebræi cum Sedecia eorum Rege Babylonem a Nabuchodonosore in captivitatem adducti nullum habuerunt pro-

prium politiæ regimen toto captivitatis tempore. Reversis vero post annos septuaginta in Judæam Hebræis, Summi Sacerdotes, qui pro tempore fuerunt, Rempubicam Judæorum administrarunt, ac Ducum nomen acceperunt; et tunc Regiminis forma fuit Aristocratica apud Hebræos, quæ usque eo perduravit, donec præclarissimum Assamonæorum genus totius Religionis, et libertatis Judaicæ assertor contra Antiochum Epiphanem insurrexit. Quum enim Assamonæi in libertatem Hebræos restituerint, Reipublicæ Judaicæ imperium habuerunt, et primum sub titulo principis, deinde sub nomine Regis manentibus veteribus institutis, rem universam Hebræorum gubernarunt. Unde Regiminis forma ex Aristocratica in Monarchicam fuit commutata, quæ etiam sub Regibus Ascalonitis permansit, qui post Assamonæos Reges Hebræorum Rempubicam fuerunt moderati.

Quocirca quinta ætate, quæ a captivitatis Babilonicæ fine protenditur usque ad Agrippam iuniorem Herodis Agrippæ filium Regum Herodianorum ultimum, sub quo per Titum Vespasianum Hierosolymorum Urbs fuit solo æquata ac Templum penitus eversum, Regiminis forma apud Hebræos fuit vel Aristocratica, vel Monarchica.

CAPUT X.

DE HEBRÆORUM TRIBUNALIBUS.

Duo Tribunalium genera habebant Judæi, nempe Tribunalia nuncupata Judicia, et Tribunal græce dictum συνέδριον, latine Concilium. Hinc de his agere nunc præstat.

§. I.

De Tribunalibus quæ dicebantur Judicia.

Tribunalia Judicia appellata erant, quæ in singulis Civitatibus constituta inveniebantur. Hæc Tribunalia vel ma-

iora, vel minora erant. Maiora si XXIII. viris constabant, minora si tantum constabant tribus viris. Altera in urbibus, et locis habebantur, ubi 120, vel plures familiæ erant. Altera contra habebantur in omnibus locis, in quibus 120 familiæ non morabantur. Tribunalia maiora iudicabant an aliquis esset occidendus, et si esset occidendus, an esset decollandus, an comburendus, an lapidandus, tum gravia negotia iudicabant, quorum iudicium ad Synedrium non pertinebat. Tribunalia minora iudicabant de debitis pecuniariis, de furtis, de rapinis, de damnis illatis, de restitutione dupli, quatrupli, quintupli, ac de aliis rebus levibus.

ANIMADVERSIO.

Scriptura nomen Porta adscribit loco, ubi coetus Iudicum assidebat. Cum enim maior esset in portis urbium civium numerus, et facilius pateret aditus colonis, locum Tribunalibus præ urbium portis constituere visum est, quo lites commodius expedirentur. Huius Iudicii locus sæpius se offert, præcipue vero in nuptiis Ruth, et in emptione agri pro Saræ sepulchro.

§. II.

De Synedrio.

De Synedrio.

Synedrium erat consessus Iudicum, qui tantum Hierosolymis cogeatur, et quidem in Aula Templi sedem habebat. Huic coetui, qui constabat septuaginta viris, præerat princeps dictus הַנִּשְׂאִי, hannasci, cui secundus in dignitate ad dexteram Principis assidens succedebat pater appellatus אֲבִי בֵּית דִּין abi bet din pater domus iudicii. Hinc inde ad utrumque Principis latus erant ceteri patres Senatores vocati, qui hemicyclum faciebant, Senatores in tres ordines

dividebantur, quorum alterum constituebant *αρχιερείς* nempe principes viginti quatuor classium Sacerdotum, alterum vero *πρεσβύτεροι* idest capita tribuum et familiarum, tertium denique *γραμματεῖς* scilicet scribae.

Rabbini fuerunt opinati Synedrium incepisse ; ex quo Moyses muneris sui vicem septuaginta viris commisit; sed haec sententia rejicienda videtur , namque septuaginta seniorum consessus a Moyse iussu Dei constitutus nihil habuit commune cum Synedrio , illi seniores enim Moysem adiutarunt in rerum sacrarum administratione , at caruerunt Patrum Synedrii potestate. Et sane Patres Synedrii condebant novas leges , modo legibus divinis non essent contrariae, ac modos comminisciebantur, quibus leges erant explicandae, tum in Reges ipsos , in summum Sacerdotem, in Prophetas animadvertabant, cum graviter delinquebant: ad haec Rege mortuo alium eligebant, in singulis oppidis Magistratus creabant , temporum calculum instituebant, ut Neomeniarum designationem, mensium et annorum intercalationem, deliberabant de pace ineunda, de bello gerendo , de annua sictorum pensitatione , demum iudicabant de omnium inferiorum Tribunalium causis, quae ad ipsum appellatione devolvebantur, Hæc autem omnia procul dubio seniorum consessus , qui fuit Moysis aetate, non obibat; adeoque non erat eadem huius Senatus forma ac Synedrii. Nec dici quidem potest hoc Synedrium fuisse institutum Regum aetate, quippe Reges numquam in negotiorum partem Synedrium acciverunt, numquam eius Senatus auctoritatem implorarunt, sed contra pro arbitrio de Republica decernebant, summos Pontifices exauctorabant, bellum, nemine consulto , suscipiebant, ac iudices constituebant, removebantque , cui eorum auctoritati , alioquin immodicae coercendae nullibi legitur Synedrium restitisse. Hinc potius Synedrii origo constituenda videtur sub Jonatha Judae Machabaei fratre , nam sub ipso legimus I. Mach. cap. XII. v. 6. Senatum idest Synedrium una cum summo Sacerdote misisse ad Romanos legati onem.

Synedrium usque ad illud tempus perduravit , quo Herodes Antipatri filius in Regium solium a Romanis fuit euectus , namque ille , teste Josepho Antiqu. l. 14. c. 17 , non solum manus intulit Aristobulo atque Hyrcano Pontificibus , et quicquid de Hasmonaeorum sanguine supererat , extinxit , verum etiam Synedrio non pepercit , cuius assessores praecipuos interemit.

ANIMADVERSIO.

Gabinus Syriae Proconsul , ut ipse Josephus testatur l. 14 Antiqu. c. 8 , quatuor alia Tribunalia addidit Synedrio , et singula in singulis florentissimis provinciae urbibus constituit hoc ordine : Jerusalem , Gadarae , Amath , Jericho , Sephorae. Sua singulis hisce tribunalibus attributa in provincia ditio , e qua ad assignatam sibi urbem incolae concursum faciebant. Quare cum quinque Concilia essent , merito Christus ad Apostolos dixit c. X. apud S. Matthaeum « Cavete autem ab hominibus , tradent enim vos in Conciliis (Graece εις συνεδρια , idest , in Concilia) et in synagogis flagellabunt vos »

CAPUT XI.

DE LEGIBUS SERVANDIS A JUDICIBUS IN SENTENTIAE PROLATIONE.

Judices in sententiae prolatione hasce leges intueri iuebantur : 1. a iustitiae tramite deflectere non debebant ob sermonum calumniosorum auditionem , vel ob misericordiam in pauperes , vel ob obsequium in divites , vel ob munerum acceptionem , vel demum ob personarum respectum. Haec lex Exod. cap. 23 — legitur « Non suscipies vocem mendacii.... pauperis quoque non misereberis in iudicio.... nec accipies munera quae etiam excaecant prudentes , et

subvertunt verba iustorum: 2.º Neminem indicta causa condemnare eis licebat; hinc Nicodemus, ut legitur Joann. cap. 7. v. 51., ait » numquid lex nostra iudicat hominem, nisi prius audierit ab ipso, et cognoverit quid fecerit: « 3.º Reis damnandis non unius tantum, sed duorum, vel trium testimonium quaerere debebant; unde Deuter. cap. 17. v. 6. reperitur » in ore duorum aut trium testium peribit qui interficietur. Nemo occidatur uno contra se dicente testimonium ».

CAPUT XII.

DE POENIS QUIBUS SONTES A JUDICIBUS PUNIEBANTUR.

Poenae, quibus sontes puniebantur, erant vel capitales, scilicet ad mortem, vel non capitales, idest non ad mortem. Jam vero de his poenis aliqua primoribus labiis attingere libet.

§. I.

De poenis capitalibus.

Quatuor apud Judaeos erant poenae capitales, nempe lapidatio, suffocatio, combustio, decollatio.

Lapidatio sic fiebat. Reus extra urbem educebatur, ubi exstabat supplicii locus. Dum educebatur reus, satellites anteibat clamans: hic ob hoc delictum lapidibus obruendus exponitur, ab his accusatur testibus; si quis ejus innocentiam ostendere potest, accedat. Quod si quis accessisset, restituebatur in carcerem reus, iterum audiendus. Ubi aberat reus decem cubitis a supplicii loco, ad delicti confessionem faciendam cogebatur, et postea, cum ab eodem loco aberat quatuor cubitos, vestes ei detrahebantur. Locus, in quo lapidabatur, decem circiter, aut duodecim pedibus

eminebat. Eo ductum reum testium unus praecipitem agebat. Si hoc casu mortem nondum oppetiisset, statim alter testium ingens saxum in eius pectus immittebat, ex quo si nondum occubisset, alter testis alium in ipsum proiciebat lapidem, quem tota spectatorum concio sequebatur. Hinc Deuteron. cap. 17. v. 7. legitur « manus testium prima interficiet illum, et manus reliqui populi extrema mittetur » Plectebantur lapidationis supplicio quicumque inveniebantur rei de criminibus, a quibus natura abhorret, vel de blasphemia, vel de idolatria, vel de sabbati, praeceptorumque fectorum dierum violatione, vel de magia, vel de rebellione in parentes, aut de obedientiae defectu ipsis debita.

Suffocatio poena erat, quae, ut aiunt Rabbini, ita infligebatur. Rei corpus usque ad genua fimo immergebatur, tum linteum in collo eius circumdabatur, atque in diversa hinc inde a duobus tamdiu trahebatur, donec ipsius fauces praecluderentur. Hac poena multabantur filii qui patrem, vel matrem pulsabant, ac omnes in nomine idoli vaticinantes.

Combustionis poena hac exigebatur ratione. In rei os iam strangulatione enecati, quod forcipe aperiebant, immittebatur plumbum candefactum, quo eius viscera urebantur. Quod si mortem strangulatus haud dum obiisset, tunc eius faucibus praeclusis infundebant plumbum liquefactum, quod in viscera descendens ipsum enecabat, simulque interius cremabat. Combustionis supplicio damnabantur Judaei idolatrae filios suos in sacrificium Moloch offerentes, necnon quicumque cum matre, vel filia incestas nuptias contraxissent, aut in adulterio fuissent deprehensi.

Demum decollatio fiebat gladio, vel securi, qua caput rei trunco impositum praescindebatur. Hac poena homicidae puniebantur, nempe ii qui sponte ac animo deliberato alios interfecerant

Poenis capitalibus jam descriptis Baronius Annal. tom. 1. A. 34 num. 92., Sigonius de Republ. Hebraeor. lib. 6. cap. 8, Lipsius de Cruce lib. 1. cap. 2., Gretserus de Cruce lib. 1. cap. 12, et qui hos sequuntur, alii plures Crucis supplicium addunt, quippe opinantur apud Judaeos hoc supplicium usu fuisse receptum aequè ac apud Romanos, hoc tantum intercedente discrimine, quod Romani facinorosos clavis per manus ac pedes adactis suffixerint, Judaei funibus alligaverint. Hanc sententiam jure meritoque optimo falsam iudicarunt Causabonus, Johannes Nicolai, et alii, qui pro viribus Judaeis priscis Crucis supplicium fuisse incognitum asseruerunt. Et sane in Sacris litteris nullum invenitur exemplum crucifixionis, qua delinquentes vivi affigebantur Cruci, ac in illa tamdiu manebant, donec extremum efflarent halitum, sed tantum exempla occurrunt cultorum Baal-Pehoris, (Num. cap. 25. v. 4) Regum Cananaeorum (Josue cap. 8 v. 29) posterorum Saulis (2. Reg. cap. 21. v. 9) qui mortui fuerunt in ligno suspensi. Quamobrem crucifixionis poena apud Judaeos usitata non videtur, qui delinquentes morte jam multatos in Cruce suspendebant non tam in supplicium, quam in exemplum. Haud tamen est negandum aliquando Hebraeos Crucis supplicium exteris inflixisse, quos tamquam genus hominum a Deo maledictum spectabant. Hinc Aman, qui non erat Judaeus, ut legitur Esther cap. 6 v. 7., fuit vivus quinquaginta cubitorum Cruci affixus, quam paraverat Mardochoeo. Quod si Christus Dominus noster fuit vivus Cruci in poenam affixus, hoc supplicio nimirum fuit non Judaico, sed Romano more affectus.

§. II.

De poenis non capitalibus.

Poenae non capitales Judaeis usitatae quatuor cumprimis fuerunt , scilicet carcer , restitutio , talio , flagellatio.

Carceres plectendis reis destinati erant arcti et obscuri , velut ex Isaiae verbis cap. 42- v. 7. aperte colligitur « ut aperires oculos caecorum , et educeres de conclusione victum , de domo carceris sedentes in tenebris ».

Duo carcerum loca Jeremias distinguit cap. 38 suae prophetiae , nempe lacum carceris , qui erat locus teter, tenebricosus , profundus , arens aquis , sed luto et graveolentia minime tolerandus , in quem ipse Jeremias per funem fuit demissus , ut legitur v. 6. capitis 38 , et vestibulum carceris , quod erat locus publicus , et amicorum visitationibus pervius , quo in loco ipse Jeremias de lacu eductus fuit positus , ut legitur v. 13 capitis praefati. Jam vero in carcere detenti saepe iugo quodam collo imposito premebantur; constabat autem jugum geminis asseribus longis latisque , quibus per disposita foramina collum insertum constringebatur. Tum eorum pedes compedibus discruciabantur , qui , ut cl. Calmetus credit dissertatione de suppliciis quorum in Sacra Scriptura mentio , fuerunt machinae , quibus divaricata crura , foraminibus majori , vel minori proportionem distantibus inserta , detinebantur. Demum eorum manus alligabantur manicis , seu vinculis ex aere plerumque confatis.

Restitutio poena erat furti , quod non capite , sed multa plectebatur. Non uno autem modo peragebatur restitutio , nam qui ex conscientiae stimulis proprio motu restituebant ablatum , ultra non tenebantur , quoniam ii tantum duplum restituere debebant , ut legitur Exodi cap. 22 v. 9. , quos iudices condemnabant.

Quod si quis testibus legitimis esset convictus rem furto abstulisse , tunc si aurum , argentum , vel utensilia surri-

puisset , in duplum , si oves , scilicet agnos , arietes , hircos , capras , haedos , in quadruplum tenebatur , si boves , quorum nomine accipiebantur etiam vaccae et vituli , in quintuplum damnabatur. Vide sis hanc legem expressam Exodi cap. 22. v. 1.

Non est autem putandum Deum ob rationem majoris utilitatis , quam boves et oves hominibus afferebant , abigeatum graviori poena plectendum voluisse , sed potius , quia haec animalia non in aedibus , uti aurum et argentum custodiuntur , verum agris , et campis committi debent , adeoque raptoribus sunt magis exposita. Unde autem hoc discrimen pro bove furto sublato quinque rependendi , pro ove quatuor ? Theodoretus q. 50 in Exod. , Menochius , Tirinus , aliique nonnulli inde repetunt , quod multo utilior est bos , quam ovis.

ANIMADVERSIO.

Furem nocturnum , qui aedes effregisset , vel publicas vias infestasset , vel plagium commisisset , necare fas erat. Hinc David , ut legitur 11. Regum cap. 12. v. 5 , hominem divitem , qui ovem viri pauperis abstulerat , reum mortis pronuntiavit.

Talio erat poena , qua damnum illatum simili damno pensabatur. Lex talionis extat apud Mosem Deut. 19. v. 21. « oculus pro oculo , dentem pro dente , manum pro manu , pedem pro pede exiges ». Hoc jure factum est , ut quae fuerunt delectamenta homini peccanti , evaderent instrumenta Domino punienti , velut ignem alienum igne luerunt filii Aaronis Lev. cap. X. v. 2.

Flagellatio poena erat , qua flagellis ictus infligebantur reis delictorum , quibus nulla capitalis poena in lege decernebatur , si alioqui poena aliqua punienda essent ; sic e. g. qui animalia morticina vel suffocata non educto sanguine , et capta pariter a bellua comedebat , flagellorum piamine suum crimen purgare debebat. Modus autem , quo flagellatio fie-

bat, sic a Maimonide libro de Synedriis, et poenis cap. 16 n. 8. describitur. Flagellandi constringebantur ad columnam hinc inde, quae palmi longitudinem habebat; vestibus sive ruptis, sive vi dissutis a lictore nudabatur pectus; verberans stabat in lapide, qui post reum erectus erat, et in manu habebat flagellum, quod lorum erat vitulinum satis crassum, cui mixtum nonnihil ex corio erat asinino. Tres iudices flagellationi astabant, quorum alter inter caedendum repetebat verba Deut. cap. 28 v. 18. Si non observaveris verba legis hujus, Dominus plagas tuas mirabiles faciet: alter plagas numerabat: tertius clamabat, percutite: si inter verbera reus moreretur, liber erat, id est, desistebant a plagis. Verberum numerus ad XL restringebatur juxta Deuteronomii verba, quae leguntur cap. 25 v. 2 et 3. » pro mensura peccati erit et plagarum modus: ita dumtaxat, ut quadragenarium numerum non excedant. Verum ne lictor incautus quadragenarium numerum excederet, Judaei fontes caedebant non ultra 39 ictus, ut sibi contigisse narrat Apostolus cap. 2 ad Cor. cap. 2. v. 24 » a Judaeis quinquies quadragenas una minus accepi. Numerus vero 39 ictuum inde ortus fuit, quod flagellum tria lora haberet, atque adeo tredecim ictus triplicati 39 numerum facerent. Unde si ictus decimus quartus fuisset additus, non 40 plagae, sed 42 inflictæ forent contra legem.

ANIMADVERSIO.

Flagella quandoque habebant in extremitatibus insertas spinas aculeatas instar scorpionum, ideoque scorpiones vocabantur, de quibus Roboam dixit populo » pater meus caecidit vos flagellis, ego autem caedam vos scorpionibus.

Flagellatio est a fustigatione distinguenda, quae extra fines terrae Canaan fuit usitata inter Judaeos, et fiebat virgis ob contumaciam, et violationem praeceptorum, ac ob violationem interdictorum, quae a Scribis posita erant. Plaga-

rum numerus in fustigatione ex Judicis arbitrio pendebat, et pro violationis gravitate constituebatur, poteratque usque ad necem irrogari. Haec poena non ex lege, sed ex placitis Rabbiorum fuit instituta, atque adeo ad distinctionem verberationis ex lege, quae erat flagellatio, dicebatur plaga rebellionis ex instituto Rabbiorum.

Poenis non capitalibus jam expositis excommunicatio est addenda, quae erat separatio tum a sacris, tum a profanis. Triplex excommunicatio a Judaeorum doctoribus distinguebatur, scilicet excommunicatio dicta נידול niddul, excommunicatio appellata חרם cherem, demum excommunicatio vocata שכימא sciamatta. Prima erat a conversatione hominum ad certum tempus separatio. Hac excommunicatione Apostolus 2. ep. ad Thess. cap. 3. v. 6. percussisse videtur eos, qui erant inertiae, curiositatis, otii amantes, aliena scrutabantur, quietem non servabant, labore et silentio non occupabantur, cum Thessalonicensibus imperavit, ut subtraherent se ab omni fratre ambulante inordinate, et non secundum traditionem quam acceperunt ab ipso. Infligebatur autem haec excommunicatio ob hujusmodi causas, nimirum si quis contemneret Rabbium, vel sapientem, etiam post mortem ipsius, si conviciaretur hominem liberum, eumque servum per contumeliam vocaret, si venderet agrum suum gentili, nec resarciret damnum quodcumque, inde redundans in proximum suum Israelitam, si testimonium diceret in tribunalibus gentilium, si commemoraret nomen Dei frustra, aut per juramentum vanum, si labi faceret caecum, et ob alias causas, quae legi possunt in Seldeno de jure naturali et gent. lib. 4 c. 8. Fiebat non solum auctoritate publica, sed etiam, pro ratione causae, privatim a privato. Sic si quis nomen Dei in vanum assumpsisset, is, qui audierat, obligabatur ad eum excommunicandum, quod si non fecerit, ipse reus erat excommunicationis. Durabat triginta dies, si reus resipisceret, sin minus duplicabatur ad sexaginta, aut triplicabatur ad nona-

ginta dies. Altera excommunicatio erat exclusio hominis a Synagoga, et omni civili consortio cum maledictionibus, et diris. Hujus excommunicationis exemplum apud Esdram cap. 10 v. 8 invenitur, ubi legitur, Esdram de Seniorum, ac Principum gentis suae consilio minitatum esse, pronuntiaturum se anathema in eos, qui intra triduum Hierosolymam non convenissent. Feriebantur hoc anathemate omnes, qui prima excommunicatione perculsi non resipiscebant. Non erat definitus hujus anathematis terminus, sed reus hoc anathemate tamdiu continebatur, donec conversus se solvi petiisset. Solvi poterat autem tantum a tribus vulgari-bus viris, sin vero esset vir gravis et sapiens, is unus, aut cum socio solvere poterat. Tertia excommunicatio ab Hebraeis dicta sciamatta cujus nominis probabilior derivatio est a מיתה 𐤌𐤔 sciam mita, i. e. ibi mors, erat extrema species anathematis, qua homo post omnia, incassum tamen, adhibita media, humanae societatis juribus, legibus, officiis, commerciis exclusus, judicio divino tantum relinquebatur, ut eo periret.

CAPUT XIII

DE HEBRAEORUM LEGIBUS.

Leges, quibus iudices in sententia ferenda utebantur, in scriptas, et orales sunt divisae. Scriptae erant illae quae in sacro Codice leguntur: orales erant quae ore majorum, posteris traditae dicebantur, seu scriptarum legum interpretationes, et observationes, quibus ipsae leges exponerentur, ne contra easdem peccaretur. Quamobrem has leges nunc in oculis ponemus.

De legibus Hebraeorum scriptis.

Leges Hebraeorum scriptae , quae in sacro Codice reperiuntur , vel ad tria praecepta referuntur contenta in prima legis tabula lapidea a Deo Moysi in Sinai tradita, quae sunt , ut legitur Exod. cap. 20, « Deus unus est colendus, et idola non sunt facienda , Dei nomen in vanum non est assumendum , dies septimus est sanctificandus » : vel referuntur ad septem praecepta contenta in secunda tabula legis , quae sunt , parentes honora, non occides, non moechaberis , non furtum facies , non loqueris contra proximum falsum testimonium , non concupisces domum proximi tui , nec uxorem , non concupisces ancillam , non bovem , non asinum , non omnia quae illius sunt.

Leges , quae referuntur ad tria praecepta contenta in prima tabula , istae sunt.

Exod. cap. 22. v. 20 « Qui immolat diis , occidetur , praeterquam Domino soli » i. e. puniatur gladii supplicio.

Levit. cap. 20 v. 2 « Si quis dederit de semine suo idolo Moloch , morte moriatur » idest si quis filios suos obtulerit Moloch in sacrificium , mortis poena afficiatur.

Exod. cap. 34 v. 14 « Noli adorare Deum alienum ».

Levit. cap. 19 v. 31. « Non declinetis ad magos, nec ab ariolis aliquid sciscitemini.

Deuter. cap. 6. v. 13 « Dominum Deum tuum timebis , et illi soli servies , ac per nomen illius iurabis ».

Levit. cap. 19. v. 12 » Non periurabis in nomine meo, nec pollues nomen Dei tui ».

Exod. cap. 32. v. 14 « Custodite sabbatum meum, sanctum est enim vobis : qui polluerit illud morte morietur ».

Leges , quae referuntur ad septem praecepta contenta in secunda tabula , sunt sequentes.

Exod. cap. 21. v. 15 « Qui percusserit patrem suum ,

aut matrem, morte moriatur » : et v. 17 « Qui maledixerit patri suo, vel matri, morte moriatur ».

Exod. cap. 21. v. 12 « Qui percusserit hominem volens occidere, morte moriatur » i. e. qui de industria hominem occidit, capitali supplicio puniatur.

Exod. cap. 21. v. 13 « Qui autem non est insidiatus, sed Deus illum tradidit in manus ejus : constituam tibi locum, in quem fugere debeat » i. e. qui vero alterum imprudens perimit, illi tutum praestet asyllum Altäre Tabernaculi, cumiter habeatur per desertum, vel certae quaedam Urbes designatae, cum sedes fuerint in Terra promissionis constitutae.

Exod. cap. 22. v. 19. Levit. cap. 18 v. 6. 22 et aliis in locis Scripturae extant leges, quibus declaratur reos adulterii et criminum, a quibus natura abhorret, capitali poena esse plectendos.

Exod. cap. 21. v. 16 « Qui furatus fuerit hominem, et vendiderit eum, convictus noxae, morte moriatur ».

Exod. cap. 22 v. 2. et 3 « Si effringens fur domum sive suffodiens fuerit inventus, et accepto vulnere mortuus fuerit : percussor non erit reus sanguinis. Quod si orto sole hoc fecerit, homicidium perpetravit, et ipse morietur. Si non habuerit quod pro furto reddat, ipse venumdabitur ».

Exod. cap. 22. v. 5 « Si laeserit quispiam agrum, vel vineam, quidquid optimum habuerit in agro suo vel in vinea, pro damni aestimatione restituet ».

Exod. cap. 22. v. 7 usque ad v. 15. constituitur, depositum custodis fraude sublatum, duplo restituetur ; si fraus abfuerit, custos absolvetur. Si cui pecus alterius creditum est, ejusque incuria perierit, ipsius dispendio peribit. Alia vero est ratio de commodato, et conducto ; conductor enim, et commodatarius absolvitur, si coram domino animal perierit ; secus, ad restitutionem adigitur.

Exod. cap. 22. v. 25. « Si pecuniam mutuam dederis populo meo pauperi, qui habitat tecum, non urgebis eum

quasi exactor ; nec usuris opprimes » : et v. 26 « Si pig-
us a proximo tuo acceperis vestimentum, ante solis oc-
casum reddes ei « i. e. vestem , sive culcitram si quis a
fratre acceperit, ante noctis initium restituat, ut ille dor-
miens foveri possit.

Deuter. cap. 24 v. 14 » Non negabis mercedem indi-
gentis , et pauperis fratris tui, sive advenae qui tecum mo-
ratur in terra , et intra portas tuas est ».

Deuter. cap. 19. v. 14 « Non assumes, et transferes ter-
minos proximi tui , quos fixerunt priores in possessione
tua » i. e. alieni agri termini ne transferantur.

Levit. cap. 23 v. 22 « Postquam messueritis segetem ter-
rae vestrae , non secabitis eam usque ad solum : nec re-
manentes spicas colligetis , sed pauperibus , et peregrinis
dimittetis eas » i. e. in colligendis messibus, et uvis, non
ita seduli sint operarii , ut spicas , et racemos indigenti-
bus , qui pone illos consequuntur, nullas relinquant ; ea-
demque de causa si forte manipulus in agro per oblivionem
relictus fuerit , deinde non requiratur.

Levit. cap. 19. v. 18. « Non quaeras ultionem, nec me-
mor eris iniuriae civium tuorum : Diliges amicum tuum,
sicut teipsum. Ego Dominus » i. e. neque in fratres tan-
tum , et amicos , sed in adversarios quoque benevolo esse
animo Deus jubet , omnem ultionis exigendae curam sibi
reservans.

Deut. cap. 25 v. 15 « Pondus habebis justum et verum,
et modius aequalis , et verus erit tibi : ut multo vivas tem-
pore super terram quam Dominus Deus tuus dederit tibi »
i. e. dolo , et fraude in commercio cavendis exacta men-
sura , ac pondus adhibenda. Hinc mensurarum typus ce-
terorum omnium norma in Templo servabatur ; ideoque
ponderi exacto designando , proverbii loco , obtinuit in Sa-
cra Scriptura , ad pondus Sanctuarii.

§. II.

De legibus Hebraeorum oralibus.

Plures habuerunt Hebraei leges orales, quas tanquam sepes legis divinae putabant, namque homines arcebant a transgressione et violatione praeceptorum divinorum, quum ipsis legis sensum proponerent, ac rationem tutiorem, quae erat servanda. Verum cum errori mens hominum subiacet; hinc factum est, ut Hebraeorum sapientes errore ducti alias pro suo lubitu leges restrinxerint, alias vero fecerint laxiores. Ex hujusmodi legibus Talmud, hoc est, doctrina, sive Corpus totius Juris Civilis, et sacri Judaeorum, profluxit. Duo autem ejusdem nominis opera distinguuntur, quorum primum Talmud Jerosolymitanum, alterum Talmud Babylonicum inscriptum est. Primi operis auctor fuit Rabbinus Johanan, qui cum Academiae Palaestinae spatio octoginta annorum praefuisset, illud tandem circa annum 300 Aerae Christianae absolvit. In duas partes distributum est, nempe in Misnam, et Gemaram. Misnam dictavit Rabbi Judas cognomento Sanctus, qui postquam in Galilaea Tiberiadis scholam rexisset, electusque fuisset Princeps Captivitatis, Judaeorum scilicet post Templi, urbisque eversionem obiit juxta Basnagium circa annum 210, vel 215. Misna autem, quae graece *δεύτερωσις* i. e. secundam legem sonat, traditiones Doctorum complectitur, quas simul scribendas censuit Judas, ne in dispersione Judaeorum, et Scholarum dissidiis, quae praesertim inter discipulos Hillelis, et Schammai effervescebant, forte in oblivionem abire contingeret. Opus divisum invenitur in sex partes, in quibus agitur de seminibus, de Festis, de Nuptiis, de Judiciis, de Idolis, de Sacrificiis et de Purificationibus. Post 100 annos circiter Rabbi Johanan adornavit in illam commentarium, quem dicunt Gemaram, nempe complementum; quo scilicet ultima manus Misnae imponeretur.

Talmud Babylonicum praeter Misnam Judae Sancti Gemaram continet, a Rabbi Ase, qui Scholam Sarae juxta Babylonem moderabatur, adornatum. Florebat Ase 100 annos post Johanan. Cum autem ante impositam supremam operi manum, virum mors surripuisset, ejus filii, sive discipuli illud absolverunt circa annum 500. Talmud, maxime Babylonicum, innumeris scatet fabulis, atque historiis. Sic. e. g. Talmud docet, Deum ante Mundi creationem, ne otio torpesceret, se exercuisse in extruendis variis mundis, quos ubi condiderat, paulo post destruebat, atque iterum instaurabat, donec hunc, quem nunc habemus, Mundum facere didicisset. Tum docet, Deum quotidie orationes, ac preces facere; Job numquam fuisse in humanis, Deum praecepisse Judaeis, ut quovis modo, sive furto, sive usura, sive dolo bona Christianorum sibi vindicarent, et sexcenta alia impia, ac fabulosa, quae legi possunt libro 2.º Bibliothecae Sanctae Sixti Senensis. Quamvis autem tot fabulis, ac historiis Talmud scateat, tamen de earum veritate ne dubitare quidem citra Religionis dispendium fas est Judaeis.

CAPUT XIV.

DE MAGISTRATIBUS INFERIORIBUS.

Jethro, ut legitur Exodi cap. 18, Moysi audiendis causis totius Israelis incumbenti, totaque die in ea re laborant persuasit, ut adiutoribus eiusdem operis electis viris rectis, iustisque tenacibus se se ab immani minuta quaeque cognoscendi labore levaret, arduisque negotiis opportune se reservaret. Moyses consilium probans, viros optimos elegit tanquam magistratus inferiores, qui sententiam ferre debebant tantum in omnes quaslibet causas vulgares, quae ad ipsos deferebantur.

Istiusmodi Magistratus inferiores multi fuerunt, nempe chiliarchi, ecatontarchi, pentecontarchi, decadarchi. Chiliarchi, qui in nostra vulgata tribuni dicuntur, praefecti erant mille hominibus, ecatontarchi, i. e. centuriones praeerant centum, pentecontarchi, i. e. quinquagenarii quinquaginta, decadarchi, i. e. decani, decem hominibus, eorumque causas iudicabant. Hi iudices manserunt post Synedrii magni constitutionem, sed forte ipsis tunc temporis fuit collata auctoritas dirigendi res civiles, et militares; alia vero iudicia ordinaria ad Senatum septuaginta fuerunt delata.

Hisce iudicibus inferioribus sunt addendi principes familiarum, de quibus fit mentio Josue cap. 14 v. 1.: horum officium erat, ut familias convocarent, et ad eas referrent negotia, curarent genealogias et cognationes bene annotari, adeoque ad coniugia attenderent, mores observarent, ceu Censores, peccantes castigarent, Duces quoque in bello forent. Tum principes Tribuum, qui suffragio universae Tribus eligebantur, habita ratione virtutis, et meriti rerum gestarum, non sanguinis, et aetatis. Isti curabant res suae Tribus, et in ordinariis Iudiciis suae Tribus Praesides erant, unde Christus ait, alludendo, Matth. cap. 19. v. 28 « Amen, dico vobis, quod vos qui secuti estis me, in regeneratione, cum sederit filius hominis in sede maiestatis suae, sedebitis et vos, super sedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Israel ». Demum principes Civitatum, ut legitur Deuter. cap. 16 v. 18, qui a Moyse fuerunt constituti in singulis urbibus Iudices, et magistratus pro causis cognoscendis, ita tamen ut, si quid gravius emersisset, illud ad locum, quem Deus elegisset, deferretur, a summo Sacerdote iudicandum. Principes huiusmodi pro numero civium, quibus praeerant, dicebantur principes mille, vel centum vel quinquaginta.

Hinc facile admodum consideranti patet, Micharam cap. 5. v. 2. Bethleem parvulam vocasse in millibus Iuda, ut

ostenderet eam perquam parvam esse, non enim principem mille hominum habebat.

CAPUT XV.

DE QUIBUSDAM HEBRAEORUM CONSUETUDINIBUS

Cum iam satis explicasse arbitrer varias personas, quibus Hebraeorum respublica constabat, necnon diversam Regiminis formam, Tribunalium genera, poenas, leges, ac Magistratus inferiores, qui apud eos fuerunt; nunc de quibusdam ipsorum consuetudinibus loquar, scilicet exponam ad brevitati litandum cursim, et properanter quidquid Iudaeorum ortum, vestes, victum, aedes, artes, matrimonia, ac funera respicit.

§. I.

De Hebraeorum ortu.

Deus, ut Geneseos cap. XVII. legitur, foedus cum Abrahamo, eiusque posteris initum obsignavit circumcisionis lege, qua constituit pueros masculos Abrahae cum filios, et posteros, tum servos, et mancipia octava ab ortu die circumcidendos esse. Hanc circumcisionem, quae in abscissione pellis glandem membri virilis tegentis consistebat, Deus voluit, ut esset signum distinctivum, quo sanctus populus a profanis gentibus discernetur; signum memorativum tum divini cum Abraha foederis, tum iustitiae, fideique Abrahamicae, tum postremo divinarum pollicitationum praesertim de multiplicando Abrahae semine gentibus in eo benedicendis; signum figurativum spiritualis circumcisionis, nam sicut in Baptismo Ep. 2. Petri cap. 3. v. 24 carnis depositio sordium ablutionem animi sordium designabat; sic circumcisio abundantiam malitiae, ut loquitur Iacobus

Apostolus cap. 1. v. 21, sive cupiditatum refraenandam notabat; signum initiativum, nam sicuti gentibus, qui se alicui falso numini sacrabant, stigmata in cute inurebantur, idem et in veri Dei cultoribus factum oportuit; demum signum politicum, quo externi sanguinis homines proselythi facti in Rempublicam Israeliticam adsciscebantur, et in censum Iudaici populi referebantur.

Ex eo tempore, quo circumcisionis lex fuit a Deo lata, factum est ut quilibet infans hebraeus post octavum suae nativitatis diem esset circumcidendus. Perficiebatur circumcisio ut libitum modo in Synagoga, modo in privatis domibus. Tum liberum erat parentibus sive per se, sive per alium quemcumque, etiam foeminam, dummodo fidelem, eo sacramento liberos initiare. Pronum est suspicari fuisse usos non alio cultorum genere ad peragendam circumcisionem, quam lapideorum, nam Exodi cap. 4. v. 25 reperitur Sephoram praeacuto lapide filium suum circumcidisse. Parentes in circumcisione infantibus nomina imponebant, cuius consuetudinis documentum habetur in circumcisione Ioannis baptistae Lucae cap. 1., ubi legitur parentes nomen Ioannis sibi imposuisse. Nomina, quae imponebantur, non erant inania, sed semper vel aliquid significabant ab adiunctis personae, temporis, vel historiae depromptum, ut fuit nomen Isaac risum exprimens, quod Abraham (Genes. cap. 21. v. 2) suo filio ex Sara genito imposuit, ad risum nempe alludens quo promissiones sibi factas a Deo olim exceperat: vel nomen Dei significabant, ut Nathanael donum Dei, Iohannes misericordiam Dei, et similia. Postquam autem maxima veneratio erga Nomen Dei, scilicet Iehova, Iudaeos invasit, tunc mutarunt nomina, in quibus litterae occurrerent praefati nominis Dei, sic pro Ioachim dixerunt Eliacim, pro Ioiada Zachariam.

Monendum exiſtimo Deum a lege circumciſionis foeminas excluſiſſe, vel ut oſtenderet populi diſtinctionem (huius gratia erat circumciſio) peti a maribus, non a foeminis, vel foedera illo tempore cum foeminis non inita, ſivè foeminas impares ſtipulando fuiſſe. Non ideo tamen minus foederis foemellae participes erant, quod maribus ſequeſtris pepigerant.

Tum illud quoque notandum eſt, ſicuti apud nos baptiſmus non iteratur, ſic ne circumciſio quidem apud Iudaeos. Ad haec quemadmodum Baptiſmus non rite peractus veluti ſine invocatione Trinitatis repetitur; ſic cum ad Iudaeorum ſacra tranſibat proſelythus e gente, apud quam circumciſio uſurpabatur, ut puta a Samaritanis (quorum mutua cum Iudaico nomine odia vel pueri ſciunt) Arabibus, Aegyptiis, tunc aliquas ſaltem cruoris guttas e loco prioris refectionis educebant, eumque ſanguinem foederis appellitabant.

Poſtremo animadvertere licet, omnem marem, qui octavum diem exceſſiſſet, inprimis qui iam adoleverat, ſine mora circumcidendum fuiſſe, quamprimum id commode fieri potuerit, ita tamen, ut qui institutionis capaces erant, prius inſtruerentur, atque tum Circumciſionem in vera fide perciperent.

§. II.

De Hebraeorum veſtibus.

Antequam rem veſtiariam Hebraeorum ſummatim enucleare aggrediar, ſilentio involvere haud aequum cenſeo, ſacra lege (Deut. cap. 22. v. 11.) fuiſſe prohibitum miſcere materiam lini et lanae in veſtibus conficiendis; tum permutare (Deut. cap. 22. v. 5) et confundere virorum, et mulierum veſtimenta, necnon imitari veſtes gentilium,

quippe nec modestae erant, nec factae ad leges Mosaicæ, unde Sophoniæ cap. 1. v. 8 ira Dei denuntiatur in omnes, qui se vestirent aliena; demum nimio ornatu superbire.

His praepositis, Hebraeorum vestes singillatim, et distincte nunc exponere iuvat.

Virorum vestes fuere tunica, balthus, pallium, sindon, sandalia, calcei, pileus.

Tunica, quam subuculae loco habebant, erat vestis interior non consuta, sed ad textrinam elaborata, longa ad pedes usque, undique clausa, et utrinque manicata, quae in superiori tantum parte erat adeo scissa, ut capiti transitum praebere. Constabat lino, gossypioque, et alba erat.

Hanc tunicam, cum domi se continerent, fluere sinebant, sed domo exeuntes ipsam baltheo cingebant, et prout libebat, contrahebant, aut demittebant. Balthus cingulum erat lineum opere phrygio, auroque distinctum.

Pallium vestis erat quadrata ex lana confecta, et aliquando ex pellibus, colore vario distincta, non manicata, habens fimbriam in extrema ora, seu ornamentum, et in quatuor angulis quatuor floccos hyacinthinos. Haec vestis tunicae imponebatur, et humeris erat injecta. Non eadem est interpretum omnium opinio quod ad formae quadratae pallii explicationem. Censent quidam pallium fuisse frustulum panni quadratum ad talos demissum, non incisum, non sutura aliqua reformatum, manicarum expers, apertum, quod corpus retrorsum tegebat, et fibulae morsu humeris tenebatur. Sed alii contra opinantur fuisse vestimentum non manicatum ex duabus panni plagulis confectum, quarum utraque quadrata erat, hoc est quatuor angulos habebat, et altera pectus, altera tergum tegebat. Nectebantur eiusmodi panni plagulae fibula in humeris, atque ita hinc inde a lateribus apertae; quapropter pallium simile erat dalmaticae Diaconorum nostrorum sacris operantium.

Sindon vestis erat linea tunica vulgari largior, qua noctu induebantur. Hac veste fuisse obvolutum adolescentem, qui Christum sequebatur, ut scribit Marcus Evangelista cap. 14. v. 51 « adolescens autem quidam sequebatur eum amictus sindone super nudo. »

Sandalia erant calceamenti genus, quod pedum plantas tantum infime tegebat, et superiorem pedum partem nudam relinquebat; adeoque sandalia comparari possunt soleis, quibus jam Capucini patres utuntur. Adstringebantur pedibus habenarum, corrigiarumve beneficio, quas solvere Dominis solebant servi; unde intelliguntur verba Iohannis Baptistae, quae de Christo dixit (Joan. cap. 1. 27) « cuius ego non sum dignus ut solvam eius corrigiam calceamenti » his enim significare voluit, se tantum dignitate Christo esse inferiorem, ut ne dignus quidem esset, qui in eius famulatio vilissimum etiam excalceandi munus obiret.

Utebantur quoque Iudaei calceis, qui vel ex lino, vel ex sparto, scilicet ex iunco in solo arido nato, vel ex animalium pellibus, vel ex ligno compingebantur.

Pileus erat fascia linea saepius circa caput in orbem replicata, quae caput involvebat. Non est autem censendum Hebraeos quavis aetate pileos habuisse; namque nullum apud eos primis temporibus tegumen capitis obtinuit, sed capite nudo ambulabant. Et sane si pileos usque adhibuissent, in lingua Hebraea vox esset inveniendi pileum exprimens, quae certe non extat; hinc merito creditur processu temporis usum pileorum fuisse inductum ad arcendam pluviam, et aestum solis, quae capitis sanitati non parum nocebant. Pileorum color albus esse consuevit, sicut erat caeterarum vestium.

ANIMADVERSIO.

Hebraei praesertim saeviente hieme aliam super aliam tunicam addebant. Tum pro crumena cingulo utebantur,

nam ipso, quod amplum erat, pecunia gerebatur; et inter tunicam, et cingulum adstrictum ferebant ensem, vel gladium. Ad haec, velut ex Actibus Apostolorum cap. XIX colligitur, sudaria, et semicinctia habebant. Sudaria erant genus vittae capiti obvolutae: semicinctia, ut aliqui putant interpretes, erant lintea quaedam in usum abstergendarum lacrymarum, sudoris, et nasi pituitae; sed ut alii opinantur, erant cingula latissima, quae nuda corporis a renibus usque ad genua protegebant. Tunicam quoque habuerunt Hebraei dictam *χιτώνα Ποικίλον* passim, quam septuaginta exponunt *χιτώνα Ποικίλον* tunicam variam, et Vulgata tunicam polymitam, quae erat vestis talaris, et manicata pannis, et institis variorum colorum, et picturarum praelecta; atque haec nimirum fuit tunica, qua (Gen. cap. 37. v. 3) Iacob in amoris praecipui argumentum Iosephum suum filium vestivit. Demum quod spectat ad phylacteriorum usum, de quibus supra loquuti sumus cap. v. §. 2. de Phariseis, lubet cl. Calmeti vestigiis insistere, qui negat communem apud Hebraeos morem fuisse gestandi phylacteria in fronte et brachiis, nam neque in veteri Testamento aliquod huius vulgaris consuetudinis vestigium occurrit, neque in novo Testamento legitur Christum et Apostolos haec phylacteria usurpasse. Quamobrem est potius putandum morem hunc fuisse peculiarem, nempe quorundam Hebraeorum, et praesertim illorum qui cis Euphratem morabantur, siquidem S. Hieronymus refert ad caput 24. Ezech. Babylonios Iudaeos phylacteria gestasse « Aiunt Hebraei huc usque Babylonios magistros legis praecepta servantes Decalogum scriptum in membranis circumdare capiti suo, et haec esse, quae iubeantur ante oculos, et in fronte pendere, ut semper videant quae praecepta sunt.

Mulierum vestes fuerunt tunica, fascia pectoralis, baltheus, tunica talaris, sindon, pallium, vittae, calcei.

Tunica muliebris licet virili ferme similis, quoniam aequae atque illa erat manicis instructa, et laciniis ornata,

**

tamen ab illa distinguebatur prolixitate, amplitudine, et ornamentis, longiores enim, necnon latiores, et splendiores erant tunicae foeminarum.

Fascia pectoralis erat genus fasciae prolixioris, quae collum complexa, et ab utroque demissa humero, stolae instar, ante pectus decussabatur, et utriusque orae ad lumbos amplexu adstringebatur.

Baltheus cingulum erat simile illi virorum, quod latus, et aliquantum infra lumbos foeminae ligabant.

Tunica talaris erat vestis manicata et ad talos usque descendens, facta ex lana, serico, et aliquando ex lino, quae saepe varia arte erat texta, atque auro, gemmis variisque figuris distincta. Hac veste Thamar filia Regis Davidis ornabatur, ut legitur 2. Reg. cap. 13. v. 18.

Sindon erat vestis exterior ex tenui lino, imposita tunicae a collo, ne quid inquinamenti haec contraheret.

Pallium velum erat sericum et subtile, a capite ad talos fere demissum, quo se totas operiebant virgines, cum e domo in publicum prodibant. Nuptae mulieres vero hoc velo etiam caput, et corpus protegebant, sed praeter faciem, quam detectam habebant; idque colligitur ex facto Rebeckae, quae (Genes. cap. 24. v. 65) venientem Isaac prospiciens sponsum sibi designatum statim pallio i. e. velo, quod tantum suum caput et corpus tegebat, nam erat mulier nupta, vultum suum operuit, ut ostenderet se virginem esse.

Vittae, ut censet Cornelius a Lapide, erant pileolum capitis rotundum, non acuminatum, quo Sacerdotes, et Pontifices utebantur.

Calcei muliebres illis virorum fuerunt elegantiores, et rubeo sive purpureo colore interdum tincti.

§. III.

De Hebraeorum victu.

Non est dubitandum, quin veterum Hebraeorum convivia fuerint parcissima dapum numero, sed locupletissima vero earundem dapum copia. Et sane id ex Geneseos cap. 18. v. 6 apparet, ubi legitur Abrahamum tribus viris lautissimum convivium instruxisse, non quidem ciborum varietate, sed copia, nam ipsis apposuit subcinericium panem Sarae opera ex tribus farinae satis confectum, quae triginta nostras phialas vitreas farinae plenas aequabant, tum integrum vitulum una cum lacte et butyro. Iam vero Hebraei sicut Levit. cap. 11. legitur, tantum animalium mundorum carnibus vesci poterant. Animalia munda ex quadrupedibus erant, quae ruminabant, et bifidam ungulam habebant, id est, quorum pedes fissi erant, uti bos, cervus, capra, vacca, ovis, taurus, aries, vitulus, caper, haedus, et hircus. Quamobrem ipsis prohibitum erat comedere carnes equorum, asinorum, camelorum, utpote animalium non habentium ungulas divisas, necnon canum, ursorum, luporum, qui pedes quidem dividunt, sed in plures, quam duas ungulas sive digitos, demum suis, quae dividit pedes in duas ungulas, at non ruminat. Ex piscibus autem mundi putabantur, qui squamas, et pinnulas habebant; hinc pisces sine squamis, et alis erant interdicti. Inter aves immunda erant aquila, struthio, charadriion, bubo, noctua, mergulus, corvus, torquatus, cycnus, gryphus, erodion, upupa, milvus, onocrotalus, porphyriion, vesperilio, accipiter, insectaque omnia alata, quatuor, vel pluribus instructa pedibus; his tantum exceptis, quorum posteriores pedes anterioribus sunt longiores, uti sunt locustae, quae per saltus procedere potius, quam gradiendo videntur.

Ad haec nefas erat carnes degustare illius animalis puri, quod contactu alterius impuri, ut canis, lupi, violatum esset.

Non est autem putandum Hebraeis fuisse permissum comedere animalium mundorum carnes cum sanguine, id est animalium, quorum sanguis non prorsus defluerat, nam Genes. cap. 9. v. 4 legitur « excepto, quod carnem cum sanguine non comedetis. Neque vero ipsis suffocatarum tantum carniarum usus fuit interdictus, sed etiam sanguinis cuiuscumque animalium generis iuxta verba Levitici cap. 7. v. 26. » sanguinem omnis animalis non sumetis in cibo. « Triplici de causa ita fuit imperatum, nempe 1.º ne sanguinis bestiarum potione ad hominis sanguinem sitiendum Hebraei gradum facerent: 2.º ut ostenderetur sanguinem, qui est quasi vita animalis, Deo soli auctori vitae esse offerendum in sacrificiis pro vita peccatoris: 3.º quia sanguis brutorum est gravis, terrestris, et multarum aegritudinum causa.

Adipem quoque animalium mundorum vetitum habuerunt in cibum Iudaei, sicut Levitici cap. 7. v. 25 reperitur « nec adipem omnino comedetis. » Deus certe voluit, ut animalium adeps igni Altaris holocaustorum traderetur in sui honorem, ideoque cum sibi portionem hanc animalium reservaverit, abstinendum ab illa obsequii quadam significatione edixit.

Hebraei quemadmodum carnes animalium mundorum solummodo degustare poterant, sic fruges, et fructus mundos tantum eis comedere licebat. Fruges censebantur mundaе, si ager eas emiserat, in quo varia semina non sata erant iuxta illud Levitici cap. 19. v. 19 « agrum tuum non seres diverso semine. » Fructus autem mundi erant, quos terra quinto anno ab eorundem plantatione protulerat, nam tribus prioribus annis a fructibus novae arboris colligendis, veluti impuris, abstinendum erat; quarto deinceps anno erant Domino offerendi; quinto tandem anno ius erat pos-

essori in illos, et comedi poterant, vide sis id expressum Lev. cap. 19. v. 23 et seq.

Praeter carnes animalium mundorum, et fructus puros in conviviis apponebantur legumina, olera, herbae; lactinia, casei, butyrum, ac etiam panes, qui erant placentae triticeae compressae et subtiles, quae si farinae fermentum admixtum habebant, dicebantur panes fermentati, sin minus, panes azymi. Tales placentae vel subactae erant ex oleo, vel oleo frixae, vel oleo illitae. Quod si fuerint extra clibanum cineribus, et prunis iniectis coctae, appellabantur panes subcinericii. Demum si placentae erant ex hordeo confectae, vocabantur panes hordeacii, quibus pauperes sunt usi. Quinque istis panibus Christus quinque mille homines pavit (Ioan. cap. 6).

Esculentis addebantur in conviviis poculenta ex aquis, vino, sicera, et aceto. Sane aquae fontanae, fluviatiles, coelo per pluvias delapsae, et ex puteis ebullientes adhibebantur. Optime enim ibi Solis calore excoctae fuerunt. Quamquam potuere etiam misceri melle ac succo mali citrei aut malogranati, similiumque, ut magis palato sape- rent, et corpori conducere. Vina ut plurimum erant rubra, unde Scriptura appellat vinum sanguinem uvae (Genes. cap. 49. v. 11). Optima vero censebantur vetera, uti defaecata. At solebant diluere aquis vina, ut sanitati et temperantiae consulerent, ne inebriarentur in conviviis, si largius biberetur. Quin etiam in vino Paschali vinum aqua miscebant. Sicera erat quaecumque potio ebrietati inducendae apta, sive expressa e malis, sive e piris, dactylis, frumento, hordeo, vel quovis tritico. Peculiari tamen sicerae nomine designari vinum e palmis docent Chrysostomus, et Theodoretus scribentes in Isaiam cap. 5. v. 11. Aceto utebantur frequenter ad potum; hinc in historia Ruth cap. 2. v. 14 legimus, Booz versantem in agro suo Ruth invitasse, ut intingeret buccellam suam in aceto.

Ciborum condimenta apud Hebraeos erant sal, mel, oleum, butyrum; sed numquam aromatibus dapes conspergebantur.

Quod ad prandii horam attinet, Israelitae nihil edere solebant ante meridiem; hinc Genes. cap. 18. v. 4 legitur Abraham convivio excepisse Angelos ad meridiem: adeoque cibos mane capere, intemperantis erat hominis iuxta illud Salomonis Eccl. cap. 10. v. 16. 17 » vae tibi terra, cuius rex puer est, et cuius principes mane comedunt. Beata terra, cuius rex nobilis est, et cuius principes vescuntur in tempore suo « Haec autem est animadvertendum meridianam mensam ientaculi potius loco, quam iusti prandii fuisse, nam vespere prandium haberi consuevit, quippe lautiores erant vespertinae epulae, quam matutinae. Hoc prandio Loth, (Genes. cap. 19. v. 3) vespere duos Angelos refovit.

Epulas incipiebant veteres Hebraei a benedictione vini. Paterfamilias enim dicebat » benedictus sis Domine Deus noster, Rex mundi, qui creasti fructum vitis. » Mox calicem vino plenum, quem benedixerat, ipse prius degustans, ceteris deinde convivis ordine propinabat.

Tum accedebat ad benedictionem panis, quem incisum tenebat manibus, dicens » benedictus sis Domine Deus noster, Rex mundi, qui profers panem ex terra. » Post epulas absolutas Deo grates agebant, sicut Deut. cap. 8. v. 10 reperitur » ut cum comederis, et satiatus fueris, benedicas Domino Deo tuo pro terra optima, quam dedit tibi.

Mensae erant rotundae, ad quas priscis temporibus Hebraei sedebant, ut ex Proverbiorum capite 23. v. 1 innoscit, ubi legitur » quando sederis ut comedas cum principe, diligenter attende quae apposita sunt ante faciem tuam. » Nec vero falsitatis haec assertio arguenda est, quod apud Amos cap. VI. v. 4., et apud Ezechielem cap. 23. v. 41 sermo sit de lectis mensalibus, adeoque significetur vel a priscis temporibus accubuisse mensae Iudaeos; nam

id solum ostendit praeter sedendi consuetudinem, quae ea aetate communis erat, aliquando in mensa lectos convivales fuisse adhibitos. Posterioribus temporibus autem, et maxime Christi aetate communissimus evasit lectorum convivalium usus. Porro ex Evangelio constat, ubi semper fit mentio moris accumbendi in lectis convivalibus, ut Lucae cap. 7. v. 37, cap. 17. v. 7, cap. 22. v. 14, Matth. cap. 8. v. 11., cap. 22. v. 10. 11., Ioannis cap. 13. v. 23. Convivae accumbebant reclinata supera parte corporis in cubitum sinistrum, infera in longum porrecta, pedibus prominentibus post humeros alterius, qui statim infra sequebatur; ita ut inferioris caput in prioris sinu recumbere videretur, dum caput eius quasi incumberet pectori superius accumbentis. Ita Ioannes Evangelista cap. praefato 13. v. 23 dicitur in Christi sinu incubuisse, nam caput habebat in suo lectulo versus Iesu caput, adeoque facile attingere sinum eius potuit.

Circa mensas, quae non fuere admodum magnae, tres ut plurimum erant lecti, ex quo triclinium dictum est conclave, seu coenaculum a tribus lectulis, quos in eo circum mensas sternebant; vox enim graeca *τρικλινον*, ex *τρεῖς* tres, et *κλινη* lectus constat.

A coenaculo triclinio dicto praefectus convivii architriclinus fuit appellatus, qui curabat, providebat, imperabat familiaribus, cibos inferri, et auferri pro arbitrato iubebat, ac vinum haustu probabat, distribuebat, numerumque cyathorum unicuique praescribebat. Huius architriclini occurrit mentio cap. 2. Evang. Ioan. v. 8.

Dignissimus inter convivas ille censebatur, qui erat in capite mensae ad parietem, et in imo aulae. Quocirca Samuel (1. Reg. cap. 9. v. 22) Saulem utpote inter convivas honestissimum primo mensae loco assidere fecit. Insuper honoratissimi maioribus ferculorum portionibus, quas accipiebant, inter ceteros convivas distinguebantur; hinc Ioseph (Genes. cap. 43. v. 34) Beniamino partem dapum,

quae quinque partibus maior erat illa, quam aliis suis fratribus dedit, fuit elargitus.

Soleas Hebraei deponebant accubitori, nudisque pedibus coenabant, necnon pedes, et manus abluebant, vide sis Genes. cap. 18. v. 4, Matth. cap. 3, et Marci cap. 6.

§. IV.

De domibus Hebreorum.

Primos Patriarchas sub tentoriis degisse res est exploratissima, nam Noe, eiusque filii in tentoriis habitavere. Et sane de Noe Genes. cap. 4. v. 20 legitur » inebriatus est, et nudatus in tabernaculo suo: » et Genes. cap. 9. v. 27 reperitur Noe bona quaeque [Semo eius filio imprecatum esse, inque illius tentoriis Iapheti augmentum praenunciasset » dilatet Deus Iaphet, et habitet in tabernaculis Sem » Tum Abraham in Chanaanitidem veniens non aedibus, sed tentoriis fuit usus, novis enim pollicitationibus certior a Deo factus de consequenda pro se suisque posteris regione Chanaanitidis universa, ut liquet ex Genes. cap. 13, e loco inter Bethel et Hai in australi terrae Chanaan plaga posito, ubi commorabatur, tabernacula movisse, idest tentoria sustulisse, quae in eo loco fixerat, et in vallem Mambre se recepissee apud Hebronem. Hunc morem tentoria incolendi servarunt eius filii, quoniam de Ismaele, quem Abraham ex Agar suscepit, Deus praedixerat, Genes. cap. 16. v. 12 » e regione universorum fratrum suorum figet tabernacula. » Tabernacula, scilicet tentoria consistebant in pellibus animalium, saepius nigris, protentis super perfcas firmiter in terra defixas.

Quum vero Abrahae posterii in Aegyptum venerint, tunc in aedibus habitare coeperunt, nam Exodi cap. 12. v. 7 legitur Deum Hebraeis praecepisse in Aegypto morantibus, ut domuum suarum postes, et superliminare hyssopo agni

immolati sanguine tincto aspergerent, ne Angelus; cui exterminium primorum natu Aegyptiorum commissum erat, eo signo viso domus illas tangeret, sed illaesos eorum infantes servaret. Ex Aegypto deinde in Chanaanitidem Hebraei concedentes in Galgalis sub tentoriis vixerunt, sed elapso ab ingressu in eam regionem septennio, cum singulis Tribubus sedes peculiares tunc primo assignatae fuissent, ex tentoriis in aedes migrarunt. Huiusmodi aedes, quas Hebraei principio extruxerunt, simplices, et planae erant, nec plures habebant contignationes, sed unam, adeoque non variabant ab iis, quae hodie usque sunt usitatissimae in Oriente. Tectum earum erat complanatum, atque solario quodam ex compressa humo instratum, in quo hominibus ambulare, cubare, sedere licebat. Porro gemini viri a Josue missi Ierichuntem, (Josue cap. 11. v. 6) ut statum urbis explorarent, in tecto domus Rahab cubarunt.

Ne autem quis imprudens a tectis caderet, muro tecta cingebantur iuxta Mosis legem. (Deut. cap. 22. v. 8) » cum aedificaveris domum novam, facies murum tecti per circuitum, ne offendatur sanguis in domo tua. »

Tectorum area tegulis, seu lateribus insternebatur, et in medio fenestram habebat valvis instructam desuper patentibus, additis circum cancellis, quibus apertis, sublatisque, diei lux in subiectum conclave excipiebatur. Tum domus in exteriori pariete instruebantur scala, qua ascensus dabatur in tectum, quin opus esset intra domum subire. Hinc facile explicatur locus Evangelii Lucae cap. 5. v. 18. 19 » et ecce viri portantes in lecto hominem qui erat paralyticus, et quaerebant eum inferre, et ponere ante eum. Et non invenientes qua parte illum inferrent prae turba, ascenderunt supra tectum, et per tegulas summiserunt eum cum lecto in medium ante Iesum » nam his verbis exprimitur, illos viros qui ad Christum detulerunt paralyticum sanandum, cum per ostium introire non

possent, obsidente fores turba audientium Iesum, per scalam exteriorem in tectum ascendisse, et ablatis aliquibus tegulis, quibus area tecti insternebatur, ampliorem fecisse fenestram, quae erat in medio areae tecti, et per ipsam
 • funibus demisisse paralyticum coram Christo in subiecto conclavi docente.

Quod spectat ad numerum conclavium aedium, earumque amplitudinem, existimandum quidem est, conclavium numerum domus habuisse, et amplas fuisse pro conditione, et incolentium multitudine.

Singulis aedibus fores erant lignae, quae obfirmabantur appposito ligneo sive aereo vel ferreo vecte cum pessulis. Huiusmodi vectes corii loris, vel ferreis catenis foribus alligabantur. Ut fores aperirentur, clavis adhibebatur, qua solvebantur vincula; et vectis amovebatur. Claudii contra poterant exterius, interiusque, nullo adhibito clavis usu. Id ex historia Eglonis colligitur (Iudic. cap. 3. v. 25), Aod enim postquam Eglonem occidit Regem Moabitarum, statim, ne extracto quidem e vulnere gladio, e conclavi egressus ianuas sine clavi clausit, atque transgresso vestibulo dilapsus est; sed Regis servi deinceps ostium illud sine clavi aperire non potuerunt.

Domorum, et conclavium ostiis schedulae erant membranaceae, in quibus scripta inveniebantur verba Deuteronomii cap. 6. audi Israel, Dominus Deus noster Dominus unus est, et quae sequuntur usque ad illa verba: Scribesque ea in limine, et ostiis domus tuae.

Fenestrae non vitris obducebantur, sed cancellis; quare Cantic. cap. 7. v. 6. dicitur sponsam per cancellos in conclave sponsum inspexisse:

Aedes hactenus descriptae erant propriae privatorum hominum; at magnates domus habuerunt splendidiore, quae sic dispositae videbantur. Vestibulum occurrebat scilicet locus ante atrium, qui suam habebat portam. Post vestibulum erat atrium, nempe locus subdialis porticibus

cinctus, ubi reperiēbatur scala, qua in domus tectum ascēdebatur. Huic subdiali loco porta præerat. Domus deinde veniebat tres fere habens contignationes, ac tres conclavium ordines. Partes ædium erant cellæ vinariæ non in obscuris humilibusque locis positæ, sed in editissimis ædium partibus inter ceteras res penuarias ac pretiosissimas: triclinia, idest conclavia discubitoria, in quibus Hebræi discumbebant, et cœnabant: cubicula lectorum, quæ loci erant penitiores, ubi lecti insternebantur: exhedræ, scilicet cubicula, ubi erant sedes, ut fierent hominum consessus: culinæ, idest loci, qui cibis parandis inserviebant: demum coenacula, nempe altiora domus loca ad quæ scalis, sive cochleis conscēdebatur.

Aedes non ex alia materia, quam ex lapidibus magnis ad normam elaboratis, et cæmento sive bitumine iunctis confectæ fuerunt.

Quod vero attinet ad Regum Iuda, et Israelis domus, magnificentissimas fuisse Sacræ litteræ ostendunt. Enimvero libro 3.º Regum cap. 7. Salomonis ædes sic describuntur.

Aedificium erat centum cubitis longum, quinquaginta latum, et triginta altum. Fulciebatur triplici columnarum ordine, uno vero pilarum, ex quibus tres formabantur porticus tectæ, ante conclavia excurrentes, cum pilarum ordo parieti adhæreret. Singuli ordines quindecim columnas numerabant. Trabes ex una columna ad alteram ductæ, et ipsæ pariter columnæ e cedro Libani erant excisæ et dolatæ. Hinc Palatio fuit datum nomen saltus Libani. Tres in his ædibus erant conclavium ordines; sed porticus extantes ante huiusmodi conclavia totam occupabant altitudinem ædificii, faciemque præferebant unitam, minimeque interruptam. Quare tria solaria nonnisi exterius dignoscebantur ex triplici fenestrarum ordine eiusdem architecturæ, aliis super alias e regione positis. Per interiores autem scalas ex una contignatione in alteram ascensus dabatur. Accedebant ædificio duæ, latius se se explicantes,

alæ ad utrumque latus, quibus nihil deerat ornamentorum, quæ reliquum ædificium commendabant. Ante molem hanc atrium erat quinquaginta cubitorum longitudinis, et triginta latitudinis, cui sua erat corona porticum, columnarum, et cellarum, quæ ex adverso maioris ædificii ornamenta respicerent, illisque coniungerentur. Post huiusmodi atrium aliud veniebat minorem habens longitudinem, ac latitudinem. Demum tertium sequebatur atrium, quod vocabatur solii, nam in ipso erat solium, sive Tribunal, ex quo Salomon iuxta veterum Orientalium regum consuetudinem ius dicebat. Solium (3. Reg. cap. 10. v. 18.) erat opus lapideum, cedro tamen vestitum; cedrus autem inserto scite per intervalla auro, et ebore distinguebatur. Sex gradibus, singulisque duobus aureis leunculis ad ambas extremitates ornatis, ad sedem ascensus patebat. Posteriora surgebant in formam rotundæ ædiculæ, ut Rex tutos humeros, et latera haberet. Adiectæ geminæ manus, geminique iuxta leunculi, ad utrumque latus singulæ, quæ sedem regebant, firmabantque.

Œciminæ suas habebant ædium partes a viris distinctas atque remotas: ita tentoria Saræ, Rachelis, et Liæ distincta fuisse legimus a tentoriis Abrahami, Isaaci, et Iacobi: tuas quoque legimus fuisse ædes Estheræ. Verum præ cæteris foeminarum ædibus splendidissimæ fuerunt ædes, quas Salomon ædificavit uxori suæ filiæ Regis Aegypti, quæ 3. Reg. cap. 7. v. 8 sic describuntur. In illarum usum non nisi lapides pretiosos adhibuit, nempe exquisitissima marmora sedula arte expolita.

Ab imo fundamento usque ad verticem lævigati, sectique lapides utrimque quadrati, octo, sive decem cubitorum splendebant. Maius autem huius ædificii atrium ambiebat undique ad quatuor latera columnis, et porticibus, quarum parietes ita structi erant, ut tria priora strata sectis lapidibus, quartum lignis cedrinis constarent, et sic deinceps ad supremum usque fastigium.

Duplices habuerunt domos Israelitæ, scilicet hyemales, et æstivæ. Hyemales versæ erant ad Aquilonem, æstivæ ad Austrum. Harum ædium Amos (cap. 3. v. 15) meminit, cum divites Israelis arguens minitatus fuerit Deum eversurum eorum domos hyemales, æstivasque. Camini in ædibus hyemalibus non erant, sed prunæ in foculo inferebantur, adiectis olivarum nucleis, vel simili quodam fomento. Id ex Ieremiæ capite 36. v. 22 innotescit, ubi legitur, Regem Ioachim, dum erat in conclavi hyemali, Ieremiæ librum cultro discidis, et in prunas ante se in arula positas, donec in cineres abiret, proiecisit.

Hebræi splendidam suppellectilem domorum non amarunt, ut colligitur non solum ex hospitio, quod Sunamitis (4. Reg. cap. 4 v. 10) fecit Eliseo, in quo posuit lectum, mensam, sellam, et candelabrum; verum etiam ex Prophetis, qui numquam Israelitis exprobrarunt magnificum suppellectilis apparatus. Nihil tamen secius putandum est ea tempestate, qua Israelitarum opes creverunt, suppellectilem divitiis parem fuisse; sed nihil de hac re in Scripturis invenitur.

ANIMADVERSIO.

Lecti Hebræorum non erant strati per terram, uti nunc mos est apud Orientales, sed alti, et editi, ut scandere opus esset; hinc 4. Regum cap. 1. v. 4. legitur Eliam Ochoziæ mortem his verbis nuntiasse « de lectulo super quem ascendisti, non descendes, sed morte morieris » unde apparet Ochoziæ lectum eminentem fuisse, ita ut in ipsum ascendere debuerit. Erant lecti aliquando aurei vel argentei, quod non cape, quasi ubi eorum sit mentio in sacris litteris, sint intelligendi lecti ex solido auro vel argento, sed tantum intelliguntur lecti auro argentoque obducti, et hinc inde ornati. Huiusmodi lectos habuit Assuerus, Esther cap. 1. v. 6.

*

Habebant Hebræi conopæa, scilicet cortinas sursum in conum acutum desinentes, et inferius in rotundum expansas ad expellendos culices. His cortinis lecti circumdabantur. Quare conopæa respondebant velis circa lectos positæ, quæ Itali vocant padiglioni da letto.

Candelabra erant in medio conclavium posita, quibus una, vel plures lucernæ imponebantur, quin et interdum tædæ, quæ noctis tenebras dissipabant.

§. V.

De artibus.

Hebræi vel a prima Mundi ætate artes exercuerunt. Non enim adeo imperiti fuerunt ut illa, quæ ad necessarios vitæ humanæ usus pertinent, efficere non potuerint. Enimvero Cain, ut legitur Geneseos cap. 4 condidit suis, et familiæ commodis urbem, Iubal Lamechi filius fuit citharæ, organique inventor, Tubalcain ducendi, atque ad ustrinam elaborandi ferri, simulque opera ænea conflandi artem induxit, demum Noe Arcam fabricavit opus Architectonicum præclarissimum, Genes. cap. 6. Quocirca ante Mundi universalem inundationem artes exstabant.

Iam porro artes post universale diluvium per Noe posteris fuerunt auctæ, et pastorali vitæ vel ipsi principes operam dederunt, ut constat exemplo Abrahæ, qui licet opibus abundaret, tamen pastor erat gregum.

Tum Israelitæ eo tempore, quo in Aegypto fuerunt commorati, alias artes didicerunt, quod colligitur 1.º ex eorum peritia ostensa in exstruktionem Tabernaculi sacri facta in deserto: 2.º ex vitulo aureo quem Aaron efformavit.

Quum vero in terra Chanaan Israelitæ suas sedes fixerint, tunc artium numerus crevit, et paulo post obitum Iosue, velut libro 1. Paralipomenon cap. 4. v. 14 legitur, Ioab locum ædificavit, ubi artifices habitabant, dictum בית החרטום ge-*arasim* vallem artificum.

Ad hæc in more fuit positum apud Hebræos, ut unusquisque illam partem terræ, quæ eorum maioribus obtigerat, coleret. Quocirca vel ipsi viri præclarissimi manum aratro-admovere haud vile putabant. Sic Gedeon, Iudic. cap. 6. v. 11, excutiendo tritico in torculari occupabatur, cum ab Angelo Dux Israelitarum electus fuit.

Exinde sub Regibus, cum luxus excreverit, auctæ fuerunt artes, simulque opificum numerus. Et sane Regum ætate familiæ inveniebantur, quæ se totas dabant ad mechanicum opus. Hinc tempore Salomonis plurimi erant artifices in tota terra Israel, cum David reliquisset plurimos artifices, latomos, et cæmentarios, artificesque lignorum, et omnium artium ad faciendum opus prudentissimos.

Israelitæ captivitatis Babylonicæ tempore artibus quoque operam navarunt; sed studium vel maxime in artibus collocarunt post captivitatem, tunc enim Talmud auctores parentibus præscripserunt, ut filios suos aliquod opificium docerent, adeoque vel ipsi viri nobiles, et eruditi in artes incubuerunt.

Demum novissimis temporibus Hebræi se in omnibus artibus exercuerunt, etiam in illis quas lex vetabat, ut erant ludi gymnici, de quibus fit mentio lib. 2. Machabæorum cap. 4. v. 12 et seq. Inter ceteras autem artes hac tempestate eminebat ars mechanica, nam unusquisque aliquod opus mechanicum elaborare quasi tenebatur. Quamobrem in Matthæi Evangelio cap. 13. v. 55 occurrit exemplum Iosephi Patris nutritii Christi, qui faber erat: in Actuum Apostolorum cap. 9. v. 43 exemplum invenitur cuiusdam Simonis coriarii in loppe commorantis: et ipse Paulus Apostolus licet in litteris educatus tentoriis conficiendis vitam tolerabat, ut Actuum Apostolorum cap. 18. v. 3 legitur.

Quod attinet ad mercaturam, illud huius loci est animadvertendum, falsum esse quod cl. Lamy in suo Apparatu Biblico l. 1. cap. 14 his verbis asserit « Mercaturam

non exercebant Iudæi, quia hæc commercio multas et diversas gentes coniungit, et commiscet, Iudæi autem erant hominum genus impermixtorum: itaque a mercatura alieni » Enimvero Hebræi mercaturam inter se exercere debuerunt permutatione pecuniæ vel aliarum rerum, nam vix nulla consistit Respublica sine emptione et venditione. Non omnia habent omnes. Hinc permutatione opus est vel venditione per pecunias. Liquet igitur Hebræorum Rempublicam sine mercatura esse non potuisse. Insuper Moyses ut legitur Levitici cap. 19. v. 36. Hebræis præcepit, ut fraudes vitarent in emptione, et venditione, adeoque nec augerent in stateris pondus, cum res emebatur, nec extenuarent, cum vendebatur. Ergo si hanc legem Iudæis imposuit, mercaturam ipsi inter se exercere debebant.

Neque vero Iosephi verba (contra Apionem lib. 1.) a cl. Lamy allata hoc assertum destruunt » nempe negotiationibus non gaudemus, neque earum causa consuetudo cum aliis gentibus est. Sed sunt urbes quidem nostræ procul a mari sitæ: ipsi autem nos regionem bonam incolentes hanc cum labore exercemus « Et re quidem vera hæc verba tantum innuunt haud fuisse in usu apud omnes Hebræos mercaturas cum exteris exercere, quippe Tribubus Zabulon et Issachar, quæ habitabant prope Mare Mediterraneum, solummodo fuit permissa negotiatio cum exteris. Quanquam autem omnibus Hebræis hæc negotiatio fuerit prohibita, tamen ipsi ex abundantia frugum poterant vicinis Tyriis, Sidoniis, Tarsensibus multa suppeditare, et vicissim alias inde merces recipere. Unde 3. Reg. cap. 5. v. 9. legitur Salomonis ætate Tyrios et Sidonios ex Iudæa res ad vitam necessarias, vinum, frumentum, oleum retulisse.

ANIMADVERSIO.

Heic advertere præstat, Israelitis fuisse vetitum usuram a suis exigere, sed non ab externis iuxta Deuteronomii

verbo, quæ cap. 23. v. 19 et 20 leguntur » non foenerabis fratri tuo ad usuram pecuniam.... sed alieno. At enim toleratum fuit tantum a Deo Hebræos. exigere foenus ab externis, an etiam licitum? Qui posterius hoc tenent, observant, populos ex quibus usuras Israelitæ quærere potuissent, genus fuisse hominum anathemati devotum; quare, aiunt, ex Dei dispositione illorum omnia in Hebræorum ius iam transierant.

§. VI.

De Hebræorum matrimonio.

Sponsalia nuptias Hebræorum præcedebant, ut consulto inita matrimonia censerentur. Sanciebantur sponsalia cum puellarum parentibus, ut observare licet in connubio Sampsonis, Rebeccæ, et Saræ uxoris Tobiae iunioris; ea vero confirmabantur ipsarum puellarum assensu, vel saltem cohabitatione cum viris. Deinde scriptum fiebat, in quo pacta dotalia consignabantur, vel scripto omisso tradebatur coram testibus a sponso argentea aliqua moneta puellæ cum protestatione: Ecce tu mihi ex hoc sponsa sis. Receptum erat apud Hebræos, ut sponsus exhibito pretio, vel labore, ceu dote, sponsam sibi emeret, ut constat exemplo Iacobi (Genes. cap. 29) qui Labano quatuordecim annos servivit pro Lia et Rachele, quas uxores duxit.

Absolutis sponsalibus, mutuo virum inter et mulierem familiaritas, non tamen licentia permittebatur. A sponsalibus plures sæpe anni, vel menses intercedebant ad nuptias, vel ob sponsorum adhuc teneram ætatem, vel ad decoris incrementum, vel aliis de causis. Ita Virgo Maria, postquam desponsata fuit Iosepho, mansit aliquot menses apud parentes suos, et in domo cognatæ Elisabeth, antequam Ioseph acciperet Eam in uxorem suam, et deduceret in suam domum.

Cum tempus matrimonii advenisset, nuptiæ extra Templum sic celebrabantur sine ulla Religionis cæremonia. Sponsus adibat domum sponsæ, in qua æpulæ instructæ inveniebantur vesperi habendæ, quæ dies septem continuabantur exemplo Iacobi et Sampsonis, si sponsa foret virgo, tres vero, si vidua. Interim ædes gaudiis resonabant amicorum, qui in illas epulas invitati conveniebant. Statim post elapsos epularum nuptialium dies sponsa noctu in sponsi domum solemniter traducebatur. Sponsum plurimi iuvenes honoris gratia comitabantur, sicut et sponsam plurimæ virgines, quæ lampades in manu ferebant, scilicet baculos ligneos, in quorum summitate vasculum erat instar scutellæ, in quo erat segmentum panni cum oleo et pice, quod accensum sponsis facem adhibebat. Sponsi capiti corona imposita erat, ut colligitur ex Cantici cap. 3. v. 11. » Videte filiæ Sion Regem Salomonem in diademate, quo coronavit illum mater sua in die desponsationis suæ « Sponsa vero præter vestes operta erat, ut signo pudoris et verecundiæ, velamine Virginum, mox tegenda et induenda velamine coniugis.

Hebræorum connubia rite inita dicebantur, si iuxta has leges fiebant.

1. Nuptiæ contrahi non poterant (Levitici cap. 18) inter filiam et patrem, inter natum et matrem, inter fratrem et sororem. Tum nefas erat uxorem ducere neptem, materteram, fratris, et patrui coniugem, privignam, novercam, uxoris sororem, privigni natam, nurum, et demum patris sororem.

2. Frater alterius fratris defuncti sine liberis uxorem superstitem ducere debebat (Deut. cap. 25. v. 5). Quod si coniugium renuisset, ad portas urbis a fœmina adductus, calceo exuebatur, atque in ore expuebatur, his verbis adiunctis (Deut. cap. 25. v. 9) » sic fiet homini, qui non ædificat domum fratris sui « idest qui filios fratri mortuo suscitare non vult. Tunc autem ex propinquis fratris de-

functi minus remotior legis sanctioni subdebatur; quod demonstrat exemplum Ruth nubentis Booz, recusatis antea iisdem nuptiis ab alio propinquo necessario (Ruth. cap. 4.) Hæc lex, quæ Leviratus ex Latino Levir, frater mariti, dicitur, duo spectabat: primum, ut servando nomini defuncti consuleret, per filios e vidua eius uxore, et defuncti nomen præferentes, suscitatos: alterum, ut ius integrum servaretur in eadem familia.

3. Puellæ hæredes extra Tribum suam, familiamque virum quærere non poterant, ne bona illarum in ius Tribus mariti transirent, ut ostendit versiculus octavus cap. 36. Numerorum iuxta textum hebræum redditus » et omnis filia hæreditans hæreditatem de Tribubus filiorum Israel, uni de familia Tribus patris sui erit in uxorem » Quocirca puellæ Israelitides non hæredes, scilicet quæ fratribus non carerent, poterant connubia cum quacumque Tribu, et familia inire, quod et Levitis, ac filiabus Levitarum fuit permissum, neque enim sive illæ sive fratres ipsarum hæreditatis aliquid oblinebant.

4. Coniugia cum Hethæis, Gergezæis, Amorrhæis, Chananæis, Pherezæis, Hevæis, Iebusæis inire fuit Israelitis prohibitum (Deut. cap. 7). Non est autem putandum omnia æque cum hisce fœminis connubia Israelitis interdici, tum etiam cum illæ ad Iudæorum sacra transissent, nam illa coniugia tunc solum prohibebantur, cum fœminæ in Idololatria perseverarent, metu ne in suum crimen maritos pellicerent. Et sane in Sacris litteris multa occurrunt exempla coniugiorum ab Israelitis initiorum cum exterarum gentium mulieribus. Sic Salmon duxit in uxorem Rahab fœminam Chananæam capta Iericho (Matth. cap. 1. v. 5). Utrique filii Noemi adsciverunt sibi e Moabitibus uxores (Ruth. cap. 1. v. 4). Quin ipse Moyses captas bello fœminas, quæcumque illæ sint, inter uxores habere sinit, nullo facto discrimine vel e Chananæis essent, vel aliis natæ (Deut. cap. 21. v. 11). Quod cum ita sit, dicendum est Israelitas has

mulieres in uxores duxisse, quippe relictis Gentilitatis superstitionibus Religionem Iudaicam fuerant amplexæ.

Iam porro nuptiæ recte initæ solvi poterant iustis de causis, scilicet propter aliquam fœditatem, ut legitur Deut. cap. 24. v. 1. Quid autem sit illud propter aliquam fœditatem, disputabant Iudæi, alii gravissimum crimen intellexerunt, puta idololatriam, aut adulterium, vel crimina paris gravitatis, ex quibus incommodum aliquod in filios oriri poterat, vel in maritum infamia; uti si mulier lepræ affecta esset, vel morbo aliquo in alios facile transfundendo laboraret; aut si moribus esset iniquis, ex quo mala contagio filiis timeretur; alii vero ad genium et voluptionem mariti rem deduxerunt. Christus tantæ licentiæ modum imponere volens, solam ad repudium adulterii causam probavit (Matth. cap. 5. v. 31). Divortii privilegium ad virum tantum spectasse videtur, qui libellum repudii scribebat, idest chartam, vel schedulam quampiam, quam dabat uxori, eique potestatem faciebat abeundi quo vellet. At enim solutis per divortium connubiis, licebat ne utrisque nova cum aliis connubia celebrare? Moyses, ut ait Christus in S. Matth. cap. 19. v. 8, utrisque secundas nuptias permisit, non quod crimine vacarent, nam Dei voluntati opponebantur, qui cum initio marem unum, unamque feminam creaverit, iunxeritque coniugii vinculo, iussit carnem unam esse, et utrumque coniungi arcto et indissolubili fœdere; sed illæ permissit ob duritiam cordis, vitandi scilicet causa maioris mali, cum alioquin miseris feminis periculum immineret, ne a viris occiderentur, vel saltem dire vexarentur.

Coniugia ex Dei institutione polygiam excluderant, namque matrimonium primitus a Deo institutum fuit inter unum hominem, i. e. Adam, et unam tantum feminam i. e. Hevam. Quapropter cum Deus hoc primo matrimonio unius cum una societatem coniugalem indixerit, liquet ex Dei institutione fuisse homini prohibitum plures uxores

ducere. Hæc lex primæva ad diluvium usque perduravit; hinc nullus Patriarcharum ante diluvium plures habuit uxores præter Lamech e sanguine Caini progenitum quinto gradu, qui accepit duas uxores, et legem monogamiæ a Deo constitutam violavit, (Genes. cap. 4. v. 29.).

Post diluvium vero Deus polygamiam multiplicandi humani generis causa indulxit. Enimvero Deus ante diluvium alio modo fini multiplicationis generis humani providerat, per longam scilicet illorum hominum vitam; sed post diluvium, cum vita illorum esset brevior, nimis lente multiplicatum fuisset genus humanum, ideoque Deus post diluvium polygamiam permisit. Quare factum est, ut Abraham divino instinctu ancillam Agar a sterili coniuge sua oblatam superduxerit uxorem, dein Iacob, alique Patriarchæ sanctissimi absque ulla probatæ innocentæ labe plures quoque acceperint uxores, quarum una dicebatur uxor primaria, sed aliæ uxores secundariæ. Pendebant uxores secundariæ a nutu uxoris primi ordinis, velut ex hera ancillæ. Connubia, quæ cum id generis feminis conciliabantur, iuxta Hebræos, nec firmabantur syngrapha, nec dote, nec ritu aliquo. Polygamie permissio Israelitis facta usque eo permansit, quoad a Christo novi Testamenti auctore, veræque sapientiæ promulgatore fuit revocata, qui matrimonium ad primævam institutionem reduxit, et societatem conjugalem duorum in carne una restituit (Matth. cap. 19).

ANIMADVERSIO.

Heic ista de Hebræorum connubiis iuvat advertere. 1.° Puellæ virgines antequam nupsissent, in parentum domo custodiebantur, et in publicum non prodibant; unde dicebantur *אֲמָנוֹת* *alamot*, idest virgines domi adhuc latitantes, nam vox *אֲמָנָה* *alma* ab *אֲמָנָה* *alam* latitavit etymon ducit. Quum vero ad matrimonium transibant, tunc vocabantur

בתולת betulot, scilicet virgines nuptæ. 2.º Præcociissima erant apud Hebræos connubia, et communia. Feminis annus 12 exactus a Rabbiniis præscribebatur; viris autem duodevicesimus annus. 3.º Regibus fuit prohibitum nimiam uxorum multitudinem habere (Deut. cap. 17. v. 17). « Non habebit (rex) uxores plurimas, quæ alliciant animam eius » Deus id iussit, ne Reges earum pellectu ab occupationibus publici regiminis abstraherentur. 4.º Primogenitus qui nascebatur ex connubio contracto a fratre eius, qui sine liberis decesserat, cum vidua superstita, dicebatur filius mortui fratris, et ad eum pertinebant defuncti hæreditas, et omnia eius iura (Deut. cap. 25. v. 6). Quocirca duplex genealogia distinguebatur, nempe naturalis, et legalis. Naturalis erat generatio unius ab altero: legalis erat, cum quis filius alio generante ex legis præscripto substituebatur sub nomine fratris defuncti sine liberis, eiusque filius appellabatur.

§. VII.

De Hebræorum funeribus.

Simul ut quis animam efflaverat, statim proximus sanguine ei oculos claudebat; idque colligitur ex verbis, quæ Deus Iacobo dixit (Genes. cap. 46. v. 4). « Ioseph quoque ponet manus suas super oculos tuos » quibus verbis certe significare voluit Iosephum supremum claudendi Iacobo suo patri officium præstiturum esse. Unde apparet hoc moris habuisse Hebræos, ut carissimi carissimis morientibus oculos premerent. Tum qui oculos demortui clauserat, ipsum osculabatur, ut constat Iosephi exemplo (Genes. cap. 50. v. 1.) qui in faciem sui patris vita functi demissus, et lacrymatus uberrime, pluries eum osculatus est. Deinde vocabantur illi, qui præparabant mortuum ad sepulturam. Quod si mortuus fuisset pauper, abluebatur solummodo eius corpus, et post ablutionem, os hians tenui

fascia constringebatur, nasusque et omnia foramina corporis obstruebantur, cum deformitatis, tum tetri odoris avertendi causa, et postea in terra condebatur, sin autem aromatibus perfundebatur ritu, quem Hebræi ab Aegyptiis hauserunt. Aegyptius pollincturæ corporis modus sic ab Herodoto l. 11. c. 86 describitur. Accitus is, qui scriba appellabatur, positoque humi corpore, circa ilia describebat quantum a sinistra parte incideretur. Dein qui dicebatur scissor, acutissimo lapide, quantum lex sinebat, latus aperiebat: subitoque cursu, persequentibus, qui adstant, lapidesque in eum, velut impium, iacentibus, fugiebat. Succedebant corporum curatores, quos salitores vocabant. Hi ante omnia incurvo ferro cerebrum per nares educebant, vacuum eius locum medicamentis adstringentibus explentes. Tum ubi per scissuram lateris interiora corporis, illuc protracta repurgarunt; ac vino palmeo, aliisque odoribus acribus, penetrantibusque eluerunt, corpus totum primum ex cedro cum aliis pretiosis unguentis ungebant dies amplius triginta: myrrha dein ac cinnamomo ceteris que rebus linebant, quæ non solum id servare diutine, sed et odoriferum reddere poterant. Servabatur autem adeo, ut ne palpebrarum quidem, superciliorumque pili tabescerent. His peractis, in sale vel nitro per dies quadraginta ponebatur: quod carnes exsiccabat, mortuique tantum cutem ossibus inhærentem relinquebat. Exactis septuaginta diebus, cadaver abluebant, lineisque loris myrrha madidis totum corpus involvebant, gummi quodam illinientes, quo Aegyptii glutinis loco plerumque utebantur. Ita curatum cadaver cognatis tradebatur defuncti, qui in feretro ipsum collocabant, et vel apud se honesto in loco reponabant, vel ad sepulcrum amplo funere efferebant, quod sequebatur non solum filii, parentes, fratres, socii, et amici, sed etiam quicumque casu in pompam funebrem incidissent, qui plorantium lacrymas suis lacrymis augere tenebantur. Luctus signa, quæ cognati et amici exhibebant, erant ma-

nuum complosiones, fœmorum, et pectorum percussiones, capillorum barbæve tonsura, vel evulsio, pedes discalceati, vestium laceratio, necnon pullata vestis, quæ appellabatur saccus, cilicium. Hæc vestis erat tunica villosa, ex hircorum sive caprarum pilis, subinde etiam nigris, texta, eaque arcta et talaris, ad pedes usque demissa, quæ insuper balthæo eiusdem generis, absque ornatu ullo, cuti arcte adstringebatur. Saccus dicebatur, quod arcta esset maxime et clausa veluti saccus: dicta etiam ciliciæ, quod texeretur e pilis caprarum Ciliciæ, quarum velleris lanæ longæ erant, et aptæ, ut tonderentur, atque in pannos fuscos vel subnigros contexerentur. Ad hæc in luctus testimonium adhibebantur tibicines, qui nœnias canerent, et mulieres, vel homines qui nossent lamentari.

Quum ad sepulchri locum funebris pompa pervenerat, cadaver in tumulo condebatur, et postea defuncti elogium, si ex clarissimis gentibus fuisset, pronunciabatur, ut fecit David in funere Abneri, (lib. 2. Reg. cap. 3. v. 32. 33).

Sepulchra Hebræi, ut ex Scriptura colligitur, partim in agris et extra urbem, partim domi suæ, vel in urbem habebant. Et sane in agri spelunca Abraham condidit Saram (Genes. cap. 23. v. 16), extra urbem erat Lazari Bethaniensis sepulcrum (Ioan. cap. 11. v. 30), sepulcrum Samuelis erat domi suæ in Ramatha (1. Reg. cap. 25. v. 4.), demum sepulcra regia memorantur posita intra urbes, velut sepulcra Davidis ad Austrum Hierosolymæ, non longe a muro Sionis Australi sita, evidenter colliguntur ex Neh. cap. 3. v. 16. Quum vero dicitur quædam sepulcra in ædibus extitisse, non est credendum in ipsis ædibus sub tecto fuisse, propter oriandam inde immunditiem Leviticam iuxta Numer. cap. 19. v. 16, 18; sed synecdochice per domum intelligendum est id omne quod ad domum pertinet, eidemque cohæret, ac proinde etiam area, vel hortus, in cuius forte angulo exteriori hæc monumenta extruxerunt.

Erant sepulcra vel honoratiora, vel visiora. Illa fuere Regum, Prophetarum, ut quoque magnatum, ditiorum, quæ ut plurimum in rupibus aut cryptis magno sumptu et labore excavari consueverant, quin et construi ad modum ædicularum probe munitarum, in quibus plures essent loculi, subinde in eam ductarum altitudinem, ut crypta una alteri esset imposita. Hæc erant vulgarium hominum, et faece, quibus angustior erat res familiaris, quam ut sibi sepulcrum privatum pararent, et dicebantur, ut legitur 4.º Regum cap. 23. v. 6, sepulchra vulgi. In sepulchris honoratioribus erant quædam signa, ut monumenta essent; sic Jacob (Genes. cap. 35. v. 20.) erexit titulum lapideum super sepulchrum Rachelis suæ uxoris. Verum sepulchra vulgi erant humilia, imo occulta, ut quis illa transire potuerit; unde Christus (Lucæ cap. 11. v. 44.) illa vocavit monumenta quæ non apparent.

Sepulchra ostiis instructa erant, et alia ad latus fuerunt aperta, alia superne. Solebant ostio sepulcri ingens saxum apponere, quod fuisse advolutum ad ostium monumenti dicebatur, si sepulcrum ad latus aperiebatur: vel tumulo superpositum, si sepulcrum superne patebat. Hinc liquet Matthæum cap. 27. v. 60. asserere in Christi sepulcro fuisse advolutum magnum saxum ad ostium, nam Christi sepulcrum ad latus erat apertum; sed contra Joannem cap. 11. v. 38. asserere Lazari sepulcro lapidem fuisse superpositum, quoniam patescebat in parte superiori.

Jam vero ne quis contactis mortuorum sepulcris, vel super ea imprudenter gradiens pollueretur, namque sepulcra iuxta Numerorum cap. 19. v. 16. tantam homini affricabant impuritatem, ut qui ea tetigerit, Levitica immunditie, septem diebus laboraret, in more fuit habitum, ut sepulcra albo exterius inficerent idest calce aqua temperata, qua e longinquo perspicua fiebant, et sic a transeuntibus animadversa vitabantur. At enim si apud He-

bræos sepulcra dealbabantur , adeoque erant perspicua , qui fit ut sepulcra non apparentia habuerint ? Hæc difficultas statim evanescit , si animadvertatur sepulcra non apparentia illa fuisse , quæ tametsi calce pro more signata essent , tamen gramine et herbis obducta hominibus speciosa apparebant , adeo ut iis inambulantes incauti polluerentur.

Hebræi panem et cibaria sepulcris defunctorum imponere solebant , ut pauperes iis utentes vota , precesque pro mortuis ibi conditis conciperent. Huius consuetudinis meminit Tobias cum ait (Tob. cap. 4. v. 18.) « Panem tuum et vinum tuum super sepulturam iusti constitue ».

Demum aliquanto post , quam defunctus esset sepulturæ mandatus , ab ipsis cognatis et amicis mortui vesperi instruebantur domi convivia funebria. De his conviviis fit mentio 2. Reg. cap. 3. v. 35. , Jerem. cap. 16. v. 5. 8.

ANIMADVERSIO.

Praeter expositam rationem condiendi cadavera , in quam argenti talentum insumebatur , duæ aliæ erant , quarum altera erat mediocris , et altera vilissima. Mediocris sic fiebat. Clysterem complebant succo quod e cedro gignitur : deinde ex hoc alveum mortui per secessum inferiebant , et quadraginta diebus nitro condiebant , quorum dierum ultimo cedrinum unguen , quod prius ingesserant , ex alvo egerebant : quod tantam vim habebat , ut una secum alvum atque intestina exsiccata educeret. Nitrum autem carnes exsiccabat , mortuique tantum cutem ossibus inhaerentem relinquebat. Vilissima vero hac perficiebatur ratione. Ablutionibus ventrem defuncti abstergebant , et sale per septuaginta dies arefaciebant. In mediocri viginti minas argenti , in vilissima parum quid sumptus erogabant. Corpora arefacta voce Persica Momiaë , sive Mumiaë appellantur , quæ tanta duritie concresecbant , ut vix malleorum ictibus frustula decerperentur.

Regum corpora Hebræi cremare consueverant, nempe rogum struebant, selectissima myrrha et plurimo thure refertum, qui accensus cadaveris Regis in ipsum impositi carnes tantum absumebat; sed non cineres et ossa, quæ ad sepulturam ex cl. Calmeti sententia servata creduntur (vide Calmetum in suo Commentario in 1. lib. Regum cap: 31. v. 12.). Omnium primus ex Regibus, quibus ita parentatum esse legitur in Sacris letteris, fuit Asa Jorami avus (2. Paral. cap. 16. v. 14.).

Luctus fere septem dies durabat, quos tamen interdum vel contrahebant, vel etiam, prout seu Rex, seu tempora exposcerent, protrahebant. Josephus et fratres eius celebrantes exequias Patris Jacob planctu magno, atque vehementi, impleverunt septem dies (Genes. cap. 50. v. 10.). Et in morte Moysis fleverunt filii Israel in campestribus Moab triginta diebus (Deut. cap. 34. v. 8.).

CAPUT. XV.

DE KALENDARIO HEBRÆORUM.

Postquam præcipuas Hebræorum consuetudines expendimus, nunc ad eorum Kalendarium enucleandum sermonem convertamus. Quoniam vero huiusmodi Kalendarium complectitur rationem qua apud Judæos distribuebantur, necnon computabantur dies, noctes, horæ, hebdomades, menses, et anni: hinc sequentibus in paragraphis hanc distributionem et computationem exponemus:

§. 1.

De diebus.

Dies apud Hebræos dividebatur in naturalem, et artificialem. Dies naturalis complectebatur diem et noctem,

idest spatium vigintiquatuor horarum , quo sensu hebdomadem septem , mensem vero triginta , vel triginta et uno , annum 365 diebus circumscribimus. Dies artificialis contra designabat illud spatium ; quo sol finitorem nostrum illuminat , et nocti opponitur , qua sol sub horizontem demersus , lucem nobis denegat , et tenebras inducit ; adeoque ab ortu solis incipiebat , et usque ad solis occasum perdurabat. Huius diei fit mentio a Mose Genes. cap. 1. v. 5. , cum ait « appellavitque lucem diem » quibus verbis significare voluit Deum statuisse , ut dum lux esset , obtineret dies , qui certe artificialis dicitur.

Dies naturalis discescebatur in civilem , et sacrum. Civilis incipiebat ab ortu solis , et ad sequentem solis ortum desinebat. Sacer cum solis occubitu nascebatur , et cum solis occasu die sequenti desinebat.

Alter dies civilis appellabatur , quippe operibus civilibus erat datus ; alter vero sacer , nam rebus Religionis erat consecratus.

Insuper diem artificialem prisci Hebræi diviserunt in tres partes , in mane scilicet , in meridiem , et vespeream. Mane illud tempus vocarunt , quo Sol apparenter oritur , meridiem tempus , quo Sol nostris capitibus imminet , vespeream tempus , quo Sol occidit. His diei partibus addebant crepusculum matutinum , idest auroram , fervorem diei , et auram diei. Crepusculum matutinum , nempe auroram , tempus appellarunt , quo Stellæ recedunt , adest Phosphorus , et oritur Sol ; fervorem diei tempus , quo Sol incalcescit , idque certe fit , antequam Sol medium sui cursum emensus sit ; demum auram diei tempus quo post meridiem aspirare solent lenes zephyri , et aura ab hominibus diurno æstu fatigatis captari.

Jam porro duas vespereas distinxerunt Hebræi , quarum altera incipiebat post meridiem circa horam nostram secundam pomeridianam , et usque ad Solis occubitum perdurabat ; altera vero , cum Sol occidebat ; ac tempus illud

quod fluebat a secunda hora pomeridiana ad usque occasum Solis dicebant inter duas vespas.

Deinde Christi ætate Judæi Græcorum, et Romanorum rationem in dividendis diebus servantes dividerunt diem artificialem in duodecim horas, quæ initium suum cum ortu Solis, finem cum occasu habebant, quo noctis horæ auspiciū capiebant. Hinc, pro incremento vel decremento dierum, nunc augebantur quantitate sua, nunc minuebantur, et inæquales erant, maiores æstivo, minores hiberno tempore: et hæ fuerunt horæ, de quibus Christus fuit loquutus, cum ait, ut legitur Joannis cap. 11. v. 9. nonne duodecim sunt horæ diei?

Duodecim autem diei horas in quatuor partes æqualiter distantes distribuerunt, scilicet in horam primam, in horam tertiam, in horam sextam, et in horam nonam, quarum singulæ tres horas complectebantur. Hora prima incipiebat ab hora sexta matutina nostrate, et usque ad horam nonam durabat. Hora tertia incipiebat ab hora nona, et perdurabat usque ad meridiem. Hora sexta inchoabatur a meridie, et ad tertiam pomeridianam protrahabatur. Hora nona incipiebat a tertia hora pomeridiana, et ad sextam horam pomeridianam perdurabat, idest cum Solis occasu desinebat. Harum horarum mentio fit Matth. cap. 20.

Verum par iam est videre, quo pacto ex huiusmodi quatuor horarum supputatione ab Hebræis usitata tollatur discrepatio, quæ inter Evangelistas Marcum et Ioannem intercedit quod ad horam crucifixionis Christi. Marcus enim cap. 15 v. 25 ait Iudæos hora tertia Iesum crucifixisse « erat autem hora tertia, et crucifixerunt Eum » : sed contra Ioannes cap. 19. v. 14 asserit hora quasi sexta a Pilato ad crucifixionis poenam fuisse damnatum.

Consuetudine fuit inductum apud Hebræos, ut postremæ trium horarum, quibus singulæ præfatæ horæ constabant, daretur nomen vel horæ currentis, vel horæ consequentis, ut cuique videbatur. Hinc postrema trium ho-

rarum, quæ horam tertiam componebant, dici poterat vel hora tertia, quæ currebat, vel hora sexta, quæ proxime sequebatur. Iam vero Marcus horæ ultimæ horæ tertiæ, in qua Christus fuit Cruci affixus, dedit nomen horæ currentis, ideoque dixit « erat autem hora tertia, et crucifixerunt eum: sed Ioannes nomen dedit horæ iam proxime incipientis, ideoque inquit » erat hora quasi sexta « quibus verbis significare voluit termino horæ tertiæ iam desinentis, et hora sexta proxime iam inchoanda Christum a Pilato sententiam mortis accepisse, ac paulo post fuisse Cruci affixum.

§. II.

De nocte.

Vetustissima noctis divisio tripartita fuit. Et sane in veteri Testamento nox in tres partes distributa exhibetur vigiliis nuncupatas a vigiliis, quas Levitæ in Tabernaculo, ac Templo noctis tempore obibant. Harum prima, quæ ab occasu Solis pertingebat ad noctem mediam, dicebatur principium vigiliarum (Thren. cap. 2. v. 19). Secunda, quæ a media nocte usque ad nostratem horam tertiam matutinam extendebatur, vigilia noctis mediæ appellabatur (Iudic. cap. 7. v. 19). Tertia, quæ ab hora tertia matutina ad ortum usque Solis durabat, vocabatur vigilia matutina (Exod. cap. 14. v. 24).

Quum vero per Pompeium Romanis fuerint subiugati Iudæi, more illorum noctem in quatuor vigiliis diviserunt, tribus horis in singulas assignatis. Hinc in novo Testamento quatuor inveniuntur noctis vigiliæ, quarum prima ὥσπερ idest vespera dicebatur, quæ a Solis occasu usque ad tertiam horam post Solis occubitum durabat (Marc. 11. v. 49): secunda μεσόνυκτιον, idest media nox appellabatur, quæ a tertia hora post Solis occasum usque ad mediam noctem extendebatur (Matth. cap. 25. v. 6): tertia ἀλεντροφονια idest

gallicinium vocabatur, quæ a media nocte ad tertiam horam matutinam protrahabatur (Marc. cap. 13. v. 35): quarta *Ἠμέρα* idest diluculum nuncupabatur, quæ a tertia hora matutina incipiebat, et hora sexta matutina absolvebatur (Ioan. cap. 8. v. 2). Secunda, tertia, et quarta pars noctis vocantur etiam in Evangelio secunda, tertia, quarta vigilia (Lucæ cap. 12. v. 38. Matth. cap. 14. v. 25).

§. III.

De Horis.

Horarum eodem sensu acceptarum, quo nunc sumuntur, mentio primum occurrit in Evangeliiis. Porro in veteri Testamento nomen horæ, quod reperitur, perinde valet, ac certum quoddam tempus, vel anni tempestas, nam diem quamlibet tunc temporis Hebræi in tres partes dividebant, in mane scilicet, in meridiem, et in vesperam; noctes etiam in tres partes dispecebant, in vesperam nempe, in mediam noctem, et vigiliam matutinam: adeoque horarum notio ipsos penitus latuit. Quod si libro 4.º Regum cap. 20 fit sermo de Solari horologio Achazi, non est putandum falsam esse hanc nostram assertionem, quippe si horologium erat Solare horas indigitans, certe horas cognovisse videtur; quoniam illud horologium, quod ex multorum interpretum sententia consistebat in flava ex ære tabula dimidii cylindri instar plures in sphærica cavitate lineas insculptas habente, per lineas designabat, quantum diei a mane ad meridiem superesset, quantum a meridie ad vesperam itineris restaret, soli faciendum. Quamobrem in novo Testamento horarum cognitionem apud Hebræos fuisse inductam dicendum est, videlicet Christi ætate, qua Iudæi rationem Romanorum servantes in dividendis diebus et noctibus, dies ac noctes in duodecim horas diviserunt.

Huiusmodi horas dispescuerunt in horas minores, in horas maiores, et in horas precationis. Horæ minores dicebantur horæ vigintiquatuor, in quas dies naturalis distribuebatur. Horæ maiores erant hora prima, hora tertia, hora sexta, hora nona, quatuor partes diei artificialis, quarum singulæ tribus horis constabant. Horæ precationis erant hora tertia, hora sexta, hora nona, quæ hoc nomine donabantur, quoniam rei sacræ et orationi addicebantur.

§. IV.

De Hebdomadibus.

Duo hebdomadarum genera Hebræi distinguebant; 1.º Hebdomadas dierum, quæ spatium septem dierum complectebantur. Harum mentio fit Danielis cap. 10. v. 2., ubi legitur « ego Daniel lugebam trium hebdomadarum diebus »; 2.º Hebdomadas annorum, quæ septem annorum intervallum continebant. Harum perspicuam descriptionem præbet Moses Lev. cap. 25. v. 18, ubi ait » numerabis quoque tibi septem hebdomadas annorum, idest, septies septem, quæ simul faciunt annos quadraginta novem » quibus exactis annus quinquagesimus Iubilæus erat.

Ratio autem supputandi per hebdomadas, in memoriam creati intra septem dies mundi, apud Hebræos, aliosque Orientales nunquam non obtinuit. Septimus hebdomadæ dies Hebræis dicebatur שבת sciabat, hoc est sabbatum, quod cessationem, quietem significat, ut ostenderent hunc diem peculiari Dei cultui consecratum esse, adeoque hominibus illicitum esse hoc die operari, qui in Dei cultum incumbere debebant. A die septimo Sabbato dicto, ut a præcipua Hebdomadæ parte, Hebræi per Synecdochen totam Hebdomadam Sabbatum vocarunt; hinc Pharisæus (Lucæ cap. 18. v. 12) ut patefaceret se ieiunare bis quilibet hebdomada, ait, ieiuno bis in sabbato. Hebdomadæ

dies nomina propria non habebant, sed dicebantur, prima sabbati i. e. prima dies hebdomadæ, secunda sabbati, tertia sabbati, quarta sabbati, quinta sabbati. Sexta dies hebdomadæ vero ab Hebræis Hellenistis appellabatur Παρασκευή idest præparatio, parabantur enim ea die cibi, Sabbato die festo, et feriato comedendi; et ab Hebræis non Hellenistis ערב שבת ereb sciabat, idest vespera sabbati, quæ nona hora diei sextæ incipiebat, seu circa nostratem horam tertiam pomeridianam. Heic omissam nolumus explicationem illorum verborum, quæ Matthæi cap. 28. v. 1. leguntur » vespere autem sabbati, quæ lucescit in prima sabbati, venit Maria Magdalene, et altera Maria videre sepulcrum « Sane hæc verba ut intelligantur, textus græcus est inspiciendus, qui sic exprimitur » ὅψε δε σαββατων, τῇ ἐπιφωσκούσῃ εἰς μίαν σαββατων, scilicet post sabbata, nam ὅψε cum casu adiuncto apud græcos idem valet quod Latinum post, lucente luce in prima die Sabbati; quæ verba significant » post transactum sabbatum cum illucesceret Solis lux in prima die Hebdomadæ Maria Magdalene, et Maria Iacobi, et Salome cum aromatibus, quæ tota nocte paraverant, venerunt ad sepulcrum Iesu, ut ungerent Eius Corpus, ignorabant enim unctum fuisse a Iosepho et Nicodemo.

§. V.

De mensibus.

Verisimillimum mihi videtur Iudæos usque ad exitum Aegyptiacæ servitutis menses iuxta annum Solis cursum supputasse, ideoque triginta dies singulis mensibus assignasse, excepto duodecimo, cui quinque alios dies addebant, ut annuus Solis cursus compleretur, qui constabat diebus CCCLXV et sex horis. Enimvero id colligitur ex historia universalis diluvii, (Genes. cap. 7. v. 11. et cap. 8. v. 4) ubi invenitur diluvium cœpisse septimodecimo die

..

mensis secundi, et aquas prævaluisse super terram 150 diebus, idest quinque mensibus, nam subditur Arcam die 27 mensis septimi quievisse super montes Armeniæ. Quocirca si 150 dies confecerunt quinque menses, nempe quinquies triginta dies, liquet singulos menses triginta dies continuisse, adeoque Solares fuisse, idest secundum annum Solis cursum supputatos.

Quum autem duodecim menses sic computati conficerent dies 365, factum est, ut sex horæ, quæ remanebant ex annua Solis conversione, qua circulum suum integrum peragrabat, post centum viginti annos collectæ mensem efficerent, quem Hebræi anno addebant, et mensem intercalarem vocabant. Unde annus, qui post centum viginti annos recurrebat, 13 mensibus constabat.

Post egressum ex Aegypto Hebræi secundum lunæ cursum menses supputarunt. Quoniam vero luna mensem synodicum, seu tempus quod inter lunam novam et aliam sequentem intercedit, spatio viginti novem dierum, et duodecim horarum peragrabat; hinc Hebræi constituerunt, ut menses alterno ordine essent viginti novem, et triginta dierum. Porro quum luna mensem synodicum absolveret viginti novem diebus, et duodecim horis, viginti novem dies priori mensi anni assignarunt, et posteriori triginta, quippe duodecim horæ mensis synodici lapsi additæ duodecim horis alterius mensis synodici sequentis diem efficiebant; adeoque mensis posterior triginta dies habebat. Priores menses viginti novem dies continentes appellabant cavos; posteriores autem, qui triginta dies complectebantur, vocabant plenos.

Verum quum quilibet annus lunaris deficeret a Solarî undecim diebus, Iudæi ut ad Solarium normam annos lunares reducerent, singulis trienniis decimum tertium mensem addebant diebus XXXIII. constantem, quem veadar et adar dicebant, utpote adiectum ultimo mensi anni Adar nuncupato.

Hebræi menses lunares non ab eo tempore auspicabantur, quo luna est inter Solem ac terram, quoniam Astronomiæ rudes erant, sed ab apparitione lunæ. Quapropter diligenter attendebant ad lunæ exortum, quæ cum ab aliquibus hominibus deprehensa erat, ocyus illud nuntiabant Præfecto Synedrîi, qui postquam rem expenderat, et cognoverat lunam reapse conspectam esse, clara voce exclamabat מְקוּדָּאֵס mequdas consecratus est scilicet Novilunii dies, statimque buccinarum sono Neomeniæ festum denuntiabatur. Quo facto homines illi qui lunæ apparitionem nuntiaverant, vel alii præcones confestim currebant, ut tota regio quam primum Neomeniæ diem cognosceret. Primus dies mensis dicebatur græco vocabulo Neomenia idest nova luna, ut ostenderetur hoc die novæ lunæ apparentiam contigisse, adeoque primum esse diem mensis, qui a lunæ phasi, seu apparitione exordium accipiebat. Hebræis hoc die nefas erat emere vel vendere, eumque feriatum ac solemnem habebant. Non solum autem hunc diem pro solemnî habuerunt, verum etiam posteriorem, nempe tricesimum, dubitabant enim, an in lunæ novæ apparentia dignoscenda erraverint. Hoc sensu Horatius mellitissimus vates l. 1. sat. 9. cecinit.

. . . . *Sunt hodie tricesima sabbata: vin' tu*

Curtis Judæis oppedere?

Et sane his verbis significare voluit « hodie sabbatum trigesimum est, nempe festum trigesimi diei, seu Neomenia, quæ trigesimo die mensis celebratur.

Menses ex ordine fuerunt appellati Mosis ævo; hinc qui primo succedebat dicebatur secundus, alter tertius, et sic de reliquis. Unus autem mensis suo nomine Abib distinguebatur (Exod. cap. XIII. v. 4), qui postea Nisan dictus est, respondens ex parte nostro Martio. Tum Salomonis ætate tres menses proprio nomine donati erant, scilicet mensis secundus anni sacri dictus Zio (lib. 3. Reg. cap. 7. v. 4.), respondens ex parte nostro Aprili, mensis septi-

mus appellatus Ethanim (lib. 3. Reg. cap.8. v. 2.), respondens ex parte nostro septembri, mensis octavus vocatus Bul (lib. 3. Reg. cap. 6. v. 38), respondens ex parte nostro Octobri. Deinde post captivitatem babylonicam Hebræi Chaldæa nomina quatuor præfatis mensibus, et aliis imposuerunt. Quare primum mensem anni sacri, cui nomen Abib, appellarunt Nisan, nostro Martio fere respondentem, secundum Iar, qui antea Zio dictus fuit, tertium Sivam, quartum Tammuz, quintum Ab, sextum Elul, septimum Tisri, olim Ethanim, octavum Marchesuan, olim Bul, nonum Kasleu, decimum Tebet, undecimum Sebet, duodecimum Adar.

§. VI.

De annis.

Quadruplex annus Hebræis decurrebat, scilicet annus civilis, annus sacer, annus Sabbaticus, annus Iubilæus.

Annus civilis omnium vetustissimus, quippe vel a Mundi primordiis usitatus, ab Autumno incipiebat, mense Tisri, qui utcumque nostro septembri respondet. Ita dicebatur, quia civilium negotiorum cursum moderabatur.

Annus sacer post egressum Israelitarum ex Aegypto fuit a Deo institutus, qui ut memorabilem apud Hebræos quavis ætate redderet eorum exitum e servitute Aegypti factum mense Abib, qui postea Nisan fuit dictus, ipsis præscripsit, ut præter annum civilem alium haberent annum sacrum, ad Templi solemnitates accommodatum, quem æquinotio verno mense Abib, in Martium incidente, auspicarentur (Exod. cap. 12. v. 2).

Annus sabbaticus erat ille, qui singulis revolutis septenniis recurrebat. Toto eo anno terra quiescebat (Levit. cap. 25): nempe prohibebatur seminatio; vitium amputatio, messis et vindemia, sub pœna flagellationis triginta et novem verberum. Quidquid eo temporis spatio terra sponte

protulisset, omnibus permissum erat. Dominis tamen integrum erat aliquid e suo agro in suum usum decerpere, antequam ceteri in illum manus inferrent. Tum Hebræorum mancipia eo anno in libertatem afferebantur, nisi illa iuri suo antea sponte renunciassent, atque perforatis coram Iudice auribus, publico solemnique documento se in perpetuam servitutem, vel saltem usque ad annum Iubilæi devovissent; sed mancipiis ex advenis erat perpetua servitus. Aes alienum eo anno pariter remittebatur. Verum incertum est, an illa debita ita remissa fuerint Israelitis, ut post annum Sabbaticum exigere licuerit, an vero omni ratione condonata. Servorum libertati, et debitorum remissioni addebatur eo anno sollemnis prælectio Deuteronomii coram populo, in unum coetum ad festum Tabernaculorum coacto (Deut. cap. 31. v. 10. et 11.). Incipiebat annus Sabbaticus die X mensis primi anni civilis nempe Tisri, et desinebat eodem die anni sequentis, sive octavi, ut annus integer prodiret. Eius anni observantiam indixit Deus, cum ad perennem faciendam memoriam creationis sex diebus factæ, tum ad manifestandum suum in res omnes imperium, et dominium. Volebat insuper ingerere Israelitis humanitatis sensus, præcipiens, ut egenis, mancipiis, alienigenis, et etiam brutis permitterent agrorum suorum proventus.

Demum annus Iubilæi post evolutas septem hebdomadas annorum, sive singulis quadragintanovem annis recurrebat. Nominis יובל iobel Iubilæi origo traditur diversa ab eruditis; sed probabilior derivatio est ex hebræo הוביל hobil, quod revocare, reducere significat, tunc enim omnia ad pristinum dominum remigrabant.

Annus Iubilæi non differebat ab anno Sabbatico quod ad terræ quietem, fructuum communitatem, atque mancipiorum libertatem. Quamquam præterea eo tempore etiam illi servi manumitterentur, qui annis sabbaticis iuri libertatis renunciassent. Bona insuper, et hæreditates, vel venditio-

ne, vel pignore distracta ad antiquum dominum tempore Iubilæi revertebantur (Lev. cap. 25. v. 10). Enimvero vetitum erat Iudæis, ne abdicarent a se bona sua, nisi urgente necessitate cogerentur. At omnis bonorum alienatio hac lege facienda erat, ut venditor vel beneficium relutionis sibi reservaret, vel si redimere non valeret, in anno Iubilæi gratis, et citra interveniens pretium bona sua recuperaret.

Hac sancita lege coercuit Moyses locupletum in egenos oppressiones, vetuitque ne hæreditates eorum ad se derivarent.

Dissent inter se scriptores quod ad Iubilæi tempus. Nonnulli, ut Iosephus lib. 3. cap. 10. antiq., S. Augustinus qu. 92 in Levit., S. Gregorius Magnus l. 1. Mor. c. 6, alique censent annum quinquagesimum Iubilæo sacrum fuisse, nam Moyses aperte ait Levit. cap. 24. v. 10 « sanctificabisque annum quinquagesimum, et vocabis remissionem cunctis habitatoribus terræ tuæ, ipse est enim iubilæus. » Sed alii contra scriptores, ut Hugo Cardinalis, Ioseph Scaliger, putant fuisse nonum et quadragesimum, legitur enim versiculo octavo præfati capituli « numerabis tibi septem hebdomadas annorum, idest septies septem, quæ simul faciunt annos quadraginta novem. » Hanc sententiam eo incommodo fulciunt, quod si quinquagesimus annus Iubilæo sacer fuisset, tunc duobus annis sibi succedentibus terra vacasset, cum Iubilæi annus, nempe quinquagesimus statim post sabbaticum quadragesimum annum incidisset. Tum aiunt, Moysem commode appellare posse annum Iubilæi quinquagesimum pro quadragesimo nono in gratiam numeri rotundi.

Exordiebatur Iubilæi annus prima die mensis Tisri, qui septembri circa autumnale æquinocmium respondet; sed nonnisi decima eiusdem mensis die manumittebantur servi, et veteribus dominis restituebantur possessiones. Novemdiale hoc perseverante, computationibus, et deliciis, coronis capiti revinctis, servi vacabant. Vix elucescebat solemnis ex-

piationis dies, quæ decima erat Tisri, ut mox dicemus, cum per Sacerdotes inflabantur buccinæ, tum libertas data mancipiis, et ad veteres possessores latifundia restituta.

Post captivitatem Babylonicam annorum Sabbaticorum religio mansit, abolito Iubilæo. Cum enim eius instituendi potissima ratio fuerit, ut bonorum per Iosue distributio maneret, atque impermixtæ distinguerentur Tribus, et familiæ, non erat utique, cur adhuc Iubilæum obtineret, ut olim ante dispersionem. Quæ namque Tribus soluta captivitate redierunt, sedes sibi, ubicumque sors dabat, constituere.

CAPUT XVI.

DE HEBRÆORUM NUMMIS, PONDERIBUS, ET MENSURIS.

Ab Hebræorum Kalendario ad nummorum, ponderum, et mensurarum quæ in Sacra Scriptura occurrunt, tractationem accedere animum subiit, quippe ad ipsius monumenta illustranda quammaxime conducit. Id vero tribus in sequentibus paragraphis dilucide enucleabimus.

§. I.

De Hebræorum nummis.

Verisimillimum est nullam fuisse vetustiore monetam, ad Hebræos quod spectat, illa a Simone Macchabæo, permittente Antiocho Sidete Syriæ Rege, percussa, quod contigit anno 138 ante Christum natum (I. Mach. cap. 15. v. 6). Et sane nomina illa Siclus, Talentum, Gerach, quæ in antiquioribus Iudæorum libris leguntur, ponderum sunt potius nomina, quam monetarum; neque statim ac moneta aliqua vulgaris sive publica appellatur in

Sacra Scriptura, signata continuo reputanda est; cum metallum grave statera publica appensum id nominis adsciverit. Id nimirum colligitur ex eo, quod huiusmodi monetæ non fuerint apud veteres Hebræos numeratæ, sed appensæ: sic Geneseos cap. 23. v. 16. invenitur Abrahamum quadringentos siclos argenti Ephroni appendisse pro spelunca Macphelæ: et Geneseos cap. 43. v. 21. legitur Eliezer obtulisse Rebeccæ inaures, quæ appendebant siclos duos: et Isaïæ cap. 46. v. 6. reperitur Isaiam Iudæos exprobrasse, quod aurum de marsupio proferrent, et argentum ad stateram appenderent conflatori, ut ipse ex eo idolum conflaret: et Ieremiæ cap. 32. v. 9. et 10. legitur Ieremiam, qui tempore captivitatis babylonicæ septuaginta annorum vixit, pretium agri, quem ab Hanameel emerat, ponderasse. Quocirca putandum est ante illam ætatem, qua Antiochus Sidetes rex Syriæ permisit Simoni summo Hebræorum Sacerdoti, ut monetas cuderet, frustula fuisse rudis argenti, et auri, nullo signo publico cusa, quæ in negotiatione pro mercibus ad pondus dabantur, et Sicli, Talenta, ac Gerach dicebantur. Si quæ numismata igitur Abrahami, Moysis, Iosue, Davidis, Salomonis, Mardochæi ostenduntur, Antiquariorum omnium consensu supposititia pronunciantur, nam recenti sunt cusa metallo; atque puerilibus insculpta sæpe emblematis deprehenduntur.

Iamvero ad nummos cunos veniamus; sed in eorum pretio assignando cl. Xaverium Matthæi in suo de nummorum hebræorum collatione cum Neapolitanis syntagmate opere inscripto. *I libri Poetici della Bibbia tradotti dall'Ebraico Originale tom. 2. cap. 3.*, sequamur.

Nummus argenteus cusus, ad quem velut ad regulam reliqui nummi examinabantur, erat Siclus, qui ponderabat quatuor drachmas Atticas, idest dimidium uncie Romanæ æquivalens quatuor carolenis nostris. Enimvero Hemisiclus, qui erat tributum, quod singuli Iudæi ab anno

vicesimo ætatis ad sexagesimum, in usus sacros, maxime ad conservationem Templi, impendebant, didrachma dicitur Matthæi cap. 17. v. 24., scilicet ostenditur duas valuisse drachmas Atticas. Ergo si Hemisiclus duas drachmas Atticas valebat, liquet Siclum argenteum duplum valuisse, nempe quatuor drachmas Atticas. Sed drachma Attica decem asses Romanos valebat. Itaque si siclus argenteus quatuor drachmis Atticis æquivalet, non est dubium, quin quadraginta assibus Romanis constiterit, adeoque valuerit nostro numismate carolenos quatuor. Præferebat hic nummus ex una parte vasculum, quod creditur Urnam Mannæ Dei iussu in Arca reconditam significasse; ex altera vero parvam regulam in tres flores desinentem, non obscurum Virgæ Aaronicæ typum. Circa vasculum extabat epigraphe Samaritica litteris, Scequel Israel Siclus Israelis; circa virgulam Ierusalem Haqqedosciah Ierusalem Sancta.

Siclus argenteus, quem Hebræi שקל scequel vocabant, dividebatur in dimidium sicii dictum כק beqa, quod duos carolenos nostros valebat: in trientem sicii dictum שליש השקל sceliscit ascequel, qui tredecim asses nostros, et quatuor caballos valebat: in quadrantem sicii dictum רובע שקל roba scequel, vel זוז zuz, qui unum carolenum nostrum valebat: in vigesimam partem sicii dictam גרה ge-rah, quæ duos asses nostros valebat.

Ad hæc duo alii erant nummi argentei, scilicet מנה maneh mna LX sicios continens, adeoque 24 ducatos nostros valebat: et ככר chiccar talentum 3000 Siclis pendebat, proindeque 1200 ducatis nostratibus valebat.

Præter nummos argenteos erant nummi aurei, nempe אדרכון adarcon auri drachma sex sicios argenteos continens, cuius valor erat 24 carolenorum nostrorum: מנה mane mna aurea 720 siclis argenteis pendebat; hinc 288 ducatos nostrates valebat: ככר chiccar talentum aureum duodecim talentis argenteis constabat, idest trigintasex mille

siclis; unde valebat 14400 ducatis nostris: זאב זאב siclus aureus duodecim siclos argenteos valebat, nempe 48 carolenos nostrates.

Nummi, qui occurrunt in novo foedere, sunt hi sequentes. Λεπτον leptum, quod erat æs minutum æreum, quartam Romani oboli partem æquabat, quartam scilicet assis nostratis partem: eius fit mentio Marci cap. 12. v. 42 « cum venisset autem vidua una pauper, misit duo minuta, quod est quadrans » Κοδραντης quadrans erat nummus æreus valorem habens duplo maiorem leptoni, ac proinde dimidio assis nostratis æquivalerat. Ασσαριον assarius obolum valebat, idest duos asses nostrates: Christus eius meminit apud Matth. cap. 10. v. 29 « nonne duo passeret assis veneunt? » Δευαριον denarius erat nummus argenteus, qui valebat quartam partem sicli argentei, idest decem asses nostrates, eiusque fit mentio Matthæi cap. 18. v. 28, ubi legitur « egressus autem servus ille, invenit unum de conservis suis, qui debebat ei centum denarios. Δραχμη drachma erat nummus argenteus valore suo par denario, de quo Christus Lucæ cap. 15. v. 8 fuit loquutus, cum ait « aut quæ mulier habens drachmas decem si perdiderit drachmam unam » Διδραχμιον didrachma erat nummus argenteus, qui duas drachmas valebat, scilicet duos carolenos nostrates, eiusque fit mentio Matthæi cap. 17. v. 23, ubi legitur « et cum venissent Capharnaum, accesserunt qui didrachma accipiebant, ad Petrum, et dixerunt ei: Magister vester non solvit didrachma? » Τετραρη erat nummus argenteus quatuor drachmas valens, idest quatuor carolenos nostrates; quare hic nummus tributo dimidii sicli argentei, quod quotannis singuli Iudæi in usus Templi pensitabant, pro duobus Christo et Petro pendendo sufficit (Matth. cap. 17. v. 24). Demum Αργυριον argenteus æquabat valorem sicli argentei; hinc ubi legitur Matth. cap. 26. v. 15 primarios Sacerdotes Iudæe appendisse triginta argenteos pro Christi proditione, intelligitur duodecim ducatos nostrates ei fuisse solutos.

§. II.

De Ponderibus.

Hebræorum pondera toto tempore, quo Iudæi nummis cusi caruerunt, non distinguebantur a nummis, quippe argenti et auri frusta nullo signo publico distincta in bilance appendebant, et lapidum ope ponderabant; ideoque hæc rudia auri et argenti frusta a ponderibus nomina sortiebantur, quin et pondera denotabant. Quocirca pondera erant simul nummi non cusi: eaque de causa postea fuit factum ut monetæ signatæ ab ipsis sua nomina acceperint, et pondera eadem nomina habuerint, ac nummi cusi. Enimvero in Sacris litteris hæc pondera inveniuntur: Scequel siclus æquivalens duabus drachmis, sive semiunciæ nostræ (Genes. cap. 24. v. 22): Beqa dimidium sicli valens drachmam, idest quartam partem unciae nostræ (Exod. 30. 13). Sceliscit ascequel valens tertiam partem sicli, nempe tertiam partem semiunciæ nostræ (11. Esdræ 10. 32): Rebah-scequel valens quartam partem sicli, idest quartam partem semiunciæ nostræ (1. Reg. 9. 8.): Gerach, et ut apud Septuaginta et nostram Vulgatam legitur, obolus, æquans vigesimam partem sicli, idest semiunciæ nostræ (Exod. 30. 13): Adharcon drachma auri valens sex siclos, idest tres uncias nostrates (1. Esdr. 2. 69): Zaab siclus auri valens duodecim siclos, idest sex uncias nostrates (Iudic. 8. 26): Maneh mina siclos sexaginta æquans, scilicet triginta uncias nostrates (Ezech. 45. 12): Chiccar talentum continens pondus 3000 siclorum, idest 1500 unciarumstrarum (Exod. 38. 24): Mane zaab mina auri 720 siclis æquivalens nempe 360 unciis nostris (3. Reg. 10. 16) Chiccar zaab talentum auri valens triginta sex millia siclorum, idest 180000 uncias nostrates (1. Paralipom. cap. 22) Aitpa seu libra 24 siclos valens, nempe duodecim uncias nostrates (Evang. Ioan. 12. 3).

Duplex in Sacris litteris pondus memoratur, nempe pondus Sanctuarii, de quo mentio fit Numerorum cap. 3. v. 50, et pondus publicum, vel ut legitur in textu hebræo pondus Regis libro 2. Regum cap. 14. v. 26. Viri plures docti autumarunt, pondus Sanctuarii fuisse communi et vulgari maius. Alii vicissim docuere, pondus commune ponderi Sanctuarii præstasse. Committuntur illi pariter ad invicem in præscribenda utriusque ponderis qualitate. Teneant enim nonnulli pondus Sanctuarii et pondus Regis ponderi externarum gentium, Aegyptiorum, Chanaanæorum, Syrorum oppositum fuisse; defendunt vero ceteri, pondus Regis esse pondus Babylonicum, et pondus Sanctuarii, iudaicum. Verum non desunt ex optimis interpretibus, qui tueantur, discrimina illa phantasie ludibria, indicari autem diversis illis phrasibus unum idemque pondus servatum in Sanctuario, et aliquando etiam in domo Regis, sive publico Palatio, quod custodiæ Sacerdotum commissum erat (1. Paralip. 23. v. 29) et erat ceu typus et norma ad quam vulgaria et communia eliminandis fraudibus exigerentur, ac probarentur. Hæc norma periit, cum per Chaldaeos sub Sedecia rege Templum Hierosolymitanum fuit exustum, ac prorsus deletum.

Nonnulli interpretes putarunt vocem Keschitach agnus, quæ Genes. 33. v. 19, Ios. 24. v. 32, Iob. cap. 42. v. 41. occurrit, denotare nummum designatum, agno vel ove distinctum, qui vigesimam partem sicli argentei valebat; sed hæc sententia a nobis reiicitur, nam quum eo tempore moneta signata non exstiterit, certe pondus aliquod Keschitach esse debuit, vel ut opinatur cl. Calmetus auri argentique crumenam, certam et fixam pecuniæ summam continentem, qua res emi consueverant.

Solidus (Esdr. 2. v. 69) ut colligitur ex textu hebræo, in quo voce Adarconim exprimitur, erat pondus, quod drachma auri dicebatur.

§. III.

De mensuris.

Sacræ litteræ pro duplici rerum quantitate, quarum altera appellatur continua, cuius partes sibi invicem iunguntur et cohærent, velut ædificiorum, viarum ec., et altera dicitur discreta, cuius partes distinctos habent terminos, nec sibi cohærent, ut frumentum, liquida ec., duas mensurarum species distinguunt, nempe mensuras longitudinis, quibus quantitatem continuam Hebræi metiebantur, et mensuras capacitatis, quibus quantitatem discretam metiebantur.

Mensuræ longitudinis sunt sequentes. אַצְבָּח etzbah digitus, seu latitudo pollicis erat mensura æquivalens pollicis, cui architecti tribuunt partem duodecimam pedis. Huius in Scriptura semel tantum fit mentio Ier. 52. v. 21.

טֹפַח tophach palmus minor erat spatium quatuor digitorum (1. Paralip. 4. v. 5.). Græcis appellatur δόχμη, ἀπο τοῦ δελεῖσθαι, ab accipiendo, sive comprehendendo, idest quasi comprehensio per quatuor digitos.

זֶרֶת zereth palmus maior continebat intervallum, quantum est digitis expansis, inter pollicem, et digitum minimum sive auricularem. Græci hanc mensuram σπιθαμήν spithamam exponunt. Huius fit mentio 1. Reg. 17. v. 4. ubi legitur Goliath altum fuisse, sex cubitos et spithamam.

פָּאָם paam pes continebat spatium quatuor palmorum minorum, seu sexdecim digitorum.

אַמָּה amma cubitus mensuram cubitalem denotabat, quæ a brachii flexu ad digiti medii supremam usque partem putabatur, et sex palmis minoribus constabat, idest 24 digitis. Antiquissima hæc deprehenditur fuisse mensura, nam ante diluvium usurpata invenitur, quippe hac men-

sura Arcæ modus a Deo Noe præscriptus legitur (Genes. cap. 6).

קנה qane canna seu calamus mensorius (Ezech. cap. 42. v. 16) erat mensura sex cubitos longa.

צער tzaad passus erat mensura, quæ pedibus quinis æquabatur. De hoc passu fit sermo 2. Regum cap. 6. v. 13., cum dicitur « cumque transcendissent qui portabant arcam Domini sex passus, immolabat bovem et arietem. Præter hunc passum, qui maior vocatur, alius distinguitur passus dictus minor, qui proprie gressus est, quantum nimirum spatii in progrediendo intercedit, inter digitos prioris pedis, et calcaneum posterioris, quod duos pedes habet et semis, et טא pesa nuncupatur, ad quem verba referas 1. Reg. cap. 20. v. 3 » uno tantum gradu ego morsque dividimur.

חבל chebel funiculus (lib. 2. Reg. cap. 8. v. 2.) ut ait Vesperus lib. 1. cap. 8 de mensuris Hebræorum, erat funis iuncea quo agros metiebantur. Huius mensuræ longitudo est ignota; sed iuxta cl. Xaverii Matthæi et aliorum eruditorum sententiam creditur fuisse hunc funiculum σχοινιον Aegyptiorum, qui teste Herodoto in Euterpe n. 51 sexaginta stadia continebat. Hæc stadia sexaginta ex præfati cl. Xaverii Matthæi supputatione milliariis nostris circiter ep tem respondebant.

Σταδιον stadium erat mensura constans centum et viginti quinque passibus maioribus. Stadiorum fit mentio Lucae cap. 34. v. 13, Ioh. cap. 6. v. 19, cap. 11. v. 18, Apoc. cap. 14. v. 20, cap. 21. v. 16.

Μίλιον milliare erat mensura quæ octo stadia æquabat. Milliari mentionem iniicit Christus, quando Matth. cap. 5. v. 41 » quicumque te angariaverit mille passus, vade cum illo et alia duo.

Ὁσος Σαββατου iter Sabbati, cuius meminit Lucas Act. Apost. cap. 1. v. 12, erat locorum spatium, quantum licebat Iudæis sine peccato tempore Sabbati conficere. Spa-

tium illud itineris definiebant Iudæi ad cubitos bis mille qui ad nostram mensuram supputati, ut asserit cl. Xaverius Matthæi, referunt duos trientes milliarii nostratis.

Iam vero capacitatis mensuræ apud Hebræos usitatæ vel erant mensuræ aridorum, vel liquidorum. Mensuræ aridorum erant hæ, quæ a cl. Xaverio Matthæi sic ad nostras referuntur.

קב qab qabus, cuius semel meminit S. Scriptura, scilicet 2. Reg. cap. 6. v. 25, ubi legitur quartam partem qabi stercoreis columbarum, seu cuiusdam ciceris, quod stercus columbæ appellabatur, fuisse divenditam in obsidione Samariæ quinque siclis, erat mensura aridorum, quæ duabus phialis nostris vitreis vulgo *caraffe* dictis respondebat.

עמר Omer, quo mensurabatur manna in deserto dietim a singulis colligenda (Exod. cap. 16. v. 36) erat mensura æquivalens qabo cum dimidio, idest tribus phialis nostris vitreis.

סאה seah satum (Genes. cap. 18. v. 6) erat mensura quinque qabos valens, idest decem phialas nostras vitreas.

אפה Ephā (Ezechiel. cap. 45. v. 11) erat mensura 15 qabos valens, idest 30 phialas nostras vitreas.

לעת letech, cuius meminit Osea cap. 3. v. 2, ut legitur in textu hebræo, quinque ephas continebat, nempe 150 phialas nostras vitreas.

כור Cor corus vel chomer (Ezech. cap. 45. v. 11) decem ephas valebat, idest 300 phialas nostras vitreas.

Decima (Levit. cap. 14. v. 10) erat mensura decimam partem Ephæ, scilicet Omer continens.

Χοινη choenix, bilibris, ut legitur in textu græco Apocalypsis cap. 6. v. 6, erat apud Græcos idem, quod apud Hebræos mensura dicta Omer: tum Στρον satum (Matth. cap. 13. v. 33) erat idem ac Seah: demum Κορος Corus (Lucæ cap. 16. v. 7) erat mensura Hebræorum Cor.

Mensuræ liquidorum erant sequentes.

לוג log, latine sextarius (Levit. 14. v. 10) erat quarta pars Cabi, adeoque valebat dimidium phialæ nostræ vitreæ
בת bat, bathus, (Ezechiel. 45. 11.) erat eiusdem capacitatis cum Epha.

הין Hin erat sexta pars bathi, ac proinde valebat quinque phialas nostras vitreas. Huius mensuræ fit mentio Exod. cap. 29. v: 40 ubi decima pars Ephæ similaginis mixta quarta parte Hinis olei contusi, et quarta parte Hinis vini cum agno offerenda præcipitur.

נבל nebel tres bathos complectebatur, idest 90 phialas nostras (1. lib. Reg. cap. 2. v. 1.)

Cadus (Lucæ cap. 16. v. 6) eiusdem erat capacitatis cum batho, nam in textu græco pro cado legitur *Baros*

Μετρητης metreta (loh. 2. v. 6) erat idem, atque bathus, nam vox battim bathos, quæ legitur in textu hebræo v. 5. cap. 4 libri 2. Paral., in nostra Vulgata exponitur metretas.

Artaba (Daniel. cap. 14. v: 2) erat genus mensuræ Babiloniis familiaris, quæ continebat iuxta Epiphanium (de ponderibus et mensuris) et Isidorum Hispalensem (lib. 16. Origin.) 72 sextarios, idest 36 phialas nostras vitreas.

ANIMADVERSIO.

Vulgatus interpres mensuram Ephī, vel Epha aliquando modium, aliquando tres modios vertit. Modium reddidit vocem Ephī l. 1. Reg. cap. 1. v. 24, nam pro tribus Ephī farinæ, ut in textu hebræo reperitur, posuit tribus modiis farinæ « et adduxit eum secum postquam ablactaverat, in vitulis tribus, et tribus modiis farinæ. » Tres modios vero interpretatus est Ruth. cap. 2. v. 17. » invenit hordei quasi ephī mensuram, idest tres modios. Verba ista, id est, tres modios explicandi gratia interpres adiecit. Ut autem id intelligatur, animadvertendum est, mensuram Ephī vel Epha tribus satis constare, quæ a Vulgato In-

terprete modii quandoque dicuntur : sic lib. 4. Reg. cap. 7. v. 1. pro sato similæ et duobus satis hordeorum , ut legitur in textu hebreo , posuit modium similæ , et duos modios hordei « in tempore hoc cras modius simile uno statere erit , et duo modii hordei statere uno in porta Samariæ. » Hinc liquido noscitur nostrum Interpretem cum vocem Ephî vel Ephâ vertit modium , intelligere Ephâ magnum modium tres minores modios idest tria sata continentem : cum vero vocem Ephî vel Ephâ vertit tres modios , intelligere tres minores modios , nempe tria sata quibus Ephâ constabat.

Ad hæc Vulgatus interpres mensuram Nebel , quæ in textu hebræo legitur , vertit. v. 1. cap. 2. 2. lib. 1. Regum amphoram : v. 12. cap. 12. Ieremiæ lagunculam : demum v. 2. cap. 4. Threnorum vasa testea.

CAPUT XVII.

Quæ ad id usque loci commemorata sunt , ea sane omnia rem Hebræorum civilem spectant. Videnda nunc supersunt , quæ ad rem eorum sacram attinent , scilicet ad Religionem , quæ complectitur loca sacra , personas sacras , vestes sacras , Sacrificia , festa , primitias , decimas , vota , preces.

§. I.

De locis sacris.

Locorum sacrorum nomine ea loca intelliguntur , in quibus Hebræi Deo cultum adhibebant. Quoniam vero pro temporum varietate diversa habuerunt loca sacra , nempe alia ab ortu Mundi usque ad Moysem , alia a Moyse usque ad captivitatem Babylonis , et demum alia a captivitate Babylonis usque ad Hebræorum Reipublicæ eversionem per Ro-

manos factam; quocirca hunc paragraphum in tres articulos dividimus, in quibus de variis his locis sacris disseremus.

ARTICULUS PRIMUS

De locis sacris a Mundi origine usque ad Moysem.

Loca sacra a Mundi incunabulis ad Moysem usitata fuerunt Altaria, et luci seu Nemora.

De altaribus et lucis.

Nemini in opinionem venit ante Moysem, Templorum exstructionem Deum decere, quippe putabant Templum Dei utpote Immensi esse hanc rerum universitatem, adeoque indecorum esse supremi Numinis Immensitatem Templorum parietibus includere. Quare Tempia non ædificarunt, sed quavis Mundi parte Altaria erigebant, super quæ sacrificia Deo offerebant. Quamquam autem in Sacris litteris nihil de illorum Altarium materia ac forma occurrat, tamen ab exemplis, quæ in Genesi reperiuntur, colligitur hæc Altaria lapides fuisse rudes et impolitos. Et sane Altare, quod Iacob in Bethel erexit, fuit eadem petra, quam ipse capiti dormiens supposuerat (Genes. cap. 28. v. 18.) Tum Gedeon sacrificium Deo obtulit super saxum iuxta domum suam positum (Iudic. cap. 6. v. 20).

Altaria in lucis sive nemoribus sæpissime erigebant, quæ erant loca ad actiones sollemnis religionis exercendas destinata: sic Abraham postquam foedus iniit cum Abimelecho Rege Geraræ, aliquandiu in Gerara commoratus est, ubi nemus, sive viridarium plantavit, in quo et Altare ad sacra facienda excitavit (Genes. cap. 21. v. 33).

ARTICULUS II.

De locis sacris a Moyse ad captivitatem Babylonicam.

Loca sacra quorum Scriptura meminit toto tempore, quod a Moyse usque ad captivitatem Babylonicam defluxit, sunt nimirum Tabernaculum, excelsa, ac Templum Salomonis.

De Tabernaculo

Tabernaculi nomine, quod græce σκηνή, hebraice אוהל Ohel appellatur, intelligitur gestatorium quoddam Templum Domini Dei Israel, plurium sæculorum spatio unice pro Templo valens, quod componi, solvique, et quolibet asportari poterat. Hoc tabernaculum Moyses in deserto erexit Dei iussu mediis in castris Israelitarum anno Mundi 2515, eiusque modulum ipse Deus exhibuit menti, aut oculis Moysis, dum ille secum in Monte Sinai versaretur (Exod. cap. 25. v. 9). Tabernaculum huiusmodi erat longum cubitos triginta, decem altum, et totidem latum. Constabant eius parietes tabulis e ligno Sethim. Quodnam autem arboris genus ligna Sethim referrent, non convenit inter doctores, reddentibus aliis Buxum, aliis Hebenum, aliis Cedrum, aliis Spinam albam, aliis Acaciam nigram, quæ familiaris est in Arabia, ubi Moyses versabatur. Latus septentrionale viginti tabulas, totidemque meridionale habebat; occidentale autem tabulis sex constabat, sed præter sex istas, duæ erant ad latera, columnarum instar, soliditate ceteris omnibus præstantes, quippe quæ continendis arcta societate iunctis tribus simul lateribus servirent; habebant enim commissuras, quæ insertas valide tenerent tabulas, qua dorsi, qua lateris utriusque. Omnibus æqua mensura, nempe decem cubitorum altitudinis, et cubiti ac dimidii latitudinis; singulæ vero in utraque extremitate mutuo nexu copulabantur, scilicet duabus sui partibus excavatæ adeo erant, ut una in alteram immitti posset, Tum

singulæ tabulæ erectæ duabus basibus argenteis insistebant, continendis autem singulis in officio, quinque per omne latus Tabernaculi annuli aurei certo ordine erant dispositi, in quibus vectes quinque e ligno Sethim constantes insererentur. Tabulæ, et vectes erant deauratæ, hoc est aureis laminis obductæ; neque enim tunc temporis ars illa tenuissimis auri foliis, seu liquido auro res obliniendi, adhuc inventa erat.

Quæ pars Tabernaculi ad Orientem vergebat, aditui destinata, tabulas non habebat, sed quinque columnas ex ligno Sethim constantes, et auro obductas, quarum erant capita aurea, et bases æreæ. Sustinebant illæ columnæ trabem auream, ex qua pendebat velum ex bysso, cocco, purpura, et hyacintho factum.

Quatuor velis sive integumentis operiebatur Tabernaculum, quorum primum, et pretiosissimum erat ex lino retorto, et lana trium colorum, hyacinthina, purpurea, et coccinea: alterum ex caprarum villis contextum: tertium ex arietum pellibus cum vellere rubescentibus: quartum ex iisdem pellibus cæruleo colore saturo imbutis.

Distribuebatur Tabernaculum in duas partes, quarum prima Sanctum dicta, viginti cubitis in longum extendebatur: altera vero Sanctorum, sive Sanctuarium nuncupata reliquos decem cubitos Tabernaculi in longitudinem occupabat. Sanctuarium a Sancto velum pretiosum intermedium, quatuor columnis appensum, dividebat.

Circa Tabernaculum Atrium, nempe locus subdialis erat, structura quadratum quidem, sed productum, longitudine 100 cubitorum, latitudine 50. Totum Atrium ambiebant columnæ, quæ erant intus ligneæ, et obductæ in scapo æreis laminis, in capitello argenteis; basibus vero prorsus æneis impositæ. Ad latus occidentale decem columnæ, ad Septentrionem vero et Meridiem viginti utrinque spectabantur, et distabant ab invicem intervallo quinque cubitorum. Ex huiusmodi columnis vela pendebant in cortinæ modum,

perpetuo ductu ex lino tenui, sive gossypio contexta, quæ ocellata, seu reticulata erant. Hæc vela suspensa sustinebant annuli, vel unci aurei columnis affixi. In medio orientalis lateris aditus patebat viginti cubitis productus. Ad utrumque spatii illius latus tres aspiciebantur columnæ, quæ triginta reliquos cubitos latitudinis atrii occupabant, et ex ipsis dependebant duo velamina, quorum singula quindecim cubitorum erant. Præter sex hasce columnas, quatuor etiam in aditu, sive vestibulo occurrebant, quæ suspensum deferebant velum pretiosius ex hyacintho, et purpura, atque opere polymito contextum. Porro columnarum et velorum altitudo mutuo respondebat, quinque scilicet cubitis definita.

In prima Tabernaculi parte, quæ Sanctum dicebatur, erant Mensa supra quam proponebantur coram Deo panes, qui idcirco propositionis appellabantur, Candelabrum, et Altare thymiamatis, quod aureum etiam vocabatur propter laminas aureas quibus erat obtectum.

In altera parte vero, quæ Sanctum Sanctorum dicebatur, erat Arca fœderis.

Demum in Atrii parte media erat e regione Tabernaculi Altare holocaustorum, ubi animalia cremabantur, nam quinquaginta priores cubiti ab Oriente in quadrum deputati erant sacrificiis. Tum inter hoc Altare et Sanctum erat labrum æneum pro lavandis Sacerdotibus, Tabernaculum intraturis, quod quotidie fiebat. Eo usque laicis aditus, deducendis ad Altare hostiis, permissus.

Mensa panum propositionis quæ erat ad Aquilonare latus in Sancto, erat mensa ex ligno Sethim, longa duos cubitos, lata unum, et unum ac semissem alta, quæ auro puro tegebatur. Hanc mensam limbus aureus undique cingebat, supra quem assurgebat operis interrasilis ornamentum aliud, quatuor digitis altum. Interrasile autem opus erat corona aurea, seu lorica per intervalla cælati quibusdam ornamentis decorata, quæ non modo Mensam exornabat, ve-

rum etiam panes supra mensam positos continebat, ne forte deciderent. Fulciebatur hæc mensa quatuor pedibus, unum cum dimidio cubitum altis, quos clausura lignea, capitellis eorum imposita iungebat, ut rite subsisterent, et tabulam firmiter sustinerent. Ad quatuor angulos infra limbum mensæ annectebantur quatuor annuli aurei, per quos, cum opus esset, vectes transmitterentur. Huic mensæ imponebantur duodecim panes, quorum ea erat dispositio, ut in una parte sex essent panes, et super eos acerra thure plena, et altera parte sex alii panes cum acerra thure re-ferta. Interpretum plerique censent primum panem, et infimum in utroque ordine repositum esse in sua patina aurea, et pani infimo tres calamos aureos superimpositos qui pro fundamento erant secundo pani, huiusque tres calamos aureos sustinuisse tertium panem, et sic porro, usque ad sextum et supremum, qui calamis nullis opus habebat. Hi calami erant interpositi inter panes, ut aer permeans eos a situ redderet immunes.

Panes erant e similia, idest ex flore farinæ triticeæ confecti, ut legitur Levitici cap. 24. v. 5, et singulis illis conficiendis absumebantur duo assarones similaginis, videlicet duo homer. Fermenti nullus in illis usus; offerebanturque Deo hoc ritu. Statim ac Sabbati die quotidianus agnus, una cum extraordinariis sacrificiis, cultum eius diei inchoasset, quatuor Sacerdotes Sanctuarium ingressi, ad australe mensæ latus consistebant; tum alii quatuor, bini senis panibus, et bini rursus singulis thuris acerris onusti accedebant, qui in opposito mensæ latere, inter ipsam nempe, et murum Sanctuarii septentrionalem stantes attendebant, dum priores illi Sacerdotes veteres panes illos adimerent, in quorum locos hi novos statim suggerebant, idque qua fieri poterat celeritate, ne mensa diu vacaret. Idem circa removendas veteres, et substituendas novas thuris acerras observabatur. Thura sublata, sale tamen prius condita atque conspersa, solemniter, in Altari holocausti con-

cremabantur, qua peracta concrematione, panes veteres inter duas Sacerdotum classes, abeuntem alteram, et alteram advenientem, æquis partibus distribuebantur, a quibus solis, et ipso quidem Sabbati die, in Atrio Tabernaculi erant absumendi. Iam quidem, quia versus 9. capitis 24. Levitici ita disponit » eruntque Aaron et filiorum eius, ut comedant eos in loco sancto » dimidia eorum panum pars ad Pontificem Magnum spectabat; is vero ultro illam Sacerdotibus cedebat, ut utraque classis sex panes acciperet.

Quamquam autem comestio ablatorum panum propositionis laicis non permetteretur, tamen urgente necessitate poterant illi his panibus vesci, ut ex Christi verbis colligitur, (Matthæi cap. 12. v. 4.) qui non improbavit Davidem, qui cum non haberet alium cibum quo vesceretur, ingressus domum Pontificis Achimelechi panes propositionis comedit. Duodecim erant panes propositionis, pro numero pariter duodecim Tribuum, quarum nomine Deo offerebantur.

Candelabrum, quod in Sancto e regione mensæ auræ consistebat ad latus conclavis meridionale, ut lucem diffunderet in toto conclavi, quippe necesse erat ut nox non vinceret in loco quem ministri ingrediebantur obituri munia sua, sic descriptum invenitur Exodi cap. 25. v. 31. et 39. Componebatur ex hastili, quod lata et ampla nitebatur basi, et circa basim erat scyphus patulus, sive crater, excepturus oleum caducum ex omnibus superioribus partibus. Post hunc scyphum sphærule, nempe globulus formam habens mali veniebat, qui erat instar nodi connectentis cum hastili duos calamos, idest ramos ex ipso ad utrumque latus prodeuntes. Sequebantur hunc globulum æque intervallo duo alii globuli, quorum singuli binos ramos pariter cum hastili coniungebant. In superiori parte hastilis, necnon in vertice sex ramorum erant tres scyphi amygdali dimidiati speciem referentes, qui malo oblongo, et flore lilio, cui lampas ipsa imponebatur, ornati erant,

Ex auro omnia, adeo ut in opus candelabri insumptum fuerit ex eo metallo talenti pondus. Quocirca cum huiusmodi candelabrum fuerit aureum, et septem ramos habuerit, dicebatur candelabrum aureum septem ramorum. Non deerant emunctoria, sive forcipes, quibus quasi myxus lucernarum præcidebatur, et mundabantur lucernæ, ut clarius micarent, suaviusque splenderent; nec vasa suppositoria, quæ supponebantur dum lucernæ mundabantur, et in his recipiebantur purgamenta, nempe favillæ myxi incensi et forcipibus præcisi. Hæc emunctoria et vasa erant ex eodem auri talento parata. Lampades quotidie, mane ac vespere, adornabant Sacerdotes, et lucernas vespere accendebant, mane autem extinguiebant. At enim Exodi cap. 27. v. 20. Deus præcipit filiis Israel, ut offerant purissimum oleum, quo ardeat lucerna semper in Tabernaculo. Ergo videtur interdum, noctuque arsisse lucernas. Hæc difficultas facile tollitur, si ex Iosephi mente libro 3.º Antiquitat. cap. 9. dicamus, de die tres solum, mediam nempe, eamque perpetuam, cum duabus lateralibus illuxisse, vespere autem accensas omnes fuisse. Hinc præfato Exodi loco intelligendum est tres lucernas per diem, et noctem illuxisse, scilicet mediam, et duas laterales, quod non impedit, quominus aliæ quatuor lucernæ candelabri per diem fuerint extinctæ; ideoque cum dicitur Sacerdotes mane lucernas extinxisse, certe id accipiendum est de illis quatuor lucernis, quæ vespertino tempore accendebantur, et noctu solummodo ardebant.

Altare Thymiamatis, quod erat in Sancto ante velum Sancti-Sanctorum, medium inter mensam panum propositionis et candelabrum, erat mensa, quæ e ligno Sethim constabat, protegebaturque aureis laminis. Surgebat in altum duobus cubitis, in latum vero uno tantum cubito in quadrum. Ad quatuor angulos, quædam parvæ pyramides seu cornua prominebant; totumque cingebat in superiori facie labium quoddam, vel corona, quæ sursum vergebat. Sub

labio ad quatuor pariter angulos annuli videbantur, quibus vectes e ligno Sethim auro obducti insererentur, ut in itineribus deferendo Altari inservirent. Auctor Vulgatæ censuit Altare Thymiamatis ornatum fuisse craticula quadam ad sustinendum prunas, et thymiana, cuius per cancellos deciderent cineres in cavum mensæ receptaculum; hinc Exodi cap. 30. v. 3. legitur » vestiesque illud auro purissimo, tam craticulam eius quam parietes per circuitum et cornua » Tum Septuaginta reputarunt super hoc Altare positam fuisse inhaerentem quamdam arulam, *σχαραν*, ex auro purissimo, continentem prunas ad thymiana adolendum. Verum in textu Hebræo non memoratur *σχαρα* craticula, ut in versione græca, et in Latina; sed *גג* gag, hoc est, tectum, quod tabulam planam et ligneam denotat auro undique obtectam, quæ tecti ad instar, inferiores tegebat partes, super quam, ut ait Calmetus, imponebatur thuribulum prunis repletum desumptis a Sacerdotibus ex Altari Holocaustorum, quibus thymiana injiciebatur. Mane et vespere singulorum dierum Sacerdos per hebdomadam destinatus thymiana super Altare adolebat. Summus vero Sacerdos semel tantum in anno super quatuor angulos aliquid e sanguine victimæ pro peccatis populi die Expiationis oblatae, imponebat. Præter hæc quidpiam in eo offerre nefas (Exod. cap. 30. v. 9).

Thymiana componebatur ex Stacte, Onycha, Galbano, et Thure (Exod. cap. 30. v. 34). Stactes est fluidus ille liquor, qui ex arbore Myrræ sponte stillat, cui antonomastice aromatis nomen. Onycha ex plurium Interpretum sententia est Bdelium, aroma scilicet in Arabia pretiosissimum. Galbanum succus est stillans ex incisione cuiusdam plantæ, in monte Amano Syriæ occurrentis, quæ ferulam imitabatur. Thus denique est succus quidam grati odoris, quem stillat arbor apud veteres thurifer dicta, foliis vestita pyro haud dissimilibus. Admiscebantur hæc omnia in pastillos super Altare comburendos.

Arca foederis in Sancto-Sanctorum collocata erat quædam capsula quadrangularis ex ligno Sethim compacta, laminis aureis intus et foris obducta. Duobus cubitis cum dimidio in longum extendebatur, uno autem cum dimidio tam in altum, quam in latum. Operculum hæc Arca habebat ex solido auro, quod erat duos cubitos et dimidium longum, et cubitum unum cum dimidio latum, dimensionem Arcæ utrinque ex asse respondens, ut Arcam quaqua versus clauderet, et obtegeret. De eius crassitie nihil meminit Scriptura. Huic operculo (Exod. cap. 35.) duo nomina tribuuntur, nempe Propitiatorium, et Oraculum. Propitiatorium quidem, quod ibi Deus preces et vota populi sui audiret; Oraculum vero, quod Dei voluntates, et consilia Moysi, et Summo Sacerdoti inde paterent. Labiis Arcæ circumducta erat corona aurea, quæ simul eminebat superne, et impositi operculi crassitudinem cingebat. A duabus extremitatibus Operculi duo ex auro fuso solidoque erant Cherubim, scilicet unus Cherubim ab extremo hinc et alter ab extremo inde, qui extensas habebant alas sursum versum, et eorum sub pennis Arcam protegebant, seque mutuo respiciebant versis vultibus in Propitiatorium. Huiusmodi Cherubinos stetisse erectos in pedes creditur, et adolescentium retulisse formam, sed alatorum. Duobus lateribus Arcæ duo annuli utrinque prominebant inserendis vectibus, quibus in itinere deferretur.

In Arca sic descripta erant tantum duæ tabulæ legis, ut colligitur ex verbis quæ leguntur 3. Reg. 8. v. 9. » In Arca autem non erat aliud, nisi duæ tabulæ lapideæ, quas posuerat in ea Moyses in Horeb, quando pepigit Dominus foedus cum filiis Israel, cum egrederentur de terra Aegypti » : et 2. Paral. 35. v. 10. » Nihilque erat aliud in Arca, nisi duæ tabulæ, quas posuerat Moyses in Horeb, quando Legem dedit Dominus filiis Israel. » Quare in Sacris litteris appellatur Arca foederis, quippe continebat Leges, quibus Deus pepigit foedus cum Israelitis; necnon Arca te-

stimonii, vel testamenti, nam tabulas habebat, quibus voluntatem suam hominibus Deus testatus fuerat.

Heic autem sine piaculo prætermittere non possumus rationem, qua solvitur apparens contradictio, quæ est inter Apostolum asserentem in epistola ad Hebræos capite 9. v. 3. Moysem præter legis tabulas in Arca recondidisse Aaronis virgam, quæ flores emisit, et gomor manna, in deserto collecta, plenum: et inter scriptorem librorum Regum et Paralipomenorum, qui affirmat nihil in Arca reconditum esse, nisi tabulas Legis. Cl. Lamy. lib. 3. de tabernaculo Mosaico sect. 3.^a ait. » Littera $\epsilon\nu$ beth servilis usurpatur pro his præpositionibus Latinis in, intra, cum; et pro Græcis eiusdem significationis. Quæ cum ita sint, illud $\epsilon\nu$ η non astringimur reddere in qua vel intra quam, sed licet interpretari cum qua; ut sensus sit loci circa quem moramur, fuisse in Sancto Sanctorum cum ipsa Arca vas aureum mannæ, et virgam Aaronis. » Hinc cl. Lamy censet verba præfata Apostoli non opponi verbis scriptoris librorum Regum et Paralipomenorum, nam Apostolus non asserit intra Arcam præter tabulas legis fuisse etiam vas mannæ, et virgam Aaronis, sed tantum hæc cum Arca fuisse in Sancto Sanctorum. Hæc sententia reiicienda videtur, Apostolus enim cum præpositione $\epsilon\nu$ tria coniungit, nempe vas mannæ, virgam Aaronis, et tabulas legis; siquidem ait » $\epsilon\nu$ η , scilicet $\tau\eta$ $\kappa\iota\beta\omega\tau\omega$, η $\sigma\alpha\mu\upsilon\sigma$ $\chi\rho\upsilon\sigma\eta$ $\epsilon\chi\omicron\upsilon\sigma\alpha$ $\tau\omicron$ $\mu\alpha\upsilon\upsilon\chi$, $\kappa\alpha\iota$ η $\rho\alpha\beta\delta\omicron\varsigma$ Ααρων η $\beta\lambda\alpha\varsigma\eta\sigma\alpha\sigma\alpha$, $\kappa\alpha\iota$ $\alpha\iota$ $\Pi\lambda\alpha\kappa\epsilon\varsigma$ $\tau\eta\varsigma$ $\delta\iota\alpha\theta\eta\kappa\eta\varsigma$, in qua, idest Arca, urna aurea habens manna, virga Aaronis quæ fronduerat, et tabulæ testamenti. Ergo si hæc tria cum præpositione $\epsilon\nu$ coniungit, non est dubium quin præpositio $\epsilon\nu$ sit intelligenda quod ad vas mannæ, et virgam Aaronis, sicut accipitur pro tabulis legis. Sed præpositio $\epsilon\nu$ quod ad tabulas legis denotat intra, quippe tabulæ legis erant intra Arcam. Itaque eodem modo intelligenda est quod ad vas mannæ et virgam Aaronis. Quod cum ita sit, hanc viam potius insistere nobis licet, ut A-

postolum Paulum cum scriptore librorum Regum et Paralipomenorum conciliemus, nempe dicere possumus temporibus Moysis et Salomonis Arcam nihil aliud continuisse, et ad hoc unice destinatam fuisse, ut reconderet tabulas legis; unde merito inquit scriptor librorum Regum et Paralipomenorum in Arca tantum tabulas legis fuisse. Posthæc vero quocumque forte tempore, quod definire nostrum non est, Sacerdotes vas mannæ et virgam Aaronis in Arcam intulerunt, ut asservarentur; idque cum ad Pauli Apostoli notitiam pervenerit per Gamalielem eius magistrum, qui erat legis doctor, hanc rem exaravit in Epistola, quam ad Hebræos misit; hinc ait Arcam vas mannæ, virgam Aaronis, et legis tabulas continuisse: et sic respectu diversi temporis verum est in Arca tantum fuisse tabulas Legis, et etiam fuisse alia.

Altare holocaustorum, quod erat in Atrio, sive in arca subdiali ad Orientem situm, Arcæ similitudinem referebat, fabrefactæ de lignis Sethim, laminis vero æneis obtectæ, quinque cubitis in quadrum, et tribus in longum. Conca-
vum erat interius huiusmodi Altare, et explebatur, ubicunque exstrueretur Tabernaculum, vel terra, vel lapide rudi et impolito, ubi sedes igni parabatur. Occupabat craticula ænea medias partes Altaris quæ supponebatur focus, et descendebat usque ad dimidium ipsius Altaris. Aer, cui illa pervia, si quidem in formam retis disposita erat, ignem alebat, et cineribus transitum præbebat. Ex quatuor angulis Altaris totidem radii, seu pyramidulæ curvatæ ad cornuum tauri vel arietis figuram prominebant, eodem, quo cetera, metallo vestitæ.

Suis annulis ad latera instructum erat Altare detinendis vectibus, Altari transvehendo præparatis.

Labrum aeneum, quod erat inter Tabernaculum, et Altare holocaustorum, consistebat in vase aeneo, quod ut ait Josephus antiqu. lib. 8. cap. 2. figuram habebat hemisphaericam, rotundam nimirum ad modum dimidiaæ sphae-

rae, et basi superponébatur, quae erat instar pollubri apti ad excipiendam aquam ex vase profluentem, per mammas quasdam et epistomia pro lubitu aperienda. Destinatum erat hoc pollubrum lavandis manibus pedibusque Sacerdotum, antequam accederent ad Altare. Deserviebat etiam, uti creditur, sacrorum utensilium, victimarum, extorum, ac pedum hostiarum lotioni. Labrum aeneum fuit conflatum ex mulierum ante Tabernaculi fores excubantium speculis, quae aenea erant (Exod. cap. 38. v. 8).

ANIMADVERSIO.

Tabernaculi constructioni, eiusque supellectilis a Mose fuerunt addicti Beseleel filius Uri, nepos Hur ex Tribu Juda, et Ooliab filius Achisamech ex Tribu Dan, quos Deus tamquam praefectos operibus Tabernaculi perficiendis elegit, et incredibili metalla elaborandi, et quaelibet in mechanicis inveniendi scientia instruxit; sed praeter duos hos praecipuos artifices alii fuerunt minores opifices, qui industria et peritia a Deo donati iuvarunt Beseleel et Ooliab in Tabernaculi exstructione.

Tabernaculi opus fuit absolutum spatio quinque mensium, et novemdecim dierum, quippe fuit inceptum undecimo die mensis Tisri, et perfectum primo die mensis Nisan.

Tabernaculi atrium in duas partes aequales dividebatur, in quarum una, quae erat versus plagam Orientalem, et quinquaginta cubitos quadratim continebat, inveniebantur Altare holocaustorum, et labrum aeneum: in altera vero, quae erat versus plagam Occidentalem, et alios quinquaginta cubitos continebat, reperiébatur Tabernaculum, cuius is erat situs, ut vestibulum ad Orientem, Sanctuarium ad Occidentem, duo latera ad Septentrionem, et meridiem spectarent. Hic autem veluti Aedes Dei Israelitarum Regis, in medio castrorum habitantis, habebantur. Circum sin-

gulae Tribus suo ordine dispositae: Juda, Zabulon, et Issachar ad Orientem: Ephraim, Benjamin, et Manasse ad Occidentem: Dan, Aser, et Nephtali ad Septentrionem: Ruben, Simeon, et Gad ad meridiem. Tribus Levi Dei obsequiis, Religionisque exercitiis addicta, propius, quam ceterae Tribus, Tabernaculum stipabat, ac circa illud ita suum habebat locum, ut Moysis et Aaronis familiae Orientem, Gerson Occidentem, Caath Meridiem, Merari Septentrionem tenerent; omnes enim posteri Levi per Gerson, Caath, et Merari propagati sunt. Moyses tamen et Aaron, quamvis genus suum ex Caath referrent, ex speciali tamen praerogativa peculiarem locum, praecipuumque circa Tabernaculum habebant.

Super extimum velum, quo Tabernaculum operiebatur, incubabat nubes, quae per diem habebat speciem nubis, per noctem vero habebat speciem ignis, qui castra omnia Israelitarum illuminabat, atque immota erat usque dum Deus significaret castra movenda esse, aut figenda.

Demum Tabernaculum stetit annos circiter 478, quo temporis intervallo fuit translatum de deserto Sinai in solitudinem Pharan, et de solitudine Pharan in Urbem Galgalis, et de Urbe Galgalis in Silo, et de Silo in Urbem Nob, et de Urbe Nob in Gabaon, et de Gabaon in Chariathiarim. Ubi autem Salomon Templum aedificavit, in quod Arcam introduxit, tunc Tabernaculum fuit ablatum.

De excelsis.

Excelsa loca editiora, idest montes et colles denotant, in quibus, postquam iam Israelitae inhabitabant terram promissionis, plerique eorum, qui longe a Tabernaculo aberant, sacrificia per Sacerdotes ritibus a lege praescriptis Deo offerebant. Et sane Josue in monte Hebal (Jos. cap. 8. v. 39) aedificavit Altare Domino, et obtulit super eo holocausta: et Samuel (lib. 1. Reg. cap. IX) in

crepidine quadam Ramathae imminenti sacrificium pacificum immolavit. Ubi autem fuit exstructum Hierosolymis Templum, excelsa penitus fuere interdicta (2. Paralip. cap. 6. v. 2). Quod si 1.º Regum cap. 18. v. 23 legitur Eliam stante Templo in Monte Carmelo sacrificasse, dubium nullum est, quin Deo annuente, imo iubente id sit factum.

De Templo Salomonis.

Salomon anno Regni sui quarto, ab egressu vero Israelitarum ex Aegypto 480 mense Zio, qui erat anni sacri secundus, nostro Aprili et Maio respondens, coepit aedificare Templum Hierosolymis in monte Moriae; qui erat petricosus, arduus a vertice, et vallibus profundissimis circumdatus. Verum cum Moriae montis area Templum, quod exstructurus erat, capere non posset, Salomon ipsam sic ampliavit, ut dicit Iosephus libro 15 Antiquitatum cap. 14. A Montis radice muros amplius trecentis cubitis altos pro Montis ipsius celsitudine eduxit, qui constabant saxis grandibus plumbo inter se vinctis. Quoniam vero inter huiusmodi muros, et verticem Montis cavitas erat, illam terra explevit, et sic Montis aream laxiorem fecit, adeo ut sexcentos cubitos habuerit in quadro, et apta evaserit excipiendi Templo. Tum verticem Montis, necnon eius radices muro cinxit, et scalas, sive gradus statuit, quibus commode ex vallibus ascenderetur in Templum, quod eo modo aedificavit. Duobus atriis ipsum instruxit, altero alterum ambiente, quorum primum dicebatur Atrium Israelis, alterum Atrium Sacerdotum.

Atrium Israelis, quod centum cubitos in quadro habebat, erat subdialis area undique porticibus tectis cincta, quae triplici columnarum ordine suffulciebantur, et multiplicibus aedificiis circumdabantur duo solaria habentibus. Exhedrae erant, nempe cubicula partim ad custodiam rerum Templi, et omnium quae populus offerebat, partim ad

Sacerdotum, et Levitarum usum. Exhedrae, in quibus servabantur oblata, dicebantur gazophylacia, quia in eis custodiebatur gaza, idest opes Templi, in eisque erant arcae, in quas populus iniiciebat pecuniam, quam Templo offerebat. Praeter hasce exhedras erant culinae apparandis cibis, et conclavia, ubi non solum pii Israelitae commorari poterant statis horis, his nempe quibus orationis causa ascendebatur in Templum, verum etiam totos dies et noctes integras. Hoc atrium, quod Israelis dicebatur, quippe Israelitis omnibus, modo puris, permissum erat, 2. Paralip. c. 4. vocatur etiam basilica grandis, erat enim magnum Templi atrium, et magnam multitudinem capere poterat. Quatuor eo aditus patebant, ad Orientem videlicet, Occidentem, Septemtrionem, et Meridiem, quorum omnium vestibula eiusdem erant mensurae, et operis, septemque singula gradibus instruebantur. Porro portae octo cubitis in latum, tredecim in altum patebant; ipsa vero vestibula altitudinem sexaginta cubitorum, latitudinem vigintiquinque aequabant.

Atrii Israelis meditullium Atrium Sacerdotum centum cubitorum tenebat, cuius parietes ea arte aedificati erant, ut tribus lapidum ordinibus succederet alter ligneus ex cedro, quae exstruendi ratio subinde usque ad summum muri verticem servata est (3. Reg. cap. 7. v. 36). Huic atrio tres fores erant octo gradibus imminentes, ad Orientem, Septemtrionem, et Meridiem. Porta Orientalis tota hebdomada clausa, nonnisi die Sabbati et Calendarum aperiebatur. Ibi Rex Deum adoraturus Thronum habebat, qui erat basis aenea, seu suggestum altum tribus cubitis, latum quinque cubitis, et longum quinque cubitis; hinc Rex stans in hoc suggesto, supereminebat omnes suo corpore. In eo autem istud Atrium extimo Israelitis reservato cedebat, quod neque peristylum, neque cellas in latere Occidentali, sed tantum parietem haberet. Viginti ab aedificio atrii Sacerdotum cubitis septum decurrebat, tribus

ostiis, uti atrium ipsum Sacerdotum distinctum, quod teste Josepho Antiq. l. 8. c. 2. tres altitudinis cubitos obtinebat. Sacerdotibus tantum in hoc septum licebat introire; sed non laicis Israelitis, qui victimas deducere poterant ad septum, ibi autem remissis hostiis, Atrium suum repetebant, Dei ministris locum totum cedentes.

Atrium Sacerdotum sic descriptum ad Occidentem excipiebat fabricam, quae Templi potissimum nomine distinguebatur. Templum, quod erat 70 cubitos longum, 20 latum, et 30 altum, tribus constabat partibus, Vestibulo, Sancto, et Sanctuario sive Sancto Sanctorum.

Vestibulum erat pars Templi ante portas Sancti, et Sancti Sanctorum posita viginti cubitos longa, et decem lata ab Oriente in Occidentem, nam a septemtrione ad meridiem eandem cum Templo latitudinem referebat, ut opinatur cl. Calmetus in suo Commentario in 3. librum Regum cap. 6. v. 3. Surgebat vero in altitudinem 120 cubitorum (lib. 2. Paralip. cap. 3. v. 4.). Parietes vestibuli lapidibus constabant pretiosissimis e Libano desumptis; sed non constat, an essent cedro et laminis aurei contexti. Janua praeditum erat scalae octo graduum imminenti, nullo seu ligno, seu oppanso velo clausa. Ad utrumque latus huius portae duae columnae aeneae collocatae erant, quarum alteri nomen Jachin, hoc est Deus eam statuit; alteri vero Booz, in eo firmitas. Unaquaeque habebat octodecim cubitos, ut legitur lib. 3. Reg. cap. 6; hinc duae columnae simul triginta sex cubitos efficiebant. Quoniam vero dimidium cubiti a basi aenea occupabatur, qua columnae innitebantur; factum est, ut utraque columna seclis duabus basibus non superaverit trigintaquinque cubitorum altitudinem. Quocirca cum libro 2. Paralipomenorum cap. 3. v. 15 legitur, duas columnas triginta et quinque cubitos habuisse altitudinis, intelligendum est duas columnas excepta altitudine basium quinque et triginta cubitos altas fuisse. Interius cavae qua-

tuor digitorum crassitiem habebant. Duodecim cubiti earum ambitum, quatuor diametrum dimetiebantur. Cuiusque columnae epistylum quinque cubitis assurgebat, sed detractis liliis, quae in vertice eminebant, ceterisque ornamentis, quibus cum trunco columnae iungebatur, tres cubitos non excedebat; ablato vero tantum fastigio, quatuor cubitis attollebatur. Lilium vel rosa germinabat ex ipso capitello, seseque porrigebat supra quaedam retia, et malogranata ex fuso metallo, quae capitellum ornabant. Malogranata ista duplici erant ordine disposita singulis capitibus columnarum in formam torquis, et singulis ordinibus centum erant malogranata, ut quaelibet columna haberet ducenta.

Sanctum erat Templi pars, quae post vestibulum veniebat, longa quadraginta cubitis, cuius parietes intrinsecus vestiebantur cedro ab humo usque ad verticem, idest a pavimento ad tectum. Cedro autem laminae aureae infixae erant clavis aureis, quorum singuli siclos quinquagenos appendebant; et in laminis aureis exculptae cernebantur palmae, vel columnae in figuram palmarum, hoc est, pilana in superiori vertice palmarum foliis ornata, et imagines Cherubim identidem per intervalla adeo dispositae, ut palma esset inter Cherub et Cherub alterno ordine per totos parietes. Pavimentum stratum erat asseribus abiegnis laminis aureis tectis, quae nullam sculpturam habebant, nam pavimentum planum esse debuit. Sanctum a vestibulo distinguebatur per parietem auro similiter obductum, et Cherubim, ac palmis ornatum, cuius in medio erat ianua ex abiete vel cedro, quae Cherubim, et palmas auro superindutas habebat. Ante hanc ianuam velum erat appensum, caeruleis purpureisque floribus ornatum.

Sanctuarium erat extrema Templi pars, quae Sanctum sequebatur, viginti cubitis longa, cuius parietes erant cedro, laminis aureis, et caelaturis iisdem obducti, ac moenia Sancti; sed pavimentum tabulis cedrinis auro ve-

stitis tegebatur. Januam ex oliva habebat auro, et Cherubim ac palmis ornatam, ante quam velum pendebat hyacintho, purpura, cocco, et bysso, necnon Cherubim intextis distinctum. Claudebatur ianua vectibus, et catenis aureis.

Tectum Templi constabat trabibus leviter iucurvis, hoc est, instar fornicis incurvatis, vel arcuatis, et tabulis cedrinis auro obductis super illas trabes dispositis.

Sanctuarium fenestris carebat, nec lumen aliunde quam ex porta recipiebat; sed in reliquo Templo fenestrae erant, quas Scriptura obliquas appellat (3. Reg. cap. 6. v. 4), quia cum essent exterius angustiores, interius vero latiores, lumen non rectum, sed obliquum propter ipsarum declivitatem ingrediebatur. Claudebantur autem clathris, ut per eos domestici alios intueri possent, ipsi externis minime visi.

Lateralibus parietibus Templi ad Meridiem, Occidentem, Septemtrionem adherebant conclavia quinque cubitorum altitudinis, triplici contignationum ordine disposita. Trabes, quibus eae contignationes fulciebantur, prominentiis hinc in Templi parietibus relictis, quae canes dicuntur ab Architectis, illinc muro extimo conclavium incumbebant. Primus ordo quinque cubitis latitudinis designiebatur; alter uno cubito latior, quod tantumdem spatii parietes Templi sensim recedentes permitterent; quae pariter ratione septem cubiti tertio ordini relinquebantur. Ad latus meridianum vestibuli Templi erat ostium, quod per scalas in cochleae modum structas ad extremas contignationum oras aditum aperiebat e vestibulo in mediam contignationem, et e media in tertiam, quae summa erat.

Jamvero intra septum, quod viginti cubitis ab aedificio Atrii Sacerdotum decurrebat, contra Orientalem portam, erat Altare Holocaustorum, quod cubi speciem referens viginti cubitos in longum, totidemque in latum, et decem in altum aequabat. Aereis crassisque laminis obductum erat, sed interiora ex impositis lapidibus consta-

bant, ad quod in Orientali latere ascensus fabrefactus patebat. In eadem Atrii aëa spectabatur Mare aeneum, quod erat vas quoddam maximum ex aere fusum, cuius diametri decem cubiti, ambitum vero triginta circiter metiebantur. Rotundum erat, et quinque cubitis profundum. Labrum ornabat aenea fascia pomis, sphaerulis, et bubulis capitibus anaglyptice perpolita. Capiebat duo millia bathorum (3. Reg. cap. 7. v. 26). Basis eius speciem amplae satis aeneae columnae cavae exhibebat, quam boves duodecim aenei sustinebant, tres utrinque ad quatuor latera, ut quadruplex inter illos transitus hauriendae aquae per epistomia basi iniecta, pateret. Huiusmodi basis mille bathos capiebat; hinc auctor Paralipomenon (2. Paralip. cap. 4. v. 5.) merito ait mare aeneum vas fuisse trium millium bathorum, ut significaret duplex vas, quo mare aeneum constabat, scilicet labium, et columnam cavam tria millia bathorum continere potuisse, si ad summum usque oppleretur. Maris aenei aquae lavandis Sacerdotibus sacra operaturis adhibitae. Praeter Mare aeneum erunt et decem luteri, id est decem conchae cavae aereae fusiles, quarum quinque ad Templi dexteram, quinque vero ad sinistram in eodem Atrio constitutae. Singulae conchae erant quatuor cubitorum, et quadraginta bathos capiebant. Nitebantur basibus aeneis cubitis quatuor in longum, totidem in latum, ac tribus in altum patentibus, quae quatuor tabulis aeneis a quatuor lateribus clausae erant, et quinta tabula aenea superiore, quae concava erat instar oris, ut et luter pariter concavus apte inseri posset. Hae tabulae in extrema ora sibi invicem nectebantur, earumque iuncturas tangebant sculpturae leonum bovum, et Cherubim. In quatuor angulis supremis basium surgebant prominentiae quaedam extantes, quibus quasi humeris luteri sustentabantur, ex aere fusae et sibi invicem obversae. Singulae bases autem quatuor rotis impositae erant ex aere fuis, quae

ad concham huc et illuc, ut opus exposceret, transferendam, conferebant. Conchae circa fundum habebant ora cum epistomio, quo illa obturabantur, vel laxabantur, prout manus ducebat vertibulum ad continendas aquas; ita aquis ex lutere salientibus Sacerdotes victimas, cultros, et alia instrumenta sacrificiis necessaria abluebant. Dicebantur luteri conchae iam descriptae a verbo graeco λουω lavo, factae enim erant ad ministerium Sacerdotum, et ablutionem victimarum.

Ad haec in Sancto decem erant candelabra eiusdem metalli, atque figurae ac Mosayci, duobus lateribus Meridionali, ac Septemtrionali dispositis. Erant et decem mensae aureae, alterno ordine cum singulis candelabris constitutae, necnon Altare thymiamatis laminis aureis obductum.

Demum in Sancti Sanctorum medio stabant duo Cherubim, qui licet laminis aureis radiarunt, tamen erant e simplici ligno oleoso, qualis est oliva, pinus, cupressus. Gemini hi Cherubim, qui decem cubitis erant alti, se mutuo non aspiciebant, sed facies habebant versas ad Sanctum sive ad Orientem, terga ad Occidentem, et alas habebant quinque cubitorum singulas extensas versus Meridiem et Septemtrionem, ita ut ala exterior unius tangeret parietem Meridianum, altera alterius parietem Septemtrionalem, interiores vero alae amborum sese attingerent tegentes Arcam cum Propitiatorio, et cum duobus Cherubim aureis, quos fecerat Moyses, et ibi similiter positi erant. Arca vero Altari lapideo sustinebatur cedro et laminis aureis contexto.

ANIMADVERSIO

Templum hactenus descriptum absolvit Salomon post septem annorum curriculum cum dimidio mense Bul, qui erat octavus Anni Sancti, nostro Octobri et Novembri con-

gruens : ét non stetit nisi quadringentis viginti septem annis. Insuper Templi area non ita ad libellam complanata erat, quin aliquantulum molliter ascendens gradus per intervalla non exigeret. Quapropter solum atrii Sacerdotum solo atrii Israelitarum extabat octo gradibus, et vestibulum Templi altius erat atrio Sacerdotum duodecim gradibus : ideoque per octo gradus ascendebatur ex atrio Israelis ad Atrium Sacerdotum, et per duodecim gradus ex Atrio Sacerdotum ad Vestibulum Templi. Spatium autem, quod interiacebat Vestibulum et Altare holocaustorum, videtur destinatum fuisse precibus, nempe in quo starent Sacerdotes, cum suppliciter Deus orandus erat. Inde elicitur sensus verborum Joelis Prophetæ cap. 2. v. 17. » Inter vestibulum et Altare plorabunt Sacerdotes ministri Domini et dicent : parce Domine, parce populo tuo » quibus verbis significare voluit, in die ieiunii ministri Altaris, Sacerdotes, derelictis solitis muneribus Altaris, in hunc locum convenient, inter Altare holocaustorum, et vestibulum, forsan in ipsis vestibuli gradibus, et ibi prostrati, genua flectentes, preces effundent cum fletibus coram Deo.

ARTICULUS III.

De locis sacris Hebræorum a captivitate babylonica usque ad Reipublicæ Judaicæ eversionem.

Loca divino cultui devota, quæ Israelitæ habuerunt à captivitate Babylonis ad Hierosolymæ destructionem, fuerunt Templum Zorobabelis, Templum Herodis, et Synagogæ, de quibus brevi, et singillatim edisserendum est.

De Templo Zorobabelis.

Templo Salomonis everso a Nabuchodonosore Rege Chaldeorum, Hebræi per septuaginta annos, quibus captivi-

tas Babylonica perduravit, sine Templo fuerunt. Verum altero post eorum reditum e Babylone in solum patrium anno, Zorobabel Princeps Juda permissu Cyri Regis Persarum novi Templi molitionem coepit super ipsa prioris Templi fundamenta. Surgentis Templi invidia tacti Samaritani, aliaeque eius regionis gentes a Cyro, vel potius ab illius Ministris, pecunia forte corruptis, id obtinuerunt, ut a restituendo Templo Judaei prohiberentur. Quare factum est, ut opus Templi quindecim annorum spatio intermissum permanserit, scilicet usque ad secundum Regni Darii filii Hystaspis annum, nam eo concedente Zorobabel Templi opus interruptum resumpsit, et anno Darii sexto, tertia die mensis Adar, idest circa dimidium Februarii absolvit post viginti annos a iactis fundamentis. Hoc Templum non solum magnificentia et opibus Salomonico fuit inferius, verum etiam ut asserunt Talmudici, quod caruit 1.º Urim et Thummim 2.º nube, qua Templum Salomonis tegebatur: 3.º Arca foederis, nam aliquanto ante captivitatem Babylonicam, Jeremias suae gentis aerumnas praenoscens, ipsam e Templo subducens, in specu abdidit eo in monte, quem Moyses moriturus ascenderat; ac proinde deperdita fuit, et inveniri postea non potuit: 4.º spiritu Prophetiae, cum ultimus Propheta Malachias sub Dario fuerit: 5.º igne sacro e coelo delapso, qui holocausta absorbebat. De huius Templi forma nihil meminit Scriptura; sed tantum 1. Esdrae cap. 6. v. 3. legitur sexaginta cubitos altitudinis habuisse.

De Templo Herodis.

Herodes Judeae Rex, qui innocentes infantes interfecit, decimo octavo sui Regni anno, ad Templum Dei a Zorobabele exstructum ampliandum, et pro viribus condecorandum celebritatem sui nominis posteris commendatarus, a-nimum convertit. Et sane improbabilis nobis videtur eorum

sententia, qui censent novum Templum ab Herode excitatum fuisse ex ruinis Templi Zorobabelis ab ipso penitus eversi, nam Propheta Aggaeus (cap. 2) praedixit Templum Zorobabelis quod coram oculis suis aedificabatur, gloriam fore maiorem quam Templi Salomonici, non iam structurae artificio, aut pretio materiae, sed praesentia Desiderati cunctis gentibus, scilicet Messiae. Quocirca si Messias, idest Christus sua praesentia Templum Herodis decoravit, quippe in illud illatus est, ibique sua dogmata explicavit, dicendum est, ne Aggaei vaticinium in cassum eat, Templum Herodis unum idemque cum Templo Zorobabelis fuisse, ac proinde Herodem Templum Zorobabelis non diruisse, sed tantummodo illud innovasse, et longe auctius, et splendidius fecisse.

Jam vero Templi innovationem Herodes novennio et sex mensibus absolvit. Quod si apud Johannem cap. 41. v. 20 legitur Judaeos Christo dixisse « quadraginta annis aedificatum est Templum hoc, et tu in tribus diebus excitabis illud? » certe haec verba non eo spectant, ut Herodes quadragesex annorum spatium Templi innovationi impenderit; sed iam inde ab eo Principe absoluto aedificio, nova subinde ac nova opera adiecta sunt, ut usque ad tempus initi cum Romanis belli opera circa Templum non cessarint.

Templum hoc tribus atriis constabat, quorum primum dicebatur Gentilium, quod eo ingredi illis fas esset, ultra progredi nefas: alterum Atrium Israelis, quod in eo tantum Israelitae admittebantur: tertium Sacerdotum, quod eo introire Sacerdotibus solummodo permittebatur.

Atrium Gentilium muro lapideo quadrato cingebatur celso et solido, cuius interiora porticus occupabant, quarum singulae per tria latera, scilicet per latus Orientale, Occidentale, et Septemtrionale, duplices erant, hoc est duplici columnarum ordine fulciebantur; sed porticus, quam latus Meridionale habebat, triplex erat, quatuor

enim columnarum ordinibus sustinebatur paribus interval-
lis dispositis, quorum quartus copulatus erat muro ipsi
lapideo, atque ita tres porticus fiebant; harum vero me-
dia celsior ceteris erat. Vix trium hominum complexu co-
lumnæ illæ continebantur, quarum numerus ad 162 a-
scendebat, altitudo autem 27 pedes complectebatur. Lacu-
nar cedrinum erat. Intra hoc Atrium per ianuam ad latus
orientale, et alteram ad Meridionale, ac tertiam ad Septem-
trionem aditus patebat. Quatuor ad Occidentem ianae pan-
debantur, quarum una ducebat in Aulam Salomonis, duæ
in agros, quarta in Urbem. Totum autem sub dio spa-
tium, id est, quod extra porticus inveniebatur, marmo-
ribus variegatis stratum erat. In porticibus lateris Ori-
entalis spolia barbarica circumcirca suspensa erant, quæ
reges Judææ Deo sacraverant: eademque Herodes denuo
suspendi iussit adiectis etiam quæ ipse ex Arabibus re-
tulerat. Ad hæc in Septemtrionalis atque Occidentalis la-
teris angulo duarum porticum huius Atrii sita erat tur-
ris quadrangularis munitissima, olim ab Assamonæis fa-
cta ad pontificalium vestium custodiam, quam Herodes
postea munitiorem reddidit ad tutelam Templi, et in me-
moriæ Marci Antonii amici sui vocavit Antoniam.

Modico e porticibus primi Atrii spatio Atrium Israelis
succedebat pariete saxeo reticulato septum. Certo illic or-
dine dispositæ columnæ, Graecis, et Latinis inscriptio-
nibus insculptæ, quibus alienigenæ et impuri, ne sub
mortis poena ultra procederent, admonerentur. Hinc Pu-
blicanus ille Evangelii (Lucae cap. 18. v. 10) utpote vir
gentilis extra hunc parietem cancellatum stabat in primo
Atrio; sed contra Pharisæus quippe purificatus intra pa-
rietem cancellatum in secundo Atrio erat, ex quo Publi-
canum videbat, eumque tamquam virum immundum de-
spiciebat.

Huic Atrio nulla erat ianua ad Occidentem, ad Orien-
tem una tantum patebat, ad Septemtrionem vero et Me-

ridiem tres utrimque aequo ordine dispositae. Janua lateris Orientalis dicebatur Corinthia, nam aere Corinthio obducta erat, insuper *ωραία*, id est, speciosa, praecipui enim decoris speciem habebat. De hac porta fit mentio Act. cap. 3. v. 2, ubi legitur Petrum Apostolum claudonato, quem ponebant quotidie ad portam Templi, quae dicitur speciosa, ut peteret eleemosynam ab introeuntibus in Templum, sanitatem impertivisse. Atrium huiusmodi praeter porticus a muro intro constratas, quae simplices erant, et non duplices, ut illae primi Atrii, cingebatur variis aedificiis, scilicet exhedris, in quibus Israelitis licebat colloqui, disserere de iis, quae pertinebant ad legem, et Legisperitos interrogare conclavibus, ubi non solum pii Israelitae commorari poterant statis horis, his nempe quibus orationis causa ascendebatur in Templum, sed totos dies, et noctes integras: demum culinibus, quae ciborum apparationi inserviebant.

Demum Atrium Sacerdotum veniebat, cuius areae spatium, ut cetera, quadratum; et muro cingebatur quadraginta cubitis alto. Porro huius muri altitudo, ne tota interior spectaretur, prohibebant gradus undique regnantes. Statim enim quatuordecim gradus sese offerebant, ex quibus in aream, secundum murorum ambitum productam, et decem cubitis latam, aditus. Hanc novi gradus quinque excipientes, ad ianuam deducebant; quare interior muri facies nonnisi ad vigintiquinque cubitus assurgebat. Hic ad latus orientale una tantum ianua aperiebatur; quatuor vero ad meridiem, totidemque ad septentrionem, nulla ad occidentem, ubi perpetuus muri ductus a septentrione ad meridiem excurrere. Introeuntibus per singulas ianuas illico aulae quaedam in tabernaculi similitudinem sese offerebant, triginta cubitorum in quadrum, et quadraginta in altum, quarum singulas impositas binae columnae sustinebant altitudinis duodecim cubitorum. Intra murum huius Atrii porticus duplices, duplicato columna-

rum ordine ad Orientem, Septemtrionem, et Meridiem, nullae vero ad Occidentem continebantur. Atqui in parte occidentali hoc Atrium Templum complectebatur, quod ex lapidibus candidis constabat, magnitudine 25 cubitorum in longum, 8 in altum, et 12 in latum. Longum erat centum cubitis, et in tres partes dividebatur, nempe in vestibulum, Sanctum, et Sanctum Sanctorum. Vestibulum quadraginta cubitis in longum excurrebat, ac totidem Sanctum; sed viginti Sanctum Sanctorum. Frons Templi centum cubitis quaquaversum patebat; pone vero sexaginta tantum mensurabatur; quin decisis cellis, quae utrimque ad latera regnabant, non pluribus quam viginti in latum extendebatur. Tectum autem auro nitebat, acutisque horrebat verubus; ne aves ibi pedem figere possent, et stercorare.

Heic nihil de vestibulo, Sancto, et Sanctuario, et de Vasis, ac cellis secundum duo Templi latera regnantibus, praeter illa quae iam diximus, cum de Templo Salomonico loquuti sumus, addendum occurrit, nam constat Templum ab Herode ad Templi Salomonici formam fuisse reductum. Verum Altare holocaustorum scansile erat absque gradibus, et 15 cubitos in altum, et 40 quaquaversum in latum aequabat.

ANIMADVERSIO.

Jam nonnulla scitu digna ad Templum iam descriptum pertinentia silentio praeterire haud decet. Atria habebant in tectis suis pinnacula, id est muros per circuitum tectorum; unde cum apud Matthaeum cap. 4. legitur Diabolum assumpsisse Christum, eumque transtulisse in pinnaculum Templi, non intelligitur, ut perperam nonnulli interpretes opinati sunt, in summitate Templi eum posuisse, nam Templi tectum, quod verubus horrebat, esse non poterat locus idoneus, in quo Diabolus Jesum statueret; sed potius eum posuisse super murum, qui erat per

circuitum tecti meridianaе porticus atrii gentium; quia ob subiectam profundissimam vallem locus erat aptus periculo faciendo, quod tentabat Diabolus.

Ad haec Atrium Israelis octo gradibus erat altius atrio gentium; hinc per octo gradus ex atrio gentium ad Atrium Israelitarum ascendebatur.

Tum e regione portae orientalis, quae erat in septo, quo claudebatur Atrium Sacerdotum, situm inveniebatur Atrium mulierum, scilicet pars quae piam Atrii Israelis aliquo muro separabat mulieres a virorum consortio, et gradus quindecim ex hoc Atrio ducebant ad Atrium Sacerdotum. Non est autem censendum eam fuisse religionem, ut omni hominum consortio prohiberentur mulieres in Templo; constat enim mulieres accessisse ad locum, quo benedicendae erant a Sacerdotibus, ubi offerebant munera, sive cum purgarent se, sive cum sisterent primogenitos ante Deum: ut cum Maria mater obtulit puerum Jesum, quem Simeon accepit in ulnas suas. Tunc et superveniens Anna filia Phanuelis astitit, simulque occurrerunt viri et mulieres.

Insuper in Atrio Israelitarum a Christo facta sunt omnia fere, quae legimus in Evangeliiis fecisse in Templo, atque hic docebat, neque enim transire ulterius poterat, cum non esset veteris legis Sacerdos. Hinc eiecit (Joan. cap. 15) nummularios, qui recipiebant ab Israelitis, quibus species semi-sicli argentei offerendi Deo per singulos annos non suppetebat, aes, aut quemlibet alium nummum, et permutabant cum eis argenteos semi-siclos, deductione facta pro collybo; necnon eiecit ementes, et vendentes.

Ad illud postremo operae erit animum advertere, Syndrium magnum, de quo loquuti sumus cap. X §. 2. de Syn. Magno, ad portam meridionalem Atrii Sacerdotum resedis-
se, videsis cl. Lamy sect. 4. lib. 6. de Templo Hieros: et Templum Herodis novem annis et dimidio fuisse perfectum, et stetisse postquam absolutum est septuaginta octo annis, nam a Tito Caesare Vespasiani filio anno ab Ascensione Christi quadragesimo fuit eversum, et solo aequatum.

De Synagogis.

Vox Synagoga, quae graeca est, et ἀπο τοῦ συναγεῖν, congregare, colligere, derivat, heic denotat loca, in quae Judaei conveniebant cum ad recitandas publicas preces, tum ad legendas Sacras Scripturas, et ad audiendum paraphrases, sive verborum quae in Scripturis sunt, difficultium expositiones, conciones, et omnia quibus lex fieret, apertior. Ab Hebraeis non hellenistis haec loca dicebantur בית כנסת *bethe cheneset* domus congregationis: et a Judaeis graece loquentibus praeter Synagogas vocabantur etiam προσευχαι, id est, domus τῶν προσευχῶν precum, quia in illis preces fiebant. Perantiqua est Synagogarum origo, siquidem cum post occupatam, et sorte divisam terram promissionis, Tribus Ruben, Gad, et Manasse, in partibus trans Jordanensibus suas repetierint sedes, nec sacra publica in Tabernaculo cis Jordanem aliter posthaec frequentarint, nisi diebus festis, ea ut supplerent, in ditionibus suis, oppidatim haud dubie consecrarunt loca statuta, in quibus singulis Sabbatis ad lectionem legis populus conflueret, et communes funderet preces. Hinc Oratoria erant, in quibus populus vacabat sacris, et e verbo Dei erudiebatur: quae si Synagogas dixeris, pervetusta apparet earum origo. Huc spectant etiam posteris temporibus loca illa, in quibus Judaei viventes captivi extra terram Israel, cum Templum adire non possent, Sabbatis et noviluniis coibant in coetum, ut una preces Deo funderent, legerent legem, et expositionem eius acciperent ab iis qui scientia pollebant. Quamobrem jure, meritoque optimo Jacobus Apostolus (Act. cap. 15. v. 21) ait « Moses enim a temporibus antiquis habet in singulis civitatibus, qui eum praedicent in synagogis: ubi per omne sabbatum legitur » quibus verbis significare voluit perantiquum esse Synagogarum usum.

Neque vero putandum est Synagogas desiisse, cum He-

braei ex Babylonia redierunt, nam qui Hierosolymis degabant, in Templo orabant, et legem audiebant; sed contra qui erant in extremis finibus Judaeae, aut extra illam detinebantur, quibus Templum adire commodum non erat, in Synagogas conveniebant. Tum in Urbe Hierosolyma Synagogae etiam extractae cernebantur, quas religionis ergo adibant Judaei in provinciis habitantes, cum Hierosolyma negotiorum suorum caussa se conferebant, ut colligi potest ex Actuum Apostolorum capite 6.º, ubi de Hierosolymitana una synagoga fit mentio, nempe de synagoga, quae appellabatur Libertinorum, et Cyraenensium, et Alexandrinorum, ac eorum, qui erant e Cilicia et Asia.

Synagogae subselliis instructae erant, necnon lampadibus earum parietibus affixis, cum candelis, vel cereis ardentibus ad locum illustrandum. Ad haec in medio mensam, vel quasi altare ligneum habebant, cui imponebatur liber legis, quando fiebat de illo lectio: et ad orientem arcam seu armarium, in quo liber legis reponebatur.

In Synagogis erant רבין Rabim, sive Rabbini, a Judaeis Graece loquentibus appellati Ἀρχισυναγωγοί, Archisynagogi, id est Synagogae praefecti, quorum erat singulis in Synagoga suum impertire munus, ac decernere, quis Scripturas legeret, et conciones ad plebem haberet (Marc. 5. 22, Act. 13. 15.). Sed inter eos unus eminebat, eruditionis nomine praelatus caeteris, cuius proprium erat legem interpretari, et preces concipere. Insuper erant זקנים zequenim seniores, ab Hebraeis hellenistis dicti πρεσβυτεροι, ad quorum curam ea pertinebant, quae ordinem et salutem totius Synagogae spectabant. Hi enim cum Archisynagogis de summa rei deliberabant, virgis damnabant legi refractarios, anathemate etiam seriebant, pellebantque reos a Synagogis. Tum erant חזנים chazanim ministri, graece ὑκνησται nuncupati, qui claudabant, et recludebant Synagogas, librum legis ex arca depromebant, et in eandem recondebant, tubas inflabant, quibus sabbati introitus

nunciabatur, lecturos evocabant. Praeter ministros erant שליח צבור sceliche tsabor legati Synagogae; qui preces recitabant pro tota Synagoga, cujus erant legati.

ANIMADVERSIO.

Institutum Synagogarum haud ab expresso Dei mandato est arcessendum, Deus enim nunquam praecepit ut exstruerentur; sed potius ex pia Israelitarum consuetudine, qui Synagogas aedificaverunt, ut dicatae essent 1. precibus ad Deum publice fundendis: 2. sacrae lectioni Mosis et Prophetarum: 3. explicationi Scripturae, et concionibus ad populum habendis.

Quisquis vir privatus, cuiuscumque Tribus et conditionis esset, poterat omne in Synagoga ministerium obire; neque enim illud certis personis Deus vindicaverat.

Synagogae aliquando privatis hominibus, et quidem etiam gentilibus exstruebantur, ut fuit illa (Lucae cap. 7) in Capharnaum a Centurione Romano aedificata, nam sic dixere Judaei « Dignus est, ut sanes illi servum, diligit enim gentem nostram, et synagogam aedificavit ipse nobis ».

Demum Synagogae sunt distinguendae a domibus doctrinae, sive publicis scholis, quae Hierosolymis erant; qualis fuit illa, in qua congregabatur collegium Prophetarum, quibus praeerat Samuel: et Gymnasia celebrioribus Synagogis iuncta, in quae viri docti ad docendum aut disputandum conveniebant; quae, ut Synagogarum appendices, hoc ipso nomine Synagogae aliquando signata sunt.

§. II.

De Personis sacris.

Personas sacras heic appellamus non solum eos, quibus Templi cura demandata erat, verum etiam eos, quos He-

braei tamquam sacros habebant , quippe vitae sanctitate ab aliis distinguebantur.

p Jam vero Personae sacrae, quae Templi officiisungebantur, erant Summus Pontifex, Sacerdotes, Levitae, Nethinaei; Personae autem, quae censebantur sacrae, erant Nazaraei, Prophetae, Rechabitae, et Assidai. Nostrum itaque erit, primo de Summo Pontifice, Sacerdotibus, Levitis, et Nethinaeis, deinde de Nazaraeis, Prophetis, Rechabitis et Assidais sermonem instituere.

ARTICULUS I.

De Summo Pontifice Hebraeorum.

Summus Pontifex erat ille qui omnibus Sacerdotibus praeerat, et velut totius Religionis cardo et vertex habebatur. Primus, cui summi Pontificatus dignitas data invenitur, fuit Aaron, ex Dei iussu a Moyse sic Pontifex consecratus in deserto Sinai, ut legitur exodi cap. 29. Aaronem prae foribus Tabernaculi coram frequenti populo locum Moyses Domino obtulit, tamquam ab illo probandum. Tum ipsum sacris summi Pontificis vestibus ornavit; cumque septies oleo non vulgari, sed confecto ex myrrha, cinnamomo, calamo odorato, et casia, aspersisset Altare holocausti, linissetque illius utensilia, et labrum cum basi, adeo late super caput Aaronis effudit liquorem, ut ex coma in barbam ipse defluerit: idque significare voluit Psalmista, cum ait Psalmo 132. v. 2. « sicut unguentum in capite, quod descendit in barbam, barbam Aaron » nam, ut exponit Bellarminus, intelligere voluit, sicut unguentum pretiosum, et fragrantiae suavissimae, quod in capite effusum descendit in barbam, in barbam Aaron, idest, non loquor de quocumque unguento, sed de illo, quod descendit in barbam Aaronis tempore consecrationis suae. Inde Moyses vitulum sic Deo obtulit in sacrificium pro peccato Aaronis, imposita tamen antea ab Aarone victimae

sacerdotali manu. Ex illius sanguine, digito libato, cornua Altaris linivit; quod supererat cruoris ad basim Altaris sparsit: adeps igne absumptus super Altare; reliqua cum carne, pelle, et stercore extra castra cremanda, reiecta sunt. Post hoc sacrificium alterum obtulit, arietem scilicet in holocaustum mactatum, imposita prius victimae manu Aaronis. Huius sanguis ad Altaris basim effusus est, reliqua ignis Altaris absumpsit. His rite peractis productus alter aries, in sacrificium eucharisticum, sive pacificum litandus, quo Aaronis manus consecrarentur. Postquam igitur ille manum de more arietis capiti imposuisset, victimam Moyses iugulavit atque defluentem ex vulnere sanguinem sumens, extremitatem dexteræ auriculæ Aaronis linivit, eodemque ritu pollice dexteræ manus et pedis abluto, reliquus sanguis Altaris superiora per circuitum irrigavit. Tum adipem intestina operientem, caudam, renes, et armum dextrum, una cum pane azymo, placenta, et lagano, manibus Aaronis imposuit, et supponens manus suas manibus Aaronis oblata munera sustinentibus, eas extulit in altum coram Domino. Semel autem haec illis tradita recepit, imposuitque super Altare igne adolenda. Demum aspersit oleo sanguine mixto Aaronis vestes, et consecrationis caeremoniam absolvit.

Jam vero summus Pontifex is erat de iure successor in demortui locum, qui ex linea Pontificali, id est ex Aarone descendebat, et quidem per primogenitos. Hinc summo Pontifici vita defuncto eius filius primogenitus in Pontificatu succedebat. Quod si primogenitus naevo aliquo laboraret, minusque esset idoneus, dignior ex fratribus eius legebatur. Quocirca Aaroni, quippe post Nadab et Abiu igne divino absumptos, superstites erant filii Eleazar et Ithamar, ad Eleazarum utpotè primogenitum ius spectavit Sacerdotii magni, quod post Aaronem ipse, eodemque defuncto successor, filius primogenitus Phinees, administravit; et in eius familia mansit usque ad Heli Sacerdotem

Magnum qui ex Ithamare oriundus erat: eoque iure Heli familia usa fuit usque ad tempora Salomonis, qui Abiathare, ex Ithamaris posteris oriundo de dignitate, locoque deiecto, Eleazari lineam in Sadocho eius postero, quem creavit summum Pontificem, restituit. Linea autem Pontificalis plane neglecta fuit Antiochi Epiphanis temporibus, quibus Hasmonaei, qui modo vulgares erant Sacerdotes (erant enim ex ordine Joiarib) Pontifices Magni evaserunt, etiam Sceptrum cum Sacerdotio coniungentes.

In eo, qui ad Pontificatum evehendus erat, haec requirebantur: 1. Natales legitimi ex Aarone per marem, et non foeminam: 2. Primogenitus esse debebat, et si deesset, proximus agnatus: 3. Non solum vitae integritas, sed etiam corporis: adeoque caeco, claudo, gibbo, lippo, hernioso, et quibusdam aliis corporis vitiis laboranti Sacerdotium summum erat interdictum: 4. Aetas non minor viginti annis.

Munia Summi Pontificis haec fuere: 1. Deum consulere per Urim, et Thummim: 2. Synedrio praesidere, et negotia dirigere: 3. Curare ut omnia decore in Templo peragerentur: 4. Quotannis, recurrente scilicet expiationis die, ingredi in Sanctum Sanctorum, aut cum extraordinario aliquo eventu Deus consulendus esset per Urim et Thummim.

Legibus ceteris Sacerdotibus a Deo praescriptis Summus Pontifex subiiciebatur. Verum singulare erat, quod in luctu caput nudare haud debuerit, vel tondere, non lace-rare vestes, nec ad cadaver accedere, licet Patris, vel Matris foret; et quod nuptias cum virgine tantum celebrare potuerit (Lev. cap. 21).

Unus erat Summus Pontifex, qui Sacerdotibus omnibus praesidebat, ut apertissime colligitur ex Summorum Pontificum successionem, nam ita unus alteri succedebat, ut nunquam bini ex ordine simul Pontificatum administrarent. Neque vero putandum est id falsitate laborare, quoniam Lucae cap. 3. legitur geminos simul fuisse Judaeis Ponti-

fices, suprema auctoritate fungentes, idest Annam, et Caipham, cum Joannes Zachariae filius missus est, et mandatum accepit a Deo praedicandi ac baptizandi « sub Principibus Sacerdotum Anna et Caipha : factum est verbum Domini super Joannem, Zachariae filium, in deserto » Et sane tempore quo Joannes iniit praedicationem, Josephus Caiphas sacro munere Pontificatus tantum potiebatur; sed Anna eius socer nomine Pontificis donabatur, non quod vere tum Pontifex esset, sed quia Pontificatum gesserat, quo a Valerio Grato procuratore Judaeae exutus erat imperante Tiberio, siquidem in more positum erat, ut qui Pontificatus munere functi fuerant, etiam eo spoliati nomen Pontificis retinerent. Quocirca Lucas praefatis verbis intelligere voluit tempore, quo Joannes praedicare coepit, Annam fuisse Pontificem non re, sed nomine tenus, et Caipham Annae generum Pontificatus dignitatem gerere : ac proinde sequitur unum fuisse Pontificem, id est Caipham.

At enim Marci cap. 14. legitur Summos Sacerdotes et scribas quaesivisse occasionem capiendi Jesum. Ergo si heic plurium Summorum Sacerdotum fit mentio, quomodo unus fuit dumtaxat Sacerdos summus? Haec difficultas statim evanescit, si animadvertatur hoc loco Summorum Sacerdotum nomine, qui ἀρχιεῖς graece vocantur, non intelligi Summos Sacerdotes tales, quales fuerunt Aaron, et qui ei succedere in sacro hoc munere; sed illos qui erant capita familiarum Sacerdotalium, quorum institutio a Davide orta dicitur 1. Paralip. cap. 23 v. 24 ut et numerus eorum respondens numero 24 familiarum Sacerdotalium, quarum sexdecim ab Eleazaro, octo ab Ithamaro propagatae, qui per vices obibant sacra ministeria. Hinc cum Summi Sacerdotes, qui occasionem quaesierunt capiendi Christum, non summi Pontifices fuerint, sed primarii Sacerdotes; elucet ex allatis verbis haud deduci posse plures fuisse simul summos Pontifices.

Ex ordine primorum Sacerdotum deligebatur summo Pontifici Vicarius quidam גון segen Hebraeis dictus , qui sacris operaretur illius loco, siquidem ante diem solemnem festi Expiationis ipsum contingeret contaminari , ideoque ineptus foret ad solemne illud sacrum obeundum.

Jus deligendi , et deponendi Summum Pontificem ad Synedrium Magnum pertinuit, usque dum illud ad se traxit Herodes.

Toto eo tempore , quo Synedrium ius habuit eligendi , ac deponendi summum Pontificem , qui erat summus Pontifex , ad mortem usque eo in munere manebat ; sed postea cum Romani et Herodes illud ius sibi arrogarint , tunc dignitas Pontificalis ad annum modo vel paucos fuit concessa. Hinc de Caipha legitur Joan. cap. xi. v. 51. « cum esset Pontifex anni illius » quod certe significat Caipham fuisse Pontificem illo anno, quo de Christo interimendo consilium coactum fuit.

ANIMADVERSIO

Sacrae Scripturae interpretes non conveniunt inter se , an initiandis post Aaronem summis Pontificibus , eadem consecrandi caeremonia, qua Aaron Pontifex fuit inunctus, fuerit adhibita. Nobis probabilior videtur eorum sententia, qui censent in consecratione novi summi Pontificis nullo maiori apparatu rem totam perfici consuevisse , quam eo, quo in locum defuncti Aaronis Eleazar suffectus est ; ille enim vestibus sacris defuncti indutus, nulla operosiore caeremonia agnitus est in Pontificem (Num. cap. 20. v. 35 et seq.). Et sane cum summi Pontificatus dignitas e patre in filium descenderet , ea unctio necessaria non censebatur.

ARTICULUS II.

De Sacerdotibus.

Sub summo Pontifice fuere Sacerdotes minores, qui omnes ab Aarone oriundi erant, nam Deus Aaroni, eiusque filiis, ut legitur Exodi cap. 28. v. 1., Sacerdotium contulit, haereditario iure ad eorum posteros transmittendum. Primi Sacerdotes, quos Moyses ex Dei mandato consecravit, fuerunt quatuor filii Aaronis, idest Nadab, Abiu, Eleazar, et Ithamar. Extinctis vero Nadab et Abiu, quod ignem alienum, non sacrum, sacrificiis intulissent, remanere Eleazar et Ithamar, qui Sacerdotum progeniem prodiderunt. Ritus consecrationis Sacerdotum a Moyse usurpatus idem fuit, atque summi Pontificis, praeterquam quod Sacerdotes non fuerint oleo sacro uncti in fronte ad instar Pontificis, sed tantum manibus suis, et vestibis adpersi (Exodi cap. 29.)

Requisita ad Sacerdotii ministerium obtinendum fuere : 1.º ex Eleazaro, vel Ithamaro Aaronis filiis ortus : 2.º corporis, morumque integritas : 3.º aetas non minor viginti annis, quam non Moyses statuit, sed Sacerdotes ipsi (Selden. de success. Pontif. l. 2. c. 4.)

Jam vero Sacerdotum coniugia pura esse debebant; hinc feminam repudiatam, infamem ducere nequibant (Levit. 21. v. 7). Funeribus adesse, praeter quam sanguine propinquorum, vetabantur (Levit. 21. v. 2). Demum abluere debebant manus, pedesque Sacra obituri sub poena mortis, quae lex extat Exod. cap. 30. v. 20.

Sacerdotum munera erant 1. Sacrificia quotidie offerre, et diebus festis in Altari aeneo. Quo pertinebat, hostias inspicere, seligere, admittere, reicere, mactare, secare, abluere, cremare, Deo piis precibus consecrare, ignem Sacrum alere, nutrire, servare. 2. Suffitum quotidie in Sancto facere, ibique singulis Sabbatis mutare panes proposi-

tionis , et quotidie lucernas candelabri aptare , et accendere. 3. Dare signum levandi , metandive castra , et cum hoste confligendi ; acuere milites in bellum ; annunciare Jubilaeum , Anni initium , et Neomenias ; invitare ad Sacrificia , ad conventus , ad solemnia convivia ; cui muneri destinatas habebant tubas. 4. Populum docere ex divina lege , adeoque mysteria Sanctuarii exponere : lectionem Scripturarum publice , sacra praesertim expiationis die obire : volumen Legis novo Regi , ab ipso exscribendum , tradere. 5. Controversias de Religione sub summo Sacerdote dirimere , de lepra iudicium ferre , de expiatione homicidii , cuius auctor lateret , de divortio , de votis Nazaraeorum. 6. Benedicere populo. 7. Arcam deferre , cum satis amplus ipsorum numerus fuit ; quod munus ab exordio Levitis creditum erat. 8. In Sanctuarium ingredi unicam ob causam , ut scilicet Arcam , et vasa sacra velaminibus obvolverent , ne nuda contactui , et aspectui Levitarum , cum ab illis essent deferenda , permitterentur.

Eleazar et Ithamar Aaronis filii post fratrum Nadab et Abiu mortem superstites , eorum posterii duas constituerunt Sacerdotum stirpes. Deinde ex his auctum Sacerdotale genus , et amplificatum , in certas a Davide rege stationes sive classes divisum fuit , ut quaelibet per vices quaelibet hebdomade sacris in Templo ministeriis fungeretur , ex quibus xvi. fuerunt ex Eleazaris stirpe , et viii. ex Ithamaris progenie (1. Paral. cap. 24 v. 4).

Huiusmodi vigintiquatuor classes Sacerdotum , cum paris omnes essent dignitatis , originis , et officii , per sortem divisit David , ut constaret , quae prima esset , quae secunda , tertia , et sic porro. Tum eis nomen imposuit ab eo , qui principatum familiae gerebat. Nomina singulorum classium Sacerdotum , necnon earum ordo sortitione dispositus , sic Paralip. 1. cap. 24 v. 7 et seq. leguntur.

1. ^a Jojarib.	13. ^a Oppha
2. ^a Jedei	14. ^a Isbaab
3. ^a Harim	15. ^a Belga
4. ^a Seorim	16. ^a Emmer
5. ^a Melchia	17. ^a Hezir
6. ^a Maiman	18. ^a Aphses
7. ^a Accos	19. ^a Pheteja
8. ^a Abia	20. ^a Hezechiel
9. ^a Jesua	21. ^a Jachin
10. ^a Sechenia	22. ^a Gamul
11. ^a Eliasib	23. ^a Dalajau
12. ^a Jacim	24. ^a Maaziau.

Ex his classibus Sacerdotum primae sexdecim suam originem ab Eleazaro ducebant; sed aliae octo ab Ithamaro.

Unaquaeque autem harum XXIV classium Sacerdotum in Templo hebdomade una, hoc est a Sabbati die matutino, ad sequens sabbatum eodem tempore, sacris operam dabat (1. Paral. cap. 9. 25). Unde contigit, ut post dies 168 cuique classi Sacerdotum suus ordo rediret. Verum nova classis sacerdotum quae die sabbati Templum ingrediebatur, et succedebat in locum classis praecedentis hebdomadis, quae Templo egrediebatur, dies hebdomadae ineuntis inter se dividebat pro numero familiarum in illa classe; ut quisque Sacerdos in numerato haberet, qui sibi assignatus esset dies, quae diei functio, nec vel alterius functiones occuparet, vel invicem altercando scinderentur: et claves Templi, vasaque sacra omnia a classe decedente numeratim accipiebat. Attamen per tria festa solemnitas Paschatis, Pentecostes, et Scenopegiae omnibus Sacerdotum classibus fas fuit simul Sacra in Templo obire: illa praescriptione, ut votivas spontaneasque hostias, et iugia sacrificia illi tantum curarent, quorum functio tum in orbem recurrebat.

Singulis classibus praeerant quidam Sacerdotes nuncupati principes Sanctuarii, idest in Templo, principes Dei,

idest iudices , quippe aliis ut auctoritate , sic sapientia praestare videbantur , et munera agebant praestantissima in Templo (1. Par. 24.)

Quod David constituit de ordine istarum classium Sacerdotum , Salomon eius filius confirmavit , et executioni mandavit post conditum Templum , tunc enim vices suas Sacerdotes in Templo obire coeperunt (2. Paralip. c. 5. v. 11.)

Haec autem Sacerdotum divisio a Davide instituta , et a Salomone confirmata ex Josephi Flavii sententia , (Antiq. l. 7. c. 15) neque tempore captivitatis Babylonicae neque Antiochi , sacra Judaeorum evertentis , fuit turbata , sed successione impermixta remansit. Verum observandum est quatuor familias Sacerdotales , nempe Jedaiah , Harim , Pashur , et Immer , quae post captivitatem Babylonicam cum Zorobabele Hierosolymam redierunt. Neh. cap. 7. v. 39 , in XXIV. classes itidem sorte tributas fuisse , ne classium alius prodiret numerus et diversus ab eo , quam qui in Templo primo obtinuerat: statuto etiam , ut iam dignitatis , atque ordinis praerogativa , non ex vetustiori illa omnino , sed ex hac tantum nova distributione penderet: et deinde Judam Machabaeum , in Encaeniis , quando Templum ab Antiocho pollutum expiaturus esset , convocatis XXIV. familiis Sacerdotum , collapsos eo tempore ordines , at servatis eorum antiquis nominibus , restituisse , ut quidem ab Encaeniis Templi , primae familiae Jojarib , ex qua ipse erat , prima statio daretur : videsis Seldenum de succ. in Pontif. lib. 1. 1.

ANIMADVERSIO.

Ante Sacerdotium Aaronicum , scilicet antequam Deus Sacerdotio addiceret eos , qui erant ex Aaronis familia , fuit Sacerdotium Patriarchale , siquidem Patriarchae , familiarum capita Sacerdotes erant , eorumque primogeniti

in hoc augustum officium succedebant. Hinc Cain , Abel , Noe , Abrahamus , alique ante legem latam sacrificia pro suo iure Deo obtulerunt. Tum praeter hoc Sacerdotium fuit Sacerdotium secundum ordinem Melchisedech , quod a Sacerdotio Patriarchali nonnisi Melchisedechi dignitate distinguebatur , quippe qui a Deo ad exhibendum Christi Sacerdotium excitatus fuisset.

Ad haec non est putandum Sacerdotes non solum fuisse ex familia Aaronis , adeoque ex Tribu Levi , sed etiam ex Tribu Juda , ex qua David erat , nam 2. Regum cap. 8. v. 18. legitur « Filii David Sacerdotes erant » Et sane vox hebraea כהני coanim, quae citato loco in textu hebraico invenitur , licet Sacerdotes proprie dictos exprimat , tamen aliquando significat Principem , qui apud Regem tali fere est familiaritate et ministerio , quali Sacerdos apud Deum : unde familiares , et primi ministri Regis vocantur subinde Sacerdotes. Et hoc sensu filii Davidis loco praefato Sacerdotes appellantur , id est Aulae Principes. Id porro colligitur 1. ex textu graeco septuaginta interpretum , qui citato loco vocem כהני coanim verterunt α-λαρχαι , id est aulae principes : 2. ex auctore Paralipomenon , qui 4. Paralip. cap. 18. v. 17. de filiis David loquens eos appellat primos ad manum regis verbis. « Porro filii David , primi ad manum Regis ».

Demum in Sacerdotibus initiandis post quatuor filios Aaronis nulla specialis caeremonia pro ipsorum consecratione in Sacris litteris servata invenitur ; hinc iure credimus Hebraeos censuisse in suis maioribus tempore Moysis eos unctos fuisse, ideoque nullam adhibuisse caeremoniam in eorum initiatione.

ARTICULUS III.

De levitis.

Levitae dicebantur omnes posteri Levi, tertii Jacobi filii, excepta stirpe Aaronica, qui additi sunt Aaroni, ceterisque Sacerdotibus, ut sub illis praestarent laboriosa magis, et communia officia Tabernaculi. Enimvero quamvis Aaron eiusque posteri ex Levi suum ortum ducerent, nam Aaron ex Amramo fuit prognatus filio Caath, qui erat filius Levi, tamen in Levitarum numerum adsciti non inveniebantur, quippe Sacerdotii munere ex Dei praescripto fungebantur.

Levitarum origo a Dei voluntate est arcessenda. Deus enim, qui sibi reservaverat primogenitos totius Israelis in ministerium Sanctuarii, quos e gladio Angeli exterminatoris, saevientis in maiores natu Aegyptiorum, exemit illos (Exodi cap. 13), in eorum locum deinde suffecit Levi posteros, eosque solos ministerio suo destinavit et addixit, quin et Sacerdotibus dono velut dedit, ut ipsis in obeundo cultu ad manus essent, et ministrarent (Num. cap. 3.)

Quamquam autem ex Sacris litteris non constat causa, qua haec Levitarum cum tribuum omnium primogenitis instituta sit a Deo permutatio, tamen ex Hebraeorum sententia Deus ideo repudiavit primogenitos Israelitarum, nam vituli aurei idolatria foede sese commaculaverant: et proinde in eorum locum Levitas sibi delegit, et publico cultui destinavit, quippe a vituli aurei idolatria sibi temperarunt, quin etiam zelo divino accensi ultionem iniuriae irrogatae Deo ab impiis cultoribus vituli aurei prosequuti sunt, ac quasi viginti tria millia ex sontibus ore gladii, Moysis iussu, trucidarunt (Ex. cap. 32. v. 28.)

Jam vero Deus (Num. cap. 3.) Moysi praecepit, ut filios Levi numeraret ab uno mense et supra; qui divinis

iussis obtemperans omnes posteros Levi uno mense maiores, per tres illius filios, Gerson, Caath, et Merari descendentes, recensuit. Filii Gerson inventi sunt 7500, filii Caath 8600, filii Merari 6200. Heic difficultas exolvenda occurrit, quae oritur ex verbis, quae citato Numerorum capite leguntur post praefatam Levitarum dinumerationem, nempe v. 39 « omnes Levitae . . . fuerunt viginti duo millia ». Porro ex summa Levitarum iam allata resultat numerus viginti duum millium trecentorum. Quomodo igitur Moyses ex hac summa confecit numerum viginti duum millium? Ut hoc discrimen concilient, varias ineunt rationes interpretes; sed probabilior sententia est Lyrani, Tostati, Estii, Tirini, Gordoni, qui opinantur Moysem in numerandis Levitis inter ipsos invenisse trecentos primogenitos, adeoque trecentos illos reliquo Levitarum numero non accensuisse, quoniam iam erant Deo oblati cum primogenitis Israelis, ac proinde venire non poterant in numerum aliorum Levitarum, qui pro primogenitis aliarum tribuum commutandi essent, et illorum loco substituendi, ac Deo offerendi. Quamobrem cum Moyses ait, omnes Levitas a se recensitos fuisse viginti duo millia, intellexit Levitas pro primogenitis Israelis commutandos, Deoque dicandos viginti duo millia esse.

Post hunc Levitarum censum Moyses, et Aaron ex Dei praecepto inter illos elegerunt Levitas, quorum aetas intra trigesimum et quinquagesimum annum clausa vehendis Tabernaculi sarcinis apta reputabatur; inventique sunt octomillia quingenti octoginta (Num. cap. 4. v. 3.) Admittebantur tamen Levitae intra Atrium Tabernaculi, cum vigesimum quintum aetatis annum agerent, ut minora servitia praestarent in Atrio, qua Sacerdotibus, qua Levitis affectae valetudinis (Num. cap. 8. v. 24). Quare constitutum est, ut Levitae nati unum mensem Deo sisterentur, et deinde ubi aetatem vigintiquinque annorum haberent, Tabernaculi servitiis minoribus addicerentur, et post quin-

que annos destinarentur ad ferenda vasa Tabernaculi in itinere, a quo munere non cessarent, nisi post exactum quinquagesimum annum ab operibus Tabernaculi laboriosis desisterent, minime tamen a magis ingenuis, expeditisque, quippe advigilabant, intentosque habebant oculos in Levitas iuniores, inspecturi quid operis, et quomodo ab illis praestaretur in Tabernaculo.

Ita separatis, et in censum relatis Levitis, ad illorum consecrationem ventum est. Hae autem in eam rem adhibitae sunt caeremoniae (Num. cap. 8. v. 7. et sqq.) Aqua lustrali aspersi, ac toto corpore abrasi, lotisque demum vestibus, prae foribus Tabernaculi coram multitudine constituti sunt. Hinc principes Tribuum, et optimates Israelis manus illis imposuerunt, ut significarent populum offerre Deo Levitas, ut suo loco illi servirent, et onerare se illos coram Domino culpa eorum omnium, quae forte minus religiose committerentur in ministerio, cui homines illos destinabant. Aaron postea Levitas Deo obtulit, movens illos, ac vertens ritu illi simili, qui servabatur in aliis oblationibus coram Domino agitatis. Denique Levitae geminis bobus a se eo adductis manus imposuerunt, statimque Aaron pro illis alterum in holocaustum, et alterum in victimam pro peccato Deo obtulit.

Levitae sic Deo dicati discescebantur in Caathitas, Gersonitas, et Meraritas, qui nomen sunt mutuati a Caath, Gerson, et Merari filiis Levi, a quibus suam originem ducebant. Ex Caath quatuor nati, Amram, Jesaar, Hebron et Oziel. Amram pater erat Moysis et Aaronis. Aaron autem cum filiis suis accepit Sacerdotium. Hinc factum est, ut filii Moysis, aequae ac Jesaaris, Hebronis, et Oziellis Levitarum tantum censerentur gradu.

Quum Israelitae castra movebant, et Tabernaculum in Deserto de loco in locum portandum erat, Caathitae, quibus custodia erat demandata Arcae foederis et omnium vasorum Tabernaculi, ea pellibus et velis suis a Sacerdoti-

bus involuta ac tecta in humeros suscipiebant, saepeque inter portandum vices mutabant, ipsorum cum numerus, censu a Moyse inito, ad 2750 assurgeret. Tum Gersonitae, quibus custodia erat commissa velorum, tegminum tentorii, aulæornm atrii, eorumque omnium, quae ad ornatum et vestitum, cum tentorii, tum Sacerdotum pertinebant, haec omnia scite composita duobus curribus imponebant, a quatuor bobus tractis. Horum numerus erat 2650. Demum Meraritae, quibus tabularum, columnarum, et omnium quae ad externam Tabernaculi structuram spectabant, cura incumberebat, ea quatuor curribus vehebant, ab octo bobus tractis. Hi explebant numerum 3200 — (Num. cap. 4.).

Quum autem Israelitae castra metabantur, et Tabernaculum erectum sacris peragendis locum dabat, Caathitae, Gersonitae, et Meraritae diu noctuque prae foribus Tabernaculi excubias agebant, ne quis, cui fas non erat irrueret, et sacram suppellectilem custodiebant, et Aaroni aliisque Sacerdotibus serviebant in Tabernaculi ministerio. Hinc et proxime circa Tabernaculum sua fixerant tentoria, Caathitae versus meridiem, Gersonitae versus occasum, Meraritae versus septentrionem.

Caathitis praeerat Eleazar, utpote ex Caath oriundus: Gersonitis vero et Meraritis Ithamar iunior Aaronis filius; sed ita ut omnibus Eleazar praeesset, generalem quamdam in omnes providentiam exercens.

Levitae ante Davidis aetatem non canebant, neque concentum musicum inter sacrificandum peragebant. Et sane David (Paral. 1. cap. 4) ubi transtulit Arcam foederis in civitatem Sion, atque in Tabernaculo a se ibidem erecto constituit, Levitas in tres ordines divisit, eosque iussi instrumenta musica pulsare, et cantica canere ante Dominum in eius Tabernaculo, ceterisque Religionis caeremoniis: et cantoribus e familia Caath locum assignavit in medio Tabernaculi, Levitis e familia Merari assignavit sit

nistrum , e Gersone dexteram. Insuper Heman constituit principem musices medii ordinis , Asaph dexteri , Ethan sinistri.

Haec Levitarum distributio nonnisi usque ad exordia regni Salomonici perseveravit ; tunc enim David novum sancivit ordinem , scilicet divisit Levitas , quos recensuit ad normam Mosis in deserto , id est a trigesimo anno ulterius ad quinquagesimum , et invenit esse triginta octo millia virorum , in quatuor classes , in Levitas nimirum dictos Sacerdotum , et Templi ministros , in Levitas nuncupatos Praepositos et Judices , in Levitas vocatos cantores , demum in Levitas appellatos ianitores. Levitae dicti Sacerdotum , ac Templi ministri qui prae ceteris omnibus Levitarum nomine donabantur , erant viginti quatuor millia virorum , quorum mille singulis septimanis comparebant in Templo , et stabant ad latera Sacerdotum , ut eorum iussa capesserent , iisque porrigerent vasa sacra , purgarent , et in locum suum reponerent. Atria quoque et anteriores Templi partes verrebant , intestina sacrificiorum asportabant , curam habebant conclavium , cellarum , et omnis penoris vini , olei , et salis , necnon praeerant omni operi quod in Sanctuario fiebat (1. Paral. cap. 24). Levitae nuncupati Praepositi et Judices , qui erant sex millia virorum , ut opinatur qui asserunt hisce duobus nominibus idem significari , quippe primum erat dignitatis , et honoris , alterum ius dicendi , erant , qui non solum de rebus ad ordinem , et negotia Sanctuarii pronunciabant , sed extra Templum quoque jus dicebant , atque eo omnes referebant curas suas , ut leges et instituta in honorem Dei , Regisque et patriae emolumentum , maxime vero in Religionis cederent conservationem : sed contra qui distinguunt haec nomina , aiunt , iudices fuisse , qui causas iudicabant , et praepositos eorum ministros et executores. (1. Paral. cap. 32). Levitae appellati cantores , qui erant quatuor millia virorum , distributi inveniebantur in clas-

ses quatuor et viginti, quarum singulae addebantur singulis Sacerdotum classibus, quibuscum altero Sabbato in vespers inirent, altero clauderent ministerium. His vigintiquatuor cantorum classibus praeerant vigintiquatuor filii Asaph, Idithun, et Heman principum musices magistrorum, singuli singulis. Filii Asaph erant, Zacchar, Joseph, Nathania, et Asarela: filii Idithun, Idithun, Godolias, Sori, Jescias, Hasabias, Mathathias: filii Heman, Rocciau, Mathaniau, Oziel, Subuel, Jerimoth, Hananias, Hanani, Eliatha, Geddelthi, Romemthiezer, Jesbacassa, Mellothi, Othir, Mahazioth. Sub iis Ducibus alii erant praefecti inferiores undecim, magistri in rebus musicis, alios docere apti. Quare in unaquaque classe erant viri duodecim primarii Cantores: qui numerus duodenarius multiplicatus per numerum vigintiquatuor classium conficiebat doctorum, et magistrorum numerum ducentum octoginta et octo. Primus inter duodecim primarios cantores, qui singulis classibus praeerant, nomen dabat cantorum classi, cui praesidebat. Ordinem classium inter se non aetas, non peritia eorum, qui praefecti erant, sed sortes iactae distribuerunt: unde princeps primae classis cantorum non fuit maior filius Asaph, qui nominatus est Zacchur, sed Joseph, cui sors obtigit. Ceterorum vero undecim magistrorum electio, praefectis illorum verisimillime relicta est: delecto autem hoc numero cantorum, sortium discretioni committebatur, quam singuli classem, quem inter se ordinem tenerent.

Cantorum quatuor et viginti classes sic sorte ordinatae reperiantur 1. Paral. cap. 25.

1. ^a Joseph	7. ^a Isreela
2. ^a Godoliae	8. ^a Jesaiae
3. ^a Zaccur	9. ^a Mathaniae
4. ^a Isari	10. ^a Semeiae
5. ^a Nathaniae	11. ^a Hzareelis
6. ^a Bocciau	12. ^a Nasabiae

13. ^a Subaelis	19. ^a Mellothi
14. ^a Mathathiae	20. ^a Eliathae
15. ^a Jerimoth	21. ^a Othir
16. ^a Hananiae	22. ^a Geddelthi
17. ^a Jesbacassae	23. ^a Magazioth
18. ^a Hannani	24. ^a Romemthiezer.

Omnibus cantoribus, ac proinde iisdem ducentis octoginta et octo musices praefectis praeeerant Asaph, Heman, et Idithun, David vero istis tribus praecerat, qui Psalmos componebat, et distribuebat ipsis canendos.

Cantorum munus erat Dei laudes recitare cum cantu et musicis instrumentis, omneque tempus pariter et ingenium musicae sacrae consecrare.

Filii Idithum כנור cinnor cithara Dei laudes canebant, filii Asaph נבל nebel psalterio, filii Heman מַצְלִיתַיִם metsiltaim cymbalo, vel tintinnabulis.

כנור cinnor cithara erat instrumentum musicum in inferiori parte concavum, fabrefactum ex fraxino, vel abiete vel buxo, forma simile cuidam triangulo, aut maiori Graecorum Δ delta, quod ut ait Iosephus decem chordis constabat ex ima parte ad superiorem cavum ventrem protensis, quae superius digitis, vel plectro pulsatae, in inferiorem ventrem concavum resonabant. Plectrum, quo chordae pulsabantur, non respondebat nostro hodierno plectro dicto *archetto*, quo tanguntur instrumenta musica itale nuncupata *violoni*, *viole*; nam plectrum nostrum non conveniebat illis fidibus, quae erant vel aeneae, vel calybeae; sed erat instrumentum ferreum, chalybeum, vel eburneum, quo fides tangebantur.

נבל nebel psalterium erat instrumentum musicum a cithara in eo tantum discrepans, quod in superiori parte concavum inferius pulsaretur, et in superiorem ventrem concavum resonaret. Tangebatur etiam digitis, vel plectro.

מַצְלִיתַיִם metsiltaim, duali numero appellata, in nostra Vulgata (Paral. cap. 25. v. 4.) cymbala reddita, censen-

tur duo globi aerei, qui in se mutuo percussi sonum edebant gratissimum.

Quamobrem cantorum ordines non ex familiis tantum, sed etiam ex generibus instrumentorum musicorum distinguebantur, cum filii Idithun cithara, filii Asaph psalterio, et filii Heman cymbalis Dei laudes concinerent. Ostiarii e familiis Core et Merari delecti sunt, et in vigintiquatuor classes divisi. His praeerant Meselechia filius Core, cui portae orientalis atrii exterioris Templi custodia contigit, Zacharias primogenitus Meselechia, cui portae septemtrionalis atrii exterioris custodia contigit, Obededom filius Idithun e familia Merari, cui portae meridionalis atrii exterioris custodia obtigit, demum Saphim et Hosai e familia Merari, quibus portae occidentalis atrii exterioris custodia obtigit. (1. Paral. cap. 26). Horum ducum perpetuum erat servitium, vacatione carens, quae solum privatis ostiariis dabatur: et sub se numerum ostiariorum habebant, qui servitium per vices singulis hebdomadis praestabant. Et sane praeter hos duces erant per singulos dies in atrio Levitae, quorum alii aperiebant et claudebant fores Templi, easque interdiu, noctuque custodiebant, sex enim erant ad orientem Templi, quod porta orientalis esset omnium frequentissima: ad portas vero minus praecipuas, quae ad latera erant Templi, tantum quatuor, quia etiam circa illas minor erat populi frequentia. Alii vero dispensatores erant, et velut oeconomi Templi, quibus et omnia ciborum genera, oleum, thura, vinum, aromata thymiamatis etc. concredita erant (Paral. 1. cap. 26).

Classes quatuor et viginti ostiariorum sortibus distributae sunt, nam per sortes missas fuit statutum, quaenam esset prima classis ostiariorum, quaenam secunda, et sic deinceps. Unde quemadmodum Levitae cantores ordinate divisi fuerant ad tuenda ministeria sua in domo Dei; ita quoque Levitae iuiores respondebant in suis officiis ordinate distincti ad observandum sua ministeria in domo

Dei, et quotidie aderant Templo, sed aliis alii succedentes, ut suo munere singulis sabbatis levarentur.

Hanc Levitarum distributionem a Davide institutam postea Salomon servavit (lib. 2. Paral. cap. 8. v. 14). Deinde Ezechias promovendo Templi cultui studens, postquam reddidit Templo Domini, quod Achaz pater ipsius expoliaverat, clauseratque, ornatum et cultum, ministrandi ordinem a Davide, et Salomone Levitis praescriptum innovavit (lib. 2. Paral. cap. 29.) Demum Josias Templi instaurationi, retroactis annis nimium neglectae, sedulo incumbens Levitarum quoque munera renovavit et Levitis mandavit, ut vice Sacerdotum detraherent pelles hostiarum Holocaustis destinatas (lib. 2. Paral. cap. 35). Porro licet antea Ezechiae tempore Levitae hoc oneris subierint (lib. 2. Paral. cap. 29. v. 34), tamen pro una vice tantum id eis fuit permissum, nam erant multa animalia mactanda, et Sacerdotes utpote pauci sufficere non poterant, ut pelles holocaustorum detraherent. Et sane Sacerdotum erat proprium holocaustis, quae sacro igne penitus absumebantur, pellem detrahere, ita ut vel illa tangere citra necessitatem nefas esset Levitis. Quum vero ex Josiae praescripto Levitae laborem hunc detrahendi pellem holocaustis sibi assumpserint, ut eo in tanta Sacrificiorum frequentia Sacerdotes levarentur, tunc ordinarium et perpetuum hoc munus ipsis evasit.

ANIMADVERSIO

David, ut legitur lib. 1. Paral. cap. 23. v. 27, post census Levitarum, quem instituit a trigesimo anno ulterius usque ad quinquagesimum, recedendum a decretis censuit, iussitque describi ab anno aetatis vigesimo, et supra, nam Levitarum ministeria tunc temporis referebant oneris minus, quam sub Moyse: neque enim ultra cogebantur transferre e castris in castra instrumenta Tabernaculi, cum Templum stabile fuerit constructum. Quod a

Davide praescriptum deinceps servatum fuisse constat, siquidem a Zorobabele filio Phadaiae principe totius populi, et a Josue filio Josedec Summo Sacerdote post reditum Judaeorum e captivitate Babylonica in patrias sedes electi fuerunt Levitae ab anno vigesimo et ulterius (lib. 1. Esdrae cap. 3. v. 8.)

Ad haec ad Psalmos modulandos alia musices instrumenta praeter illa tria, de quibus loquuti sumus, adhibita fuisse indicat ultimus Psalmus, scilicet tuba, tympanum, et organum.

Tuba dicta in textu hebraeo שופר sciofar, erat instrumentum directum, quod erat concavum ad instar tubi, seu canalisi, confectum ex aere, vel argento, vel ex ligno, cuius os tantum patebat, quantum sufficeret ad excipiendum spiritum desinebatque, ut ait Josephus Antiq. lib. 3. cap. 12, in extremitatem campanulae similem.

Cymbalum nuncupatum in textu hebraeo nomine plurali צלצלִים tseltselim, erat vas aereum conflatum ad formam lebetis, quod obducebatur pelle animalis, et deinde pulsatum plectro tinniebat.

Tympanum dictum in textu hebraeo תוף tof, erat vas ligneum pelle animalis obductum, cymbalo persimile, sed non tam sonorum, ut cymbalum, quod etiam plectro tangebatur.

Organum in textu hebraeo appellatum עוגב ugab, erat instrumentum, ut censet cl. Calmetus, constans ex pluribus fistulis coniunctis, nec altitudine, nec tenuitate paribus, quae inferiori labio canentis ordine applicatae, grato concentu resonabant.

Praeter haec instrumenta musica, quibus utebantur cantores in concinendis Dei laudibus, in textu hebraeo alia inveniuntur, scilicet שלשִׁים sciliscim (1. Reg. cap. 18. v. 6), מנענעים menaanim (2. Reg. cap. 6. v. 5) סבבא sabbecca, סומפּוֹנִיָּה sumfonia, מַסְרוֹקִיתָא macroqita (Dan. cap. 3).

סלשׁל sceliscim iuxta Hebraeum tertii denotat; hinc censetur fuisse instrumentum musicum, quod tribus nervis, seu chordis constabat.

מנענע menaanim a verbo נוע nua moveri derivatum, instrumentum musicum significat, quod dum quatitur, sonum edit. Hinc merito a Vulgato interprete haec vox redditur systum, nam graecum nomen *συστον*, quod *συστον* quaterere derivat, denotat instrumentum aereum ferreumve trigonum ferme, orbiculis annulisve bacillo ferreo complosis tinnitum edens.

סבבא sabbeca sambuca, ut ait cl. Calmetus, instrumentum erat musicum instar psalterii nostratis.

סומפון sumfonia symphonia erat lignum cavum, ex utraque parte pelle extensa, quam virgulis hinc inde musici feriebant.

מסרוקית macroqita fistula, erat iuxta cl. Calmeti sententiam instrumentum musicum pluribus calamis imparibus minime foratis, et in superiori tantum parte patentibus, distinctum. Hac vero per labrum inferius ducta, calami spiritu inflati sonum edebant.

Instrumenta musices pleraque ante Davidem fuerant inventa, Jubal enim Lamechi filius (Genes. cap. 4. v. 25.) fuit citharae organique inventor, adeoque ipse musicam induxit. Quamobrem Davidi prima Musices origo non debetur, sed tantum perfectio.

Demum animadvertendum censeo, plerosque Sacrae Scripturae interpretes putasse, a Davidis, et Salomonis aetate in usu fuisse positum, ut Levitae cantores, musici et Arcam ferentes vulgaribus suis, atque plebejis byssinas superinducerent vestes, cum Sanctuarii ministerio vacabant, quod colligunt ex cap. xv 1. lib. Paralip. v. 27., ubi legitur in pompa translationis Arcae e domo Obedomi ad Tabernaculum Sion Levitas Arcam ferentes, et cantores vestibis byssinis indutos esse.

ARTICULUS IV.

De Nethinaeis.

Josue alter Hebraeorum a Moyse dux cum animadvertisset Gabaonitarum fraudes, qui mentiti erant se e longinqua regione venisse, ut foedus cum Israelitis, quos Deus tot, tantisque prodigiis illustraverat, sancirent, quod interposito iuramento obtinuerant, ne delerentur; ipsis propter huiusmodi iusiurandum, quo se obstrinxerant Israelitae, vitam condonavit; sed aquam, et ligna ad Tabernaculum Domini deferendi onus imposuit. Hi Gabaonitae sunt dicti, cum urbis Gabaon prius incolae fuissent: eaque appellatio ipsis haesit usque ad tempora Davidis, quibus 2. Reg. cap. 21. 1. sqq. eodem adhuc nomine veniunt. Et sane postquam David constituit, ut Gabaonitae ministrarent Levitis, quemadmodum Levitae Sacerdotibus (Esdrae 1. c. 8. v. 20), tunc Gabaonitae נתינים nethinim Nethinaei sunt appellati. Vox נתינים nethinim, quae a verbo hebraeo נתן nathan dedit aetymologiam ducit, datos significat: ac proinde Gabaonitis huiusmodi nomen fuit tributum, utpote a Davide datis Levitis ad eorum labores sublevandos. Quocirca Nethinaei erant sub Levitarum imperio, ac Templi ministeriis, et servitiis addicti, veluti secandis lignis, hauriendis aquis, aliisque abiectis, et servilibus muniis. Gabaonitis Nethinaeis nuncupatis a Salomone Chananaei in servitutem redacti fuerunt additi, quos ad opera varia adegit, ac praesertim ut Sacerdotes, et Levitas maxime laboriosis ministerii servitiis levarent. Nethinaei in captivitatem cum Tribu Juda abducti fuerunt, et frequentissimi erant in montibus Caspiis (4. Esdr. cap. 8. v. 17.) Deinde reduces e captivitate quisque manserunt in destinatis sibi urbibus (4. Esdr. 11. 70), et Hierosolymis decretam sibi frequentarunt Urbis portionem Ophel vocatam, quo in urbem venientes di-

vertebant (2. Esdr. 11. 26.). Qui cum Esdra regressi sunt Babylone, 220 fuere: qui vero cum Zorobabele 392 (1. Esdr. 11. 58). Quare cum post captivitatem parvus fuerit numerus Nethinaeorum, adeoque impar ministeriis, quibus addicti erant, festum fuit constitutum, ut ait Josephus de Bello cap. 17, Xilophoria dictum, quo populus publica ad Templum ligna deferebat in usum Altaris holocaustorum, et culinarum Templi.

ARTICULUS V.

De Nazaraeis.

Nazaraei נזירים nezirim ita dicti a verbo habraeo נזר nazar separavit, secrevit, continuit se a re aliqua, erant quidam homines inter Hebraeos, qui Deo se totos dedebant, a certis rebus abstinentes in honorem Dei, et pietatis operibus vacantes. Dividebantur Nazaraei in natos, et votivos. Nati erant illi, qui ante nativitatem Nazaraeatus instituto dedicabantur vel ex Dei institutione, qui ante suum ortum declarabat Nazaraeos futuros esse, vel ex voto matris: sic Samson, et Johannes Baptista fuerunt Nazaraei nati ex Dei institutione, namque Deus eos Nazaraeos per Angelum declaravit, antequam ederentur: sed contra Samuel fuit Nazaraeus natus ex voto matris, nam Anna eius mater (1. Reg. cap. 1. v. 11.) Deo promisit, quod si filium sibi largiretur, eundem filium, cum per aetatem licuisset, in perpetuum oblaturam, perpetui Nazaraeatus legibus, a ceteris Levitis distinctum.

Nazaraei votivi illi dicebantur, qui propria voluntate se obstringebant ad servandam Nazaraeatus legem. Hi vel toto vitae tempore Nazaraeatus legibus sese addicebant, ut ad mortem usque illas leges retinerent, et tum vocabantur Nazaraei soeculi; vel ad certum tempus se obligabant, et tum appellabantur Nazaraei temporis constituti.

Leges, quibus Nazaraei subiiciebantur, erant sequentes.

1^a A vino se abstinere debebant, cuius nomine veniunt meraci omnes liquores, qui inebriare possunt uti sicera, id est vinum ex palmis expressum, cervisia ex tritico cocta, uvae acerbae succus, acetum, vicia itidem e fructibus, herbis parata. (Num. cap. 6. v. 3. et 4.). 2^a Nazaraeus radere debbat suam comam ineunte Nazaraeatu, dein toto voti sui tempore relinquere intonsam (Num. cap. 6. v. 5.) 3^a Nazaraeo interdictum erat adesse funeri etiam necessarii cuiusque (Num. cap. 6. v. et. 7.)

Quod si fortuito casu contigisset, ut homo aliquis coram Nazaraeo obiret, statim ille eo aspectu polluebatur; qua macula dies praeteriti Nazaraeatus irriti censebantur, cogebaturque de novo tempus voti iachoare. Quamobrem septem diebus in macula vitii sui manebat iuxta legem, quae extat Num. cap. 19. v. 11.: et die octavo caesariem quasi pollutam radebat, ut nova succresceret; atque insuper duas turtures vel columbas, alteram in holocaustum, alteram pro peccato offerebat (Num. cap. 6. v. 9. et sqq.). Quod intelligendum est de eo, qui Nazaraeus ad tempus fiebat, nam de Nazaraeis perpetuis nihil in lege sancitum invenitur, et numquam suam comam radebant, quomodumque polluerentur.

Nazaraei ad tempus pro consuetō more ad mensem Nazaraeatus votum producere solebant (Ioseph. lib. 2. de bello cap. 26): quo elapso ante fores Templi a Sacerdotibus sistebantur, statimque agnus in holocaustum, ovis pro peccato, aries in hostiam pacificam, offerebantur; additis panis, lagani, et vini libationibus. Victimis immolatis, eorum coma radebatur, igne altari absumenda. Deinde traditum sibi a sacerdote armum arietis, et panis, et lagani oblationem Nazaraei iterum Sacerdoti restituebant, coram Domino elevanda. His peractis, poterant vinum bibere, absoluto sui Nazaraeatus voto (Num. cap. 6. v. 13 et sqq.) Votum Nazaraeatus impleri solebat Hierosolymis;

hinc Paulus Apostolus (Act. apost. cap. 18) procul a Palaestina voti Nazaraeatus tempore impleto comam totondit in portu Corinthi , antequam mari se committeret, ac deinde solvit; sacrificia et reliquum voti pensum in Templo Hierosolymae redditurus.

Nazaraei vestibus utebantur confectis panno cameli vilis texto; sic Ioannis Baptistae , qui Nazaraeus erat, vestis fuit e lanis cameli (Matth. cap. 3. v. 4.)

ANIMADVERSIO.

Iosephus Iacobi filius titulo Nazaraei inter fratres suos donatur Genes. cap. 42. v. 26 , et Deut. cap. 33. v. 16; non quod reapse Nazaraeatus voto fuerit obstrictus , sed quod a fratribus suis fuerit separatus cum loco et conversatione , tum morum integritate , et dignitate , qua princeps fuit inter fratres suos. Id constat ex versione Septuaginta , qui vocem נָזִיר nazir nazaraeus reddiderunt Genes. cap. 49. v. 26. נָזִיר נָזִיר prae fuit , et Deut. cap. 33. v. 16. δόξα δέσμιος glorificatus , unde significare voluerunt Iosephum fratribus suis excelluisse dignitate et sanctimonia.

Ad haec Christus Nazaraeus fuit dictus , quia in Nazareth urbe Galileae habitavit , ut Matthaeus Evangelista cap. 2. v. 23. ait. » et veniens habitavit in civitate , quae vocetur Nazareth : ut adimpleretur quod dictum est per prophetas : Quoniam Nazaraeus vocabitur. Hic Matthaeus cum ait, quod dictum est per prophetas, intelligere voluit per prophetam Isaiam , qui de Christo loquens dixit (Isaias cap. 11. v. 1.) » et egredietur virga de radice Jesse , et flos (heb. נֶצֶר netser , unde nomen נֹצְרִי natsaraeus de radice eius ascendet : quibus verbis Matthaeus significavit , si Christus נֹצְרִי natsaraeus dicitur ab urbe נָצְרַת natsareth , in qua habitavit, certe colligitur Messiam esse , cum eum Isaias Propheta נֶצֶר netser , idest Nazaraeum appellaverit. Nec vero stoliditatis arguendus est

Matthaeus, quod intelligat Christum a Judaeis dictum esse Natsaraeum eo sensu, quo ab Isaia netser est appellatus; nam licet Matthaeus cognoverit Christum ab Isaia netser fuisse appellatum alio sensu, quo a Judaeis vocatus est Natsaraeus, quippe Isaías cum appellavit netser florem, ut ostenderet e Regno Judae, quod comparat vitiatæ et pene deiectæ arbori, velut e radice florem proditurum esse, id est Christum Jesum, cuius causa tota Davidis spes iterum vireret; tamen docere voluit nomen notsri Natsaraeus, quod Hebraei per ludibrium Christo tribuebant, utpote in Natsaret habitanti, quæ inter Galilaeos ut parva urbs, vilis, et infausta habebatur, ab Isaia illi honoris ergo tributum fuisse.

Insuper non est mirandum in nostra vulgata, et in graeco textu pro natsareth legi Nazareth, et pro Natsaraeus Nazaraeus, vel Nazaraenus, nam Graeci et Latini asperitatem litterae tsade fugientes litteram z adhibuerunt, et Nazareth, Nazareum, vel Nazaraenum appellarunt. Demum absonum non censeatur, si Evangelista non asserat dictum esse per Prophetam, sed per Prophetas; non est enim novum, ut, cum unius tantum Prophetæ testimonium producitur, per Prophetas scriptum dicatur; sic Joan. Evang. cap. 6. v. 45. legitur » est scriptum in Prophetis, et erunt omnes docibiles Dei; ubi in Prophetis positum est pro in uno Prephetarum, hoc est Isaia, qui c. 54. v. 13. ait » ponam universos filios tuos doctos a Domino.

ARTICULUS VI.

De Prophetis.

Prophetæ nomen, quod graecum est, et derivat a *προ* ante, et *φημι* dico, denotat hominem futura prospicientem contingentia, quæ nulla arte humana, nullis naturalibus indiciis praevideri possunt, sed tantum Dei Spi-

ritus afflatu. Hebraei primo appellarunt Prophetas רֹאֵה roe videntes, quia videlicet ea in posterum videbant, quae nemo videre poterat (1. Reg. cap. 9. v. 9.): deinde eos vocarunt נָבִיא nabi praedicentes (Jerem. cap. 23. v. 25), quia futura sibi a Deo revelata praenuntiabant: tum designarunt nomine אִישׁ הָאֱלֹהִים isc aeloim vir Dei (2. Paral. cap. 8. v. 14).

Dei spiritus se se Prophetis non uno modo communicabat: interdum enim id praestitum est per somnia, aliquando per visum, saepe per extasim, non raro per externam vocem, familiarius tamen per intimam cordis inspirationem, quae eo spectabat, ut Prophetarum mentem interno lumine illustraret, eorumque voluntatem ad significandas auditas interius voces moveret.

Prophetae Mundo coevi fuere, Deusque Patriarchis multis ante Legem prophetiae donum concessit, veluti Adae, Noe, Abrahae, Isaaco, Jacobo, ut ait S. Clemens Alexandrinus Strom. I. 1.: sed inter ceteros se Moysi potissimum communicavit. Deinde post legem latam nonnullis Judicum tempore prophetiae donum concessit, velut Josue, Heldad, Medad, et praesertim Samueli, a cuius aetate Deus non destitit ad populum suum Prophetas Sanctitate praestantes mittere, quibus futura detexit, quosque lumine, ac vi Divini sui spiritus cumulavit, ut ejus verbum nuntiarent, ipsius servos solarentur, peccatores acriter increparent, iisque Divinorum iudiciorum severitatem minitarentur.

Huiusmodi Prophetae vivebant fere seorsim a populo, in agresti recessu, in prece, ac manuum operibus cum discipulis occupati. Rudes erant eorum vestes; Elias veste villosa indutus, et zona pellicea accinctus incedebat (4. Reg. cap. 1. v. 8.); Isaias saccum gestabat, seu tunicam villosam, ex hircorum, seu caprarum pilis, subinde etiam nigris textam, eamque arctam et talarem, ad pedes usque demissam, quae insuper balthæo eiusdem ge-

neris, absque ornatu ullo, cuti arcte adstringebatur (Isaiae cap. 20. v. 2.). Ad haec summa erat eorum frugalitas; Angelus non nisi panem, et aquam Eliae ad longum iter suppeditavit (4. Reg. cap. 19. v. 6.); neque aliter Abdias Prophetas alebat, quos in cavernis abditos detinebat (3. Reg. cap. 18. v. 4.)

Prophetarum munera erant 1. Docere populum credenda, et facienda iuxta legem Moysis, eamque exponere, et ad res praesentes applicare. 2. Populum erigere ad fidem et spem Messiae. 3. Dei minas concionari, iisque terrere impenitentes. 4. Gratiam et beneficia Dei promittere fidelibus ad ipsorum pietatem promovendam, et consolandas in afflictionibus eorum animas. 5. Veram religionem a falsa, quae invaserat, distinguere. 6. Aliquando miraculis Religionem veram asserere. 7. In scholis habere discipulos, qui veram doctrinam propagarent et tuerentur. Enimvero Samuel prophetis, quos collegerat in Naioth prope Ramatham, praeerat, eosque instruebat (1. Reg. cap. 19. v. 20): tum Elias scholam habebat, et Prophetarum coetum in Bethel, et Ierichunte ad Iordanem (4. Reg. cap. II. et cap. 6). Qui autem in hisce Scholis erant dicebantur filii Prophetarum (4. Reg. cap. II. v. 3.), quod quae audivissent a Prophetis profiterentur et docerent, protestati adversum populi idololatriam, imo etiam motibus propheticis afficerentur.

Nihil scripti reliquerunt Prophetae, quicumque in Iudaea a Samuele ad Ieroboamum, alterum Regem Israel, et Oziam Regem Iudae prodierunt, uno excepto Davide. Tum vero Prophetarum novus ordo initium habuit, qui veritates scripserunt, quas Dei nomine nuntiabant, ut nempe ad posteritatem transmitti possent. Prophetae, quorum nobis scripta suppetunt, sexdecim numero sunt, quatuor maiores nuncupati, quippe qui longiores prophetias scripserunt, et duodecim minores dicti, nam breviores reliquerunt prophetias. Majores sunt Isaías, Ieremias, Eze-

chiel, et Daniel. Baruch ut plurimum cum Ieremia confunditur. Minores sunt Osee, Ioel, Amos, Abdias, Michaeas, Ionas, Nahum, Habacuc, Sophonias, Aggaeus, Zacharias, et Malachias. Spatium, quo Prophetæ isti floruerunt, tercentum et quinquaginta circiter annis definitur, ab Oziae nimirum Regno, cuius exordium ad annum mundi 3194 refertur, usque ad Templi et Hierusalem restitutionem, cuius maenia anno mundi 3550 dedicata fuere.

ANIMADVERSIO.

Prophetæ ab Hebraeis dispescuntur in רִשְׁיוֹנִים riscionim, priores, et אַחֲרֵינִים acaronim posteriores. Illi sunt qui ante Oziae regis tempora, hi, qui Oziae aetate, et deinceps vixerunt: illi qui post Moysem historicos libros scripserunt, hi, qui vaticiniis futura potissimum praesignificaverunt.

Insuper sexdecim Prophetæ, quorum scripta nobis supersunt, ratione temporis ita collocari possunt, ut ante captivitatem Babylonis Ionas, Osee, Amos, Ioel, Isaias, Michaeas, Nahum, Habacuc, Abdias, Sophonias, Jeremias, in captivitate Ezechiel, et Daniel; post solutam captivitatem, Aggaeus, Zacharias, et Malachias numerentur.

ARTICULUS VII

De Rechabitis.

Rechabitorum origo a Jonadabo filio Rechab arcessitur. (Jerem. cap. 35. v. 6). Quoniam vero familia Rechab ortum suum ducebat, ut legitur in textu hebraeo 1. Paral. cap. 2. v. 56, a Chamat Cinaeorum parente, qui Madianitæ erant, nam Jetro Moysis socer, Cinaeus nuncupatus Judic. cap. 1. v. 16., Madianita erat; hinc sequitur Rechabitas gente Cinaeorum fuisse ortos, ac proinde non

fuisse Judaeos , sed Madianitas. A Rechab autem , et non a Jonadab eorum patre suum nomen sunt mutuati , nam ut probabile videtur , Rechabo filius non fuit , praeter Jonadab. Quapropter opus non erat , a filio novum familiae nomen desumere , per quod ab aliis familiis eiusdem gentis discerneretur.

Jonadab asseclis suis lege prohibuit , ne vinum biberent , ne in urbibus habitarent , neve aedes aedificarent , sere- rent triticum , vineasque colerent : eosque ab omnibus agrorum possessionibus removit , vitamque in agris sub tentoriis iniunxit (Jerem. cap. 35. v. 6).

Has leges Rechabitae ita religiose observarunt , ut S. Hieronymus epist. 13 ad Paulinum eos cum Elia, Elisa, et filiis Prophetarum comparaverit » noster Princeps Elias, sic scribit , noster Elisa, nostri duces illi filii prophetarum qui habitabant in agris et solitudinibus..... de his sunt et filii Rechab, qui vinum et siceram non bibebant.

Quum autem sub regno Joachim Regis Judae Nabuchodonosor Urbem Hierusalem obsidione premeret , tunc Rechabitae relictis agris , in urbem se receperunt , ibique sub tentoriis habitaverunt , quos tamen facile commune captivitatis fatum obvolvitur , post eversam Hierusalem a Chaldaeis , cum Psalmus septuagesimus hoc titulo inscriptus sit « Filiorum Jonadab , et primorum captivorum. » Deinde e captivitate reduces , in Urbe Jabes transjordanica sedes habuere (1. Paral. 11. v. 55). Nullibi post haec de Rechabitis mentio in Scriptura.

ARTICULUS VIII

De Assidaeis.

Assidaeii חסידים chasidim, ita dicti a voce hebraea חסד chesed benignitas , probitas , erant coetus hominum , qui nec minis , nec promissionibus , ab antiqua et patria ab-

duci se patiebantur religione : ac pro Templi , legisque tutela pugnabant, seque omnibus belli periculis offerebant. Hi nimirum se iunxerunt Judae Machabaeo , quasi duci belli sacri , eiusque praecipui fuere milites, per quos tot, tantasque obtinuit victorias. Id patet ex Alcimi sermone, (Mach. lib. 2. cap. 14. v. 6), qui Adsidaeos quasi seditiosos accusavit apud Demetrium regem « ipsi qui dicuntur Assidaeii Iudaeorum, quibus praeest Iudas Machabaeus bella nutriunt , et seditiones movent, nec patiuntur regnum esse quietum.

§. III.

De vestibus sacris.

Ut Dei cultus maiori in honore haberetur , Moyses non solum Tabernaculum fieri iussit , verum etiam et Summum Pontificem , ac Sacerdotes , sacra in eo operaturos , vestium gloria et maiestate ornandos curavit. Quod cum ita sit , has vestes expendere nunc nobis peropportunum videtur , postquam de Summo Pontifice , et Sacerdotibus sermonem habuimus.

ARTICULUS I.

De vestibus Summi Pontificis.

Summus Pontifex non plures quam octo induit vestes, quae , ut Exodi cap. 28. legitur , fuerunt מכנסיִ michnesaim feminalia, כהונה tunica , אבנט abanet baltheus , מצנפת mitzenephet cidaris , tiara , מעיל mehil pallium , אפוד ephod , חשן chosen , ציצית tzitz.

מכנסיִ michnesaim feminalia erant brachae parvae , quae italo sermone reddi possunt *piccoli calzoni* , contextae ex lino retorto sex filorum non vulgari , sed subtilissimo et pretiosissimo, qualis erat byssus. Huiusmodi bra-

chae ita erant contextae , ut nullam omnino antrorsum , ac retrorsum aperturam haberent. Corpus tegebant a lumbis usque ad finem feminum , ubi genua incipiunt. Superne ad lumbos constringebantur , et corpori alligabantur quibusdam vittis , quae foeminalibus ita erant inserta , ut arctari et laxari pro libitu potuerint. Alba erant foeminalia , utpote ex lino albo contexta.

כתונת chetonet tunica erat vestis insutilis albi coloris , a capite ad pedes usque pertingens , undique clausa , ut utrinque manicata , ita quidem ut superne foramine , inserendo capiti , instructa esset , circa collum autem funiculis constringeretur , et superiori corporis parti arctius adhaereret , inferius autem laxior liberum summo Pontifici praeberet gressum. Facta erat haec vestis ex pretiosa bysso , seno filo retorta atque texta , et fundas habebat intextas , aut fossulas angulares , ad maiorem ornatum.

אבנת abanet baltheus erat longa fascia contexta ex lana et lino diversorum colorum , ex hyacintho quippe , purpura , et coccino , et opere Phrygiano acu picta , et variegata , variisque floribus ornata , quae circa pectus aliquoties revoluta , duabus extremitatibus ad pedes dependentibus , tunicam ligabat , ne diffunderet. Verum duas balthei extremitates ad pedes dependentes Summus Pontifex pendere sinebat , quamdiu non operabatur ; sed cum opus aliquod sanctum aggrediebatur , super sinistrum humerum partes eas in tergum reponebat , ne impedimento essent , vel sordibus aut sanguine conspergerentur. Huiusmodi fascia , ut ait Iosephus Antiq. lib. 3. cap. 8 , erat lata quatuor digitis , et longa , ut asserunt Rabbinii , triginta duas ulnas.

מִצְנֶפֶת mitznepet eidaris , tiara , erat tegumentum capitis Summi Pontificis , quod consistebat in fascia sexdecim ulnarum ex subtilissima et albissima bysso , variis circa caput spiris et volucris diffusa , quae pileum ef-

gingebat dimidiatae sphaerae similem , et frontem Summi Pontificis vix tegebat.

מֵיֶלֶיL meil tunica hyacinthina erat tunica exterior ex lana hyacinthini coloris contexta , paulo ultra genua dimissa , undique clausa et rotunda , habens circa collum foramen ad transmittendum caput , et duo foramina in lateribus ad emittenda brachia et manus , cum non esset manicata. Insignem autem ornatum capiebat ex infima ora sive fimbria , quae appensa habebat 72 malogranata , et totidem tintinnabula , adeo ut inter duo tintinnabula unum fuerit malogranatum , et vicissim inter duo malogranata unum tintinnabulum. Malogranata quidem ex lana hyacinthina, purpurea et coccinea erant , eiusdemque plane materiae et coloris , ac baltheus, tintinnabula vero ex auro solido , ut clarum ederent sonum.

אֶפְרוֹדephod erat vestimentum breve in lateribus divisum , et sine manicis , memoratis tunicis superiniectum , factum ex auro , idest filis aureis colorem habentibus ex flavo et rufo mixtum, ex hyacintho, idest filis hyacinthinis colorem conchylii habentibus , ex purpura , idest filis purpureis concreti et nigricantis sanguinis colorem habentibus , ex coccino, idest filis coccineis colorem ignei splendoris habentibus , demum ex bysso , idest filis byssinis colorem album habentibus. Varias florum figuras haec vestis referebat , et ultra dimidias nates non propendebat. Duabus plagulis constabat , quarum altera anterior lumbos et ventrem tegebat et altera posterior tergum. Plagulae anteriori duo humeralia , nempe frusta contexta adhaerebant , quae ab axillis ad humeros protrahebantur , et in parte superna singulorum humeralium funda aurea inveniebatur , quae insertum habebat lapidem sardonychen , scilicet gemmam rubri coloris. In quolibet lapide sculpta erant sex nomina tribuum Israelis , nempe sex in dextro et totidem in sinistro. Fundae aureae , quae erant superne in humeralibus, tenebant locum fibularum, quibus

anterior et posterior plagula in humeris cohaerebant. Infra axillas attexta duo lora, in utroque latere unum, quibus corpori, tamquam cingulo, plagulae adstringerentur. Lacunam omni ornamento carentem, quam Ephod habebat in ea parte, quae medio pectori respondebat, occupabat חן rationale.

חן chosen pectorale, quod septuaginta interpretes verterunt λογιον rationale, et Vulgatus rationale iudicii, quippe Deus iudicia sua et responsa, non disertis verbis, sed alto silentio per pectorale summo Pontifici ostendebat, erat ornamentum pectoris, quadratum et duplicatum, adeoque intus concavum instar crumenae, factum ex filis lini subtilissimi, et quidem ter conduplicatis, opere Phrygiano, vario colore coccineo, hyacinthino, et purpureo, necnon auro, spithamae adaequans tam longitudine, quam latitudine, cui insiti erant duodecim lapides pretiosi, sigillorum sculptura insignes, quatuor ordinibus distincti, continentes nomina filiorum Israel, et quidem secundum generationes eorum.

In primo ordine erant ארז odem Sardius, lapis colore ruber, insculptum ferens nomen Rubenis, פתדא pitda Topazius, lapis colore viridis, caelatum habens nomen Simeonis, ברקת Barechet Smaragdus, lapis colore viridis, cui inscriptum erat nomen Levi.

In secundo ordine erant נמב nofech carbunculus, lapis rutilans instar carbonis accensi, cui inscriptum erat nomen Iudae, ספיר Saphir saphirus, lapis colore coeruleus, insculptum Issacharis nomen habens, ייחלם iahalom adamas, ut Braunius interpretatur lib. 11. de vest. Sacerdot. Hebraeor. cap. 13., lapis albissimus, aereus, albicans, et mirifice scintillans, cui nomen Zabulon inscriptum.

In tertio ordine erant לשעם lescem Lyncurius, lapis igneo colore fulgens, sed ad colorem rubrum, et colorem croceum aliquomodo vergens, ubi nomen Danis: שו.

scebo achates , lapis albi et nigri coloris , nomen habens Gad : אַחֲלָמָה Achlama Amethystus , lapis colore violaceus , cui inscriptum Nephtali nomen.

In quarto ordine erant תִּרְיָשׁ tarseisc chrysolitus , lapis aurei coloris , cui inscriptum nomen Aser : שְׂחִי scioam Sardonyx , lapis nigri coloris , nomen Iosephi habens : יִשָּׁפָה Iaspe Iaspis , lapis colore viridis , cui nomen Beniamin inscriptum.

Rationale sic descriptum quatuor habebat annulos aureos , in quolibet scilicet angulo unum , quorum superioribus duobus catenulae aureae infixae erant , quibus fundis aureis annectebantur humeralibus Ephodi , ut inde totum Rationale dependeret per superiores suos annulos , annuli autem inferiores annulis humeralium circa Ephodi cingulum , hyacinthinis vittis alligabantur et constringebantur.

Iamvero in Rationali erat Urim et Thummim , ut legitur in textu hebraeo Exodi cap. 28 v. 30. Septuaginta vocem אֲוִרִים urim verterunt δηλῶσις , declarationem , nam vocem אֲוִרִים originem habere putarunt a verbo אָוַר our lucere , idem quod Graece δηλῶσις declarare , manifestare , exponere : insuper vocem תִּמְמִים Thummim verterunt ἀληθείαν veritatem , quippe vocem תִּמְמִים Thummim a verbo אָמַן aman fudit , verum est , derivare sunt opinati. Quos sequutus Hieronymus , ut legitur in nostra vulgata , reddidit Doctrinam et Veritatem. At quid rei erant Urim et Thummim ? S. Ephiphanius tractat. de duodecim gemmis censuit Urim et Thummim fuisse adamantem mire pulchrum , praeter duodecim illas gemmas , collocatum in Rationali , qui ingenuam illam lucem suam pro varietate eventuum , de quibus consulebatur ab Israelitis , temperabat. Veteres quidam , et recentiores plurimi , Iosephum sequuti (Antiq. l. 3. c. 8) , asseruerunt ipsas fuisse Rationalis gemmas , exteriori quadam luce et fulgore a Deo immisso , futura et occulta reserantes summo Sacerdoti. Alii designatas crediderunt virtutes , quibus praestare debet summus Sa-

cerdos, doctrinam scilicet, et sanctitatem. Cornelius a Lapide existimavit fuisse duo verba pectorali infixæ, sive scripta in latere dextro et sinistro Pectoralis, ita ut horum verborum « pone in Rationali Urim et Thummim » sensus alius non sit, quam scribes hæc duo nomina Urim et Thummim in Rationali. Alii putarunt fuisse ipsum Dei nomen leoa pretiosae cuidam laminae, vel alteri materiae insculptum, et intra Rationale, quod erat instar crumenæ, cui imponitur apud nos corporale, inclusum. Verum quid, incassum terere tempus libet? Videtur quidem ex textu hebraeo Urim et Thummim fuisse aliud quidpiam Rationali suis gemmis distincto adiunctum; et sane id facile conficitur ab iis locis, in quibus Moses Urim et Thummim mentionem iniecit. Sic in Exodo cap. 28 Pectoralis partes omnes affabre pinxit, et tandem in commate trigesimo Urim et Thummim velut novum ornamentum explicavit, et Pectorali adiungi praecepit « et ponas in rationali iudicii Urim et Thummim ». Ad hæc Levit. cap. 8. v. 8. Moses postquam Aaroni pectorale aptasset, tum Urim et Thummim prehendit, eique adiecit « Imposuit ei pectorale, et pectorali addidit Urim et Thummim. Id enim de gemmis, quibus pectorale erat intextum, dici non potuit, cum eadem in eo haerent, nec umquam divellerentur. Igitur concludamus necesse est Urim et Thummim fuisse quidpiam a Rationali plane distinctum. At quid illud fuerit prorsus nescimus: quocirca omnium interpretum sapientissime loquutus videtur R. David in lib. Radic., ait enim: Non est manifestum apud nos quid hæc (Urim et Thummim) significant... et veritatem ignoramus.

Sed porro explicari par est quorsum Urim et Thummim pertineret. Ea scilicet res Deum praesentem portendebat; ita ut ab iis, qui regnarent, facile consuli posset in publicis negotiis. Dubium enim non est, quin Deus tamquam Imperator Israeliticam Rempublicam gubernaret.

Ista enim Theocratico regimine gaudebat. Quod cum ita esset prorsus oportebat, omnes eos, qui huic Imperio praessent, in difficillimis temporibus summum illum Regem interrogare. Enimvero dum Moses vixit, is Deum saepe alloquutus est, cuius iussis et auspiciis omnia administravit. Providendum autem erat, ut decedente Mose illi, qui in eius locum succederent, certum omen haberent, ex quo Dei consilium cognoscerent. Huc Urim et Thummim spectabant. Verum ea consulendi Dei ratio erat instituta: Qui Deum rogaturus erat, summum Sacerdotem accedebat. Hic statim Ephodum comparabat, quumque Pectorali sese ornasset, Urim et Thummim adiungebat: quo facto divina Oracula accipiebantur. Complura exempla afferuntur ex libris Regum. Unum nos damus. In libro primo cap. 30 v. 7. David Deum sciscitaturus Summum Pontificem Abiathar sic affatur « admove mihi, quaeso, Ephodum ». Cum autem Summus Sacerdos dicto audiens fuisset, David Deum rogavit « an sequar hoc agmen? An adipiscar? » Responsum est « adipisceris et captivos liberabis ».

At enim quo pacto responsum accipiebatur? Grotius asserit ipsum Deum respondisse. Spencerus, alique cum eo ex ipsis Urim et Thummim voces esse editas. Nobis verisimilior videtur Flavii Iosephi sententia, qui censet, Deum intimo quodam lumine summum Sacerdotem suam docuisse voluntatem, eum Urim et Thummim pectori aptaverat suo. Quamquam enim Deus responsa dedisse dicitur, tamen is hoc egisse intelligendus est per summum Sacerdotem. Hoc modo Deus loqui fertur, cum futura dormientibus portendit.

Oracula interrogare per Urim et Thummim, ut nobis videtur, fuit tantum summi Pontificis. Et sane ille per Urim et Thummim Deum consulere poterat, cui licebat gestare Rationale in quo erat Urim et Thummim, nec ab eo poterat separari. Atqui soli summo Pontifici lice-

bat gestare Rationale : expresse enim Exodi cap. 28 v. 29. ponitur inter vestimenta summi Pontificis. Ergo dicendum est ad summum Pontificem solum pertinuisse Deum consulere per Urim et Thummim. Quapropter Cunnæus de Repub. Hebr. lib. 1. cap. 14. errat , cum ait, Davidem Regem Ephod sibi applicuisse , eoque indutum Deum consuluisse ; nam verba illa , quae leguntur 1.Reg. cap. 30 v. 7. ». David ait ad Abiathar sacerdotem filium Achimelech : applica ad me Ephod : et consuluit David Dominum dicens : Persequar latrunculos hos , et comprehendam eos , an non ? Dixit ei Dominus : persequere , absque dubio enim comprehendes eos » nihil aliud significant , quam Davidem imperasse tantum Abiatharo , ut indutus Ephod Dominum pro se interrogaret ; qui Davidi morem gerens , attulit ejus causa Ephodum , ut scilicet oraculum ipse pro Davide consuleret. Neque vero quispiam temerariam hanc explicationem censeat , quippe vocem applica , et applicavit , quae iuxta nostram Vulgatam legitur in praefato textu , exprimit textus hebraeus per verbum נָגַשׁ *nagasc*, quod numquam significat vestire , sed potius accedere , afferre , adducere. Hinc verba illa » applica ad me Ephod et applicavit Abiathar Ephod ad Davidem « ex textu hebraeo ita sunt reddenda » affer mihi Ephod , sive affer pro me , mea causa : et attulit Abiathar Davidi (idest Davidis causa) Ephodum. Quae verba nimirum non denotant Abiatharem Ephodo induisse Davidem ; sed tantum Abiatharem ad Davidem attulisse Ephodum cum Urim , ut Deum consuleret.

Non autem pro quolibet Oraculum consuli debebat per Urim et Thummim , sed tantum pro personis in eminenti dignitate positis , id est Rege , Principe , Praeside Synedrii , et quidem in causis arduis de bello et pace , de patria , de Rege , de salute populi , et Reipublicae. Porro Numer. cap. 27. v. 21. legitur » Pro hoc , si quid agendum erit , Elcazar sacerdos consulat Dominum » hoc

est pro Iosue Eleazar pontifex indutus Ephod , et rationali , cui inscriptum est Urim , interrogabit Dominum : quae verba certe ostendunt Iosue , vel alios in simili dignitate constitutos petere posse consultationem Domini per Urim et Thummim ; ad illos enim spectabat bono Reipublice providere , pro quo Oraculum Urim et Thummim institutum inveniebatur. Ad haec Rationali , ut est communis omnium pene Rabbiorum traditio , duodecim Tribuum nomina Deus iussit inseri , ut ex eo sciretur , harum tantum causa huius Oraculi beneficium esse indultum , adeoque nonnisi pro publicis negotiis esse inquirendum. Hinc optime animadvertit Abarbanel Exodi 28 » Oportet ut interrogatio sit consilium , quod spectat negotium publicum totius populi , non de re particulari et alicuius privati. Nec iuvat asserere summum Pontificem Achimelech Deum consuluisse pro Davide , cum fugit a facie Saul , qui tunc erat persona privata , ut colligitur ex primo Reg. cap. 22. v. 9. ubi dicitur : » Vidi filium Isai in Nobe apud Achimelech filium Achitob sacerdotem qui consuluit pro eo Dominum ; nam haec verba sunt Doëg inimici Davidis , et Achimelech , qui ut maiorem sibi Saulis amicitiam conciliaret , Achimelech initae cum Davide conspiracy criminis false inussit , asseverans eum pro Davide Dominum consuluisse. Quod vero Achimelech pro Davide Dominum non consuluerit , evidens est ; toto enim capite 21. lib. 1. Regum , ubi de panibus , et gladio Davidi concessis agitur nulla Oraculi fit mentio. Tum David non petiit , ut pro se consuleret Dominum , nec quidquam petendum proposuit , sed tantum rogavit aliquid ad comedendum , et statim , ut dicitur v. 10 surrexit , et fugit. Haec certe evincunt , Dominum hic non fuisse consultum.

Deus per Urim et Thummim ubivis locorum , ubi res ita ferebat , consuli poterat. Si quis eo loci , ubi erat Sanctum , versaretur , in sanctuario , versus Arcam con-

versus Pontifex , interrogabat : at si Arca extra Sanctuarium esset velut 1. Reg. cap. 14 v. 18 ubi Saul in mediis castris consulebat Urim , necesse erat, ut coram Arca consisteret summus Pontifex : denique , ubi nec Arca adesset , nec Sanctuarium , ut apud Davidem 1. Reg. cap. 30 v. 7 versus illam plagam , sive regionem se vertebat Pontifex , ubi requiescebat Arca , et responsum ferebat.

כִּי תִזִיץ octayum et ultimum vestimentum erat lamina , sive bractea aurea , ab una aure ad alteram porrecta , quae vittis hyacinthinis fronti alligabatur , adstricta in occipitio. Lata erat duos digitos , et longitudine per universam patebat frontem calyculos hyosciami , et quasi flores referens insculptos. Lamina haec aurea ritu sigillorum scalpita , his verbis inscripta erat , קֹדֶשׁ לַיהוָה quodesc laiova , quod exponi potest sanctitas Domini , vel consecratus Domino.

ANIMADVERSIO.

E re esse ducimus heic animadvertere , vestes iam expositas aureas fuisse dictas. Et sane licet pallium, Ephod, pectorale , et lamina , quas sibi peculiare habebat Summus Pontifex , aureae essent , quia vel aurum solidum appensum habebant, ut pallium, tintinnabula aurea , vel fila aurea intexta , ut Ephod et pectorale , vel solido auro constabant , ut lamina ; tamen ob quatuor istas vestes reliquae omnes aureae vocabantur , prout ad hunc usque diem inter nos nil familiarius , quam dicere : hic totus auro fulget , totus auro vestitus est , quamvis unica tantum veste aurea vestitus sit, veluti pallio aut toga ceteris vestibus iniecta , ut spectantium oculos perstringat.

Ad haec summus Pontifex praeter has vestes quibus singulis diebus vestitus erat, et quae aureae etiam vocabantur , habuit et alias , quas semel tantum in anno induebat , decimo scilicet Tisri, magno die expiationis. Hae

vestes , quae erant feminalia , tunica , baltheus , et cidaris , dicebantur albae , quippe ex lino subtilissimo albo tantum constabant , et quidem ipse baltheus , qui ex lino tantum erat , nec quicquam intermixtum habebat.

Demum ab Ephod summi Pontificis distinguendum est **אֶפְדֹּד** Ephod bad , hoc est Ephod lineum , cuius fit mentio 2 Reg. cap. 14 v. 6 , ubi David , arcam foederis in suam civitatem transferens , et coram ea saltans , lineo cinctus Ephod memoratur. Et sane huiusmodi Ephod differerebat ab illo cum forma , non enim legitur habuisse humeralia , et cingulum , et lapides pretiosos , et annulos aureos , tum materia , nam non ex hyacinthino , purpura , coccino , bysso retorta et auro , sed ex puro lino factum erat. Aben Esra , Kimchius , et Rabbi Levi , Ben Gerson censent fuisse stolam. Fuit quidem hoc Ephod Sacerdotibus in usu , ut constat ex lib. 1. Reg. cap. 22. v. 19 , necnon quibusdam viris privatis honoratioribus ut constat exemplo praefato Davidis , et exemplo Samuelis , cui Anna eius mater Ephod lineum paravit (1. Reg. 11. v. 18).

ARTICULUS II.

De vestibus Sacerdotum.

Consueta Sacerdotum vestis tunica linea constabat , adiectis foeminalibus , ac tiara , et baltheo , quae vestes eiusdem erant materiae et formae , ac illae summi Pontificis : nisi quod fortassis pretiosior byssus adhibita fuerit in vestitu summi Pontificis , quam in vestibus Sacerdotum , ac tiara Sacerdotum fuerit altior , instar galeae , Summi autem Pontificis depressior , sed circa caput maiori mole et frequentioribus volucris diffusa.

§ IV.

De Sacrificiis.

Neminem latet pervetustam esse rationem Deum colendi caesis hostiis et oblatiis muneribus, eandemque cum sacrorum Religione ferre aetatem. Et sane primi homines, qui Deum coluisse leguntur, filii Adami fuerunt Cain, et Abel; illi autem sacrificia obtulisse leguntur Genes. cap. 4. Quod cum ita sit, liquet ante legem Mosaycam sacrificia fuisse, quae tamen distinguenda sunt ab illis, quae sub ipsa lege extiterunt. Porro sacrificia ante legem Mosaycam nulli loco, aut tempori erant alligata, nam quovis loco, ac tempore offerri poterant: tum ipsa offerebant capita familiarum, et primogeniti; sed post legem ad certos casus, tempora, loca, et ad Sacerdotium Leviticum pertinebant, singula suis legibus circumscripta, de quibus valebat, quod Deut. cap. 12, 1, 5, 6 sqq. Num. cap. 15, 39 sqq. et passim inculcatur.

Sacrificia ante legem Mosaicam dispescebantur in Holocausta, Eucharistica, et sacrificia foederum, et in illis conficiendis pauci observabantur ritus, ut ex Genesi colligi potest.

Verum post legem latam, ut ipsa Scriptura docet, fuerunt divisa in Holocausta, Salutaria, seu Pacifica, Piacularia, Ferta et libationes. De his iam nos singulis acturi, quatenus fuerint animalia sacrificiis apta, prius expediemus.

Animalia, quibus in Sacrificiis utebantur Hebraei, erant vaccae, vituli, tauri, caprae, hirci, haedi, oves, arietes, agni. His addi possunt ex avibus, turturæ, columbae, passerres. Debebant autem esse sine vitio, non gibba, non clauda, non scabiosa: et nisi saltem octavum ab ortu diem evasissent, inepta etiam Sacrificiis censebantur (Levit. cap. 22 v. 12). Hinc iure, meritoque optimo boves, et verveces, utpote animalia mutila,

arcebantur a sacrificiis. Quod si Levitici cap. 4 sit mentio de boum oblatione, hac voce tauri sunt intelligendi. Iam porro Sacrificia singulatim enucleare necesse est.

ARTICULUS I.

De Holocaustis

Holocausta hebraice dicta חֹלֶט otot ab חָלָה ala ascendit, et graece appellata ὁλοκαυστα ab ὅλος totus, et καίω uro, erant sacrificia in quibus victimae totae igne absumebantur praeter pellem et fimum, et plane in fumum abibant et ascendebant ad coelos.

Haec sacrificia imprimis destinata erant, ut Deum et supremum eius in omnes imperium demonstrarent, deinde ut Dei iram flecterent. Animalia his sacrificiis apta, masculini sexus essent oportebat; cum in aliis inter marem, et foeminam non distingueretur (Levit. cap. 4.)

Holocausta, quae fiebant ex ovibus masculis, capris, iuvenis triennibus, vitulis, tauris, hircis, arietibus anniculis, hac ratione offerebantur (Levit. cap. 4). Ad ostium Tabernaculi adducebatur victima, ibique offerens, dexteram tantummodo, vel ut malunt alii, utramque manum capiti illius imponebat: quo quidem ritu criminum confessio fiebat, totaque scelerum poena ex homine in hostiam transferebatur. Deinde victimam ipse per se, vel ut censent commentatores plerique, per Levitas excoriabat, concidebat, lavabat, aliaque minora praestabat. Tum Sacerdos sanguinem victimae patera excipiebat, et per Altaris circuitum, hoc est, circa infimam Altaris basim, vel circa illius limbum effundebat, ut e superiori ad basim deflueret. Detracta pelle praecidebatur victimae caput; illaque secta, demebatur omentum tegens viscera, et adeps ad renes. Intestina vero una cum mesenterio, ac pedibus lavabantur. Postea quatuor distinctae victimae

partes super struem lignorum constituebantur, et super illas imponebatur adeps, cui et addebantur appendices jecoris, et pedes. Omnium tandem postremum eminebat caput.

Quod si Holocaustum fieret ex turturibus, aut pullis columbae, sic offerebatur. Sacerdos accipiens avem in holocaustum destinatum, caput eius torquebat retrorsum, inflictoque vulnere cruorem inde fluentem spargebat ad basim Altaris; proiecta deinde gutturis vesicula cum pennis in locum excipiendis cineribus altaris destinatum, disrumpebat alas, non abscondens, nec dividens ferro: tum victima igni imponebatur penitus absumenda.

Haec Holocausta offerebantur vel ex lege divina, vel ex voto et arbitrio hominum. Ex lege offerebant Holocaustum Nazaraei, sive funere inquinati, sive voto suo perfuncti Num. cap. 6., quotquot a lepra, quotquot a sanguinis, aut geniturae morbo fluxu purgandi erant Levit. cap. 14, 15, mulieres post puerperium Levit. cap. 11, Pontifex in festo expiationis Levit. cap. 16, omnesque adultiores Israelitae, tribus maioribus festis, ad Sanctuarium confluentes, coram Deo apparituri Deut. cap. 16.

Praeter Holocausta iam descripta erat Holocaustum quotidianum nuncupatum iuge sacrificium. Dan. cap. 8. v. 11, quod consistebat in duobus agnis annum non excedentibus, qui singulis diebus Deo offerebantur, scilicet alter oriente Sole post oblatum incensum in Altari aureo, et ante cetera omnia sacrificia, alter autem occidente, addito similiae dimidio decimae partis Ephae, quae admixtum ferebat eximii olei tantum, quantum capiebat quarta pars hin, ac vini tantundem (Exod. cap. 29.)

In Holocaustis cedebat pellis Sacerdoti (Lev. c.7. v.8.)

De Sacrificiis Salutaribus seu Pacificis

Sacrificia salutaria seu pacifica, hebraice dicta זבחי שלום *scelamim*, erant illa, quae sive ad liberandum nuncupati, voti alicuius fidem, sive ad postulandum a Deo aliquid, sive in gratiarum actionem pro acceptis beneficiis, sive tandem in honorem Dei, solo Religionis spontaneae impulsu, nullo adigente praecepto, offerebantur. Hinc in sacris litteris divisa inveniuntur in votiva, Eucharistica, et voluntaria. Votiva dicebantur, quando voto quis se ad sacrificium offerendum obstrinxerat: Eucharistica, quando pro bonis impetratis fiebant: voluntaria, quando proprio pio motu quis ductus Domino sacra faciebat, vel ut honorem ei praestaret, vel ut ab eo aliquid peteret.

Haec sacrificia a זבחי שלום *scelam* pacem habere, pace frui nomen sortita, ita dicebantur, quod quasi signum pacis erant inter Deum, Sacerdotes, et offerentes, nam ex hoc sacrorum genere Deus, Sacerdos, et offerens, suam quisque partem accipiebat.

Ritus, quo haec sacrificia offerebantur, sic Levit. cap. III. et VII. descriptus legitur. Victima prae foribus Tabernaculi constituta, atque ab offerente manus impositione initiata, ab ipso mactabatur, qui adipem separabat, praebebatque Sacerdoti sacro igni imponendum, quem admodum et eidem sacerdoti tradebat cruorem circa Altare effundendum. Sanguine deinde ad basim Altaris effuso, partes sectae, riteque divisae manibus offerentis imponebantur a Sacerdote, eoque manus ducente elevabantur, atque ad quatuor mundi plagas sistebantur. Adeps postea, et cauda, si aries esset, igni tradebatur, pectusculum, et armus dexter Sacerdoti cedebant, reliqua omnia offerens secum referebat, qui ex illis plerumque instruebat convivia, seu familiae, seu amicis.

ANIMADVERSIO.

Quum oblatio in sacrificiis pacificis perficeretur tantum similia, panibus, aut frumento, tunc nihil offerenti concedebatur; sed parte igni Altaris tradita, reliqua Sacerdotibus cedebant.

Ad haec ex hostiis pacificis pro re a Deo impetranda, sive in Templo, sive in privatis aedibus offerentibus cum tota familia degustare permissum erat non solum illa die qua oblatae fuerant, verum etiam in posterum diem: at contra ex hostiis pacificis pro re iam impetrata degustare licitum erat solummodo ea die, qua oblatae fuerant. Quod si quis post ex his hostiis comedisset, irrita seu infructuosa reddebatur oblatio: et qui comederat, praevaricationis reus, et profanus seu immundus fiebat, et insuper morte plectendus erat Levit. cap. 7. v. 16 et 17.

ARTICULUS III.

De sacrificiis Piacularibus.

Sacrificia Piacularia distinguuntur Lev. cap. VII. v. 7. in sacrificia pro delicto, et in sacrificia pro peccato. Delictum hebraice dicitur עֲוֹן *asciam*, peccatum vero חַטָּאת *chat-tat*. Quid sit discriminis inter peccatum, et delictum, antiqua quaestio est, et implicatissima. Augustinus quaest. XX in Leviticum interpretatur peccatum, culpam commissionis: vocat delictum, culpam omissionis. Alii delicti nomen accipiunt de criminibus per ignorantiam commissis, peccati autem de criminibus sponte atque a volentibus admissis; hinc asserunt septuaginta delictum praefato Levitici loco vertisse αλεμμελαιαν, id est αλην μελαιαν, quasi praeter curam. Verum discrimen hoc non ubique in sacris litteris servatur, cum in Levitici VI. v. 1. occurrant crimina sponte, nec ab imprudentibus commissa, quae pecca-

ti nomine designantur; sicut vicissim et ignorantiae crimina delicta appellantur Levitici V. v. 12. Ut ut sit de hoc discrimine, certum tamen est, eodem ritu Sacrificium pro delicto et pro peccato fuisse oblatum, Levitici enim capite VII. v. 2. legitur, sicut pro peccato offertur hostia, ita et pro delicto. Hinc satis est mihi nunc caeremonias exponere, quibus Sacrificium pro peccato offerebatur, ut ratio agnoscatur, qua sacrificia pro delicto peragebantur.

Sacrificia offerri poterant vel pro peccato Summi Pontificis, aut totius populi, vel pro particularium hominum peccato, vel demum pro pauperum peccato.

Si pro peccato Summi Pontificis Sacrificium offerebatur, scilicet pro actionis minus rectae expiatione, quam ipse imprudens commiserat, unde error et crimen pravo eius exemplo aut doctrina, aut munere ministerii sui obeundo, in ceteros derivaretur, vitulum sic offerebat in sacrificium (Levit. cap. IV. v. 3.) Prae Tabernaculi foribus illum statuebat, et sacerdotali manu capiti imposita, peccatum suum profitebatur, et veniam implorabat. Inde victimae iugulatae sanguinem in Tabernaculum inferens, digito in eo tincto, septies contra velum ante Sanctuarium expansum aspergebat, linitisque Altaris thymiamatis cornibus, quod supererat cruoris ad basim Altaris holocaustorum effundebat. Adeps igni eiusdem Altaris traditus: reliqua omnia, ne excepta quidem pelle, extra castra elata in locum purum, excipiendis cineribus Altaris holocaustorum destinatum, igne cremabantur.

Sacrificium pro expiatione peccati ab universo populo imprudenter perpetrati in eo tantum distinguebatur ab illo, pro Summi Pontificis peccato oblato, quod in eo Seniores populi, totius gentis personam referentes, vitulo manum imponent, et peccatum a populo commissum faterentur.

Jam vero Principum populi, id est regum, copiarum

Imperatorum , principum Tribuum , urbium , et clarissimarum familiarum , peccato detergendo , hircus prae foribus Tabernaculi offerebatur , fatente interim ipso crimen suum , posita supra victimam manu. Vulgarium hominum sacrificium ovem sive capram exigebat. Porro in his sive Principis , sive privati hominis sacrificiis , sanguis non inferebatur in Tabernaculum , ut velum aspergeretur ; sed ex eo tantum quatuor Altaris holocaustorum cornua linebantur. Reliquum sanguinis ad basim Altaris effusum , adeps crematus ; cetera omnia Sacerdotibus cedebant , non nisi tamen in Tabernaculo , sive Templo degustanda. Si forte aries pro peccato offerretur , semper ejus cauda cum adipe adolenda erat. (Levit. cap. IV.)

Quod si cui minor esset census , quam ut sufficeret offerendae ovi , sive caprae , geminos turtures vel pullos columbarum substituebat ; alterum pro peccato , alterum in holocaustum (Levit. cap. I.) Sacerdos avem in holocaustum destinatum , offerebat ritu descripto § IV art. I. de Holocaustis. Avi pro peccato offerendo avulsum caput nonnulli volunt ; sed alii in adversam tantum partem retortum malunt. Facta deinde ungulis incisione inter caput , et guttur , sanguinem inde manantem Sacerdos , post tincta Altaris latera , ad basim Altaris effundebat. Inde omnia Sacerdotis erant.

Si quis vel his exhibendis esset impar , tantum farinae offerebat , quantum decima Ephraim parte contineretur , cum oleo , sale , et vino , talis oblationis familiaribus condimentis , adiecto et thure , ut gratum libamini , dum igne absumebatur , conciliaret odorem.

Inter sacrificia piacularia numerabantur etiam sacrificium pro peccati piamine , quo leprae morbus contrahebatur , nam lepra ceu necessaria quaedam intemperantiae consecutio , sive incommodum aliquod e neglecto corporis cultu proveniens reputabatur ; necnon sacrificium vaccae rufae , cuius cineres aqua commixti valebant ad eluendas

maculas contractas in funere, vel cadaveris contactu: et sacrificium hirci emissarii die solemnī expiationis oblatum, cui sua in sequenti paragrapho artic. IV. erit narratio, cum scilicet de expiationis festo disseremus (Lev. c.14).

Sacrificium pro leproso sic fiebat. Valetudini restitutus leprosus non continuo, nec privata auctoritate sua restituebat se castris, extra quae leprae morbo correptus fuerat depulsus, sed adibat Sacerdotem, sistebat se illi, et iudicium de valetudine sua ab ipso quaerebat. Si Sacerdos declarabat ex morbo convaluisse, ille duos passerēs, vel ut nonnulli interpretantur, duas aves puras, quaecumque illae essent, cum fasciculo ex ramusculis cedri et hyssopi, vitta purpurea colligatis, eidem Sacerdoti offerebat, qui statim alteram ex illis super aquam, ad hoc in vase praeparatam, immolabat; alteram vero superstitem, fasciculo cedri et hyssopi ita illigabat, ut caput haberet manubrio respondens, caudam autem, alasque oppositas. His ita peractis, fasciculus cum ave ad caput usque in aqua sanguine mixta mergebatur: quo statim reducto aspersiones leprosi, sive domus ea labe infectae, fiebant. Post haec soluta avis libera dimittebatur. Hac ratione peccatum eius, qui leprae morbum contraxerat, expiatur.

Tum ingressus ad Urbem illi permissus. Domum autem ingredi nonnisi evoluta hebdomada ipsi licebat. Eo igitur veniens omnes corporis pilos radebat, ac frigida aqua se lavabat. Die octava ad ostium Tabernaculi coram Sacerdote se sistebat, cum duobus agnis, et una ove, necnon cum tribus decimis similae oleo conspersae, et olei sextario. Sacerdos primum agnum sacrificabat pro delicto, secundum pro peccato, et demum ovem offerebat in holocaustum; quibus Deo oblatis, cruore victimae linebat extremum auriculae dexteræ, pollicis dexteræ manus, ac pedis dexteri; quibus peractis liber dimittebatur.

Vaccae rufae sacrificium has caeremonias admittebat (Num. cap. XIX). Seligebatur quotannis, ut ait Hieronymus

epist. 27, vacca coloris rufi, aetate integra, iugo tamen adhuc non submissa: et extra castra comburebatur tota, nihilo de pelle, carnibus, sanguine, fimo reservato; unaque cum illa rami cedri, et hyssopi, ac lana purpureo colore nitens in pyram proiciebantur. Qui remanebant ex eo sacrificio cineres, aqua immixti, valebant ad eluendas maculas contractas in funere, vel cadaveris contactu, quibus homines rebus sacris arcebantur. Haec lustratio die tertia, et septima a labe fieri debebat. Si quis purificationem omisisset die tertia, septima die a labe mundus non censebatur; sed a tertia illa die septem ex integro ducendi erant dies, ut absolute, pleneque lustraretur. Huic autem sexta dies habebatur pro tertia: tunc autem primo lavanduserat; iterum vero lotio alia recurrebat die decima, quae dies septima habebatur, ac totius caeremoniae postrema. Elapso illius temporis spatio, aqua se, et vestes, qui maculam contraxerat, lavabat; quibus omnibus lustrationibus absolutis, adhuc tamen a castris usque ad vesperam ceu immundus removebatur. Tanta erat aquae lustralis ex vaccae rufae cineribus paratae sanctitas, ut ea uti ad alios aspergendos, ne purissimi quidem permetterentur citra crimen violatae Religionis, non expiandum nisi separatione illorum a civili commercio, et a rebus sacris usque ad vesperam.

ANIMADVERSIO.

Haud putandum est sacrificia a Deo praescripta in expiationem peccatorum, per se maculam illorum, aut culpam delere, ut enim ait Apostolus in ep. ad Heb. cap. 10. v. 4. « impossibile est sanguine taurorum et hircorum auferri peccata »; sed tantum reparare exteriorem sordem credendum est, sive a capite sontium removeve temporalis poenae a Deo, vel Iudicibus infligendae severitatem.

Crimen autem debebatur unius Fidei, Spei, Caritatis, atque perfectae contritionis, sacrificio coniunctae.

Ad haec vaccae rufae oblatio inter sacrificia proprie non est referenda, cum illa nequitiam in Altari sisteretur; quod et de ave pro leproso immolato, ac de hirco emissario censendum est.

ARTICULUS IV.

De fertis et libationibus.

Ferta hebraice dicta מנחות menachot, munera, erant oblationes, quae constabant ex farina triticea vel hordeacea. Huiusmodi oblationes vel separatim a victimis fiebant, vel victimis addebantur. Fiebant separatim a victimis, cum sine victimis afferebantur, velut erant manipulus hordei secunda die Paschatis offerendus Lev. cap. 23: duo panes offerendi Pentecostes festo Lev. ibid.: panes propositionis in mensa aurea, quae se per modum Altaris habebat Exod. cap. 25.: farina oblata in sacrificium delicti a fonte, qui nec agnam, nec par columbarum aut turturum afferre poterat ex egestate Lev. cap. 5: fertum initiationis, quo Sacerdos quisque Sacerdotium adibat. Lev. cap. 6: fertum zelotypiae, quod vir zelotypus ad uxoris suspectae crimen arguendum offerri curabat Lev. cap. 5: fertum simile incoctae Lev. 2: fertum in patella plana coctum ibid. v. 6: fertum in sartagine frictum v. 7: fertum in clibanofurnoque pistum v. 3, et placentarum quoddam genus, quae quidem oleo delibutae, minime vero perfusae erant; illorumque fertorum pars in Altari cremabatur, pars Sacerdotibus cedebat.

Insuper addebantur victimis, cum inferebantur super victimam iam immolatam, vel super victimae discerpta membra, in Altari posita, ut flammis adolerentur.

Numquam autem ab his oblationibus disiungebantur portiones olei, turis, et salis, quae simul omnia tamquam oblationum eiusmodi familiaria erant condimenta. Thus vero non condimentum habebatur, sed potius vapore suo gratum oblationibus, dum igne torrebantur, conciliabat odorem. Mel omne, et fermentum aberat, quod non cohaereant cum sale, et oleo; quin et commixta illis farina potius acsceret. Quod si in eucharisticis sacrificiis panes fermentati adhibebantur Lev. cap. 7. v. 13: et in primitiarum oblatione duo panes fermentati afferebantur Lev. cap. 23 v. 17.: haec omnia certe offerebantur Deo, ut cederent in alimentum Sacerdotum, non in usum sacrificiorum in Altari.

Libationes hebraice nuncupatae נסכים nesachim significabant vini effusionem, quo impositae Altari victimarum carnes aspergebantur.

Victimae, quibuscum Deus ferta et libationes coniungi voluit, erant holocausta, sacrificia eucharistica, ex grege, vel armento lecta, sed nulla ex volatilibus data, nisi quando volatilia ista quadrupedi substituta essent Num. 28 et 29. Carebant vero victimae pro peccato fertis, et vini libationibus, nisi a leproso sanato afferrentur. Non omni tamen pecorum generi eadem similiae, aut etiam vini, oleique portio addita fuit, sed alia bobus, alia arietibus, alia hircis, alia agnis, alia vitulis adhibenda Num. cap. 13.

ANIMADVERSIO.

Haec praestat advertere legem offerenti non praecepisse, ut tantum quantitatem farinae, olei, vini, aliarumque rerum, quae sacrificiis addebantur, offerrent, sed eius religioni, et pietati permittebat offerre praeter illam quantitatem, quae praescribatur; Sacerdos autem partem illorum urebat in Altari, partem sibi arrogabat, tamquam

mercedem navatae operae , quæ distribuebatur inter socios , qui per id temporis in Tabernaculo ministrabant. De thure nihil reservabat , totum enim in Dei honorem cremabatur.

§. V.

De Festis Hebraeorum.

Non omnia Hebraeorum festa a Mosaica lege suam duxerunt originem , nam inter ea duo fuerunt festa , quae a Judaeis aetate posteriori instituta inveniuntur. Et sane festa Sabbati , Neomeniae , tubarum , expiationis , quae ordinaria , id est minus solemnia , dicebantur ; et festa Paschatis , Pentecostes , et Tabernaculorum , quae solemniora erant , lex Moysis induxit : sed festa Purim et Encarnationum auctores agnovere ipsos Israelitas. De eiusmodi festis brevi , atque singillatim nunc edisserendum est.

ARTICULUS I.

De festo Sabbati.

Vox Sabbatum , hebraice שַׁבָּת sciabat , id est cessatio , quies , a radice שָׁבַת sciabat , quievit , triplici sensu in Sacris litteris accipitur : 1.º pro quibusvis festis solemnioribus , sic Levit. cap. XIX v. 30. « Sabbata mea custodite » hoc est festa mea : 2.º pro tota hebdomada , sic Lucae cap. XVIII. v. 12. cum Pharisaeus ait « ieiuno bis in sabbato » intellexit , ieiuno bis in hebdomada : 3.º pro septima die cuiusque hebdomadae , sic Exod. cap. XX v. 10 « septimo autem die sabbatum Domini Dei tui est. » Nos iam de Sabbato tertio sensu accepto loquemur.

Diei septimae cuiusque hebdomadae sanctificatio verisi-

millime nobis instituta videtur septimo die creationis, quo Deus cessavit ab omni opere, eumque sua benedictione consecratum sibi reservavit (Genes. cap. 11. v. 5). Et sane quem in finem Deus cessavit ab omni opere omissione operationis? Non profecto in alium, quam ut homines doceret, septimo die ab opere suo quemque quiescere debere. Cur diei septimo benedixit, nisi ut itidem homines condoceret, hoc praecipue die nomen Dei ob peractum creationis opus glorificandum esse. Demum cur sanctificavit eum, nisi ut ostenderet se secrevisse illum ab aliis diebus, ut festus ac sollemnis mortalibus esset; hanc enim frequentissimam et genuinam vocis sanctificare significationem, praesertim in veteri Testamento, esse, notius est, quam ut a nobis probari debeat.

Hunc diem, quem primi homines populi Dei coluerunt iam inde ab Adamo, postea Moses Exodi cap. XX. v. 10. lege et praecepto confirmavit, cum ait « septimo autem die Sabbatum Domini Dei tui est: non facies omne opus in eo sex enim diebus fecit Dominus caelum et terram et mare et omnia, quae in eis sunt, et requievit die septimo: idcirco benedixit Dominus diei Sabbati et sanctificavit eum.

Quamobrem sabbati sanctificatio consistebat praecipue in cessatione ab omni arte, et opere servili ad emolumentum aliquod temporale, ita ut homines et bestiae ipsae quiescerent: et in bonorum operum exercitio, orationibus, gratiarum actionibus, publico et privato impenso in Deum cultu, lectione et explicatione Legis. Insuper die sabbati duo agni anniculi offerebantur in holocaustum; quibus tamen consueta quotidiana sacrificia, matutinum ante reliqua, et vespertinum post reliqua, cum suis oblationibus minime impediabantur Num. cap. XXVIII. v. 9.

Jam vero inter opera servilia, quae die sabbati prohibebantur, erat ignem succendere vel servilibus praestandis operibus, ut decoquendo pani, excoquendisque me-

tallis; sive ad opera vitae necessaria, uti ad parandos cibos (Exod. cap. XVI. v. 23. et XXXV v. 3). Hinc cibos sabbato comedendos Hebraei feria sexta apparabant, qui dies idcirco ab Hellenistis *παρασκευή* id est praeparatio nuncupabatur. Tum accensebatur etiam longum iter, unde Jesus ait Matth. cap. XXIV v. 20 « orate ut non fiat fuga vestra in hieme vel sabbato » : proindeque Hebraeis egredientibus ex urbe nefas erat longius iter protrahere, quam ad cubitos bis mille, nempe ad duos trientes milliarii nostratis, uti diximus cap. XVI. § III. de mensuris.

Sabbati quies capitali poena iniuncta erat, sic legitur Exodi cap. XXXV v. 2 « qui fecerit opus in eo occidetur ». Quocirca ille Israelita ex eo quod sabbato ligna collegisset, lapidibus iussu Domini extra castra ab omni multitudine obrutus fuit, Num. XV. v. 36.

Festum hoc, sicut et cetera omnia, a vespera diei antecedentis ad vesperam diei sequentis celebrabatur.

ANIMADVERSIO.

Quum in Sabbati diem incideret unus ex septem diebus azymorum, qui post Pascha celebrabantur, tunc Sabbatum illud dicebatur magnus dies Sabbati non solum propter totius gentis concursum, cum esset apud Judaeos in maiori cultu et veneratione; sic loquitur Thomas in 4. dist. II. q. 2. a. 2. ad 5» quocumque die de septem diebus Azymorum Sabbatum veniret, scilicet Sabbati et Paschae. Quapropter cum apud Joannem cap. XIX v. 31, legitur « erat enim magnus dies ille Sabbati » intelligitur eo anno quo Christus mortuus est, Sabbatum incidisse in secundum diem azymorum; nam, ut ostendemus 3^a parte nostri Apparatus Biblici, dies Parasceves quo Christus fuit Cruci affixus, et spiritum emisit, fuit primus dies Azymorum.

ARTICULUS II.

De festo Neomeniae

Festum Neomeniae erat festum, quod primo ineuntis mensis lunaris die celebrabatur. Et sane primum mensis lunaris diem Hebraei maxime colebant et praeter sacrificia quotidiana offerebant in holocaustum duos vitulos, unum arietem, septem agnos cum similia mixta oleo, et libamine vini, necnon hircum in sacrificium pro peccato ad expiationem (Num. cap. XXVIII.) Hoc festum statutum videtur, ut agnosceretur Providentia et Sapientia Dei universum regentis, dirigentisque ad arbitrium anni et temporum cursus, vices et successiones.

ANIMADVERSIO

Vulgatus interpres primum diem cuiuslibet mensis Hebraeorum, seu Neomeniam appellat more Romanorum Kalendas; hinc Num. cap. XXVIII v. 2 legitur « in Kalendis autem offeretis holocaustum Deo ».

ARTICULUS III.

De festo tubarum

Festum tubarum prima die sollemni et feriata mensis septimi Tisri nuncupati, qua annus civilis incipiebat, celebrabatur. Tubarum festum dicebatur, nam tubarum clangore nuntiabatur. Peculiaria hujus festi sacrificia fuerunt: Holocaustum ex vitulo, ariete, septem agnis cum libationibus, et pro Peccato hircus. Addebantur, praeter haec, sacrificia in Neomeniis praescripta, et perpetuum sacrificium matutinum et vespertinum. (Num. cap. XXIX). Licet huius festi inductionis specialis causa in Sacris litte-

ris non assignetur, tamen fuisse institutum creditur, ut populus ad fervorem in Dei servitio anni initio renovandum excitaretur.

ARTICULUS IV.

De festo expiationis.

Festum expiationis hebraice appellatum יוֹם הַכִּפּוּרִים iom achippurim, dies expiationum (Levit. cap. XXIII. v. 27.), nam eo festo expiabantur crimina et Sacerdotum, et populi toto anno admissa, die decimo mensis Tisri, a vespera scilicet qua nonus dies Tisri desinebat, ad vesperam usque illam qua undecimus inibat, sic peragebatur.

Summus Sacerdos non pedibus tantum, manibusque, ut in vulgaribus sacrificiis, sed toto corpore prius lotus, induebatur vestibus lineis. Tum vitulum immolabat pro se, domoque sua; imponens simul capiti victimae manum, ac peccata sua profitens. Sisteat tunc populus geminos hircos prae foribus Tabernaculi, super quos iactae sortes distinguebant, uter immolationi coram Domino, uter libertati sisteretur. Deinde summus sacerdos sumebat thuribulum plenum prunis ex Altari holocaustorum depromptis, atque ex vase affato implebat manus thymiamate, quod iniiciebat disco. Thuribulum prunarum manu dextra capiebat, et discum thymiamatis sinistra. Ita ingrediebatur in Sancta Sanctorum, et ad Arcam foederis accedebat, quo in loco deponebat thuribulum, igni imponebat thymiamata et expectabat, donec sublatus e prunis vapor, nube quadam obumbraret Arcam, et Propitiatorium, ut curiosum obtutum prohiberet; qua in re si defecisset, morti reum adiudicabat Deus (Lev. XVI. v. 13.). Post datum thus e Sanctuario egrediebatur; tum assumens sanguinem vituli iam immolati, iterum redibat intro: atque digitos suos sanguine illo tingens, aspergebat septies inter Arcam et velum ante Atrium Sanctua-

ril appensum. Inde ad Altare egressus, in latere ipsius hircum, sorte immolationi destinatum, mactabat; cuius pariter sanguinem in Sanctuarium inferens, eodem quo prius ritu septies inter Arcam et velum aspergebat; easque aspersiones redux in Atrium persequutus, omnia circum loca lustrabat. Eo autem tempore Sacerdotibus, Levitis, et populo in Tabernaculo, sive in Atrio adesse nefas erat (Lev. cap. XVI. v. 17.). His peractis quatuor cornua Altaris holocaustorum sanguine vituli, et hirci abluerebat, aspersioibus septies iteratis.

Ita expiatis Sanctuario, Tabernaculo, et Altari ab immunditiis filiorum Israel, non quod Sanctuarium proprie aliquo peccato inquinaretur, sed quia censebatur quodammodo pollui peccatis Sacerdotum, et populi; summus Sacerdos ducto ad se hirco in libertatem asserendo, manus impositione profitebatur peccata et sua pariter et populi; rogabatque Deum, ut in caput eius victimae converteret debitam utriusque ultionem. Finita confessione deducebatur hircus in desertum ab homine idoneo, i. e. mundo, siye Sacerdos esset, siye Israelita, qui vel hircum impellebat in praecipitium, vel dimittebat liberum. Huiusmodi hircus secum deferre credebatur omnium Israelitarum delicta. Tactu huius hirci tamquam si maculam aliquam contraxisset Sacerdos, positis vestibus, totum corpus lavabat. Tum priores vestes lineas, vel iuxta alios, splendida suae dignitatis ornamenta sumebat, conferebatque se ad immolandos duos arietes, alterum pro se, alterum pro populo. Adipem hirci immolati pro peccato ponebat in Altari; reliquiae omnes victimae illius, pellis, intestina, pedes et carnes, extra castra elatae, cremabantur a viro ad id destinato, qui non prius se restituebat castris, quam post elutum corpus simul, et vestes; atque id imperatum erat pariter viro, qui hircum deduxerat in desertum.

His caeremoniis agebatur sacra expiationis dies, inter festivas solemniissima, dicta propterea Sabbatum Sabbato-

rum , requies requierum ; in qua vel ipsa ciborum prae-
paratio vetabatur , quae ceteris diebus festis permissa e-
rat. Praeter religiosum otium , arctum servandum erat ie-
iunium ab omni cibo , potu , coniugiiue usu remotum.

Festum id institutum censetur , ut perennis esset me-
moriam eius diei , qua Moyses tertio e monte descendens ,
populo venit nunciaturus , Deum illi remisisse culti vitu-
li crimen.

ANIMADVERSIO

Hircus , qui in desertum deducebatur , in textu hebraeo
Levit. cap. XVI. v. 8. appellatur אַזָּזֵל azazel , de cuius
vocis explanatione prorsus non convenit inter interpretes,
sed probabilior sententia est D. Hieronymi , Graecorum-
que quos Vulgatus noster , et Pagninus sequuntur , scili-
cet vocem אַזָּזֵל azazel derivare ex אֵז ez, capra sive hir-
cus , et אָזֵל azal abiit ; ac proinde significare hircum va-
gum , et sine custode aberrantem.

Ad haec nonnulli censent diem sollemnem expiationis
ad omnia Sacerdotum et populi crimina purganda defini-
ri ; sed alii contra , ut Talmudistae , opinantur extendi
tantum ad ignorantiae delicta atque ab imprudentibus com-
missa, nam reliqua graviora crimina , et quaecumque pru-
dens quis suadente tumore mentis et in malum propen-
sione misisset , unus expiabat amor virtutis oppositae ,
perfectae charitati coniunctae.

ARTICULUS V.

De festo Paschatis.

Paschatis etymon haud a verbo graecanico Πασχειν pa-
ti arcessendum videtur , quia Christus illo tempore pro no-
bis passus est ; sed potius ab Hebraeo פֶּסַח pasach transi-
vit deducendum est. Deus enim solemnitatem Pachalem in-

stituit, ne unquam transitus Angeli per Aegyptum, qui Aegyptiorum primogenitos perimens Israelitarum domos reliquit illaesas, memoria deleteretur; sic Exodi cap. XII. v. 26. et 27. legitur « cum dixerint vobis filii vestri: Quae est ista religio? Dicetis eis: victima transitus Domini est, quando transivit super domos filiorum Israel in Aegypto, percutiens Aegyptios, et domos nostras liberans.

Festum Paschatis inibat die decima quinta mensis Nisan qua Agnus paschalis comedebatur, nam ejus exordium ponebatur in agni comestione, et sex diebus consequentibus peragebatur. Solemnes et feriatæ erant dumtaxat decima quinta mensis Nisan, et vigesima prima; ita tamen ut in eis ciborum praeparatio, veluti Sabbati die, interdicta non esset.

Ritus a Deo praescripti celebratione primi Paschatis in Aegypto peracti, hi fuerunt (Exod. cap. XII.) Singulae familiae die decima mensis Nisan agnum masculum, anniculum ut scilicet annum aetatis non excederet, nulloque vitio infectum elegerunt, quem patres familias, sive primores natu domi suae mactarunt ad vesperam diei 14 Nisan, vel ut habet textus hebraeus inter duas vespas, id est spatio, quod intercedit inter nostratam horam secundam pomeridianam usque ad solis occubitum: deinde domuum suarum postes et superliminare hyssopo, agni immolati sanguine tincto, asperserunt, ut Angelus, cui exterminium primogenitorum Aegyptiorum commissum erat, eo signo viso domus illas praeteriret, illaesosque eorum infantes servaret. Ineunte autem nocte diei XV. agnum igni assum cum pane azymo, lactucisque agrestibus comederunt stantes, cincti renes, calceati, baculum manna gerentes, peregrinorum apparatu: et tota illa nocte usque mane pedem domo non extulerunt. Caput, pedes, et exta agni reicere, nec non ossa frangere ipsis nefas fuit. Quidquid vero remansit carnis, et ossis igne absumpserunt ante noctis exitum.

Azymorum esus cum agno paschali initium duxit a priori vespera diei XV. Nisan. Exinde per septem continuos paschales dies azyma illa obtinuerunt, id est, a prima initi festi die usque ad exitum septimae. Quicumque autem panem fermentatum eo tempore comedisset, e numero Israelitarum expungebatur, et habebatur proinde velut alienigena, excidensque a iure obtinendae promissionis foederis, ac de ceteris fidelium Israelitarum praerogativis.

Ritus comedendi agnum paschalem cum lumbis accinctis, cum calceamentis in pedibus, cum baculis in manibus, cum festinatione, uti et alter oblinendi sanguine agni postes, et superliminaria, ac tandem cautio, ne domo nocte illa convivae egrederentur, nonnisi ad Pascha in Aegypto celebratum pertinuerunt. Et sane huiusmodi ritus in institutione anniversarii Paschatis Num. cap. IX. v. 2. et seq. neque repetuntur, neque praescribuntur. Quocirca Hebraei reliqua Paschata celebrarunt in lectulis mensalibus decumbentes, et agni sanguinem quem Tabernaculo erecto, et deinde Templo in eiusdem Atrio immolarunt horis pomeridianis diei XIV. Nisan, Sacerdotes in pateris excipientes ad basim Altaris fundebant. Si familia, quae agnum obtulerat in Atrio Tabernaculi, vel Templi, et suam domum deduxerat, eidem comedendo igni asso non suffecisset, alii ex vicina domo adhibebantur. Nullum commensalium numerum Deus praefinivit, sed consuetudine inductum, ut nec pauciores, quam decem, nec plures, quam viginti, accerserentur (Joseph de bello l. 7. cap. 16).

Vespere XIV. diei mensis Nisan sedulo totam domum Hebraei pervestigabant, ne quid fermenti, vel fermentati panis remaneret apud ipsos, cum Pascha immolaretur, et septem succedentibus diebus, paschali festo sacris. Quamobrem azyma tantum comedere poterant tempore paschali.

Non solum autem die prima Paschatis, scilicet die XV. mensis Nisan qua agnus Paschalis comedebatur cum azymis, et lactucis agrestibus, verum etiam per sex dies se-

quentes mactabantur in holocaustum duo vituli, aries unus, et septem agni, quibus Sacrificium hirci pro peccato populi addebatur (Num. cap. XXVIII. v. 19 et seq.)

Paschatis celebrandi ea erat necessitas, ut qui illud neglexisset, sive Israelita esset, sive alienigena, modo circumcissione initiatus, de populo Dei exterminaretur (Num. cap. IX. v. 13). Qui vero legitime impediabantur, velut itinere, morbo, impuritate, die XIV. sequentis mensis solemnitatem illam celebrabant. (Num. cap. IX. v. 11.)

ARTICULUS VI.

De festo Pentecostes.

Altera die Paschatis, scilicet die XVI. mensis Nisan, manipulum hordei Hebraei demetebant, quem in Atrium Templi deferentes excutiebant, granisque igne tostis, et in mortario molitis gomor implebant, cui affundebatur Log olei, addito thuris pugillo. Haec omnia Sacerdos accepta, coram Domino quatuor Mundi partibus sistens, agitabat. Deinde parte iniecta super ignem, reliqua sibi reservabat. Hac absoluta caeremonia, integrum erat singulis metere messes (Lev. cap. XXIII).

Jam vero a die XVI mensis Nisan septem hebdomadae numerabantur, id est dies quadraginta novem; et post horum dierum decursum die quinquagesima celebrabatur festum dictum ab Hebraeis חַג שִׁבְעָה עָשָׂר chag sciabuhoth festum septimanarum, nam post septem hebdomadas consequabatur: et ab Hebraeis Hellenistis appellatum Πεντηκοστή nempе ημερῶν quinquagesima dies.

Quum septem hebdomadae numerarent Hebraei a secundo azymorum die, factum est, ut Sabbatum quod ab illo secundo die proximum erat, diceretur Sabbatum secundo primum, i. e. Sabbatum primum a secundo die azymorum: alterum proxime consequens, Sabbatum secundo secundum, i. e. Sabbatum secundum a secundo die azy-

morum : tertium deinde , tertio secundum : quartum quarto-secundum , et sic de singulis usque ad diem Pentecostes.

Offerebantur in Templo die Pentecostes duo ex frumento panes , e duobus assaronibus similae fermentatae singuli. Autumant nonnulli Sacrae Scripturae interpretes, ut Menochius , Malvenda , aliique , singulas familias duos panes obtulisse ; sed alii verisimilius putant , duos tantummodo panes , totius gentis nomine oblatos. Panes isti ad Altare quidem offerebantur , et coram Altari a Sacerdote agitabantur , sed quia fermentati erant , non imponebantur Altari , sed toti cedebant Sacerdoti.

Ad haec septem agni anniculi , vitulus , et arietes duo in holocaustum , duo agni in hostias pacificas , et hircus pro peccato Altari imponebantur ; necnon duo vituli et aries in holocaustum , septem agni in sacrificium pacificum , et hircus pro peccato.

Festo Pentecostes quodvis opus servile Hebraeis vetabatur (Num. cap. 28. v. 26).

Instituendi huius festi causa fuit , ut perennaretur memoria legis a Deo acceptae in monte Sinai quinquagesima die ab egressu ex Aegypto , et gratiae usque Ipsi referrentur.

ARTICULUS VII.

De festo tabernaculorum.

Festum tabernaculorum ab Hebraeis nuncupatum חג הסוכות chag assuchot festum tentoriorum , et ab Hellenistis Σκηνοπηγία tabernaculorum extractio , a Deo institutum invenitur (Lev. cap. XXIII. v. 43.) ut memoria perennaretur Israelitarum , qui toto profectionis tempore per desertum sub tentoriis ex arborum frondibus constructis sunt commorati. Enimvero Deus Israelitis praecepit , ut a die 15 mensis Tisri usque ad diem 22 sub tentoriis habitarent ex arborum ramis contextis , ne in oblivionem abiret illud tempus , quo eorum patres in deserto vixere. Hinc recte colligitur hoc festum non fu-

isse celebratum in deserto, nam tunc agebatur rei veritas; sed cum iam Israelitae habitarent in terra Chanaan.

Quocirca festum tabernaculorum, quod per octiduum celebrabatur, ita fuit appellitatum a Tabernaculis, in quibus Hebraei hoc festi tempore habitabant.

Ex octo diebus festi Tabernaculorum primus tantum, et ultimus solemnissimi erant, et feriati.

Prima ineuntis festi die Hebraei dextera manu tenentes ramum palmae, cum tribus myrti, ac duobus ramis salicis in unum simul fasciculum colligatis; sinistra vero gerentes ramum, Altare Holocaustorum circuibant Dei laudes canentes. Quoniam vero inter eundem הושענא hosciaana, i. e. הושענא oscia na saluum fac, obsecro, inclamabant; hinc factum est ut ramis ipsis, quos in manu gestabant, inditum fuerit nomen hosanna. Ea caeremonia sequentibus diebus repetebatur, postremo tamen die, quoniam solemnior et crebrior erat, nam septies Altare Holocaustorum circuibant, identidem clamantes, hosciaana, saluum fac obsecro, dicta proinde fuit הושענא רבה hosciaana rabba hosanna magnum.

Primo huius festi die offerebantur praeter sacrificia quotidiana tredecim iuveni, quatuordecim agni, duo arietes et unus hircus, quorum numerus idem per sex dies sequentes manebat, excepto, quod iuvenorum numerus uno quotidie minueretur. Octavae diei, quamvis solemnissima prae ceteris haberetur, nullum tamen peculiare sacrificium praescriptum erat, quam vituli, arietis, septem agnorum in holocaustum, et hirci pro peccato (Num. cap. XXIX v. 15 et seq.)

ARTICULUS VIII.

De Festo Purim

Festum Purim, id est sortium, vox enim פור phur est Persica, et significat hebraice גורל goral sortem, a Mardocheo ludaeo indictum fuit, ne unquam delere-

tur memoria liberationis Iudaeorum ab internecone; quam Rex Assuerus de Aman consilio decreverat facienda die 13 mensis duodecimi Adar. Celebrabatur huiusmodi festum a Iudaeis, qui Susis versabantur, die 15 mensis Adar, quia in illo die se de hostibus suis ultii, et luctus atque tristitia in hilaritatem et gaudia conversa erant: sed ceteris per provincias Persarum diffusis destinata erat dies 14 qua hostes mactare ubique cessarunt (Esther cap. IX.) Hoc festum non ut ritus religiosus, sed civilis, et tanquam publici gaudii monumentum institutum fuit, quo Iudaei epulis, et convivii vacabant ob sublatum Amanum, servatam reginam, totamque gentem Iudaicam: Nomen festi sortium festo huic inditum est, ut ostenderetur sortes levisse Amanum, ut diem constitueret, quo omnes Iudaei per universam Regiæ Assuëri ditionem deleberentur et extirperentur.

ARTICULUS IX.

De festo Encaeniorum.

Festum Encaeniorum sive consecrationis, ab Hebraeis חנוכה canuekah dedicatio appellatum, et ab Hellenistis εγκαίνια innovatio, erat festum a Iuda Maccabaeo annis circiter 162. ante Christi ortum in memoriam dedicati et consecrati Templi Hierosolymitani institutum. Ille enim, postquam Graecos sub Antiocho Epiphane Hierosolymorum vastatores; qui Templum polluerant, et sacrum oleum perdiderant, vicisset, urbem recuperasset, Templumque denuo consecrasset, in huius praeclarissimi beneficii memoriam perpetuam festum quotannis per octo dies a quinta et vicesima die mensis Kasleu incipientes cum laetitia et gaudio celebrandum edixit (Mach. I. cap. IV. v. 59). Iudaeis hoc festum appellabatur etiam accensio lucernarum, fortasse ab usu lucernarum plurimarum; quibus celebrari consueverat. Hierosolymorum Urbi hoc festum non erat adstrictum, sed ubivis locorum celebra-

batur per totam regionem: non enim certa requirebat sacrificia, quae extra Templum offerre nefas erat, at sola lectione statae sectionis legis, et cumprimis accensione lucernarum absolvebatur, quae ubivis locorum poterat obtinere.

§. VI.

De Primitiis.

Primitiarum nomine intelliguntur oblationes primorum terrae proventuum Deo factae in signum supremae illius in populum, et fructus terrae auctoritatis. Duae erant classes primitiarum apud Hebraeos, scilicet primitiae quae communi totius gentis nomine Deo offerebantur, et primitiae quae a privatis hominibus Deo proponebantur. Primae classis primitiae erant manipulus hordei postridie Paschatis, sive die 16 Nisan, ad Templum delatus (Levit. XXIII. 10. sqq.): duo panes fermentati ex duobus farinae assaronibus constantes die Pentecostes Deo oblati (Levit. cap. cit. v. 17.). Secundae classis primitiae erant portio primarum spicarum igne prius tostatarum, ac manus affricu contusarum, quam privati quique Domino offerebant (Levit. cap. III. v. 14): primitiae e cunctis frugibus terrae, quas singuli Israelitae ad Templum deferebant concinnis canistris contentas (Deut. cap. XXVI. v. 2.): portio farinae aqua subactae, quae seligebatur ceu oblatio Deo sistenda, quoties panis in usum familiae conficiendus erat (Num. cap. XV. v. 19.).

Iam vero hae primitiae Sacerdotum usui cedebant. Et sane si sermo fiat de manipuli hordei oblatione postridie Paschatis facta, et de duobus panibus fermentatis die Pentecostes oblatis, certe Sacerdos, ad quem deferebantur, postquam hordei pugillum igni Altaris imposuerat, et panes fermentatos coram Altari Deo obtulerat, reliquum hordeum, et toti panes fermentati sibi cedebant. Insuper si sermo fiat de oblationibus omnium terrae fructuum a privatis hominibus factis, proventus erant, ex quibus Sa-

cerdotes alebantur. Demum si sermo fiat de portione farinae aqua subactae, quae Deo sistebatur, illa nimirum Sacerdoti cedebat ibi versanti, ubi panis coquebatur; quod si nullus Sacerdos aut Levita esset, tunc in clibano relinquebatur, igne absumenda.

ANIMADVERSIO.

Licet hic advertere Deum cavisse, ut legitur Lev. cap. XIX. v. 24., ne sibi offerrentur novae arboris fructus ante quantum plantationis, vel insitionis illius annum, censabantur enim impuri fructus tribus prioribus annis editi.

Tum primitiva masculini generis caprarum, ovium, et vaccarum Deo offerenda erant, quae statim a Sacerdote mactabantur, effusoque circum Altare sanguine, atque adipe in ignem eiusdem Altaris iniecto, cetera Sacerdoti mittebantur (Num. cap. XVIII. v. 17.). Quod ad primogenita autem animalium immundorum, quorum usus in cibis vetitus erat, illa Deo non offerebantur, sed pretio quinque siclorum redimebantur (Num. cap. cit. v. 16.); asini primogenitus vero commutabatur ove (Ex. cap. XIII. v. 13.).

Postremo infantes natu maiores Domino quoque destinabantur, sed oblatos in Templo parentes post mensem, seu citius; vel interdum tamdiu differebatur, donec mater, puerperii sordes expiatura, per se filium Deo offerret, pretio quinque siclorum soluto, redimebant (Num. cap. XVIII. v. 15. et 16.) Eiusmodi pretium, quod solvebatur pro redemptione primogenitorum animalium immundorum, et primorum natu hominum etiam Sacerdotibus cedebat.

§. VII.

De Decimis.

Quemadmodum primitiae erant velut sacrum quo dam vectigal de primis frugibus; sic decimae erant eiusmodi

quoddam tributum, quod de tritico, vino, oleo, et cicuri pecore, quod sub virga pastoris est, scilicet ovibus, capellis, bobus, secundum decimam partem, Domino exsolvebatur. Huiusmodi decimae ab Israelitis post solutas primitias secernebantur ex illis quae supererant, et ad Levitas in urbem Ierusalem deferebantur, qui e collectis decimis segregabant decimam partem, eamque summo Pontifici exsolvebant, ut inter ceteros divideret Sacerdotes (Num. cap. XVIII.). Hac detracta, quae remanebant, Levitis communia erant. E novem illis partibus, quae dominis post solutam decimam supererant, alia decima segregabatur Hierosolymam transferenda, quae nec Levitis, nec Sacerdotibus pendebatur, sed hac decima instruebantur convivia in atrio Templi, ad quae Levitae et Sacerdotes hospites invitabantur. Quod si impeditior, longiorve esset via, vel decima nimis larga, quam sine maximis impensis Hierosolymam domini deportare nequibant, tunc eam adae-rabant, et ex pecunia inde redacta vinum, oleum, mustum, victimasque Hierosolymis coebebant, ut ex illis praedictum epulum instruerent (Deut. a vers. 22. usque ad 28). Singulis trienniis autem alia decima a dominis pendebatur, quae ab ipsis in loco habitationis suae erogabatur, admissis etiam Levitis ibi versantibus, egenis, et pupillis (Deut. cap. cit. v. 28).

§. VIII.

De votis.

Duplex votorum genus distinguendum est, scilicet votum consecrationis, et votum obligationis. Votum consecrationis ab Hebraeis nuncupatum נדר neder habebatur, cum homines se, vel filios suos, vel res suas Domino vovebant. Votum obligationis autem ab Hebraeis dictum אסר issar habebatur, cum homines se aliquid facturos, vel ab aliquo abstinentes in Dei honorem vovebant, cuiusmodi erat votum Nazaraeorum.

Vota consecrationis duplici pacto fieri poterant, vel enim res, aut persona ita Deo consecrabatur, ut redimi non posset, et tunc votum hebraice dicebatur **כֶּרֶם** cherem, id est succisio, anathema: vel contra Deo ita consecrabatur, ut redimi posset. Si primo modo, res aut persona sic consecrata, ut legitur Lev. cap. XXVII. v. 28 et 29., redimi non poterat, sed morte moriebatur, nempe vel morte naturali per sacrificium, si animalia essent ad id idonea, ut si essent animalia munda: vel morte naturali per similem sacram immolationem, si essent homines Dei hostes, aut eximii peccatores, qui perimebantur, sic Chananaei ab Hebraeis voto cherem Deo devoti, omnino succisi et usque ad internecionem deleti narrantur Num. cap. XXI. v. 2.: vel morte civili, si essent homines innocentes, quae fiebat per applicationem ad perpetuum servitium Tabernaculi vel Templi, et separationem perfectam ab usu et dominio rerum temporalium: sic Levitae, Nathinaei, et quotquot Deo voto cherem sese obstrinxerant, civiliter mortui erant, nam negotiis soecularibus abdicatis cultui divino deputati inveniebantur: et sic mortuae civiliter erant foeminae hoc voto obstrictae, quae cultui divino addictae nebant, telas texebant, et conficiebant, lavabant, reparabant sacerdotales, et leviticas vestes. Tum ager, aurum, argentum, aut aliud quid inanimatum Deo sic devotum, ita manebat Deo consecratum, ut ad usus profanos redire non posset. Quamobrem anathemati subiecta, numquam quaecumque ea forent, redimi poterant; sed animalibus interfectis, cetera Deo et Sacerdotibus acquirebantur.

Si autem altero modo res, aut personae Deo vovebantur, tunc redimi sic poterant (Lev. cap. XXVII.). Viri Deo devoti, qui erant viginti annorum, vel plurium, modo annum sexagesimum non excederent, pro redemptione voti quinquaginta siclos argenteos dabant; sed mulieres contra triginta pendebant. Quod si parentes mascu-

lum quicunque Deo vovissent, tunc ab anno quinto, quo devovebatur, ad vigesimum multa viginti siclorum argenteorum erat indicta, si intra hoc tempus redimi vellet; pro feminis autem decem sicli solvebantur. Ad haec ab uno mense usque ad annum quintum pro pueris quinque sicli, et pro puellis tres dabantur. Sexagenarii et his maiores viri quindecim siclos, sed feminae decem solvebant. Demum pauperes pro facultatum modulo, ad Sacerdotum arbitrium.

Animalia, quae Deo devovebantur, si vitio aliquo, vel natura sua inepta essent ad sacrificium, a domino tantidem redimebantur, quanti illa Sacerdos aestimabat; ac tum supra illam aestimationem multabatur quinta parte eiusdem pretii, levitatis sive, ac temeritatis nomine. Quod si nollet redimere, tunc Sacerdos animal retinebat, doctabat, aut vendebat. Praeterea domus Deo vota eodem pacto, quo animalia immunda, redimebatur. Haeredes autem Deo voventes agrum haereditarium, redimere eum poterant quinquaginta siclis pro singulis homer seminis, quae in agro serenda erant, solvendis pro numero annorum, qui supererant usque ad Iubilaeum, detractis tamen annis sabbaticis, quotquot in eo intervallo recurrerent, cessationem a messe inferentibus: necnon cogebantur addere quintam partem aestimati pretii. Sin nollent redimere, numquam deinceps, etsi a Sacerdotibus alteri vendi contigerit, ad illos redire, aut revolvi poterat, ne in Jubilaeo quidem; sed ager absolute et in perpetuum cedebat in ius Dei et Sacerdotum. Sin vero haeres non esset, qui agrum Deo voverat, sed illum iure emptionis possidebat; non debebat pro redemptione agri, nisi solum pretium sementis iuxta numerum annorum usque ad Jubilaeum praestare, non addita parte quinta supra aestimationem: deinde sive is redimeret a Sacerdotibus; sive non, Jubilaeo adveniente redibat ager ad priorem dominum, cui iure haereditario debebatur, non secus ac si nullo facto voto remansisset apud emptorem.

Jamvero irrita erant vota filiorum familias, nisi parentum consensu firmarentur. Eadem dicto de uxorum votis. Viduae autem, et repudiatae votis tenebantur (Num. cap. XXX.)

ANIMADVERSIO.

Omnia quae ex voto offerebantur, Sacerdoti cedere voluit, et sanxit Deus (Num. cap. 18 v. 14).

Tum nemo vota Deo nuncupare poterat ex primogenitis, quod ipsius essent, etsi ea non vovissent (Lev. cap. XXVII. v. 27.)

Demum inter votorum formulas erat illa, bonum meum sit corban, quibus verbis significabatur, iuro me omnia quae mea sunt daturum in donum Dei: vox קרבן corban enim hebraica est, et donum denotat. Quare elicitur sensus illorum verborum, quae Marc. cap. VII. v. II. leguntur « si dixerit homo patri, aut matri, Corban (quod est donum) quodcumque ex me tibi profuerit » haec verba nimirum significant, voveo Deo omnia bona etiam illa, quibus te pater et mater adiuvere possem.

§. IX.

De Precibus.

Hebraei ter in die preces dixerunt, scilicet vespere, hoc est in vespertino tempore ante somnum, mane, et meridie: id colligitur ex Psalmo LIV. v. 18, ubi David ait se Deo vespere, mane, et meridie in oratione stitisse. Esurialibus vero diebus addebatur quarta precatio; nam cum omni opere Hebraei diebus hisce esurialibus, ac luctuosis vacarent, totam diem omnes in Templo coacti egerunt dominicae legis explicatione, confessione criminum, divinisque laudibus et benedictionibus occupati. Coeptum est prima diei hora, et ad tertiam usque perseveratum. A tertia iterum usque ad sextam: a sexta usque ad duodecimam seu postremam. Quatuor istae precum horae in Nehemia diserte traditae habentur (2. Esdr. cap. IX. v. 3.)

Precum diversae erant species, quas Apostolus in Epistola ad Philippenses cap. IV. v. 5. recenset, ubi precum exercitium commendans distinguit *προσευχας δεησεις, και ευχαρισιας*. Προσευχαι orationes, ut ait Cornelius a Lapide comment. in I. Epist. ad Timoth. cap. II. v. I., sunt petitiones bonorum, ut ea nobis obveniant: δεησεις obsecrationes, ut ipse Cornelius a Lapide cit. cap. asserit, sunt supplicationes pro remotione malorum, et tristitium, ut iis liberemur: demum ευχαριστιαi gratiarum actiones, sunt ex eiusdem Corneli a Lapide sententia gratiarum actiones quae Deo offeruntur pro bonis, quae nobis prius contigerunt.

Cuiusque generis preces vel publicae, vel privatae erant. Preces publicae in Templo fiebant; hinc Actorum Apostolorum cap. III. v. I. legitur Petrum et Joannem ascendisse in Templum, ut pensum redderent vespertinae precationis. Ubi autem non erat Templum, fiebant in synagogis, etiam in plateis, cum synagogae multitudinem orantium non capiebant. Quoniam vero synagogae aliquando ad mare, vel ad amnes conditae extra Urbem inveniebantur; hinc Judaei interdum oraturi conveniebant extra Urbem in amnium ripis, ubi erant Synagogae (Act. Ap. cap. XVI. v. 14.)

Preces privatae vel domi, vel in Templo a Judaeis fundebantur.

Gestus precantium varii occurrunt in Sacris litteris. Interdum preces Deo obtulerunt stantes: sic Genes. cap. XIX. v. 27. de Abrahā legitur « Abraham autem consurgens mane, ubi steterat prius cum Domino »: Job Deum alloquens ait cap. XXX. v. 20 « clamo ad te, et non exaudis me: sto, et non respicis me »: Christus huius moris meminit, quando ait Marci cap. XI. v. 25 » et cum stabitis ad orandum, dimittite, si quid habetis adversus aliquem ». Interdum autem genibus flexis orabant: sic Daniel singulis diebus ter, posito genu, Deum

supplicabat (Dan. cap. IX. v. 20): Michaeas cap. VI. v. 6. » Quid dignum offeram Domino? curvabo genu Deo excelso. Demum prostrati in faciem saepe etiam orabant: sic de Machabaeis lib. I. Machab. cap. IV. v. 40 dicitur genua flexisse, etiam prostrasse se humi, et capite Templi pavementum attigisse « Ceciderunt in faciem super terram ».

Ad haec Hebraei ad Coelum extensis manibus orare solebant, ut liquet ex Isaiae cap. I. v. 15, ubi legitur » et cum extenderitis manus vestras, avertam oculos meos a vobis: et cum multiplicaveritis orationem, non exaudiam ». Saepe cum expansione manuum coniungebant genuum flexionem; quod factum est a Salomone, cum benedixit populo, qui in Templo congregatus erat (lib. 2. Paral. cap. VI. v. 13.). Mentem vero, et oculos in precibus intentos habebant in Sanctum Sanctorum, ibi enim erat Propitiatorium, id est Arcae operculum aureum adumbrans propitiationem per Dominum nostrum Jesum Christum habitam apud Patrem suum, ut dicit Paulus ad Romanos cap. III. v. 25. Quocirca factum est, ut Iudaei, qui versabantur extra terram Israel, dum ad precandum consistebant, converterent faciem suam versus terram Israel, et dirigerent animum versus Hierosolymam, et Sanctum Sanctorum. Qui Hierosolymae, versus Templum. Qui in Templo, versus Sanctum Sanctorum.

ANIMADVERSIO.

In Templo uni dumtaxat Regi ac Pontifici sedere fas erat.

Insuper in faciem cadere alibi quam in Templo licitum non erat, ut putabant Iudaei; maxime in locis lapidibus figuratis stratis, ne quis haec agens eos colere videretur; dictum est enim Levit. cap. XXVI. v. I. « neque figuratum lapidem ponite in terra vestra, ut vos incurvetis super eo ».

FINIS.

I N D E X

<i>Anteloquium</i>	pag. 1
PARS. I.^a de Hebraeorum moribus.	
Cap. I. §. unicus de Hebraeorum origine	3
Cap. II. de nominibus quibus fuerunt donati Abrahae posteri.	4
§. I. <i>De Hebraeorum nomine.</i>	5
§. II. <i>De Israelitarum nomine</i>	6
§. III. <i>De Iudaeorum nomine</i>	7
Cap. III. De Israelis Reipublicae civibus.	7
§. I. <i>De Hebraeis</i>	7
§. II. <i>De Proselytis</i>	8
Cap. VI. De Hebraeorum natorum divisione	10
§. unicus <i>De Tribus nominis significatione , ac Tribuum numero</i>	10
Cap. V. De Sectis inter Hebraeos exortis ,	12
§. I. <i>De secta Sadducaeorum</i>	12
§. II. <i>De Phariseorum secta</i>	14
§. III. <i>De Essaeorum secta.</i>	17
§. IV. <i>De Gaulonitarum secta</i>	19
§. V. <i>De Herodianorum secta</i>	19
§. VI. <i>De secta Hemerobaptistarum</i>	20
Cap. VI. De personis schismaticis in Hebraeorum Re- publica extantibus	21
§. I. <i>De Samaritanis</i>	21
§. II. <i>De Judaeis Alexandrinis.</i>	22
Cap. VII. De Hebraeorum doctoribus.	22
§. I. <i>De Rabbinis</i>	23
§. II. <i>De Scribis.</i>	24

Cap. VIII. <i>De Peregrinis in Hebraeorum Republica commorantibus.</i>	26
§. I. <i>De Praesidibus</i>	26
§. II. <i>De Quaestoribus</i>	27
§. III. <i>De Publicanis</i>	27
Cap. IX. <i>De varia Hebraeorum regiminis forma.</i>	28
§. I. <i>Prima aetate Regiminis forma fuit Patriarchalis apud Hebraeos.</i>	29
§. II. <i>Alter a et tertia aetate in Hebraeorum Republica regiminis forma fuit Theocratica-Aristocratica.</i>	29
§. III. <i>Quarta aetate regiminis forma apud Hebraeos fuit monarchica.</i>	31
§. VI. <i>Quinta aetate apud Hebraeos varia fuit regiminis forma.</i>	31
Cap. X. <i>De Hebraeorum Tribunalibus.</i>	32
§. I. <i>De Tribunalibus quae dicebantur Judicia.</i>	32
§. II. <i>De Synedrio.</i>	33
Cap. XI. <i>De legibus servandis a Judicibus in sententiae prolatione.</i>	35
Cap. XII. <i>De poenis quibus sontes a Judicibus puniebantur.</i>	36
§. I. <i>De poenis capitalibus.</i>	36
§. II. <i>De poenis non capitalibus.</i>	39
Cap. XIII. <i>De Hebraeorum legibus.</i>	43
§. I. <i>De legibus Hebraeorum scriptis.</i>	44
§. II. <i>De legibus Hebraeorum oralibus.</i>	47
Cap. XIV. <i>De Magistratibus inferioribus.</i>	48
Cap. XV. <i>De quibusdam Hebraeorum consuetudinibus.</i>	50
§. I. <i>De Hebraeorum ortu.</i>	50
§. II. <i>De Hebraeorum vestibus.</i>	52
§. III. <i>De Hebraeorum victu.</i>	57
§. IV. <i>De domibus Hebraeorum.</i>	62
§. V. <i>De artibus Hebraeorum.</i>	68
§. VI. <i>De Hebraeorum matrimoniis.</i>	71

§. VII. <i>De Hebraeorum funeribus</i>	76
Cap. XVI. <i>De Kalendario Hebraeorum</i>	81
§. I. <i>De diebus</i>	81
§. II. <i>De nocte</i>	84
§. III. <i>De horis</i>	85
§. IV. <i>De hebdomadibus</i>	86
§. V. <i>De mensibus</i>	87
§. VI. <i>De annis</i>	90
Cap. XVII. <i>De Hebraeorum nummis ponderibus et</i> <i>mensuris</i>	93
§. I. <i>De Hebraeorum nummis</i>	93
§. II. <i>De ponderibus</i>	97
§. III. <i>De mensuris</i>	99
Cap. XVIII. §. I. <i>De locis sacris</i>	103
Artic. I. <i>De locis sacris a mundi origine usque</i> <i>ad Moysem</i>	104
Artic. II. <i>De locis sacris a Moyse ad captivitatem</i> <i>Babylonicam</i>	105
<i>De Tabernaculo</i>	105
<i>De excelsis</i>	116
<i>De Templo Salomonis</i>	117
Artic. III. <i>De locis sacris Hebraeorum a ca-</i> <i>ptivitate babylonica usque ad Reipublicae</i> <i>Judaicas eversionem</i>	124
<i>De Templo Zorobabelis</i>	124
<i>De Templo Herodis</i>	125
<i>De Synagogis</i>	131
§. II. <i>De personis sacris</i>	133
Artic. I. <i>De summo Pontifice Hebraeorum</i>	134
Artic. II. <i>De Sacerdotibus</i>	138
Artic. III. <i>De Levitis</i>	143
Artic. IV. <i>De Nethinaeis</i>	155
Artic. V. <i>De Nazaraeis</i>	156
Artic. VI. <i>De Prophetis</i>	159
Artic. VII. <i>De Rechabitis</i>	162

Artic. VIII. <i>De Assidacis</i>	163
§. III. <i>De vestibus sacris</i>	164
Artic. I. <i>De vestibus summi Pontificis</i>	164
Artic. II. <i>De vestibus Sacerdotum</i>	174
§. IV. <i>De Sacrificiis</i>	175
Artic. I. <i>De Holocaustis</i>	176
Artic. II. <i>De Sacrificiis salutaribus seu Pacifi-</i> <i>ficiis</i>	178
Artic. III. <i>De Sacrificiis Piacularibus</i>	179
Artic. IV. <i>De fertis et libationibus</i>	184
§. V. <i>De Festis Hebraeorum</i>	186
Artic. I. <i>De festo Sabbati</i>	186
Artic. II. <i>De festo Neomeniae</i>	189
Artic. III. <i>De festo tubarum</i>	189
Artic. IV. <i>De festo expiationis</i>	190
Artic. V. <i>De festo Paschatis</i>	192
Artic. VI. <i>De festo Pentecostes</i>	195
Artic. VII. <i>De festo tabernaculorum</i>	196
Artic. VIII. <i>De festo Purim</i>	198
Artic. IX. <i>De festo Encœniarum</i>	198
§. VI. <i>De Primitiis</i>	199
§. VII. <i>De Decimis</i>	201
§. VIII. <i>De votis</i>	202
§. XI. <i>De precibus</i>	205

ERRATA

CORRIGE

Pag.		
8 v. 18	נרי et 9. v. 23.	נרי
14 v. 14	sciptoribus	scriptoribus
20 v. 15	verosimile	verisimile
24 v. 11	Rebus civibus	rebus civilibus
24 v. 21	verosimilior	verisimilior
24 v. 22 et 25 v. 2	Esdra	Esdra
37 v. 10	idolatria	idololatria
41 v. 19	cap. 2. ad Cor.	ep. 2. ad Cor. cap. XI.
	cap. 2 v. 24.	v. 24.
45 v. 10	cumiter	cum iter
63 v. 17	cubarunt	cubuerunt
78 v. 28	in urbem	in urbe
92 v. 27	quadragessimum annum	quadragessimum nonum annum
100 v. 13	az	פזע
100 v. 24	eptem	septem
103 v. 4	modius simile	modius similae
123 v. 12	dispositis	disposita
119 v. 13	viginti cubitos	decem cubitos
132 v. 26	וקינ	וקינ

Parva errata typi non castigata reliqui.

